

TANE:n aiheet ja vaiheet

- TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA 40 VUOTTA

TANE:N AIHEET JA VAIHEET

– TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA 40 VUOTTA

TANN

TANE:n aiheet ja vaiheet

- TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA 40 VUOTTA

TOIMITTANEET

Saara Kuusinen

Ritva Reinboth

Hannele Varsa

Tuuli Vuori

TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA

Sosiaali- ja terveysministeriö

TANE-julkaisuja (2012) 14

Helsinki 2012

Ulkoasu: Marjaana Kinnermä

ISBN 978-952-00-3258-6 (nid.)

ISBN 978-952-00-3259-3 (pdf)

ISSN 1459-0069 (painettu)

ISSN 1798-1107 (verkkojulkaisu)

URN: ISBN 978-952-00-3259-3

<http://um.fi/URN:ISBN:978-952-00-3259-3>

Kustantaja: tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Paino: Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala

TANE

tasa-arvoasiain
neuvottelukunta

TIIVISTELMÄ

TANE:n aiheet ja vaiheet - tasa-arvoasiain neuvottelukunta 40 vuotta. Helsinki 2012, 176 s. (TANE-julkaisuja nro 14, Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ISSN 1459-0069; 2012:14) ISBN 978-952-00-3258-6 (nid.), ISBN 978-952-00-3259-3 (pdf).

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (TANE) 40-vuotisjulkaisussa tarkastellaan neuvottelukunnan toimintaa ja toimijoita eri vuosikymmenillä. Kirjan avulla lukija voi tehdä mielenkiintoisia kurkistuksia merkittävän suomalaisen tasa-arvopolitiikan toimijan eri vaiheisiin ja aiheisiin.

Kirjan ensimmäisessä osassa esitellään TANE:n toiminnan sydäntä: jaostojen toimintaa. Jaostot toimivat oman alansa asiantuntijoina valmistellen asioita neuvottelukunnalle. Samalla jaostot tarjoavat arvokkaan verkostoitumispaikan poliitikoille, tutkijoille ja järjestöjen edustajille. Monet jaostoista ovat olleet edelläkävijöitä, kuten Tutkimusjaosto yliopistojen ja tieteen tasa-arvokysymyksissä, Miesjaosto miespolitiikan saralla ja Väkivaltajaosto nostaessaan naisiin kohdistuvan väkivallan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kirjan artikkelit

esittelevät lukijalle jaostojen toiminnan olennaisimpia sisältöjä ja poliittista ympäristöä.

Niin kotimaisella kuin kansainväliselläkin yhteistyöllä on ollut merkittävä rooli TANE:n toiminnassa.

Kirjan toinen osa esittelee neuvottelukunnan kansainvälistä yhteistyötä, josta on saatu paljon vaikutteita ja välineitä myös tasa-arvon edistämiseen kotimaassa. Neljännessä osassa keskitytään puolestaan kotimaisen yhteistyön muotoihin, josta perhevapaiden uudistaminen ja tasa-arvotilastoinnin tuottaminen ovat edustavia esimerkkejä.

TANE on vuosien varrella tehnyt tasa-arvoa näkyväksi, vaikuttanut ja tiedottanut monella tavalla. Neuvottelukunnan erilaiset toimintamuodot ovat tarkastelun kohteena kirjan kolmannessa osassa, jonka artikkelit käsittelevät TANE:n seminaareja, Tasa-arvo-lehteä ja Man-sähköpostilistaa.

Kirjan viidennessä osassa äänessä ovat neuvottelukunnan pitkän linjan toimijat, jotka haastatteluissaan luotaavat myös tasa-arvoasian neuvottelukunnan ensimmäisiä vuosikymmeniä. Viimeisessä osassa käännetään katse tulevaan, kun TANE:n uudemmat toimijat linjaavat omia odotuksiaan ja tavoitteitaan neuvottelukunnan toiminnalle. Läpi kirjan Välähdyksiä-artikkeleissa TANE:n toimijat eri vuosilta ja toiminnan saroilta kertovat omia kokemuksiaan ja muistojaan neuvottelukunnan toiminnasta.

Asiasanat: tasa-arvo, sukupuoli, tasa-arvopoliittikka, tasa-arvoasiain neuvottelukunta, tasa-arvolaki, historia, samapalkkaisuus, vanhempainvapaat, väkivalta, naistutkimus, miestutkimus, sukupuolentutkimus, sukupuolisensitiivinen kasvatusta ja koulutus, naisliike, miesliike, feminismi.

SAMMANDRAG

TANE genom tiderna. Delegationen för jämställdhetsärenden 40 år. Helsingfors 2012, 176 s (TANEs publikationer nr 14, Social- och hälsovårdsministeriet, Delegationen för jämställdhetsärenden ISSN 1459-0069; 2012:14) ISBN 978-952-00-3258-6 (tryck), ISBN 978-952-00-3259-3 (pdf).

Delegationen för jämställdhetsärendens (TANE) publikation till ära av dess 40-årsjubileum går igenom delegationens verksamhet och aktörer under olika årtionden. Boken erbjuder läsaren glimtar av det arbete som TANE gjort och olika viktiga teman som kommit upp under olika skeden av delegationens år som en betydande aktör inom den finländska jämställdhetspolitiken.

I den första delen av boken presenteras hjärtat i delegationens verksamhet: sektionerna. Sektionerna fungerar som sakkunniga inom sina respektive områden och bereder ärenden för delegationen. Samtidigt erbjuder sektionerna politiker, forskare och representanter för olika organisationer en värdefull plats att nätverka. Flera av sektionerna har varit föregångare inom sina respektive områden, exempelvis Forskningssektionen gällande jämställdhet inom universitet och vetenskap, Manssektionen gällande maskulinitet och män samt Våldssektionen då den lyft fram våld mot kvinnor i den

samhälleliga debatten. Artiklarna i boken presenterar de viktigaste temana och det rådande politiska klimatet.

Både nationellt och internationellt samarbete har varit betydelsefullt för delegationens verksamhet. I den andra delen av boken presenteras delegationens internationella samarbete, som gett delegationen många intryck och verktyg för att främja jämställdhet även i Finland. Bokens fjärde del fokuserar i sin tur på formerna för samarbete nationellt. Representativa exempel på det är reformen av familjeledigheter och produktionen av jämställdhetsstatistik.

Under åren har TANE synliggjort jämställdhet samt arbetat med påverkan och informerat på många olika sätt. Delegationens olika verksamhetsformer är det som är i fokus i bokens tredje del. I den handlar artiklarna om de seminarier som delegationen ordnat, om tidskriften *Tasa-arvo* (Jämställdhet) och om e-postlistan *Man*.

I den femte delen av boken hörs aktörer som länge varit aktiva i delegationen. I intervjuerna med dem ger de även inblickar i de första decennierna av TANEs verksamhet. Den sista delen riktar blicken mot framtiden. I den talar nyare aktörer inom delegationen om sina förväntningar och mål för delegationens verksamhet. Genom hela boken finns kortare inslag där personer som varit aktiva inom delegationen under olika år och inom olika områden berättar om erfarenheter och minnen från sin tid inom verksamheten.

Ämnesord: jämställdhet, kön, genus, jämställdhetspolitik, delegationen för jämställdhetsärenden, jämställdhetslagen, historia, likalön, föräldraledighet, våld, kvinnoforskning, mansforskning, genusforskning, könssensitiv pedagogik och utbildning, genuspedagogik, kvinnorörelse, mansrörelse, feminism.

SUMMARY

Themes and times of TANE. The Council for Gender Equality (TANE) 40 years. Helsinki 2012, 176 pp. (TANE publications 14, Ministry of Social Affairs and Health, Council for Gender Equality ISSN 1459-0069; 2012:14) ISBN 978-952-00-3258-6 (print), ISBN 978-952-00-3259-3 (PDF).

This publication in honour of The Council for Gender Equality – TANE’s 40 years introduces the activities and actors of the Council down through the decades. The book aims at helping the reader to have a peek at the different themes and phases of an important gender equality player in Finland.

The first part of the book introduces the heart of the Council: the subcommittees. The subcommittees are experts in their own field and do preparatory work for the Council. They are also a valuable networking place for politicians, researchers, and NGO representatives. Several of the subcommittees have been at the forefront in their field. Examples of this are the Subcommittee on Gender and Research in highlighting gender equality issues at universities and in research, the Subcommittee on Men and Gender Equality in the field of men and masculinity policy, and the Subcommittee on Violence in bringing violence against women to the forefront of the public debate. The various articles in the book introduce the reader to the main

content of the activities of the subcommittees, as well as to the political environment at the time.

Overall, cooperation has played an important role in the Council's activities, at both national and international levels. The second part of the book presents the Council's international cooperation, which has provided much inspiration and also tools for promoting gender equality in Finland. The fourth part focuses on forms of cooperation within the borders of Finland; examples include the reform of family leave and the production of gender equality statistics.

Over the years, the Council has made gender equality work visible, and has influenced and disseminated information in a variety of ways. TANE's different types of activities are the focus of the third part of the book. The articles therein discuss the seminars arranged by the Council, as well as the *Tasa-arvo* magazine and the 'Man' mailing list.

The voices in the fifth part of the book are those of people who have been active in the Council for a long time. The interviews with them provide an overview of the Council's work through the decades. The final part turns its gaze to the future. Here, the Council's more recent players describe their expectations and goals for its undertakings. Throughout the book, short articles provide glimpses from different years and fields as persons who have been involved share their experiences and memories of the operations of The Council for Gender Equality.

Key words: gender equality, sex, gender, gender equality policy, council for gender equality, equality act, history, equal pay, family leave, violence, women's studies, masculinity and men's studies, gender studies, gender-sensitive pedagogy and education, women's movement, men's movement, feminism.

SISÄLTÖ

Esipuhe • Jukka Relander	14
TANE edelläkävijänä • Hannele Varsa	18
JAOSTOJA JA TYÖRYHMIÄ	22
TANE:n Tutkimusjaosto tutkimuksen ja tasa-arvopolitiikan solmukohtana • Liisa Husu	24
Sukupuoli ja valta -jaosto: tutkijoiden ja poliitikkojen kohtaustapaikka • Riikka Korpinurmi	31
Miesjaosto: miespolitiikan pioneeri • Arto Jokinen	36
Miesjaostosta riittää yhä moneen lähtöön • Lasse Reijomaa	41
Esitaistelijoita ja eksperttejä • Lasse Murto	43
Miehiä tarvitaan tasa-arvotyössä • Kari Uotila	45
Koulutuspoliittinen tasa-arvotyö TANE:ssa • Leena Tynkkynen	47
Väkivaltajaosto: Naisiin kohdistuvan väkivallan vastustamistyötä 1990–1998 • Saara Kuusinen	52
TANE TOIMII	60
Tasa-arvon edistäminen on luonteeltaan kansainvälistä • Leila Mélar	62
Nyt suvaamaan! • Ulla-Leena Alppi	70
TANE:n vauhtivuodet 1987–1991 • Anneli Jäätteenmäki	72
TANE keskustelee • Tanja Auvinen	74
TANE:n seminaareja vuosien varrelta • Anniina Vainio	76
Tasa-arvoa kotiin kannettuna: Tasa-arvo-lehti • Anniina Vainio	82
MAN-sähköpostilista 1997–2006: Miehenä olemisen sietämätön helppous? • Anniina Vainio	86
YHTEISTYÖTÄ	92
Vanhemmuus – 6+6+6 -malli • Johanna Lammi-Taskula ja Minna Salmi	94
TANE ja tilastot – naiset näkyviin • Eeva-Sisko Veikkola	99

AIHEITA JA VAIHEITA	102
Arkistokurkistuksia • Tiina Harpf	104
NELJÄKYMMENTÄ VUOTTA TASA-ARVOTYÖTÄ: LÄHTÖLAUKAUS 1970-LUVULLA	106
Leila Mélarf • Tasa-arvo - marginaalista päivänvaloon	107
Marianne Laxén • Elämää tasatahtiin tasa-arvon kanssa	116
Anne Silfverberg • Työ tekijäänsä neuvoi	124
TANE TÄYDESSÄ VAUHDISSA: 1980-LUKU	128
Max Arhippainen • Mieskin tarvitsee tasa-arvoa	129
Sole Molander • Tasa-arvo on ihmisoikeusasia	133
EDISTYMISTÄ JA HAASTEITA - TYÖ JATKUU 1990-LUVULLA	136
Bert Bjarland • Mieskeskustelu on luonut pohjaa miestyölle	137
Katariina Poskiparta • Kuka käyttää valtaa?	139
Jouni Mykkänen • Tasa-arvoa kehdestä hautaan	144
AKTIIVISTA TASA-ARVOTYÖTÄ: TANE 2000-LUVULLA	148
Marja Erkkilä • Tasa-arvotyö – haasteita ja mahdollisuuksia	149
Päivi Istala • Kun tasa-arvo pääsi radioaalloille	154
NYT JA TULEVAISUUDESSA	160
Miesjärjestöjen keskusliitto: Hyvinvoinnin tasa-arvo TANE:n missioksi • Tomi Timperi	162
Seta ry: Kohti uutta – sukupuolen ja perheiden moninaisuus TANE:n agendalle • Aija Salo ja Jukka Lehtonen	166
Lahjakkuudella ei ole sukupuolta • Heini Röyskö	170
TANE – positiivinen yllätys • Heikki Tamminen	172
PUHEENJOHTAJAT, VARAPUHEENJOHTAJAT, PÄÄSIHTEERIT JA SIJAISET	174

KUVA: JYRKI VESA

TANE:n puheenjohtaja,
kolumnisti Jukka Relander

ESIPUHE

Viime vuosisadan loppupuolella keskustelu sukupuolten tasa-arvosta sai uusia yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Vuoden 1966 alussa perustettiin sukupuolten tasa-arvoa ajava Yhdistys 9. Hie­man myöhemmin nimettiin yhdistyksen henkeä noudat­tava Naisten asemaa selvittä­vä komitea, jonka työ johti uuden neuvottelukunnan perustamiseen valtionhallintoon. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta aloitti toimintansa vuonna 1972, melko tasan neljäkymmentä vuotta sitten.

Tässä kirjassa monet tasa-arvoasian neuvot­telukunnan - tuttavallisemmin TANE:n - toimijois­ta muistelevat niin neuvottelukunnan alkuvaiheita kuin myöhempiäkin vuosikymmeniä. Aiheista osa on ajankohtaisia vielä tänäkin päivänä. Toisaalta kirjan riveiltä voi löytää pitkäjänteisen tasa-arvopoliittisen

työn hedelmiä: lakimuutoksia, tutkimuksen edistymistä sekä uusien aiheiden nousemista yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Perhepolitiikka ja päivähoidon järjestäminen ovat olleet yksi keskeisistä aiheista TANE:n asialistalla ensimmäisistä vuosista lähtien. Perhepolitiikassa on näiden vuosikymmenten aikana toteutettu tasa-arvon kannalta myönteisiä uudistuksia. Esimerkiksi subjektiivinen päivähoito-oikeus saatiin läpi, mutta toisaalta jotkin aiheet puhuttavat vuodesta toiseen. Kuten Katariina Poskiparta toteaa haastattelussaan: ”[A]siat elävät ajassa. Jotkut asiat voivat unohtua vähäksi aikaa ja nousevat taas pintaan, mutta hiukan eri mausteilla, vähän erilaisina”. Nykyään keskustelua käydään muun muassa vanhempainvapaiden uudistamisesta, josta Johanna Lammi-Taskula ja Minna Salmi kirjoittavat tässä kirjassa.

Toinen merkittävä, koko tasa-arvoasiain neuvottelukunnan taipaleen ajan puhuttanut aihe on tasa-arvo työelämässä. Leila Mélar, TANE:n ensimmäinen

pääsihteeri ja yksi Yhdistys 9:n perustajista, mainitsee TANE:n ”suurimmaksi ponnistukseksi ja voitoksi” vuonna 1987 säädetyt tasa-arvolain. Samassa yhteydessä säädettiin myös tasa-arvovaltuutetun virasta.

Vuoden 1990 alussa kuuden työmarkkinajohtajan TANE:n työntekijälle lähettämä ”kikkelikortti” nousi kuumaksi puheenaiheeksi niin mediassa kuin kahvipöydissäkin. Kuten vuotta myöhemmin julkaistun ”Kortti puhuu” -tutkimuksen esipuheessa todettiin, kohu muutti suomalaista tasa-arvokeskustelua. Myös väkivaltakeskusteluun tuli vuosikymmenen alussa uusia sävyjä, kun TANE:n keväällä 1990 perustama Väkivaltajaosto nosti naisiin kohdistuvan väkivallan yhteiskunnalliseen tietoisuuteen. TANE:n ja Väkivaltajaoston aktiivisella myötävaikutuksella raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin vuonna 1994.

Tällä vuosituhanella julkista tasa-arvopoliittista keskustelua on käyty vilkkaasti muun muassa miehistä ja tasa-arvosta. TANE:ssa aihe ei ole uusi; neuvottelukunta perusti Miesjaoston jo vuonna 1988. Myös nel-

jäkymmentä vuotta puhuttaneet työelämän tasa-arvo ja samanpalkkaisuuden edistäminen ovat edelleen ajankohtaisia teemoja. Toisaalta tasa-arvopolitiikka on saanut uusia sisältöjä sukupuolen moninaisuuden teemoista, joista Aija Salo ja Jukka Lehtonen kirjoittavat kirjan loppupuolella.

Tämän kirjan lisäksi myös TANE:n aiemmat historiajulkaisut valottavat neuvottelukunnan tapahtumariikkaita vuosikymmeniä. Edellinen koko neuvottelukunnan historiaa käsittelevä teos julkaistiin TANE:n 25-vuotispäivien kunniaksi vuonna 1997. Vuonna 2006 TANE julkaisi historiikit Tutkimusjaoston sekä täysi-ikänsäavuttaneen Miesjaoston toiminnasta.

Neljänkymmenen vuoden työtä muistelevan kirjan kokoaminen on ollut mielenkiintoinen, mutta myös vaativa tehtävä. Kiitokset innostuneella otteella juhlavuoden valmisteluihin paneutuneelle TANE 40 v -työryhmälle, jonka jäseniä olivat: Tapio Bergholm, Bert Bjarland, Marianne Laxén, Leila Méart, Sole Mollerander, Jouni Mykkänen ja Leena Ruusuvuori. Ryhmän

sihteerinä toimi Saara Kuusinen. Lämmin kiitos myös kirjan haastattelut tehneelle ja lehtileikkeet koonneelle Tiina Harpille sekä ne skannanneelle Mielti Harpille, haastatteluiden ammattitaitoiselle purkajalle Seija Ståhlbergille, haastattelut toimittaneelle Ritva Reinbothille ja taittaja Marjaana Kinnermälle. Tekstit ovat toimittaneet Saara Kuusinen, Tuuli Vuori ja Hannele Varsa. Saara Kuusinen on pitänyt kokonaisuutta kasassa. Lisäksi kiitämme kirjaan kirjoittaneita ja haastateltuja sekä kaikkia muita kirjan tekemiseen osallistuneita.

Helsingissä 22.10.2012

Jukka Relander
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteer

KUVA: JYRKI VESA

Hannele Varsa on toiminut TANE:n pääsihteerinä vuodesta 2003. Hän on työskennellyt lähes 30 vuotta sukupuolten välistä taso-arvoa koskevien yhteiskunnallisten kysymysten parissa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnassa Varsa on toiminut aiemmin mm. Tutkimus- ja Miesjaostojen sihteerinä. Lisäksi hän oli Pohjoismainen Forum 1994 -suurtapahtuman apulaisjohtaja. Varsa on toiminut myös tutkija-kehittäjänä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisprojekteissa Stakesissa.

HANNELE VARSA

TANE EDELLÄKÄVIJÄNÄ

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) on vanhin Suomen kolmesta tasa-arvoviranomaisesta. Se on vuonna 1972 perustettu pysyvä, valtioneuvoston asetuksilla säädetty neuvottelukunta, jonka tehtävä on seurata ja edistää sukupuolten tasa-arvon toteuttamista yhteiskunnassa. Sen rooli valtionhallinnossa on neuvoa antava.

TANE:n kokoonpano määräytyy kulloistenkin parlamentaaristen suhteiden mukaan. Neuvottelukunnalla on kolmetoista eduskuntapuolueiden nimittämää jäsentä varajäsenineen. Lisäksi asiantuntijajäsenenä on neljä kansalaisjärjestöä: Naisjärjestöjen Keskusliitto - Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry, Miesjärjestöjen keskusliitto, Naisjärjestöt yhteistyössä - Kvinnoorganisationeri i Samarbete NYTKIS ry sekä Seksuaalinen tasavertaisuus Sexuellt likaberättigande - Seta ry.

Neuvottelukunta voi perustaa jaostoja ja työryh-

miä, joiden tehtävänä on syventyä tarkemmin määrättyihin ajankohtaisiin tai tasa-arvon kannalta muuten merkittäviin aiheisiin. Jaostoihin ja työryhmiin voidaan puolueiden ja järjestöjen edustajien lisäksi kutsua jäseniksi aiheen asiantuntijoita, esimerkiksi tutkijoita. Vuoden 2012 loppupuolella TANE:lla oli kaksi jaostoa ja kolme työryhmää: Sukupuoli ja valta -jaosto ja Miesjaosto sekä Kasvatus- ja koulutus -työryhmä, Isyyslakityöryhmä ja Kuntavaalityöryhmä. Jaostot ja työryhmät toimivat aihepiiriensä asiantuntijoina, jotka valmistelevat neuvottelukunnan päätöksiä. Jaostojen toimintaa käsitellään useissa tämän kirjan luvuissa.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan TANE tekee aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja tasa-arvoon vaikuttavan lainsäädännön ja muiden toimenpiteiden kehittämiseksi. Neuvottelukunnan ja sen jaostojen monipuolisen ja perehtyneen kokoonpanon ansiosta TANE:lla on laaja asiantuntemus sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä.

Asiantuntemustaan TANE käyttää aktiivisesti osal-

listuessaan lainsäädäntötyöhön. Neuvottelukunnalta pyydetään - ja joskus se antaa pyytämättäkin - lausuntoja muun muassa ministeriöiden asettamien työryhmien mietinnöistä. Eduskunnan valiokunnat pyytävät TANE:n asiantuntijoita säännöllisesti kuultavikseen. TANE on nostanut lausunnoissaan ja asiantuntijakuulemisissaan esiin sukupuolten tasa-arvon monimuotoisena ilmiönä, joka koskettaa niin valtaväestöä kuin vähemmistöjäkin.

TANE:a voikin pitää tasa-arvopolitiikan suunnanäyttäjänä. Neuvottelukunta on nostanut esiin monia tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä, jotka myöhemmin ovat tulleet osaksi laajempaa julkista keskustelua ja päätöksentekoa. Esimerkiksi TANE esitti isyysvapaa-ta kymmenen vuotta ennen sen toteutumista. Samoin naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmiskauppa olivat TANE:n teemoja useampia vuosia ennen kuin hallitus otti ne asialistalleen.

Edelläkävijänä TANE on toiminut myös muun muassa miespoliittisen keskustelun herättelijänä. Neuvottelukunta perusti Miesjaoston jo vuonna 1988, ja se on

tiettävästi kansainvälisestikin pisimpään yhtäjaksoisesti toiminut, tasa-arvoasioita miesnäkökulmasta käsittelevä asiantuntijataho.

Tasa-arvon edistämisessä tutkimustieto on tärkeää niin ongelmien tunnistamiseksi kuin ratkaisujen löytämiseksi. TANE edistää tasa-arvoa koskevaa tutkimustoimintaa monilla tavoin. Neuvottelukunta voi tuottaa tutkimuksia ja selvityksiä yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Esimerkiksi TANE:n Tutkimusjaosto oli ideoimassa ja aluksi myös kustantamassa Tilastokeskuksen tuottamaa Tasa-arvobarometriä, jota tehdään edelleen määrävuosin. TANE järjestää myös ajankoh- taisia tasa-arvokysymyksiä käsitteleviä seminaareja, joissa ääneen pääsevät niin tutkijat kuin muutkin asian parissa työskentelevät ihmiset. Seminaareja käsitellään omassa luvussaan myöhemmin tässä kirjassa.

Lisäksi TANE julkaisee paperi- tai verkkoversioina monenlaisia tasa-arvoa käsitteleviä tekstejä esitteistä ja monisteista kirjoihin. Esimerkiksi vuonna 2012 TANE tuotti kirjan Mieskysymys. Miesliike-, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka, jossa oli puheenvuoroja niin kriitti-

sestä miestutkimuksesta kuin miesliikkeestäkin.

Mieskysymys-kirja on yksi esimerkki TANE:sta myös yhteyksien luojana ja ylläpitäjänä. Kirjassa esiintyvät eri aloilla toimivat, eri näkökulmista miehiä ja tasa-arvopolitiikkaa lähestyvät ihmiset ja ajatukset. Samoin TANE jaostoineen ja työryhmineen on tuonut saman pöydän ääreen tasa-arvopolitiikasta kiinnostuneita poliitikkoja, kansalaisjärjestöjen toimijoita ja tutkijoita. Tässä vuorovaikutuksessa eri alojen vaikuttajat pystyvät myös kasvattamaan omaa asiantuntemustaan ja voivat levittää sitä omiin verkostoihinsa.

TANE vaikuttaa poliittisessa päätöksenteossa moneen suuntaan. Se tiedottaa tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä päättäjille eri hallinnon aloilla ja asteilla, mutta huolehtii myös tiedon levittämisestä kansalaisille. Neuvottelukunnan julkaisema kirjallinen materiaali on tästä yksi esimerkki, mutta myös TANE:n vaalisivut ovat huomionarvoiset. Kuntavaaleista 2008 asti TANE on ylläpitänyt omia vaalien alla päivitettäviä tasa-arvovaalit.fi -sivujaan. Niiden tietopaketit vaaleihin ja kyseessä oleviin päätöksentekoaosteisiin liittyvistä

tasa-arvokysymyksistä on suunnattu paitsi päättäjille ja ehdokkaille, myös äänestäjille.

Muun muassa vaaleihin liittyvän tiedotustyönsä kautta TANE on mukana tasa-arvopolitiikassa kuntatasosta alkaen. Neuvottelukunta on kuitenkin paitsi vaikuttaja Suomessa, myös kansainvälistä kehitystä seuraava ja kansainvälisesti vaikuttava toimija. Se muun muassa järjestää seminaareja ja kokouksia yhteistyössä muiden maiden toimijoiden kanssa.

Esimerkiksi vuonna 2012 neuvottelukunta valmistelelee kansainvälistä romaninaisten konferenssia Suomessa romaniasiain neuvottelukunnan kanssa. Kokous järjestetään yhteistyössä useiden suomalaisten ja kansainvälisten tahojen kanssa; mukana ovat muun muassa kansainvälinen romaninaisten verkosto (International Roma Women's Network, IRWN) ja Euroopan neuvosto. TANE myös osallistuu vuosittain YK:n naisten asemaa käsittelevän toimikunnan työskentelyyn ja tekee yhteistyötä muiden maiden, erityisesti Pohjoismaiden ja Viron, tasa-arvoviranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja tutkijoiden kanssa.

JAOSTOJA JA TYÖRYHMIÄ

KUVA: ULLA-CARIN EKBLÖM

Valtiotieteen tohtori Liisa Husu on sukupuolentutkimuksen professori ja GEXcel International Collegium for Advanced International Gender Studiesin johtaja Örebron yliopistossa Ruotsissa, affilioitunut tutkija Hankenin johtamisen ja organisaatiotutkimuksen laitoksella ja naistutkimuksen dosentti Tampereen yliopistossa.

Husun tutkimukset ja julkaisut käsittelevät sukupuolen, tiedeorganisaatioiden ja tiedontuotannon yhteyksiä ja jännitteitä. Hän on toiminut lukuisissa tieteen tasa-arvokysymyksiin liittyvissä asiantuntija- ja luottamustehtävissä Suomessa, Pohjoismaissa ja EU:ssa. Husu työskenteli TANE:ssa ja tasa-arvovaltuutetun toimistossa erikoistutkijana/ tutkimuskoordinaattorina ja Tutkimusjaoston sihteerinä 1981-1996.

Hän on toiminut pohjoismaisen naistutkimusinstituutin (NIKK) hallituksen ensimmäisenä puheenjohtajana 1995-1996, Helsingin yliopiston tasa-arvotoimikunnan varapuheenjohtajana 1998-2008, ja Suomen Akatemian ensimmäisen tasa-arvosuunnitelman laatineen työryhmän jäsenenä 1999-2000. Husulle on myönnetty Vuoden Kristiina kunniamaininta vuonna 2002 ja Helsingin yliopiston tasa-arvopalkinto Maikki Friberg -palkinto vuonna 2009.

LIISA HUSU

TANE:N

TUTKIMUSJAOSTO

TUTKIMUKSEN JA

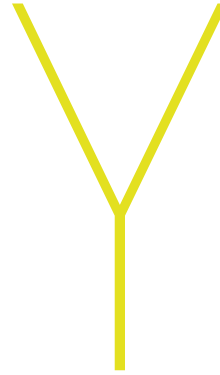
TASA-ARVOPOLITIIKAN

SOLMUKOHTANA:

VARHAISTA, VAIKUTTAVAA

JA VALTAKUNNALLISTA

VERKOTTUMISTA

li kolme vuosikymmentä ovat tutkimuksen ja tiedepolitiikan tasa-arvokysymykset olleet TANE:n asialistalla. Tällä alueella suomalaiset ovat olleet eurooppalaisittain hyvin varhain liikkeellä. Ainutlaatuista kansainvälisessä katsannossa on ollut toiminnan pitkä aikajänne, ja tasa-arvopoliittisten toimijoiden, tiede- ja opetushallinnon virkamiesten ja tutkijoiden tiivis ja tuloksekas yhteistyö.

Sukupuolten tasa-arvo suomalaisessa tiedeyhteisössä ja naisten osuus tutkijanuralla ovat näinä kolmena vuosikymmenenä kehittyneet suotuisasti, mutta paljon on edelleen parantamisen varaa. Naisten osuus Suomen tutkijakunnasta on nykyisin EU:n keskitasoa; suurin osa Suomen tutkijakunnasta työskentelee teollisessa tutkimuksessa, jossa on perinteisesti vahva miesenemmistö. Yliopistojen tutkijoista ja opettajista naisten osuus on eurooppalaisittain korkea, mutta niin Suomessa kuin muuallakin yliopistovirkokojen hierarkiat ovat edelleen selkeästi sukupuolittuneet, ja naisten tutkijanura etenee kankeammin.

Vaikka naisten osuus professorikunnasta on Suomessa 2000-luvulla EU-maiden korkeimpia, ja suurempi kuin pohjoismaisissa naapurimaissamme, myös Suomessa kolme neljästä professorista on miehiä, ja kansallisesti tärkeiksi arvostetuilla luonnontieteen ja tekniikan aloilla tätäkin useampi. Mutta Suomi ja muut Pohjoismaat ovat EU-maiden kärkeä kun tarkastellaan naisten osuutta tieteen päätöksenteossa. Naisten osuus valtion tieteellisissä toimikunnissa ja vastaavissa johtoelimissä, sekä naisten osuus yliopistojen rehtoreista on EU-tilastojen mukaan täkäläistä suurempi vain Ruotsissa ja Norjassa.

Nais- ja sukupuolentutkimus on 2010-luvulla osa

useimpien suomalaisyliopistojen opetus- ja tutkimustoimintaa. Sukupuolentutkimusta voi opiskella pääaineena tohtorintutkintoon saakka, ja sukupuolentutkimukseen liittyviä opinnäytteitä ja tutkimusta tehdään runsaasti myös useilla muilla tieteenaloilla. Sukupuolentutkimuksella on omia virkoja professori- ja akateemiaprofessoritasolla, tieteellinen seura, tieteellinen aikausjulkaisu, joskin erilliset naistutkimusyksiköt on yliopistouudistuksen myllerryksessä monin paikoin yhdistetty osaksi uusia suurlaitoksia. Kehitys on ollut huikea, jos tilannetta verrataan 1980-luvun alkuun, jolloin Suomessa oli kyllä joitakin yksittäisiä nais-, tasa-arvo- tai sukupuoliteemoja tutkivia tutkijoita jopa professoritasolla, mutta ei lainkaan alan opetusta, yksiköitä, virkoja tai tutkijaverkostoja.

TANE asetti vuonna 1981 Tutkimusjaoston asiantuntijaelimekseen nais- ja tasa-arvotutkimukseen ja tiedepoliittikkaan liittyvissä kysymyksissä. Jaosto toimi vuoteen 2002 saakka yhtäjaksoisesti. Vuonna 2003 nimi muuttui Tutkimus- ja kehittämisjaostoksi. Nykyisessä TANE:ssa ei ole Tutkimusjaostoa, mutta Sukupuoli ja valta -jaoston laajaan tehtäväkuvaan sisältyy myös sukupuolentutkimukseen liittyviä kysymyksiä. Tiedepoliittiset kysymykset sen sijaan ovat 80–90-lukujen jälkeen jääneet sivummalle.

TANE:n Tutkimusjaosto kokosi 80-luvun alusta yhteen yliopistotutkijoita, ja myöhemmin myös sektoritutkimuslaitosten tutkijoita eri tutkimusaloilta, tiede- ja yliopistohallinnon korkeita virkamiehiä sekä TANE:n poliitikkojäseniä. Jaostossa ideoitiin, millä tavoin voitaisiin edistää yhtäältä sukupuolten tasa-arvoa tieteessä ja toisaalta nais- ja tasa-arvotutkimusta. Lisäksi jaosto toimi TANE:n asiantuntijaelimenä yleisemminkin tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä. Toimin vuosina 1981–1996 TANE:ssa ja tasa-arvovaltuutetun toimistossa erikoistutkijana ja naistutkimuksen valtakunnallisena koordinaattorina sekä samalla

Tutkimusjaoston sihteerinä. Tutkimusjaoston ja tutkimuskoordinaattorin yhteistyö oli tiivistä ja antoisaa.

Vuoropuhelua ja verkostoitumista

TANE onnistui 80-luvulla rekrytoimaan Tutkimusjaostoon useita raskaan sarjan asiantuntijoita, jotka olivat aidosti kiinnostuneita jaoston aihepiiristä ja sen tarjoamista vaikutusmahdollisuuksista, ja jotka myös osallistuivat aktiivisesti ja sitoutuneesti toimintaan. Poliitikkojäseninä jaoston alkuvaiheessa toimivat mm. kansanedustajat Tarja Halonen, Aila Jokinen, Eeva Kuuskoski-Vikatmaa, Ilkka Taipale, sekä sosialidemokraattisten naisten pääsihteeri Marianne Laxén. Keskeinen asiantuntijajäsen oli Suomen Akatemian tutkimusjohtaja Elisabeth Helander, joka vaikutti aktiivisesti jaostossa koko 1980-luvun. Myös opetusministeriö ja Tilastokeskus olivat edustettuna. Yliopistotutkimusta edustivat 80-luvun jaostoissa mm. professorit Auli Hakulinen, Elina Haavio-Mannila, Pirkko.K.Koskinen, Liisa Rantalaiho, Elianne Riska, Päivi Setälä, Sirkka Sinkkonen, Anna-Liisa Sysiharju ja Vappu Taipale, ja tulevaa professorikuntaa Risto Heiskala, Marja-Liisa Honkasalo, Aili Nenola ja Kevät Nousiainen; mukana oli myös tekniikan tutkija, tuleva ministeri ja europarlamentaarikko Satu Hassi. 90-luvulla jaostoon kutsuttiin yliopistotutkijoiden lisäksi asiantuntijoiksi sektoritutkimuslaitosten tutkijoita. Naistutkimuksen laajennuttua useimpiin yliopistoihin tämä heijastui myös jaoston entistä valtakunnallisempänä kokoonpanona.

TANE:n ja sen Tutkimusjaoston mahdollistama valtakunnallinen verkostoituminen ja tutkijoiden, poliitikkojen ja tasa-arvo-, opetus- ja tiedehallinnon virkamiesten tiivis ja innostunut vuoropuhelu on tuottanut näkyvää tulosta. Merkittävimminä tuloksina voi pitää naistutkimuksen nousua ja vakiintumista yliopistoihin ja eri tieteenaloille, yliopistojen ja tiedehallinnon suunnitelmallisen tasa-arvotyön tukemista

ja vauhdittamista sekä sukupuolten määrällisen tasa-arvon lisääntymistä tiedepoliittisessa päätöksenteossa. Arvokasta oli myös se, että jaoston kautta TANE sai laajan kosketuspinnan tasa-arvoasioista kiinnostuneeseen korkeatasoiseen asiantuntijajoukkoon, jonka näkemyksille ja tietämykselle oli myös tilausta ja käyttöä yleisemmin tasa-arvopolitiikan puolella. Tutkimusjaoston 25-vuotishistoriikki ”Feministinen aikamatka” (koonnut Petra Stenfors, TANE 2006) kirjasi pääpiirteittäin Tutkimusjaoston toimintaa ja sen tuloksia. Tässä artikkelissa pyrin tarkastelemaan Tutkimusjaostoa ja sen toimintaa enemmänkin eurooppalaisesta ja kansainvälisestä näkökulmasta. Korostettakoon vielä, että ensikäden kokemukseni jaostosta ajoittuu 80-luvulle ja 90-luvun ensimmäiselle puoliskolle.

Edelläkävijänä Euroopassa

2010-luvun eurooppalaisessa tiedepoliitikassa keskustellaan vilkkaasti sukupuolen ja tieteellisen tutkimuksen moninaisista kytköksistä: tutkijanaisten uran ongelmista ja esteistä ja tasa-arvosta tutkijanuralla, naisten aliedustuksesta tutkimusrahoituksesta päättävissä elimissä ja muissa tieteen johtotehtävissä, tutkimuksen sukupuolinäkökulmista ja sukupuolivaikutuksista. Yliopistoja ja tutkimuslaitoksia kehoitetaan laatimaan tasa-arvosuunnitelmia. EU on järjestänyt useita laajoja naiset ja tiede/sukupuoli ja tiede -aiheisia konferensseja, rahoittaa alan tutkimusta ja erilaisia kehittämishankkeita tutkimuksen puiteohjelmien Tiede ja yhteiskunta -osiosta. Lisäksi EU teettää laajoja asiantuntijaraportteja, tuottaa tilastoja naisten asemasta Euroopan tieteesä, ja on hyväksynyt tavoitteekseen nimittää vähintään 40 % naisia kaikkiin EU-tutkimuksen arvointiryhmiin. Komission tutkimuksen pääosastolla on 90-luvun alusta toiminut oma pieni yksikkö (aluksi nimeltään naiset ja tiede -yksikkö, nykyisin tutkimuksen pääosaston alaosa B: n (Eurooppalainen tutkimusalue) alaosa

B6: etiikka ja sukupuoli), sekä pääasiassa eri maiden tiedehallinnon virkamiehistä koostuva, neuvoa-antava Helsinki-työryhmä.

Olen 90-luvun lopulta lähtien osallistunut monenlaisissa rooleissa tähän eurooppalaiseen yhteistyöhön: asiantuntijana, tutkijana tai neuvonantajana komission työryhmissä ja EU-hankkeissa, EU-asiantuntijaryhmän raporttina, konferenssipuhujana, eurooppalaisen yliopistojen tasa-arvoverkoston moderoijana, ja eurooppalaisten tutkijanaisten verkostojen verkoston (EPWS, European Platform of Women Scientists) hallituksen jäsenenä. Useaan otteeseen olen joutunut toteamaan, että monissa yliopistojen ja tieteen tasa-arvokysymyksissä olemme Suomessa olleet jos emme nyt aivan uranuurtajia niin hyvin varhain liikkeellä. Useat Euroopassa nyt ajankohtaisista tieteen tasa-arvokysymyksistä olivat näet Suomessa tiede- ja tasa-arvopolitiikan asialistalla jo kolme vuosikymmentä sitten – pitkälti TANE:n ja sen Tutkimusjaoston ansiosta. Pohjoismaisia yhteyksiä ei tässä yhteydessä pidä väheksyä, sillä pohjoismainen yhteydenpito erityisesti ennen Suomen liittymistä Euroopan unioniin antoi paljon virikkeitä tällä alueella.

Tutkimusjaosto tarjosi ainutlaatuisen valtakunnallisen kohtaamispaikan, jossa tieteen ja tutkimuksen tasa-arvokysymyksistä voitiin keskustella asiantuntevassa ja innostuneessa joukossa. Jaostossa oli koostumuksensa ansiosta laaja kosketuspinta tiede- ja yliopistomaailmaan. Jaosto tarjosi mahdollisuuden pohtia ja ideoida, kuinka yhtäältä parhaiten puuttua epäkohtiin ja ongelmiin, ja kuinka toisaalta tukea naisten tutkijanuraa ja sukupuolten tasa-arvokehitystä tiedeyhteisössä ja tutkijanuralla. Hyödyllistä sisäpiiritietoa ja näkemystä tiedehallinnon puolelta jaostoon saatiin, kun mukana oli sekä Akatemian että opetusministeriön edustus. Naistutkimuksen edistäminen oli toinen jaoston keskeinen työosara.

Tiedepoliittinen vaikuttaminen

Tutkimusjaoston tiedepoliittisista toimista kauaskantoisin lienee vaikuttaminen tieteellisten toimikuntien kokoonpanon tasa-arvoistumiseen. 1980-luvun alussa Tutkimusjaoston aloittaessa toimintaansa keskeinen tiedepoliittinen päätöksenteko oli lähes täysin miesten käsissä: naisten osuus valtion tieteellisissä toimikunnissa (tuolloin Suomen Akatemiassa oli kuusi tieteellistä toimikuntaa) oli vain 5 %. Naisia oli jäsenenä vain kahdessa kuudesta tieteellisestä toimikunnasta, humanistisessa ja maatalous-metsätieteellisessä toimikunnassa, mutta luonnontieteellinen, lääketieteellinen, teknistieteellinen ja jopa yhteiskuntatieteellinen toimikunta koostuivat pelkästään miesjäsenistä. Naisten osuus professorikunnasta (professorit ja apulaisprofessorit) oli 1980-luvun alussa pieni sekin, vain 7 %.

Vuonna 1982 TANE esitti Tutkimusjaoston aloituksesta opetusministeri Kaarina Suoniolle naisten osuuden lisäämistä valtion tieteellisissä toimikunnissa, vedoten hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan. Toimikunnat asettaa valtioneuvosto opetusministeriön esityksestä; opetusministeriö pyytää ensin yliopistoilta, tieteellisiltä seuroilta ja tutkimuslaitoksilta ehdotuksia toimikuntien jäseniksi. Vuonna 1983 asetetuissa toimikunnissa naisten osuus nousi merkittävästi, 5 prosentista 23 prosenttiin. Toimikuntien uusille naisjäsenille järjestettiin TANE:n toimesta verkostoitumistilaisuus Tutkimusjaoston kanssa. Päivi Setälä, joka oli sekä jaoston että humanistisen toimikunnan jäsen, oli kaksoisroolinsa vuoksi tärkeällä näköalapaikalla, mistä oli jaostotyökentelyssä paljon hyötyä.

TANE ja Tutkimusjaosto seurasivat tieteellisten toimikuntien kokoonpanoa tarkasti, ja kävivät audienssilla opetusministeri Gustaf Björkstrandin luona, kun ennakkotiedot 80-luvun puolivälissä kertoivat, että naisten osuus olisi jälleen putoamassa vuonna 1986 asetettavissa tieteellisissä toimikunnissa. Vetoamus tuotti

tulosta. Vuosiksi 1986–1988 asetetuissa toimikunnissa naisten osuus kasvoi 27 prosenttiin, ja ensimmäistä kertaa naisia nimitettiin puheenjohtajiksi peräti kolmeen toimikuntaan, lääketieteelliseen, humanistiseen ja yhteiskuntatieteelliseen. Tämä tasa-arvoisti myös Akatemian johtoa, sillä toimikuntien puheenjohtajista tuli automaattisesti jäseniä myös tieteen keskustoimikuntaan, joka vastaa nykyistä Akatemian hallitusta.

Kiintiölainsäädäntöä sovellettiin tieteellisten toimikuntien kokoonpanoon vasta kymmenisen vuotta myöhemmin, 90-luvun puolivälissä, tasa-arvolain uudistuksen myötä. Tuoreet eurooppalaiset vertailut kertovat, että Euroopassa naisten osuus vastaavissa tieteen päätöksentekoelimityksissä on 2000-luvulla keskimäärin pienempi kuin Suomessa 1980-luvun puolivälissä (EU-27-maiden keskiarvo 22 % vuonna 2007) ja monissa maissa, kuten Belgiassa, Hollannissa, Saksassa ja Sveitsissä, vielä tätäkin alhaisempi.

Yliopistojen tasa-arvotyö vauhtiin

2010-luvulla EU:n piirissä patistellaan yliopistoja ja tutkimuslaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelmia, ja sitouttamaan yliopistojen johtoa tasa-arvon edistämiseen. Tälläkin alueella Suomi (ja muut pohjoismaat) ovat olleet edelläkävijöitä. Tutkimusjaosto valmisteli jo vuonna 1990 yhdessä ensimmäisen tasa-arvovaltuutetun Paavo Nikulan kanssa laajat ohjeet yliopistoille tasa-arvosuunnitelmien laatimiseksi. Valtuutettu, tutkimuskoordinaattori ja yliopistotutkijoista koostuva ryhmä jaoston jäseniä kiersivät ohjeiden valmistelua varten maakuntamatkoilla tapaamassa neljäntoista yliopiston johtoa, missä joukossa ei tainnut olla ainoatakaan naista. Jaosto tuki myös yliopistojen tasa-arvotoimikuntien verkostoitumista tiedottamalla ja järjestämällä näiden valtakunnallisia tapaamisia. Kymmenen vuotta myöhemmin, 2000-luvun alussa, kaikissa Suomen yliopistoissa oli tasa-arvosuunnitel-

mat, mutta niiden laajuus ja toimeenpanon tehokkuus vaihtelivat suuresti.

Yliopistojen tasa-arvotyö verkottui myös varhain kansainvälisesti, ja tätäkin TANE ja Tutkimusjaosto olivat tukemassa. Tutkimusjaosto oli mukana järjestämässä ensimmäistä eurooppalaista yliopistojen tasa-arvokonferenssia Helsingissä 1998. Helsingin konferenssi aloitti edelleen jatkuvan eurooppalaisten konferenssien sarjan, joista tuorein, seitsemäs, järjestettiin kesällä 2012 Bergenissä Norjassa. Tämä yhteistyö jatkuu: kahdeksas konferenssi pidetään Wienissä vuonna 2014. Ensimmäisen konferenssin perua on myös eurooppalainen yliopistojen tasa-arvoverkosto, jonka sähköpostilistalla (eq-uni, jota hallinnoi Helsingin yliopisto) on puolisentuhatta jäsentä yli kolmestakymmenestä maasta, yliopistojen tasa-arvotyössä mukana olevia virkamiehiä sekä aihepiirin tutkijoita.

Nais- ja sukupuolentutkimuksen edistäminen

Nais- ja sukupuolentutkimus on 2010-luvulle tultaessa monipuolistunut, ja vakiinnuttanut ja vahvistanut asemaansa suomalaisessa tiedeyhteisössä ja yliopistojen opetuksessa ja tutkimuksessa, joskin haasteita riittää edelleen. Tähänastiseen myönteiseen kehitykseen ovat tietysti vaikuttaneet useat toimijat, mutta yhtenä keskeisenä ja varhaisimpana niistä on kiistatta ollut TANE ja sen Tutkimusjaosto. TANE ja Tutkimusjaosto ovat olleet mukana vauhdittamassa naistutkimuksen edellytysten kohenemista ja tutkimusalan laajenemista monella tavoin 80-luvun alusta lähtien: kartoittamalla tutkimuksen aukkoja, tukemalla tutkimuksen valtakunnallisia yhteistyöryhmiä ja uusia tutkimuksellisia avauksia, joista esimerkkejä ovat suuret tiedeseminaarit 1980-luvulla aiheista naiset ja lääketiede, ja naiset, luonnontiede ja tekniikka; sukupuoli ja väkivalta -tutkimusohjelman ideointi, ja lesbotutkimuksen ja miestutkimuksen tukeminen.

Lisäksi TANE ja Tutkimusjaosto ovat vaikuttaneet

alan kehitykseen tukemalla yliopistojen yhteistyötä naistutkimuksen yliopisto-opetuksen ja valtakunnallisen tohtorikoulun kehittämiseksi, laatimalla yhdessä Suomen Naistutkimuksen Seuran kanssa naistutkimuksen valtakunnallisen kehittämissuunnitelman Naistutkimus 2000, tukemalla pohjoismaista ja eurooppalaista naistutkimuksen yhteistyötä, joista esimerkkeinä ovat pohjoismainen naistutkimuskoordinaatio, Pohjoismainen naistutkimusinstituutti NIKK, sekä eurooppalaiset naistutkimusverkostot. Tutkimusjaosto on vedonnut useaan otteeseen poliittisiin päätöksentekijöihin alan opetuksen, tutkimuksen ja tietopalvelujen resurssien lisäämiseksi, tukenut naistutkimuksen kansallisen sähköpostilistan perustamista ja ylläpitoa, ja julkaissut nais- ja sukupuolentutkimuksen opinnäytteitä ja bibliografioita – luetelo on pitkä ja sitä voisi vielä jatkaa. Jaosto toimi myös korvaamattomana ja luotettavana taustatukena naistutkimuksen valtakunnallisen koordinaattorin työssä.

Tutkimuksen ja tasa-arvopolitiikan vuorovaikutus

Yhtenä ajatuksena Tutkimusjaoston perustamisessa oli luoda sellaisia yhteyksiä tutkimuksen ja tasa-arvopolitiikan välille, jotka hyödyttäisivät molempia osapuolia, ei vain nais- ja tasa-arvotutkimusta ja alan tutkijoita vaan myös tasa-arvopoliittisia toimijoita. Yksi näkyvimmistä tuloksista lienee Tutkimusjaostossa alun perin ideoitu ja Tilastokeskuksen tuottama tasa-arvobarometri, joka julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1998 ja josta valmistellaan vuonna 2012 jo viidettä versiota. Barometri on käännetty myös englanniksi ja se on herättänyt paljon kansainvälistä kiinnostusta. Jaoston asiantuntemusta käytettiin muutenkin sukupuolitietoisien tilastoinnin kehittämisessä, ja tässä tärkeänä yhteyshenkilönä oli jaoston jäsen, Tilastokeskuksen tasa-arvotilastoja pitkään luotsannut Eeva-Sisko Veikkola (ks. Veikkolan artikkeli tässä julkaisussa).

Tutkimusjaoston mahdollistama yhteistyö ja vuo-

ropuhelu ovat hyödyttäneet monella tavoin kaikkia osapuolia: nais-, tasa-arvo- ja sukupuolentutkimus ja sukupuolittietoinen tiedepolitiikka ovat saaneet tärkeää tukea tasa-arvopolitiikan puolelta, ja toisaalta säännölliset yhteydet naistutkimuksen kenttään ja alan keskeisiin tutkijoihin ovat rikastuttaneet ja syventäneet tasa-arvopolitiikan tietopohjaa. Vuoropuhelu jatkuu, joskin eri muodoissa. Nais-, tasa-arvo- ja sukupuolentutkimuksella on 2000-luvulla useita omia foorumeita ja rakenteita, ja monia puolestapuhujia. Tasa-arvopolitiikan kenttä on kokenut monenlaisia muutoksia 80-luvulta 2010-luvulle tultaessa. Valta-kunnallista tasa-arvopolitiikkaa tehdään nykyisin ei vain TANE:n, vaan myös hallituksen tasa-arvoyksikön ja tasa-arvovaltuutetun toimesta, ja valtavirtaistamisen myötä sitä pitäisi – periaatteessa – tehdä kaikilla hallinnonaloilla. Sekä sukupuolentutkimuksessa että tasa-arvopolitiikassa on 2000-luvulla entistä useampia toimijatahoja, jolloin vuoropuhelun määrää ja laatua on ilman tarkempaa tutkimusta uskaliaasta lähteä arvioimaan.

Tutkimusjaoston kolmas perinteinen toiminta-alue, tiedepolitiikan tasa-arvokysymykset, on valitettavasti jäänyt 2000-luvun Suomessa katvealueeksi. Näin

on käynyt siitä huolimatta, että tieteen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan merkitys yhteiskunnallisen kehityksen muokkaajana ja suuntaajana on entistä suurempi, ei vähiten sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan uusien suuntausten ja strategisten painotusten sukupuoli-vaikutuksista on meillä käyty sangen vähän kriittistä keskustelua. Sukupuolten tasa-arvoon tutkijanuralla on myös meillä Suomessa vielä matkaa, vaikka naisia on jo puolet uusista tohtoreista. Tutkijanaisten 90-luvun lopulla hiipunut yhteistoiminta on herännyt uudelleen henkiin 2000-luvulla uusien tutkijanaissukupolvien havahduttua naisten tutkijanuran edelleen ratkaisemattomiin kesto-ongelmiin. Parhaillaan on tekeillä Norjan aloitteesta pohjoismainen selvitys tieteen tasa-arvotoimista ja alan tutkimustarpeesta. Naapurimaissamme Ruotsissa ja Norjassa tiedepolitiikan, yliopistojen ja tutkijanuran tasa-arvokysymykset ovat 2000-luvulla olleet näkyvästi esillä mediassa ja julkisessa keskustelussa, ja julkinen valta ja eri toimijatahot myös panostavat monin tavoin sukupuolten tasa-arvon edistämiseen tieteessä ja tutkimuksessa. Tähän olisi kaikki syy pyrkiä myös Suomessa; miksei TANE voisi toimia jälleen unilukkarina?

LÄHTEET

- European Commission (2009) She Figures - Statistics and Indicators on Gender Equality in Science. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Feministinen aikamatka. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkimusjaosto 1981-2006. Koonnut Petra Stenfors. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, TANE-julkaisuja 9.
- genSET (2010) genSET Recommendations for Action on the Gender Dimensions in Science. http://www.genderinscience.org/consensus_report.html
- Husu, Liisa (1998) "Tasa-arvoasiain neuvottelukunta naistutkimuksen asialla". Naistutkimus – Kvinnoforskning 4.
- Husu, Liisa (2002) "Yliopistot ja tasa-arvo", teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Helsinki: Gaudemus.
- Husu, Liisa (2007) "Women in universities in Finland: Relative advances and continuing contradictions. Teoksessa Mary Ann Danowitz Sagaria (toim.) Women, Universities, and Change. Gender Equality in the European Union and the United States. New York: Palgrave Macmillan.
- Osborn, Mary; Rees, Teresa; Bosch, Mineke; Hermann, Claudine; Hilden, Jytte; McLaren, Ann; Palomba, Rosella; Peltonen, Leena; Vela, Carmen; Weis, Dominique; Wold, Agnes ja Wennerås, Christine (2000) Science policies in the European Union: Promoting excellence through mainstreaming gender equality. A report from the ETAN Network on Women and Science. Brussels: European Commission, Research Directorate General.
- Pohls, Maritta: Suomen Akatemian historia II. Yhteiskunta ja tutkimus. 1970-1998. SKS:n toimituksia 981:2.

RIIKKA KORPINURMI

SUKUPUOLI JA
VALTA -JAOSTO:
TUTKIJOIDEN JA
POLIITIKKOJEN
KOHTAUSPAIKKA

TANE perusti ensimmäisen Sukupuoli ja valta -jaoston vuonna 2007. Jaoston oli tarkoitus toimia keskustelun herättäjänä ja aloitteentekijänä sukupuoliin, valtaan ja valtarakenteisiin liittyvissä kysymyksissä. TANE:n järjestyksessä toinen Sukupuoli ja valta -jaosto aloitti toimintansa vuonna 2012. Ensimmäisen Sukupuoli ja valta -jaoston puheenjohtajana toimi Keskustan eduskuntaryhmän juristi Seija Turtiainen ja toisen jaoston puheenjohtajana on SDP:n kansanedustaja Tarja Filatov.

Sukupuoli ja valta -jaostoa voidaan pitää TANE:n Tutkimusjaoston työn jatkajana. Vuosina 1981–2006 toimineella tutkimusjaostolla oli suuri

KUVA: JYRKI IVESA

Riikka Korpinurmi on toiminut Sukupuoli ja valta -jaoston sihteerinä vuodesta 2009 asti.

merkitys suomalaisen sukupuolentutkimuksen syntymisessä, tukemisessa ja kehittämisessä. Sukupuoli ja valta -jaoston tapaan Tutkimusjaosto toimi poliitikkojen ja tutkijoiden kohtaustapaikkana. Molemmissa jaostoissa on ollut päämääränä sukupuolentutkimuksen tunnetuksi tekeminen sekä tutkimuksen hyödyntäminen päätöksenteossa.

Kauden 2007–2011 Sukupuoli ja valta -jaostossa jouduttiin valitettavasti tuntemaan myös huolta sukupuolentutkimuksen asemasta yliopistoissa. Helmikuussa 2009 TANE luovutti opetusministeri Henna Virkkuselle ja tasa-arvoministeri Stefan Wallinille kannanoton naistutkimuksen asemasta yliopistouudistuksessa. Kannanotossa pidettiin tärkeänä, että uuden yliopistolain sukupuolivaikutukset arvioidaan hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukaisesti. Kannanotossa oltiin huolestuneita siitä, miten pienet naistutkimusyksiköt pystyvät kilpailemaan suurempien oppiaineiden kanssa yliopistojen kovenevassa sisäisessä kamppailussa.

Sukupuoli ja valta -jaosto vieraili opetusministeri Henna Virkkusen luona kesäkuussa 2009 ja luovutti hänelle puheenjohtajansa Seija Turtiaisen sekä TANE:n puheenjohtajan Heidi Hautalan allekirjoittaman kannanoton nais- ja sukupuolentutkimuksen tilanteesta. Jaostossa herätti erityisesti huolta oppiaineen tilanne Jyväskylän yliopistossa sekä naisoikeuden tilanne Helsingin yliopistossa. Kannanotossa vaadittiin, että naistutkimuksen opetuksen resurssit turvataan aloittamalla Jyväskylän yliopiston naistutkimuksen professuurin sekä Helsingin yliopiston naisoikeuden professuurin viran täytöt välittömästi.

Kesäkuussa 2010 jaosto oli mukana valmistelussa ministeri Virkkuselle ja Wallinille aloitetta yliopistolain sukupuolivaikutusten arvioimisesta.

Kesällä 2012 ilmestyneessä hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa luvataan, että opetus- ja kulttuuriministeriö kartoittaa sukupuolentutkimuksen tilanteen

valtakunnallisesti ja seuraa tilanteen kehittymistä säännöllisesti.

Sukupuolietietoista vaalityötä

Jaoston ensimmäisellä toimikaudella käytiin kolmet vaalit: kuntavaalit 2008, europarlamenttivaalit 2009 ja eduskuntavaalit 2011. Kaikkia vaaleja varten perustettiin työryhmä, joka tarkasteli vaaleja sukupuolinäkökulmasta. Vaalityöryhmien yksi tärkeimmistä tehtävistä oli sisällön suunnitteleminen sekä tuottaminen TANE:n tasa-arvovaalit.fi -sivuille sekä neuvottelukunnan vaalitahtumien suunnittelu. Vuoden 2008 kuntavaaleissa ensimmäisen kerran avatut tasa-arvovaalit.fi -sivut kokoavat tietoa niin ehdokkaille kuin äänestäjillekin siitä, miten tasa-arvoa edistetään kunnissa, eduskunnassa ja Euroopan parlamentissa.

Tärkeässä osassa työryhmissä olivat myös keskustelut ja kokemusten vaihtaminen yli puoluerajojen.

Seksin oston osittain kriminalisoineen lain arviointiryhmä (SEOK)

Sukupuoli ja valta -jaosto osallistui myös TANE:n Seksin oston osittain kriminalisoineen lain arviointityöryhmän (SEOK) toimintaan. Hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti syksyllä 2006 voimaan tulleen seksin oston osittain kieltäneen lain toimivuudesta tehtiin selvitys vuonna 2009. SEOK:in tarkoituksena oli seurata ja osallistua arviointiprosessiin. SEOK seurasi myös tiiviisti muiden maiden prostituutilainsäädännön kehitystä.

Työryhmä järjesti 5. marraskuuta 2009 eduskunnassa seminaarin Mitä ostaa seksinostaja? -seminaari prostituutiosta. Yksi monipuolisen seminaarin puhujista oli lainsäädäntöneuvos Janne Kanerva, joka vastasi oikeusministeriön selvityksestä, jossa oli tarkoitus tarkastella osittain seksinoston kieltäneen lain toimivuutta. Seminaarissa julkaistiin Sukupuoli ja valta -jaoston entisen sihteerin Elina Aaltion pro gradu -tutkielma Va-

paaksi marginaalista - marginaalista vapautta. Naisliikkeen ja prostituoitujen etuliikkeen kamppailu seksin oston kriminalisoinnista 2002-2006.

Seminaarissa käsiteltiin Suomen prostituutiolanteen lisäksi myös naapurimaidemme tilannetta. Jari Kuosmanen kertoi Ruotsin seksinoston kieltäneestä laista ja sen vaikutuksista ruotsalaisten asenteisiin. Kristiina Luht puolestaan puhui Viron prostituutiolanteesta ja erityisesti pohjoismaisista seksinostajista. TANE on lausunnoissaan tukenut ajatusta prostituutiosta irrottautumista tukevien palvelujen saamista Suomeen. Elina Hatakka, joka oli Exit - pois prostituutiosta ry:n puheenjohtaja, kertoi seminaarissa prostituoitujen tukipalveluista.

Jaosto mukana valmistelemaan TANE:n hallitusohjelmataavoitteita

Keväällä 2011 TANE perusti työryhmän valmistelemaan hallitusohjelmataavoitteitaan. Työryhmässä oli edustus kaikista TANE-puolueista. Jaoston jäsenistä Seija Turtiainen, Lena Paju ja Merja-Hannele Vuohelainen osallistuivat hallitusohjelmatyöryhmän työhön. Hallitusohjelmien kärkipaperi sekä taustamuistio luovutettiin eduskuntaryhmille maaliskuussa 2011.

Sukupuoli ja valta -jaosto vierailuilla

Jaosto vieraili syksyn 2008 ja kevään 2009 välisellä ajalla neljässä mediatalossa; MTV3:ssa, YLE:ssä, Sanoma-konsernissa sekä Sanoma Newsissä. Kaikissa vierailukohteissa oli paikalla myös korkeinta johtoa. Vierailuilla keskeisiksi keskustelunaiheiksi nousivat naisten ja miesten sijoittuminen mediatalojen hierarkioissa ja työtehtävien jakautuminen sukupuolen mukaan sekä median sisällön sukupuolittuneisuus.

Sukupuoli ja valta -jaosto vieraili kaikissa edustapuolueissa syksyn 2009 ja syksyn 2010 välillä. Vierailujen tavoitteena oli tutustua puolueiden tasa-

vopolitiikkaan sekä puolueiden sisäiseen tasa-arvoon. Puolueille lähetettiin etukäteen kysely, jossa kysyttiin esimerkiksi puoluehallituksen ja -valtuuston sukupuolijakaumaa sekä sitä, kuinka puolueen asiakirjoissa sukupuoli on otettu huomioon. Lähes jokaisen puolueen puoluesihteerin oli paikalla jaoston vierailulla.

Jokaisessa puolueessa nähtiin tärkeänä, että tasa-arvoasiat eivät jää vain puolueen naisjärjestön vastuulle, vaan ne otetaan mukaan puolueen kaikkien toimintaan. Kuitenkin sukupuolivaikutusten arviointi esimerkiksi poliittisia asiakirjoja tehdessä oli kaikissa puolueissa alkutekijöissään.

Puoluevierailuilla nousivat esiin erityisesti puolueiden kannat vanhempainvapaiden uudistamiseen sekä asevelvollisuuteen.

Jaoston viimeisin vierailu oli teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekesiin keväällä 2011. Jaosto kysyi vierailullaan muun muassa sitä, otetaanko Tekesin rahoituskriteereissä sukupuolten tasa-arvoa huomioon.

Sekä puolue- että mediatalovierailuilla jaostolaiset haastoivat isäntiään ja emäntiään miettimään tasa-arvokysymyksiä omassa työpaikassaan. Monet jaoston jäsenet kokivat, että olimme ehkä onnistuneet avaamaan puolueissa ja mediataloissa silmiä tasa-arvolle oman oppimisen lisäksi.

Kauden 2012–2015 Sukupuoli ja valta -jaosto on suunnitellut jatkavansa vierailuja sukupuolten tasa-arvon kannalta merkittävässä organisaatioissa ja järjestöissä. Vierailut aloitetaan työntekijä- ja työnantaja-järjestöistä, sillä työelämä on yksi kauden 2012–2015 Sukupuoli ja valta -jaoston painopisteistä.

Jaostolaiset seminaarien järjestäjinä

Seminaarien järjestäminen oli kauden 2007–2011 jaoston yksi merkittävimmistä toimintamuodoista. Jaosto oli mukana järjestämässä seuraavia seminaareja:

Naiset ja tiede: eurooppalaisia näkökulmia 3.4.2008

Seminaarissa käsiteltiin uusinta eurooppalaista tutkimustietoa naisten asemasta tieteessä, naisten tutkijaurasta ja tieteen tasa-arvokysymyksistä. Seminaarissa esiteltiin neljän EU-rahoitteen hankkeen sekä yhden asiantuntijaryhmän työtä ja tuloksia. Jaoston jäsen Marja Vehviläinen oli vahvasti mukana järjestämässä seminaaria sekä piti seminaarissa tutkijapuheenvuoron.

Vaimoväestä virkamieseliittiin? Viisi vuosikymmentä hallintohistoriaa 1.9.2008

Vuonna 2008 oli kulunut 50 vuotta siitä, kun ensimmäinen nainen nimitettiin Suomen valtion virkamiesjohtoon, kun Tyyne Leivo-Larssonista tuli Suomen Norjan suurlähettiläs 1.9.1958. Seminaarissa käsiteltiin sekä suomalaisten naisten historiaa virkamiehinä että nykyistä tilannetta valtionhallinnon johto- ja virkamiestehtävissä sukupuolten tasa-arvon kannalta.

”Paras mahdollinen asiantuntija”? Sukupuoli eduskunnan asiantuntijakuulemisissa 24.3.2009

Seminaarissa julkaistiin Anne Maria Hollin ja Milja Saaren tutkimus Sukupuoli eduskunnan asiantuntijakuulemisissa. Holli on myös Sukupuoli ja valta -jaoston jäsen. Tutkimus luovutettiin puhemies Sauli Niinistölle.

MITÄ VIRKAA naisia valtionhallinnossa 3.10.2009

Seminaari oli osa merkkipäivän 1809 johdosta vietettävää suomalaisen virkamieskunnan 200-vuotisen taipaaleen juhlintaa. Seminaarissa julkaistiin Maritta Pohlsin tutkimus Moninkertaista näkymättömyyttä: valtionhallinnon virkanaiset tutkimuksessa. Pohls osoitti, että pääosa naisten tekemästä työstä valtionhallinnon palveluksessa jää historiateoksissa näkymättömäksi.

Ilmastonmuutos – onko sukupoolella väliä? 16.10.2009

Syksyllä 2009 maailma valmistautui Kööpenhaminan

ilmastokokoukseen. Seminaarin puheenvuoroissa tuli esille, kuinka ilmastonmuutos vaikuttaa eri tavoin miehiin ja naisiin. Miehet ja naiset myös aiheuttavat ilmastonmuutosta eri tavoin erilaisten kulutustottumustensa takia. Seminaarissa painotettiin myös, että sekä miehiä että naisia on tärkeä saada päättäjiksi ilmastokokouksiin, jotta kaikkien sukupuolten toimintatapoja voidaan muuttaa.

10 vuotta sukupuolisensitiivistä tyttötyötä Tyttöjen Talolla 16.2.2010

Seminaari oli osa Tyttöjen Talon 10-vuotisjuhlintaa. Jaoston varapuheenjohtaja Elina Laavi piti seminaarin päätöspanat.

Kuka johtaa? -elinkeinoelämä ja tasa-arvo 19.3.2010

Seminaarin tarkoituksena oli tehdä Pohjoismaisen tasa-arvotiedon keskuksen (NIKK) toteuttaman Sukupuoli ja valta Pohjoismaissa -tutkimusprojektin tuloksia tunnetuksi Suomessa. Seminaarissa keskityttiin erityisesti elinkeinoelämän tasa-arvotilanteeseen ja haasteisiin. Sukupuoli ja valta Pohjoismaissa -tutkimushanke osoittaa, että naisliikkeen aktiivisuus ja tasa-arvotyö ovat vaikuttaneet ratkaisevasti naisten menestykseen politiikassa, mutta elinkeinoelämä on edelleen miesten vallassa.

Vanhempainvapaiden kehittämisseminaari 26.11.2010

STM:n vanhempainvapaatyöryhmä, eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta sekä tasa-arvoasiain neuvottelukunta järjestivät seminaarin vanhempainvapaiden uudistamisesta. Aihe on ollut paljon esillä myös Sukupuoli ja valta -jaostossa kaudella 2007-2011.

Kunnian taakka - maahanmuuttajain ja -tyttöihin kohdistuva väkivalta 29.9.2011

Seminaarissa käsiteltiin kunniaväkivaltaan liittyvää

pohjoismaista tutkimustietoa sekä pohdittiin käytännön toimia kunniaväkivallan tunnistamiseksi ja estämiseksi. Jaoston jäsen Suvi Keskinen piti seminaarissa tutkijapuheenvuoron.

Kauden 2012-2015 jaosto työnsä alussa

TANE:n historian toinen Sukupuoli ja valta -jaosto on keskustellut työnsä painopisteistä kevään 2012 aikana. Jaosto on päättänyt priorisoida talouteen ja työllisyyteen sekä köyhyyteen ja syrjäytymiseen liittyvät kysymykset. Aihe on laaja ja haastava, mutta myös mitä ajankohtai-

sin Eurooppaa ravistelevan talouskriisin takia. Kriisin seurauksilla on varmasti sukupuolittuneita vaikutuksia niin meillä kuin muuallakin.

Kauden 2007–2011 neuvottelukunta kiinnitti hallitusohjelmatavoitteissaan huomiota siihen, että työurien pidentämisessä ja työolojen parantamisessa on huolehdittava siitä, että naisten ja miesten osittain erilaiset työelämän ongelmat huomioidaan. Kauden 2012-2015 Sukupuoli ja valta -jaosto jatkaa työn ja perheen yhteensovittamisen sekä muiden työelämän sukupuolittuneiden ongelmien pohdintaa ja ratkaisujen etsimistä.

TANE:n eduskuntavaalipaneeli 2011.

KUVA: JYRKI VESA

Arto Jokinen on toiminut
Miesjaoston sihteerinä
vuodesta 2009.

ARTO JOKINEN

MIESJAOSTO:

MIESPOLITIIKAN

PIONEERI

M

iesjaosto on toiminut 25 vuotta. Se on tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pitkäaikaisin jaosto, ja samalla se lienee maailman pitkäaikaisin valtionhallinnossa mies-

ja poika-asioita käsitellyt taho. Jaoston tehtävänä on valmistella TANE:n miehiin ja poikiin liittyvää tasa-arvotyötä, herättää julkista keskustelua miehistä ja tasa-arvosta, tuoda tasa-arvokysymykset lähemmäksi miesten arkea ja innostaa miehiä tasa-arvotyön pariin. Miesjaosto on toiminut forumina, jossa eri lailla miehistä ja tasa-arvosta ajattelevat ihmiset kohtaavat ja tekevät yhteistyötä.

Miesjaoston synty paikantuu TANE:n Tutkimusjaostoon, jossa keskusteltiin 1980-luvulla

naistutkimuksen ja miestutkimuksen asemasta ja suhteesta toisiinsa. Tutkimusjaoston aloitteesta perustettiin asiantuntijatyöryhmä selvittämään suomalaista miestutkimusta. Työryhmä julkaisi raportin *Miestä päin* (1986), ja samalla jäi itämään ajatus pitkäaikaisemmasta miestyöryhmästä. Lopullinen kimmoke tuli loka-kuussa 1987 Ruotsissa järjestetystä seminaarista, joka käsiteli miehiä ja tasa-arvotyötä. TANE päätti perustaa Miesjaoston kokouksessaan 13.4.1988.

Toiminnan alkua leimasi epävarmuus siitä, mitä jaostolta odotetaan tai millä perusteilla jäsenet valitaan. Eräs jaoston jäsen jopa kyseenalaisti vuoden 1989 alussa lehtihaastattelussa jaoston työskentelyn järkevyyden. Epävarmuus johtui osittain siitä, ettei varsinaisia esikuvia ollut. Toimintaa lähdettiin luomaan lähes tyhjältä pohjalta. Ilmapiiri kuitenkin muuttui pian innostuneeksi, ja jaoston jäsenet tunsivat tekevänsä uudenlaista tasa-arvotyötä nostamalla miesten ja poikien asemaan liittyviä kysymyksiä keskusteluun.

Jaosto pyrki tietoisesti eroon yhden oikean miehen mallista. Sen sijaan herätettiin keskustelua miehenä olemisen monimuotoisuudesta. Toinen tärkeä tehtävä oli miesten erityisongelmien kartoittaminen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Jaostossa todettiin, että isän merkitystä perheessä ja perheen merkitystä isälle ei ollut tutkittu tarpeeksi. Tutkimusta kaivattiin lisää muun muassa eronneiden miesten elämäntilanteesta sekä isän ja lasten suhteesta. Isyydestä tulikin TANE:n ja Miesjaoston suuri teema miehiin liittyen.

Isyys oli ollut esillä jo TANE:n alkuvuosina, kun neuvottelukunta oli esittänyt vuonna 1973 lastenhoitoloman myöntämistä myös isille. Vuonna 1975 TANE luovutti SAK:n ja STK:n edustajille kirjelmän, jossa se vaati sairaan lapsen hoitolomaoikeuden myöntämistä molemmille vanhemmille. Työmarkkinajärjestöt olivat suunnitelleet rajoittavansa oikeuden vain naispuolisiin työntekijöihin. Miehet olisivat päässeet siitä osallisiksi

vain yksinhuoltajina. TANE esitti myös oikeutta isyyslomaan, joka toteutui vuonna 1978.

Toiminta lähtee käyntiin

Työelämästä tuli toisen Miesjaoston keskeinen teema, ja aiheesta julkaistiin kolme kirjaa: Hannele Varsan toimittama *Miehet työelämässä* (1991), Harri Ruohomäen *Elämänkaari-kirjoituskilpailun* tekstien pohjalta kokonaisuutena *Miehen työ* (1992) ja Johannan Lammin *Miehet naisvaltaisissa ammateissa* (1992).

Miesjaosto järjesti toukokuussa 1991 ”Miehet ja työelämä” -seminaarin yhdessä Tampereen yliopiston työelämän tutkimuskeskuksen ja täydennyskoulutuskeskuksen kanssa. Tilaisuudessa pohdittiin, miten työelämän ja ammatillisten kulttuurien muutokset vaikuttavat miesten elämään, millaisia ongelmia ja riskejä näihin muutoksiin liittyy sekä miten nämä muutokset tulisi ottaa huomioon yleisessä yhteiskuntapolitiisessa päätöksenteossa, yritysten ja julkisen sektorin henkilöstöpolitiikassa sekä miesten omassa arkielämässä.

Miesjaosto julkaisi myös *Mies ja lapsi* -kannanoton maaliskuussa 1990. Siinä haluttiin muuttaa perinteistä käsitystä, jonka mukaan äidillä on pääasiallinen vastuu lapsen hoidosta. Kannanotossa vaadittiin miehille 20 päivän isyyslomaa, koska isän ja lapsen suhde rakentuu luontevimmin isyysvapaan kautta, ja samalla se avaa miehille työelämästä poikkeavan näkökulman elämään. Jaosto korosti, että miesten ja naisten tasa-arvoa voidaan tukea sillä, että molemmat vanhemmat osallistuvat lasten hoitamiseen.

Miesjaoston ehdotuksesta tasa-arvoasian neuvottelukunta julkisti yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston kanssa miehille tarkoitettun elämäkertakilpailun syyskuussa 1992. Aiemmat saadut elämäkerrat olivat olleet hyvin työpainotteisia, joten nyt miehiä kehoitettiin kertomaan elämästään monipuolisesti: menneisyydestä ja nykyisyydes-

tä, arjesta ja juhlasta, elämänsä naisista ja miehistä, suhteesta lapsiin ja perheeseen sekä työstä ja harrastuksista. Arvostelulautakunnan haluttiin koostuvan nimenomaan miehistä, ja sen puheenjohtajana toimi kirjailija Arto Paasilinna.

Elämäkertakilpailun tulokset julkistettiin elokuussa 1993. Kilpailun ansiosta Miesjaoston työ sai paljon julkisuutta valtakunnallisia tiedotusvälineitä myöten. Saadun materiaalin pohjalta julkaistiin muun muassa Juha Siltalan Miehen kunnia (1994) sekä J.P. Roosin ja Eeva Peltosen toimittama Miehen elämää (1994).

Miesnäkökulmien risteyskohta

Kolmannen Miesjaoston aloittaessa vuonna 1992 toiminta oli lähtenyt kunnolla käyntiin. Tämä näkyi toimintatapojen vakiintumisena ja siinä, että ehdotuksia jaoston esityslistalle tuli enemmän kuin sinne mahtui ja projekteja jouduttiin karsimaan. Jaostossa ajateltiin, että miestyö on laaja ja moniulotteinen sektori, joka vaatii paljon työtä ja paneutumista. Jaoston käymän periaatekeskustelun mukaan tasa-arvotyössä – niin lainsäädännössä kuin asennekasvatuksessa – oli yhdistettävä nais- ja miesnäkökulma. Jaosto nähtiin erilaisten miesnäkökulmien risteyskohtana. Toisaalta jaoston työskentelyä leimasi turhautuneisuus, kun odotettua miestyön nousua ei kuitenkaan tapahtunut.

Yksi kolmannen Miesjaoston keskustelua vahvimmin leimanneista aiheista oli 1990-luvun alun laman seurauksena tapahtunut kaupallisen seksin räjähdysmäinen kasvu. Jaostossa todettiin, että seksiteollisuutta tarkasteltaessa ei tulisi yleistää, että kaikki miehet ovat seksipalveluiden kuluttajia. Sitä paitsi monet miehet suhtautuvat kielteisesti naisia hyväksikäyttävään, sexistiseen ideologiaan.

Muita kolmannen Miesjaoston käsittelemiä kysymyksiä olivat muun muassa huoltajuuden määräyty-

minen erotilanteissa yleensä naisille, miesainokaisten asema naisvaltaisissa ammateissa ja miesten asema sosiaalitoimiston asiakkaana.

Sukupuoli ja väkivalta

Kasvukipujen aika alkoi neljännen Miesjaoston aikana olla ohitse ja asenteet miestyötä kohtaan muuttuivat vähitellen 1990-luvun puolenvälin jälkeen. Kun jaosto oli aiemmin saanut tehdä paljon töitä oman uskottavuutensa takaamiseksi, nyt sen tekemä miespolitiikka alkoi vihdoinkin saada ulkopuolista hyväksyntää.

Yksi neljännen jaoston toimikauden kantavista teemoista oli väkivalta, joka tosin oli ollut esillä jo aiemmin. TANE:n Väkivaltajaosto oli jo vuonna 1991 tehnyt mietinnön, jonka pohjalta Espoon turvakoti perusti Lyömättömän Linjan vuonna 1993. Se oli väkivaltaisesti parisuhteissaan käyttäytyneille miehille suunnattu auttamisohjelma, jota lähti toteuttamaan Lasse Reijomaa – yksi Miesjaoston jäsenistä. Jaosto tuki häntä urauurtavassa työssään. Myöhemmin uusia ohjelmia on aloitettu, ja Lyömätön Linjakin on muuttanut toimintaansa.

Miesjaosto järjesti yhdessä TANE:n Väkivaltajaoston kanssa elokuussa 1996 väkivaltaseminaarin, jonka aiheena oli erityisesti ulkomaalainen mies väkivallan tekijänä ja kohteena. Jaosto halusi lisäksi herättää keskustelua väkivallasta muun muassa painottamalla väkivaltaa käyttäneille miehille suunnattujen palveluiden kehittämisen tärkeyttä. Jaosto painotti, että miehet eivät saa vaieta lähisuhdeväkivallasta, vaan keskustelua aiheesta on aktiivisesti edistettävä. Jäsenten mukaan negatiivinen ajattelu piti pyrkiä muuttamaan positiiviseksi ja auttaa miehiä pois väkivallan kierteestä.

Miesten naisiin kohdistama lähisuhdeväkivalta-teeman saama palaute yllätti. Aiheesta puhuminen nosti esiin hyvin vihamielisiä tunteita sekä miesten että naisten taholta. Miesjaostoa syytettiin siitä, että lähisuhdeväkivallan esiintuominen lisää väkivaltaa.

Palaute kannusti jaostoa luomaan oman kannanottonsa asiaan.

Se on Miehen työ

Väkivallasta käyty keskustelu vaikutti myös Miehen työ-palkinnon syntyyn vuonna 1998. Ensimmäiset palkitut olivat Lyömätön linja, Jussi-projekti, Mobile – tukiasemat, Pasi Ahola ja Timo Mikkilä. Palkinto tuli nimenomaan miesten harjoittaman väkivallan vastaisesta työstä. Miehen työ –palkintoa on jaettu sen jälkeen vuosittain muun muassa tasa-arvotietoisesta ja sukupuolensensitiivisestä kasvatustyöstä alakouluikäisten opetuksessa (Aaro Heikkinen, 2006), tasa-arvotietoisesta poliisityöstä (Mikko Lampikoski, 2008), työstä eronneiden miesten oikeudesta isyyteen ja lasten oikeudesta kumpaankin vanhempaan (Ralf Sund, 2012).

Miesjaosto oli uranuurtaja myös nettikeskustelun saralla. Jaosto avasi uudenlaisen keskustelufoorumin miehille, kun se perusti Man-sähköpostilistan 1997. Vastaavaa miehille tarkoitettua tasa-arvokeskustelufoorumia ei ollut tuolloin olemassa.

Isyyden elämäнкаari

TANE:n aloitteesta sosiaali- ja terveysministeriö perusti Isyyden elämäнкаari -työryhmän vuonna 1996. Työryhmän jäsenistö koostui eri ministeriöiden, Stakesin ja Miesjaoston edustajista ja tutkijoista. Työryhmän tarkoituksena oli selvittää ja tehdä ehdotuksensa koko isyyteen liittyen: raskaudesta ja lasten kasvattamisesta viikonloppuisyyteen ja lapsenlapsiin. Työryhmän mukaan uuden isyyden toteuttaminen edellyttää, että isä pysyy mukana lapsen kasvattamisessa alusta saakka ja toteuttaa tasa-arvoista vanhemmuutta yhdessä äidin kanssa. Samana vuonna Miesjaosto ja STAKES tuottivat videon ”Isyyssmatka”, joka oli muun muassa valtakunnallisessa neuvolakäytössä.

Isän asemaan oli alettu kiinnittää aiempaa enem-

män huomiota. Osa tätä kehitystä oli sosiaali- ja terveysministeriön asettama Isätoimikunta vuonna 1998. Sen tehtävänä oli arvioida isän asemaa suomalaisen yhteiskunnan eri alueilla lainsäädännön sekä vallitsevan käytännön näkökulmasta. Toimikunta esitti muun muassa isille omaa 25 päivän isyysvapaata sekä toivoi huoltajuuskiistoihin riippumatonta asiantuntijaa. Isätoimikunnan työhön liittyen viides Miesjaosto järjesti ”Isyyden sietämätön keveys” –seminaarin, jossa käsiteltiin muun muassa isän asemaa avioerossa ja isiä neuvolan asiakkaina.

TANE julkaisi myös Miesjaoston aloitteesta Isä neuvolassa -kirjan, joka tarjosi äitiys- ja lastenneuvoloiden terveydenhoitajille ja lääkäreille lisää ymmärrystä isyyteen kasvamisen kokemuksesta, isänä olemisesta ja isyyden kohtaamisesta. Miesjaosto pohti myös huoltajuuskysymyksiin liittyviä näkökulmia.

Vuosituhanen alku

Vuosituhanen taite oli Miesjaoston historiassa sekä toimintamuotojen vakiintumista että uusien teemojen ja aiheiden esiin ottamisen aikaa. Tasa-arvotietoinen miesnäkökulma sai julkisessa keskustelussa yhä enemmän tilaa. Ilkkuva asenne väheni, miehistä ja pojista tuli aiempaa enemmän osa yleisesti hyväksyttyä tasa-arvotyötä.

Homo- ja lesbotutkimus olivat jo 1980-luvulta lähtien kehittyneet osana nais-, mies- ja sukupuolentutkimusta. Aihetta oli kuitenkin tutkittu vähemmän homo- ja biseksuaalien miesten näkökulmasta, joten Miesjaosto nosti teeman keskusteluun omassa toiminnassaan. Vuonna 1999 TANE julkaisi Miesjaoston aloitteesta Jukka Lehtosen toimittaman kirjan Homo Fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa.

Seuraavan jaoston kattoteemaksi valittiin perhe ja työ, sillä miehiin ja isyyteen liittyvä keskustelu oli jaoston toimikauden aikana keskeinen tasa-arvokeskuste-

lun aihe Suomessa. Esimerkiksi isäkuukausi nousi yhä enemmän myös poliitikkojen puheenaiheeksi. Lisäksi jaoston keskeisenä toimintana oli sekä miespoliittisten että perheen ja työelämän yhdistämiseen liittyvien aloitteiden ja selvitysten tekeminen neuvottelukunnalle. Tehtäviin kuului myös kartoittaa avioerotilanteisiin liittyviä ongelmia miesnäkökulmasta ja laatia käytännön esityksiä ongelmien korjaamiseksi.

Poikatyö

Syksyllä 2003 Miesjaosto ja Median ihmiskuva –jaosto yhdistettiin Mies- ja mediajaostoksi. Se jatkoi muun muassa väkivalta- ja isyysteemojen käsittelyä. Uusia teemoja olivat poikien ja nuorten miesten parissa tehtävän työ. Teema todettiin ajankohtaiseksi ja jaosto piti poikatyön ongelmana sukupuolitetöiden näkökulman vähäisyyttä. Jaoston sihteeri oli yksi keskeisistä henkilöistä toteuttamassa Fredi - pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet –opetusmateriaalia. Lisäksi jaosto järjesti yhteistyössä Tyttöjen talon ja Setlementtinuorten liiton kanssa nuorille ja moniammatillisille aikuisryhmille koulutustilaisuuksia aiheesta nuoret ja seksuaalinen väkivalta.

Sukupuoli ja maanpuolustus

Kahdeksannen Miesjaoston uusi teema oli asevelvollisuuden ja maanpuolustuksen tarkasteleminen sukupuolinäkökulmasta. Jaosto järjesti aiheesta TANE:n sisäisen seminaarin ja valmisteli kannanoton yleisestä asevelvollisuudesta sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Aihe oli vielä poliittisesti liian arka, joten TANE ei julkistanut kannanottoa. Isyysteema jatkui valmistelemalla kannanotto perhevapaajärjestelmän kokonaisuudistuksesta ns. 6+6+6 -mallin pohjalta.

Jaoston toimikauden aikana perustettiin uusia miesyhdistyksiä ja työryhmä sekä Miesjärjestöjen keskusliitto. Lisäksi perustettiin eduskunnan miesverkosto. Miesjaosto kutsui kaikki miesjärjestöt erikseen

kokouksiinsa esittelemään toimintaansa ja TANE:lle tai Miesjaostolle suunnattuja toiveita. Tavoitteena oli parantaa TANE:n ja miesjärjestöjen keskusteluyhteyttä. Tässä tarkoituksessa järjestettiin myös marraskuussa 2010 ”Miehet ja tasa-arvopolitiikka” –seminaari yhteistyössä miesjärjestöjen, Ensi- ja turvakotien liiton (Miesten keskus), Väestöliiton (Miehen Aika) ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön kanssa.

Seminaarissa todettiin, että mies- ja poikateema oli noussut aiempaa tärkeämmäksi, ja se jopa haastoi tehdyn tasa-arvopolitiikan. Tilanteen kartoittamiseksi koottiin julkaisu Mieskysymys: Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka, joka ilmestyi syyskuussa 2012.

Lopuksi

Miehet ja tasa-arvo on teema, joka on ollut mukana tasa-arvopolitiikassa jo 1960-luvulta lähtien ja näkynyt myös tasa-arvoasiain neuvottelukunnan työssä jo sen alkuvuosina. Mieskysymys ei ole kuitenkaan symmetrinen naiskysymyksen kanssa eikä miehiin ole kiinnitetty samalla tavoin huomiota kuin naisiin. Esimerkiksi miesten epä-terveelliset elämäntavat ovat vaikeasti politisoitavissa tasa-arvokysymyksenä verrattuna esimerkiksi siihen, että naisilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet päästä työmarkkinoille kuin miehillä ja heille kuuluu maksaa myös samanveroista palkkaa. Tasa-arvoa on käsitelty pitkälti naiskysymyksenä myös siksi, etteivät miehet ole osallistuneet keskusteluun kovinkaan aktiivisesti.

TANE on yhdessä Miesjaoston kanssa pitänyt yllä keskustelua miehistä, pojista ja tasa-arvosta, edistänyt heidän asiaansa ja luonut kehykset, joissa nykyistä miespolitiikkaa ja -työtä tehdään. Miesjaoston asialistalla on vuosien varrella ollut kaikki ne keskeiset miehiä ja poikia käsittelevät kysymykset, jotka ovat nousseet esiin myös uusien miesjärjestöjen toimesta 2010-luvulla. Nyt on aika luoda keskusteluyhteyksiä ja pistää toimeksi.

LASSE REIJOMAA

MIESJAOSTOSTA RIITTÄÄ YHÄ MONEEN LÄHTÖÖN

Tulin Miesjaoston jäseneksi Suomen Mielenterveysseuran mandaatilla; aktiivisuuteni SMS:n vapaaehtoistoiminnassa avasi minulle aivan uuden portin. Silloinen toiminnanjohtaja Pirkko Lahti on siis muuan elämäni tärkeistä naisista. Miesjaoston toiminta antoi minulle paljon sekä yksityiselämääni että ammattitasolla.

Olen tunnistanut itseni nuoresta pitäen mieheksi, joka ei ihan luontevasti istahda ns. Matti Meikäläisen housuihin. Etsintää on ollut; nyt ajattelen itseäni nuorena poikana ihan hellyydellä, kun piti koetella pussihousuja ja jatsisaappaita. Silloiseen lättähattu-kulttuuriin kaan en kuulunut. En tuntenut ketään, joka olisi lähtenyt lukemaan teologiaa. Itseni etsintää sekin. Pappisvirka 1960- ja 1970 -lukujen pääkaupunkiseudulla tarjosi sekä kolhuja että kannustusta; millainen mies on se hieinan hartaita puhuva kaveri pitkässä halaatissa. Muutama vuosi sotilaspappina jätti minuun varman tunnun, että minulla voikin olla sanottavaa asfalttisisseille.

Tältä pohjalta tulin Miesjaostoon, ja ihan heti iski kipinää; tämän ryhmän jäsenistä ja keskustelun teemoista tulisin saamaan paljonkin. Pääsin siis mukaan 1990-luvulla meneillään olleeseen sukupuolirooleja koskevaan keskusteluun. Sain uutta luettavaa ja mikä tär-

Välähdyksiä

KUVA: MATTI HELARIUTTA

Teologian maisteri, esiintyvä taitelija Lasse Reijomaa oli Miesjaoston asiantuntijajäsen vuosina 1988–1996. Reijomaa toimi Miesjaostossa Suomen Mielenterveysseuran edustajana, sekä myöhemmin Lyömätön Linja -projektin edustajana.

keintä, tutustuin ihan uusiin ihmisiin. Miehet järkiään mainioita, keskustelevia ja – mikä minulle uutta – ensi kertaa sain kokea miehisiä vahvoja halauksia. Ne olivat lähes liikuttavia kokemuksia. Setan edustajat olivat minulle ihan uudesta tulokulmasta ilmestyviä miehiä. Monet ikäluokkani (s. 1938) pelot eivät olleetkaan totta.

Ja TANE:n naiset; mitä minulle antoikaan tutustua tietoisiin feministinaiisiin?! Minulle oli todella... niin... tuota sanoisin että... silläkään suunnalla ei tullut vastaa ni pilakuvien mukaisia olentoja, vaan asiallis-ystävällisiä fiksuja naisia, joilla oli selvä näkemys tästä maailmasta. Iso käännekohta oli muuan valokuva, jossa maailman mahti-ihmiset ovat ryhmäkuvassa – eikä yhtään naista! Maailma ei muuten ole tämän näköinen! Nämä ihmiset, sekä naiset että miehet ovat minulle edelleen tärkeitä. Kiitos että olette! Yksityisimpään elämään asti nämä langat johtavat: leskeydyttyäni oli ihan mahdollista avioitua feministinaisen kanssa, jonka FRT-ryhmäkin oli mukana hääilossamme! Espoon Turvakoti puolestaan tarjosi toisenlaisen karheankoskettavan ikkunan naisen elämään Suomessa.

Oma lukunsa ovat myös ulkomaiset opintomatkat. Seurakuntavirka ei sellaisia tarjonnut, nyt sain olla useammalla reissulla kaikissa Pohjoismaissa ja myös Baltian suunnalla ja tämä kaikki hyvässä matkaseurassa. Matkat merkitsivät hieman myöhemässä iässä tulleita mahdollisuuksia ulkomaisiin kontakteihin ja tilaisuuksi-

sia tutustua nais- ja mieskysymyksiin silmän tasalta kotimaan ulkopuolella. Rehellistä on todeta, että ruotsalaiset miehet yllättivät minut täysin: sivistynyttä ja helposti lähestyttävää porukkaa!

Näiltä opintomatoilta on ihan suora linja alkavaan omakohtaiseen miestoimintaan. Göteborgin kevätkylmässä 1993 matka Johanna Lammi-Taskulan ja Markku Böökin kanssa oli mahtava juttu; iso halli täynnä naisia ja miehiä. Valitsin seminaarin, jossa puhuivat Oslon Alternativ till vold -miehet. Sieltä tulee lähes sanatarkasti niitä tekstejä, jotka koin omakseni Lyömätön Linja – työn suunnitteluvaiheessa. TANE:n Väikivaltajaoston mietinnöt olivat jo tuttuja, ja Tukholmassa käynnit Miesten Kriisikeskuksessa antoivat mallia alkavaan Miessakki-toimintaan. Hapuillen alkaneesta miestoiminnastani oli aina mahdollista ja selvästikin toivottavaa puhua ja tavallaan raportoida Miesjaoston palavereissa. Sain alkuvaiheen sekaviinkin puheisiin aina asiallista ja normalisoivaa palautetta. Go on! Go on! Ja jatkoin, kiitos.

Ihan hengästyttää näin jälkikäteen kirjata, kuinka väkevään hommaan tulin mukaan. Kaikki lankesi minussa hyvin otolliseen maaperään. Ammatillisesti merkittävää oli myös Kirkon Koulutuskeskukselta ilmaiseksi saamani työnohjaajakoulutus. En haluaisi olla pateettinen, mutta totta vaan on, että Miesjaoston jäsenenä ponnahtin ammatilliseen työhön, jota pidän työelämäni merkittävimpana osana.

LASSE MURTO

ESITAISTELIJOITA

JA EKSPERTTEJÄ

En tullut mukaan Miesjaostoon tasa-arvotyön enkä miesliikkeen aktivistina. Oma historiani liittyi yliopistotutkijan ja opettajan työhön, sekä sosiaali- ja terveystieteiden johtamiseen. Konkreettiset tietoni ja kokemukseni oli hankittu pitkälle alkoholisoituneiden ja asunnottomina yhteiskunnan reunalla elävien miesten elämää tutkien ja päihdehuollon erityispalveluita tuottavaa ja kehittävästä asiantuntijajärjestöstä johtaen. Päihde- ja asumispalveluihin hakeutuvat olivat vielä tuolloin pääosin miehiä. Yliopistoaikoina olin lisäksi pinnallisesti seurannut nousussa olevan naistutkimuksen metodologiaan ja teoriapohjaan liittyvää kriittistä keskustelua, jota erityisesti ylläpitivät muutamaiset meritoituneet miestutkijat.

Miesjaosto perustettiin 13.4.1988. Olin kirjoittanut juuri ennen jaoston perustamisajankohtaa – 1.4.1988 – yhdessä Jaakko Ellisaaren kanssa suomalaisen laitoksen esipuheen Nels Anderssonin kirjaan *Kulkumiehet – hobojen elämää 20-luvun Amerikassa*. Esipuheessa, kirjan esittelyn lisäksi, nostamme esiin huolemme marginaaleihin ajautuneiden miesten elämästä ja ongelmista. Tarkastelu painottuu asuntopolitiikan ja työvoimapolitiikan epäoikeudenmukaisuuksiin. Kirjoitus kuvaa hyvin senhetkisiä omia painotuksiani asioista, jotka vaativat korjausta.

Joitakin katkelmia esipuheesta: ”Suomalaisessa asuntopolitiikassa yksinäinen maaltamuuttanut mies

Välähdyksiä

A-klinikkasäätiön entinen toimitusjohtaja, professori (h.c) Lasse Murto, toimi Miesjaoston asiantuntijajäsenenä 10 vuotta. Hän aloitti jaostossa Miesjaoston perustamisvuonna 1988 ja oli mukana vuoteen 1998 asti.

on hylätty. Asuntokilpailussa hän jää vaeltamaan katuja ja yömajoja tai leirytyy metsiköihin. ... Asuntopoliittikkaa on mietittävä sen ryhmän näkökulmasta, jonka todellisuus toistuu kautta kulttuurien ja aikakausten. ... Kodittomaksi ei synnytä. Jotkut ovat ajautuneet syrjään lähtiessään vaikeuksiaan pakoon, osa on eronnut ja jättänyt perheensä. Erilaiset lähtökohdat ovat tuottaneet hyvin samankaltaisia ihmiskohtaloita. Irtain elämäntapa on vienyt voimat ja tuhonnut terveyden.”

Esipuheessa käydään myös sosiaalipoliittista keskustelua asuntovaikeuksiin ajautuneiden miesten kohtelusta työelämässä: ”Asunnottomat ovat olleet Suomessa osana liikkuvaa työvoimaa. Työllisyystilanne ja asunnottomuus ovat selvästi olleet vuorovaikutuksessa keskenään. ... Asunnottomat miehet elävät yömajoissa, erilaisissa tilapäisasuntoloissa ja päihdehuollon majoituspaikoissa miehiä on ainakin viisi tuhatta. He ovat kansakoulun käyneitä lähes viisikymmenvuotisia sekatyömiehiä, joista arviolta kolmasosa on eläkkeellä. Heidän mahdollisuutensa työhön ovat katoamassa lopullisesti, kun ammattitaitoa vaatimatomat työt koneistetaan. Paikassa kuin paikassa pannaan kilometritehtaalle perheetön tilapäistyöntekijä.”

Esipuhe loppuu toteamukseen: ”Asuntopula on viime kädessä tahdon asia ja ratkaisun tiellä on ensisijaisesti asenteellisia esteitä. Suomessa ei ole lakia kansalaisten asumisen oikeudesta. Kun asuntoja ei ole riittävästi, ei kansalaiselle voi syntyäkään oikeutta asuntoon.”

Edellisiä katkelmia lukiessaan ei liene epäilystäkään siitä, etteikö minulla ollut tärkeätä aineistoa tasa-arvotyön käyttövoimaksi. Myös silloinen työni päihdehuollon palveluita tuottavan järjestöorganisaation johdossa antoi asiakastyön kautta tietoa ja kokemusta mieserityisten ongelmien koko kirjosta: fyysistä ja psyykkistä sairastavuutta, itsetuhoisuutta, kuoleman läheisyyttä, työttömyyttä, köyhyyttä, asunnottomuutta, yksinäisyyttä, lasten

kaltoin kohtelua ja muita perheiden ongelmia jne.

Arto Jokisen teksti tässä kirjassa osoittaa, että Miesjaoston työn painopisteet ainakin alkuvuosina olivat paljolti muita kuin yhteiskunnan laidalle ajautuneiden miesten elämän äärimmäisestä kurjuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta johdettuja teemoja. Vierastin sosiaalipoliitikkona ja ”kurjuustutkijana” valintoja aluksi, mutta vähitellen aloin viihtyä entistä paremmin foorumilla, jossa eri lailla miehistä ja tasa-arvosta ajattelevat ja eri asioita painottavat ihmiset kohtasivat ja tekivät yhteistyötä. Ilmapiiri oli innostava ja puheenjohtaja korosti tavan takaa keskustelun avoimuutta antaen aikaa erilaisille näkökulmille. Sain itse hyvin tilaa muistuttaakseni, ettei kaikilla miehillä ollut asuntoa, työtä, perhettä eikä lapsia.

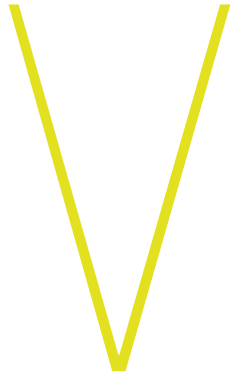
Opin arvostamaan Miesjaostossa toimivia orastavan miesliikkeen tulisieluisia esitaistelijoita ja upeita oman erityiskysymyksensä eksperttejä ja kokemusasiantuntijoita, jotka olivat valmiita antamaan aikansa ja tarmonsia asioiden valmisteluun ja eteenpäinvie-miseen. Itse ammensin Miesjaostovuosista tietoa ja oppia myöhempiin tutkimus- ja hallintotehtäviini. Tasa-arvo- ja miesnäkökulma olivat niissä varmasti tietoisemmin läsnä. Tärkeä opetus oli kuunnella entistä enemmän niitä, joilla on kokemusta sisältä koetusta ja itse eletystä epätasa-arvoisuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Se todellisuus on usein toinen kuin hallintovirkamiesten tai köyhyysteoreetikkojen käsitys.

Sain monipuolisesti lahjakkaasta ja luovasta Miesjaoston jäsenkunnasta myös henkilökohtaisia ystäviä ja yhteistyökumppaneita, joiden kanssa mies-työ jatkui erilaisissa muodoissa. Mainitsen tässä vain kumppanuuden Lasse Reijomaan kanssa väkivaltaisille miehille tarkoitettun palvelujärjestelmän kehittämisessä. Miesjaoston hieno trubaduuri Arto Uotila kuului työurani loppuun saakka johtamani järjestön juhlatilaisuuksien vakioesiintyjiin.

KARI UOTILA

MIEHIÄ TARVITAAN

TASA-ARVOTYÖSSÄ

uoden 2007 eduskuntavaalien jälkeen Vasemmistoliitto sai TANE:sta miespaikan. Olin pudonnut vaaleissa äänestäjien tahdosta ”vuorotteluvapaalle”, ja ilahduin kun puolue pyysi minua edustajakseen neuvottelukuntaan. Käärin hihat innostuneena, olinhan eduskunnassa ollut vuosikautia aktiivinen työelämän

kysymyksissä sekä eduskunnan ihmisoikeusryhmässä, ja työskennellyt paljon tasa-arvokysymysten parissa.

Järjestäytymiskokouksessa silloinen puheenjohtaja Heidi Hautala ehdotti minua Miesjaoston puheenjohtajaksi. Yllätyin positiivisesti ja lähdin mielelläni vetämään jaostoa, onhan TANE:lla maailmanennätys miehet ja tasa-arvo -kysymysten käsittelemisessä.

TANE:n ensimmäinen Miesjaosto on perustettu jo vuonna 1988 ja siitä lähtien jokainen uusi neuvottelukunta on perustanut Miesjaoston uudelleen. Miesjaostojen käsittelemiä teemoja ovat olleet sukupuolten tasa-arvo, isyys, työelämä, miestutkimus, mieheyden moninaisuus, väkivalta ja myös huoltajuuskysymykset ja muut eronneiden miesten ongelmat.

Vetämäni kahdeksas Miesjaosto aloitti toimintansa vuonna 2008, ja kauden aikana saatiin aikaan tasokasta keskustelua sekä konkreettisia asioita. Pehdyimme 6+6+6 -malliin ja valmistelimme sen pohjalta kannanoton TANE:lle perhevapaajärjestelmän kokonaisuudis-

Välähdyksiä

Kari Uotila on Vasemmistoliiton kansanedustaja Espoosta. TANE:n jäsenenä Uotila on ollut vuodesta 2007 asti, samoin sen Miesjaoston puheenjohtajana. Vuosina 2007-2011 hän oli TANE:n työvaliokunnan jäsen. Uotila on Vasemmistoliiton miespoliittisen työryhmän ja eduskunnan miesverkoston puheenjohtaja. Vuonna 2011 hän sai Liikunnan Piikkarit tasa-arvopalkinnon, jonka antamisperusteena on tasa-arvon edistämistyö. Uotila on lisäksi mukana Suomen Palloliitossa ja Suomen Työväen Urheiluliitossa.

tuksesta. Myös yleinen asevelvollisuus oli vahvasti esillä, järjestimme muun muassa 'Sukupuoli ja maanpuolustus'-seminaarin ja valmistelimme kannanoton yleisestä asevelvollisuudesta sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Perehdyimme myös terveyden edistämisen politiikkaohjelmaan sukupuolten, erityisesti miehet ja terveys-aiheen, kannalta. Yksi keskustelua herättänyt teema oli miehet ja väkivalta. Uusia vivahteita teeman käsittelyyn toivat miesten uhritutkimus, jonka johtoryhmän työskentelyssä jaosto oli mukana, sekä miesjärjestöjen aktiivinen palaute. Yhteistyötä miesjärjestöjen kanssa pyrittiinkin vahvistamaan, ja kutsuimme kaikki miesjärjestöt erikseen kokouksiimme esittelemään toimintaansa ja kertomaan TANE:lle tai Miesjaostolle suunnattuja toiveita.

Yhteistyötä tehtiin myös käytännön tasolla. Miesjaosto oli mukana järjestämässä Tampereen Miespäiviä ja järjestimme yleisen seminaarin 'Miehet ja tasa-arvo-politiikka' yhdessä Ensi- ja turvakotien liiton Miesten keskuksen, Miessakit ry:n, Miesten tasa-arvo ry:n, Profeministimiehet ry:n, Suomen Miestutkimuksen Seura ry:n, sosiaali- ja terveysministeriön, Vasemmistoliiton miespoliittisen työryhmän, Vihreä Miesliike ry:n ja Väestöliiton Miehen Aika -hankkeen kanssa.

Oli hienoa, että myös poliittisella puolella miesten tasa-arvoasiat nousivat pintaan. Vihreä miesliike järjestäytyi, ja jo ennen sitä Vasemmistoliittoon perustettiin miespoliittinen työryhmä.

Miesjaoston kaudella 2007–2011 Suomessa laadittiin ensimmäistä kertaa tasa-arvoselonteko, ja osallistuimme työryhmän toimintaan. Tässä työssä painopisteitämme olivat esimerkiksi isien perhevapaiden käyttö, miesten terveyden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen sekä poikien koulunkäyntiin liittyvien ongelmien tiedostaminen ja ratkaiseminen.

Jaosto osallistui myös Miestyön foorumeihin ja pohjoismaisiin miestutkimuskonferensseihin. Sekä minä että jaoston sihteeri Jussi Aaltonen ja Arto Jokinen

pääsimme myös monilla muilla areenoilla puhumaan ja kirjoittamaan miespolitiikasta. Haluankin kiittää Jussia ja Artoa osaavasta ja aktiivisesta otteesta, on ollut ilo työskennellä heidän kanssaan.

Viime kausi avasi keskustelun myös kaikkein kipeimmistä miesten tasa-arvo-ongelmista – eron tuomista esteistä olla isänä lapsilleen. Olen saanut valtavasti viestejä miehiltä huoltajuus- ja tapaamisasioihin liittyen, ja uskonkin näiden kysymysten olevan vahvasti agendalla tällä kaudella. Nämä asiat ovat tasa-arvotyössä ainakin itselleni myös niitä raskaimpia, sillä on vaikeaa kuunnella isien hätää ja huolta, kun konkreettinen auttaminen yksittäisen huoltajuus- tms. tapauksen kohdalla on mahdotonta. Yleisemmällä tasolla voimme kuitenkin Miesjaostossa viedä eteenpäin myös eroisien asioita. Isyyteen keskittymistä tukee myös valmisteilla oleva isyyslain kokonaisuudistus, jonka seurantarhymässä olen. Uskon, että aika on kypsä avoimeen keskusteluun isien asemasta ja lainsäädännön parantamiseen.

Vuodet TANE:ssa ja Miesjaostossa ovat olleet todella hienoja. Oma motivaationi ja innostukseni tasa-arvotyöhön lähtee miesten ja naisten yhteisistä haasteista. Naisten euro on vain 80 senttiä, mutta miesten vuosi kestää vain 11 kuukautta. Nämä ilmiöt kietoutuvat yhteen ja niiden taustalta voidaan löytää samoja rakenteita, asenteita ja roolimalleja. Hyvä tasa-arvotyö tuo hyvää molemmille sukupuolille. Esimerkiksi miesten perhe-elämään osallistumisen tukeminen ja naisten työelämän kehittäminen tukevat toisiaan.

Miesten osallistuminen tasa-arvotyöhön ja -keskusteluun on erittäin tärkeää. Niin miesten kuin naistenkaan osallistuminen tasa-arvotyöhön ei saa rajoitua vain oman sukupuolen kokemuksiin epäkohtiin. Jotta miehiä saadaan motivoitua yhä enemmän mukaan, on heidän tasa-arvo-ongelmansa otettava vakavasti. Siksi tasa-arvokeskustelua onkin rohkeasti vietävä eteenpäin myös miehiä huomioivaan suuntaan.

LEENA TYNKKYKENEN

KOULUTUSPOLIITTINEN

TASA-ARVOTYÖ

TANE:SSA

Tasa-arvon edistäminen kasvatuksessa ja koulutuksessa on ollut tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tavoitteena jo sen perustamisesta lähtien. 1970-luvun alussa valmistuneessa peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä sukupuolten välistä tasa-arvoa ei nähty koulutuspoliittisena tavoitteena. Samoihin aikoihin perustetun tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mielestä kuitenkin juuri koulutuslalla voitiin saada aikaan tasa-arvoa lisääviä ja tukevia uudistuksia suhteellisen nopeasti. Tasa-arvoisempi opetusympäristö tukee oppilaita valitsemaan jatkokoulutuksensa sukupuolistereotyyppioiden rajoittamatta. Näin voidaan osaltaan lieventää työelämän segregaatiota.

Leena Tynkkynen on toiminut Kasvatus- ja koulutustyöryhmän sihteerinä vuodesta 2012.

Näistä lähtökodista TANE:n koulutuspoliittinen työ on jatkunut jossain muodossa tähän päivään asti, joskin 1990-luvulla toiminta aiheen ympärillä oli hiljaisempaa. Vuosikymmenten aikana tehdyistä aloitteista, kannanotoista, lausunnoista ja seminaareista huolimatta TANE:n toinen vuoden 2010 lopussa perustettu Kasvatus- ja koulutustyöryhmä ponnistelee monien samojen tavoitteiden toteutumiseksi.

Koulutuspoliittinen jaosto ja sen mietintö 1973-1976

Yksi ensimmäisen neuvottelukunnan perustamista kolmesta jaostosta oli Koulutuspoliittinen jaosto. Sen tehtävänä oli etsiä ratkaisuja, joiden avulla miesten ja naisten tasa-arvo lisääntyy koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Tavoitteena oli murtaa perinteiset sukupuoliroolit, jotka ilmenivät opetus suunnitelmissa, oppikirjojen sisällöissä, opettajien koulutuksessa ja asenteissa.

Koulutuspoliittisen jaoston jäsenet edustivat neuvottelukunnan lisäksi opetusministeriötä, kouluhallitusta, ammattikasvatushallitusta, työvoimaministeriön ammatinvalinnanohjaustoimistoa, SAK:ta, koululaisjärjestöjä ja opettajajärjestöjä. Jaoston tehtävänä oli toimia eri viranomaisten yhteistyöelimenä ja keskustelufoorumina ja tutkia millä tavalla kouluopetuksessa ja koululaitoksen muussa toiminnassa voidaan parhaiten edistää sukupuolten välisen tasa-arvoisuuden toteuttamista. Jaoston tuli myös laatia tästä mietintö, joka valmistui vuonna 1975 ja sai lähes yksimielisen kannatuksen laajalla lausuntokierroksella.

Mietinnössä vaadittiin tasa-arvon huomioimista kaikkien asteiden opetus suunnitelmissa ja käytännön koulutyössä. Jaosto ehdotti, että opettajien sukupuolijakaumaa oli pyrittävä muuttamaan tasapainoisemmaksi eri koulutusaloilla. Jaoston mukaan tähän päästäisiin korjaamalla opettajien palkkatasoa sekä yhtenäistämällä opettajankoulutusta laajapohjaisesti.

Opettajakoulutukseen tulisi myös sisällyttää opetusta sukupuolten tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä.

Mietinnön mukaan koulun tulisi tiedottaa oppilaille ainevalintojen ”merkityksestä sukupuolten välillä vallitsevan työnjaon kannalta” ja ”aktiivisesti pyrkiä ohjaamaan oppilaita perinteiden vastaisiin valintoihin” (lainaukset alkuperäisestä lähteestä). Käsiyö- ja kotitalousopetusta tuli järjestää samanlaisena tytöille ja pojille, ja liikunnanopetuksen ryhmien tulisi jakaantua mieluummin kiinnostuksen kuin sukupuolen mukaan.

Ammatinvalinnan opetuksen tavoitteisiin oli mietinnön mukaan sisällytettävä naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen. Ohjaustyössä oli kannustettava nuoria valitsemaan ”sukupuolelleen uusia ammatteja”. Koulun kytkeminen lähemmin työelämään nähtiin edesauttavan tätä tavoitetta. Opinto-ohjaajien koulutuksessa tuli käsitellä sukupuolten väliseen eriarvoisuuden liittyviä ongelmia.

Ehdotuksia koulutuksen uudistamiseksi

TANE lähetti 1979 opetusministeriölle kannanoton opettajankoulutuksen uudistukseen. Sukupuolten tasa-arvo tuli huomioida sekä opettajankoulutuksen sisällössä että opiskelijavalinnoissa.

Vuonna 1980 valmistui tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkimus Naisten työt - Miesten työt, jonka tavoitteena oli tuottaa tietoa keskiasteen koulunuudistuksen suunnittelutyöhön. Tutkimuksen mukaan Suomessa oli viimeisten 30 vuoden aikana vallinnut lähes muuttumaton sukupuoleen perustuva kahtiajako miltei kaikilla koulutusaloilla ja ammattiteissa. Keskiasteen kehittämistavoitteisiin sisältyi tuolloin sukupuolten tasa-arvon edistäminen, mikä tarkoitti tasapainoisemman sukupuolirakenteen aikaansaamista eri koulutusaloille.

Sukupuolikiintiöiden käyttöä koulutuksessa selvittävä TANE:n 1986 asettama työryhmä ei kannattanut

yksiselitteisesti kiintiöitä. Suureksi ongelmaksi nähtiin naisten itsensä hakeutuminen perinteisten sukupuoliroolien mukaisille koulutusaloille. Tämä nähtiin tuolloin yhdeksi tärkeimmistä koulutuspoliittisista haasteista.

Kasvatus- ja koulutustyöryhmä

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta perusti vuoden 2010 lopulla asiantuntijoista koostuvan Kasvatus- ja koulutustyöryhmän. Sen tavoitteeksi asetettiin koota koulutukseen ja kasvatukseen liittyvää sukupuolitietoista tutkimusta, kartoittaa tutkimuksen aukkokohtia sekä suunnitella TANE:n koulutuspoliittisia tavoitteita. Lisäksi työryhmä arvioi perusopetuksen tuntijakotyöryhmän esityksiä. Kasvatus- ja koulutustyöryhmän työ keskittyy varhaiskasvatukseen sekä perusopetukseen.

Vuoden 2012 alussa työryhmä asetti uuden kolmi-voottisen tavoite ja toimenpide -ohjelmansa tavoitteeksi lasten ja nuorten tasa-arvon edistymisen sekä segregaa-tion lieventymisen toisen asteen ja korkean asteen koulutuksessa. Lisäksi työryhmä tavoittelee toiminnallisen tasa-arvosuunnittelun velvoitteen laajentamista perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen. Myös opetushenkilöstön ja kasvattajien tietoisuuden sukupuolten välisestä tasa-arvosta tulisi lisääntyä.

Työryhmä toteuttaa tavoitteitaan muun muassa osallistumalla opetusalan valtakunnallisille EDUCA-messuille, jossa se jakaa tietoa kasvatus- ja koulutushenkilöstölle sukupuolitietoisesta opetuksesta. Työryhmä vaatii kasvatusalan tasa-arvoon liittyvän tutkimuksen sekä opetushenkilöstön tasa-arvokoulutuksen lisäämistä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta teettää internetissä julkaistavan opetus- ja kasvatushenkilöstölle tarkoitettun koulutusaineiston tasa-arvotietoisesta opetuksesta. Sukupuolten välisiä eroja koulumenestyksessä käsitellään vuonna 2013 pidettävässä seminaarissa.

Kannanottoja ja lausuntoja koulutuspoliittisista kysymyksistä 2000-luvulla

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman valmistelu 2007

Vuonna 2007 tasa-arvoasiain neuvottelukunta vaati uuden hallituksen tasa-arvo-ohjelman valmisteluun liittyvässä kannanotossaan, että opetuksen ja oppilaitosten tulee edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. TANE vaati mm. tasa-arvosuunnitteluelvoitteen ulottamista koskemaan peruskouluja ja sukupuolittietoisien opetuksen sisällyttämistä kaikille opettajaksi opiskeleville. Kaikessa opetuksessa on pyrittävä sukupuolisensitiivisyyteen ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen periaate on myös kirjattava ase-tuksiin. Ehdotukset tulivatkin osaksi Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2007–2011 tavoitteita.

Oppikirjojen sukupuolivaikutukset arvioitava

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta antoi lausunnon eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle *Valtioneuvoston selonteosta naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta* tammikuussa 2011. Lausunnossa todettiin, että oppikirjojen sukupuolivaikutuksien arvioimiseksi tulisi osoittaa vastuutahot. TANE:n mielestä kouluissa tulee antaa mediakasvatusta, joka mahdollistaa oppimateriaalien kriittisen tarkastelun. Kouluissa tulee myös tukea kaikkien oppilaiden sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin tasapainoista kehitystä opetuksessa. Oppimateriaaleissa tulee antaa asiallista tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä.

Kouluille velvollisuus tehdä tasa-arvosuunnitelma

Vuonna 2010 lausunnossaan *naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain toimevuudesta* tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannatti tasa-arvosuunnitteluelvol-lisuuden ulottamista peruskouluihin. Lausunto, *YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleis-*

sopimus; Suomen seitsemäs määräaikaisraportti, touku-
kuussa 2011 sisälsi saman vaatimuksen.

TANE esitti, että velvoite tehdä toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on ulotettava koskemaan myös perusopetusta. Lisäksi perusopetuksen tuntijako tulisi uudistaa sukupuolitietoisesti. Koulutusalojen sukupuolittuneen segregaaation purkamisessa on neuvottelukunnan mukaan kiinnitettävä huomiota siihen, kuinka saadaan miehiä ja poikia valitsemaan naisvaltaisten alojen ammatteja sekä naisia ja tyttöjä valitsemaan miesvaltaisia aloja. Sukupuolitietoisien opinto-ohjauksen menetelyt ja tavoitteet on määriteltävä nykyistä selkeämmin opetussuunnitelmien perusteissa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta vaati tasa-arvosuunnittelun tehostamista myös ottamalla opiskelijat mukaan tasa-arvotyön kehittämiseen ja tasa-arvosuunnitelmien laadintaan. TANE esitti myös koulutus- tai tieteenalakohtaista tasa-arvotilastointia osaksi oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua.

Tasa-arvolain uudistaminen

Tasa-arvolain uudistuksessa vuonna 2005 perusopetus jätettiin oppilaitoksissa tapahtuvaa syrjintää koskevan pykälän soveltamisalan ulkopuolelle. Vuonna 2012 lain uudistuksen yhteydessä tasa-arvoasiain neuvottelukunta esitti, että perusopetusta antavat oppilaitokset sisällytettäisiin lakiin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan vuonna 2003 julkaiseman Päivi Korhosen ja Meri Kuusen tekemän tutkimuksen mukaan peruskouluissa tapahtuva sukupuolinen häirintä voi alkaa jo ala-asteella. Sitä minkä tytöt kokevat häirintänä, pidetään usein koulussa poikien normaalina käyttäytymisenä. Koulun sukupuolista häirintää vähättelevän ilmapiirin takia tyttöjen mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ovat olleet vähäiset.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa lasten ja nuorten tarvitsevan erityistä suojelua epätasa-arvois-

tavilta tavoilta, asenteilta ja käytännöiltä. Tasa-arvoisen ajattelun ja toiminnan pohja luodaan jo lapsuudessa, ja siksi on ensiarvoisen tärkeää, että sukupuoleen perustuvaan syrjintään puututtaisiin myös peruskouluissa ja ongelmista puhuttaisiin niiden oikeilla nimillä. Perusopetuslaki ei anna tarpeeksi keinoja koulussa tapahtuvaan sukupuoliseen syrjintään puuttumiseen, sukupuoleen perustuvan syrjinnän tiedostamiseen ja näkyväksi tekemiseen.

Aloite: tasa-arvoa edistävää täydennyskoulutusta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta teki toukokuussa 2011 aloitteen, jossa se toivoi *Opetustoimen henkilöstökoulutuksen neuvottelukunnan* ryhtyvän toimenpiteisiin sukupuolten tasa-arvoa edistävän täydennyskoulutuksen toteuttamiseksi eri henkilöstöryhmille. Lisäksi tuli huolehtia siitä, että valtion tulo- ja menoarviossa opetustoimen henkilöstökoulutukseen jaettavia varoja osoitetaan tasa-arvokoulutukseen.

TANE perusteli aloitettaan koulutusalojen jakautumisella edelleen vahvasti sukupuolen mukaan. Erityisen paljon tämä näkyi ammatillisessa peruskoulutuksessa. Valtioneuvoston vuonna 2010 tekemän tasa-arvoselonteon taustamuistion koulutusta koskevasta osiosta käy ilmi, että opetustoimessa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen periaate ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla, ja sitä tulisikin tukea opetustoimen hallintohenkilöstön täydennyskoulutuksella. Opetushenkilöstön ja johdon koulutus ovat avainasemassa uuden sukupuolentutkimuksen tiedon levittämisessä.

Kannanotto opetussuunnitelmien perusteista

TANE lähetti kesäkuussa 2012 Opetushallitukselle kannanoton, jossa esitetään, että sukupuolten tasa-arvon edistäminen tulee kirjata perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmien perusteisiin sekä

kasvatuksen ja opetuksen toteutukseen. Sukupuolten tasa-arvon tulisi sisältyä sekä oppiainekohtaisiin tavoitteisiin että sisältökuvauksiin siten, että opetus edistää lasten ja nuorten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakkoodotuksia ja rajoituksia. Nämä ohjaavat yhä tyttöjä ja poikia valitsemaan voimakkaasti sukupuolittuneita työuria. Opintovalinnoilla onkin yhteys työmarkkinoiden segregoitumiseen, sukupuolten väliseen palkkaeroon ja urakehitykseen.

Seminaarit

Setlementtinuorten liitto ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta järjestivät yhteistyössä *Nuoret ja sukupuolisensitiivinen kasvatus* -seminaarin 3.10.2007. Seminaarissa esiteltiin Setlementtinuorten liiton Sinuksi-projektin tuottama opetusmateriaali ”Fredri - pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet”, jonka kirjoittamiseen oli aktiivisesti osallistunut myös Miesjaoston sihteeri Jussi Aaltonen. Seminaari pyrki lisäämään tietoa sukupuolisensitiivisestä työskentelytavasta ja innostamaan eri toimijoita tasa-arvotietoisien kasvatustyön edistämiseen. Seminaari oli suunnattu päättäjille, järjestöille ja muille nuorten kanssa toimiville tahoille.

Tavoitteena tasa-arvovoinen päiväkot -seminaarissa 29.9.2008 käsiteltiin varhaiskasvatusta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä tehtiin näkyväksi sukupuoleen liittyviä asenteita ja odotuksia. Tavoitteena oli antaa kuva siitä, miten tasa-arvoa voidaan konkreettisesti kehittää päiväkodin arjessa ja minkälaisia vaikutuksia sillä on.

Seminaarissa pohdittiin myös sitä, mitä tasa-arvokasvatus tarkoittaa monikulttuurisesta näkökulmasta. Seminaarin järjestivät yhteistyössä Hanasaari -ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus, Naisasialiitto Unioni ry, Folkhälsans förbund rf, Naisjärjestöjen Keskusliitto ry ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta.

10 vuotta sukupuolisensitiivistä tyttötyötä Tyttöjen Talolla -seminari 16.2.2010 esitteli Tyttöjen Talo -toimintaa. Helsingin Tyttöjen Talo on kumppanuustalo, josta vastaavat Kalliolan Nuoret ry, Setlementtinuorten liitto sekä Helsingin kaupunki. Tyttöjen Talo -verkosto haluaa tuoda esiin tyttöjen ja nuorten naisten kysymyksiä, elinoloja ja kasvamisen haasteita nyky-yhteiskunnassa ja parantaa tyttö-/naiserityisten kysymysten tuntemusta koko yhteiskunnassa ja erityisesti nuorten kanssa työtä tekevien keskuudessa. Seminaarissa käsiteltiin muun muassa tyttötyön yhteiskunnallista merkitystä ja naisen identiteetin kehitystä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja sen Kasvatus ja koulutustyöryhmä järjestivät 27.10.2011 *Varhaiskasvatus ja perusopetus edistämään tyttöjen ja poikien tasa-arvoa* -seminaarin, jossa esiteltiin viimeaikaisten sukupuolten tasa-arvoa ja kasvatusta sekä koulutusta käsittelevien raporttien tuloksia ja hahmoteltiin niiden pohjalta konkreettisia keinoja tasa-arvon edistämiseksi. Seminaariin osallistui 150 poliittista päätöksentekijää, varhaiskasvatuksen ja koulutuspolitiikan toimijaa, opettajankouluttajaa, opetusalan sekä nais- ja miesjärjestöjen edustajaa, opiskelijaa, tutkijaa ja vanhempien edustajaa.

SAARA KUUSINEN

VÄKIVALTAJAOSTO:

NAISIIN

KOHDISTUVAN

VÄKIVALLAN

VASTUSTAMISTYÖTÄ

1990–1998

TANE asetti vuonna 1990 Naisiin kohdistuva väkivalta -jaoston, jonka nimi lyheni käytössä muotoon Väkivaltajaosto. Jaosto asetettiin kartoittamaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja laatimaan toimenpide-ehdotuksia sen poistamiseksi, sekä murttamaan sukupuolittunutta väkivaltaa ympäröinyttä hiljaisuuden muuria. Väkivaltajaosto teki uraauurtavaa työtä nostamalla väkivaltaongelman näkyville Suomessa. Jaostoja toimi yhteensä kaksi. Väkivaltajaosto päätti työnsä vuonna 1998.

Taustaa

Kansainvälinen kehitys vauhditti naisiin kohdistuvan väkivallan esiin nostamista Suomessa. Kansainvälisten sopimusten tasolla naisten oikeuksien esiinmarssi alkoi 1970-luvun puolessa välissä. YK:n naisten oikeuksien sopimus tuli voimaan vuonna 1979 ja se saatiin voimaan vuonna 1986 myös Suomessa. 1980-luvulla naisiin kohdistuva väkivalta nousikin YK:n naisten oikeuksia käsittelevän CEDAW-komitean asialistalle ja YK:n ihmisoikeuselinten käsittelyyn, ja se alettiin nähdä ihmisoikeuksiin liittyvänä kysymyksenä.

CEDAW-sopimus edellytti, että jäsenmaiden hallitukset raportoivat säännöllisesti sopimuksen toteuttamisesta omassa maassaan. Suomi antoi ensimmäisen maaraporttinsa CEDAW-komitealle vuonna 1989. Tuolloin komitea esitti Suomelle 200 lisäkysymystä, joista osa liittyi seksuaaliseen häirintään ja perheväkivaltaan. Komitean esittämät kysymykset rikkoivat illuusiota Suomesta tasa-arvon mallimaana; ulkopuolisen tahon herättämänä Suomessa havahduttiin näkemään epäkohtia myös omalla tontilla. Epäkohtien havaitseminen sai TANE:n toimimaan ja perustamaan Väkivaltajaoston.

Jaosto toimintaan

Vuonna 1990 asetetun ensimmäisen Väkivaltajaoston tehtävänä oli kartoittaa naisiin perheissä ja julkisilla paikoilla kohdistunutta väkivaltaa, erityisesti fyysistä väkivaltaa, ja sen ilmenemismuotoja. Lisäksi jaoston tehtävänä oli järjestää seminaari naisiin kohdistuvasta väkivallasta sekä esittää kartoitus jatkotoimenpide-ehdotuksineen.

Jaosto pyrki selvittämään kuinka paljon naisiin kohdistuvaa väkivaltaa Suomessa oli ja mitä keinoja ilmiön ehkäisemiseksi ja uhrien auttamiseksi oli käytettävissä. Jaosto selvitti myös miten ongelmaa oli pyritty korjaamaan muissa länsimaissa, keskittyen erityisesti

muihin Pohjoismaihin, jotka olivat Suomea pidemmällä naisiin kohdistuvan väkivallan vastustamistyössä.

Tavoitteena oli kehittää väkivallan vastaisia toimenpiteitä, ohjelmia, tehdä ehdotuksia ja vaikuttaa lainsäädäntöön. Jaosto pyrki lisäämään monipuolisesti saatavilla olevaa apua, ja ennen kaikkea lisäämään tietoisuutta ongelmasta, jotta ihmiset uskaltaisivat kertoa kokemuksistaan apua saadakseen.

Väkivaltajaostossa nähtiin tärkeänä, että yksilöiden lisäksi koko yhteiskunnan ja lainsäätäjien tulisi tunnistaa naisiin kohdistuvan väkivallan ilmenemistä sekä ne rakenteet, jotka sitä pitävät yllä.

Jaosto aktivoi viranomaisia, järjestöjä ja laitoksia ja teki yhteistyötä sekä kotimaisten että kansainvälisten asiantuntijoiden kanssa. Tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat myös TANE:n muut jaostot, kuten Tutkimus- ja Miesjaostot.

Ensimmäisen jaoston puheenjohtajana toimi kansanedustaja Anneli Jäätteenmäki ja toisen varatuomari Soile Pohjonen. Molempien jaostojen sihteerinä toimi erikoistutkija Pirkko Kiviaho, jonka panos ja asiantuntemus olivat hyvin merkittäviä tekijöitä jaoston toiminnassa.

Ulkopuoliset asiantuntijajäsenet muodostivat Väkivaltajaoston kantavan voiman. Naisiin kohdistuvan väkivallan vastustamisessa tehtiin yhteistyötä yli puoluerajojen. Ne, jotka tiedostivat ongelman ja pitivät sitä tärkeänä, yhdistivät voimansa jaostossa.

Ensimmäinen jaosto lähti sihteerinsä, erikoistutkija Pirkko Kiviahon, johdolla tekemään työtä käytännössä tyhjältä pöydältä. Tietoa eikä verkostoja juurikaan ollut, ja lisäksi työtä vaikeutti vallalla ollut vähättelyn ilmapiiri, jossa oli suoranaista haluttomuutta myöntää ongelman olemassaolo.

Voidaan sanoa, että näkyvyyden saaminen ja asioiden eteneminen olivat Suomessa pitkään vain muutamien ihmisten varassa. Päätävissä elimissä muutam

avainhenkilöt saattoivat vaikuttaa pitkälti siihen mitkä asiat nostettiin politiikan agendalle ja mitkä unohdettiin.

Seminaari avauksena keskustelulle

Jaosto aloitti työnsä järjestämällä kansainvälisen seminaarin, jossa muiden Pohjoismaiden kollegat jakoivat tietämystään. Muissa Pohjoismaissa naisiin kohdistuva väkivalta oli tiedostettu ongelmaksi jo aikaisemmin. Tilaisuudessa tuli selväksi, että Suomessa naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ja uhrien auttamiseen suhtauduttiin muihin Pohjoismaihin verrattuna hyvin eri tavalla.

Jaosto keräsi kansainvälisistä hankkeista informaatiota, jonka avulla pyrittiin tarjoamaan suomalaisille päättäjille hyvä perusta päättää Suomen tilanteeseen soveltuvista ratkaisuksista. Marraskuussa 1990 järjestetty seminaari oli merkittävä avaus uudelle suomalaiselle keskustelulle perheissä tapahtuvasta väkivallasta ja näkyi laajalti myös mediassa.

Mietinnöllä suuntaviivoja tulevaan

Väkivaltaajaoston julkaisi marraskuussa 1991 laajan mietinnön, joka kokosi yhteen tietoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja viitoitti tulevaa työtä.

Mietintö keskittyi käytännön toimintaan ja siinä esiteltiin mm. muiden maiden toimintamalleja. Mietinnön merkittävintä antia olivat toimenpide-ehdotukset, joita oli noin kuusikymmentä. Monet ehdotuksista olivat edellä aikaansa ja useimmat ehdotuksista ovatkin toteutuneet vasta viime vuosina.

Mietinnön sekä seminaarista kootun raportin urauurtavaa merkitystä kuvastaa se, että ne olivat Suomessa pitkään ainoita kirjallisia esityksiä naisiin kohdistuvasta väkivallasta.

Merkittävä askel - Pekingin konferenssi

YK:n neljäs naisten asemaa koskeva konferenssi järjestettiin Pekingissä vuonna 1995, ja Väkivaltaajaoston

jäseniä osallistui konferenssiin ja sen valmisteluun. Pekingin kokouksella ja sitä seuranneilla toimilla oli suuri merkitys naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistyössä Suomessa.

Pekingissä vuosille 1995–2000 hyväksytyin toimintaohjelman yksi keskeisin toiminta-ala oli naisiin kohdistuva väkivalta, jonka nähtiin loukkaavan naisten ihmisoikeuksia tai mitätöivän ne kokonaan. Pekingin julistuksen hyväksyminen loi uusia paineita puuttua naisiin kohdistuvaan väkivaltaan myös Suomessa.

Suomen hallitus laati Pekingin toimintaohjelmaan perustuen tasa-arvo-ohjelman ”Pekingistä Suomeen” vuosille 1997–1999. Ohjelmassa oli 13 sisältöaluetta, joista yksi käsitteli naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Teeman alla käynnistettiin eri ministeriöiden hallinnonalojen hankkeita, joihin kuului esimerkiksi laaja projekti naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Projektin suunnittelemisesta vastasi Väkivaltaajaosto.

Jaoston saavutukset

Väkivaltaajaoston työllä on ollut kauaskantoisia vaikutuksia. Yksi tärkeimpiä aikaansaannoksia oli tietoisuuden herättäminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Jaosto onnistui levittämään tietoa ja herättämään keskustelua poliitikkojen, päättäjien, järjestöjen, viranomaisten ja ammattiauttajien keskuudessa. Mediassa naisiin kohdistuva väkivalta sai näkyvyyttä ja tavallisten kansalaisten tietoisuus naisiin kohdistuvasta väkivallasta parani.

Kuitenkin suomalaiseen tapaan sukupuolikonfliktia pyrittiin monin keinoin häivyttämään julkisessa keskustelussa; usein puhuttiin perheväkivallasta naisiin kohdistuvan väkivallan sijaan. Koska kyseessä oli nais erityinen kysymys, vastustusta herätti oletettu miesvastaisuus. TANE:n ja sen Väkivaltaajaoston esittämä feministinen kritiikki ei kuitenkaan kohdistunut miehiin, vaan patriarkaattiin, jossa mukana ovat myös naiset.

Keskeisemmät osa-alueet, joilla jaosto pyrki vai-

kuttamaan, ja onnistuikin siinä, olivat lainsäädäntöön vaikuttaminen, tukipalveluiden kehittäminen sekä tilastoinnin ja sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen aloittaminen.

Lainsäädäntöön muutoksia

Pahoinpitely

Väkivaltajaoston aloittaessa työskentelynsä perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa säätelevä lainsäädäntö oli Suomessa kovin puutteellista muihin Pohjoismaihin verrattuna. 1990-luvulla Suomessa oli edelleen voimassa vanha 1889 voimaan tullut rikoslaki, joka oli tuolloin uudistustyön alla. Rikoslaki ei ottanut huomioon naiseen kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä eli sitä, että väkivallan tekijä on yleensä joku naisen tuntema henkilö ja että teko tapahtuu yksityisessä tilassa, yleensä kotona. Juuri tähän tutun ja tuntemattoman sekä yksityisen ja julkisen rajankäyntiin Väkivaltajaoston uudistusvaatimukset keskittyivät.

Vuonna 1995 pahoinpitely yksityisellä paikalla tuli virallisen syytteen alaiseksi, mutta samalla lakiin tuli pykälä, jonka mukaan asianomistajalle jätettiin mahdollisuus ”omasta vakaasta tahdosta” pyytää syyttäjää jättämään syyte nostamatta lievissä pahoinpitelyissä. Väkivaltajaosto kritisoi lisättyä pykälää osoittamalla ”vakaan tahdon” tulkinnanvaraisuuden. Vakaan tahdon pykälä osoitti että naiseen kohdistuvaa väkivaltaa pidettiin edelleen yksityisasiana, johon yhteiskunta ei halunnut puuttua. Vuosien ajan TANE kyseenalaisti vakaan tahdon pykälän tarkoituksenmukaisuuden, ja vasta vuonna 2004 pykälä poistettiin pahoinpitelyrikoksista. Naiseen kohdistuvan väkivallan hiljainen hyväksyntä tuli tältä osin päätökseensä.

Raiskaus avioliitossa

1990-luvun alkupuolella rikoslain kokonaisuudistuk-

sessä oltiin uudistamassa koko lukua siveellisyyserikoksista, mutta kansainvälisten sopimusten ja Väkivaltajaoston painostuksen ansiosta avioliittoraiskauksen kriminalisointi haluttiin kiireellisesti voimaan. Vaikka kansanedustajien mielipiteet olivat kääntymässä lain muuttamisen kannalle, oli sen säätäminen silti monimutkainen prosessi. Keskustelu eduskunnassa oli myrskyisää, ja mielipiteet jakaantuivat selvästi uudistusta kannattaviin ja vastustaviin leireihin. TANE ja Väkivaltajaosto tekivät paljon töitä uudistuksen puolesta, ja kesällä 1994 astui voimaan laki, jolla avioliitossa tapahtuva raiskaus kriminalisoitiin.

Raiskaus

Väkivaltajaoston tavoite oli alusta asti saada raiskaus yleisen syytteen alaiseksi, jota se muissa Skandinavian maissa jo oli. Pyrkimyksenä oli, että uhria ei voitaisi painostaa luopumaan syytteestä ja että uhri vapautettaisiin syytteen nostamisen aiheuttamasta psyykkisestä painolastista. Katsottiin, että raiskauksen saaminen yleisen syytteen alle voisi muuttaa asenteita, joiden koettiin yhä syyllistävän uhreja ja aiheuttavan heille turhaa häpeää.

Seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten uudistus tuli voimaan 1999. Uudessa seksuaalirikoslaisissa raiskausta koskevat rangaistussäädökset porrastettiin kolmeen tekoasteeseen: törkeä raiskaus, raiskaus ja sukupuoliyhteyden pakottaminen, johon arkikielessä viitattiin termillä ”lievä” raiskaus. Lievä raiskaus aiheutti paljon keskustelua ja sitä kritisoitiin lakivaliokunnassa ja eduskunnassa. Myös TANE on kritisoinut lakia, sillä toisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ohittaminen sukupuoliyhteyden pakottavana tekona ei neuvottelukunnan näkemyksen mukaan voi koskaan olla lievä.

Uuden lain mukaan törkeä raiskaus ja raiskaus olivat nyt yleisen syytteen alaisia. Myöhemmät tutkimuk-

set osoittivat, että uudistus helpotti raiskauksen uhrin asemaa ja samalla tehosti myös poliisin toimintaa. Vuoden 1999 lakiuudistuksen jälkeenkin raiskauksen lievin muoto, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, oli yhä asianomistajarikos.

TANE on pyrkinyt vaikuttamaan lainsäädäntöön niin että kaikki seksuaalirikokset olisivat virallisen syyteen alaisia. Lisäksi TANE on vaatinut että vapaan tahdon pykälä poistetaan seksuaalirikosten osalta. Nämä ovat yhä tavoitteena vuonna 2012.

Lähestymiskielto

Jaosto totesi vuoden 1991 mietinnössään myös, että väkivaltaisesti käyttäytyvä mies ei välttämättä lopeta tekojaan suhteen päätyttyä. Poliisilla ei tuolloin ollut juurikaan keinoja puuttua häirintään ennen kuin jotakin oli tapahtunut. Väkivaltajaosto esitti että Pohjoismaista saatujen kokemusten pohjalta säädettäisiin lähestymiskielto. Tuolloin lähestymiskiellon säätämistä ei pidetty tärkeänä ja asia eteni hitaasti.

1990-luvun lopussa TANE:ssa oli vireillä tilastollisen tutkimuksen tekeminen naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tutkimukseen päätettiin ottaa mukaan kysymyksiä entisen avo- tai aviomiehen tekemästä väkivallasta tai sillä uhkaamisesta. Tutkimuksesta kävi ilmi, että väkivalta erotilanteissa ja heti eron jälkeen oli yleistä. Tutkimuksen myötä monet poliitikot ja virkamiehet vakuutuivat lähestymiskiellon tarpeellisuudesta.

Vuonna 1999 saatiin voimaan lähestymiskielto, joka oli ollut yksi Väkivaltajaoston keskeisimmistä vaatimuksista sen perustamisesta lähtien. Prosessin aikana jaosto oli pyrkinyt vaikuttamaan politiikkoihin ja virkamiehiin asennemuutoksen aikaansaamiseksi; se vaati kärsivällistä vaikuttamistyötä lähes kymmenen vuoden ajan. Kun laki astui voimaan, lähestymiskieltoja myönnettiin ensimmäisenä vuonna noin 1000. Lain tarpeellisuutta ei enää kyseenalaistettu.

Laissa huomattiin puutteita ja vuonna 2005 lähestymiskieltoa muutettiin siten, että kielto voidaan määrätä myös silloin, kun kiellolla suojattava henkilö ja kieltoon määrättävä henkilö asuvat samassa asunnossa.

Väkivaltajaoston vuonna 1991 tekemien ehdotusten pohjalta myös parannettiin uhrin oikeusturvaa lainsäädännöllä 1997, kun rikosprosessilakiin lisättiin uhrin oikeus valtion varoista maksettavaan uhriavustajaan. Vuonna 1999 seksuaalirikoksista tehtiin sukupuolineutraaleita. Vuonna 2003 lakia puolestaan muutettiin niin, että todistajaa ja asianomaista voidaan kuulla oikeudessa ilman syytetyn läsnäoloa.

Tukipalvelujen kehittäminen

Vielä 1980-luvulla ja osin 1990-luvullakin Suomessa perheväkivalta nähtiin perheen sisäisenä häiriötilana ja tämä vaikutti myös niihin keinoihin joilla uhreja pyrittiin auttamaan. Ongelmaa pyrittiin hoitamaan esimerkiksi pari- ja perheterapian avulla. Väkivaltajaosto kritisoi tukipalvelumallia jonka keskiössä oli perheen sisäisen dynamiikan hoitaminen. Jaoston tavoitteena oli kehittää uusia auttamismuotoja, joissa uhrin saama apu olisi ensisijaista eikä uhria syyllistettäisi. Nähtiin että väkivaltaa käyttänyt on yksin vastuussa teoistaan eikä syytä saa sälyttää uhrin niskoille. Keskiöön haluttiin saada uhrin auttaminen ja väkivallan kierteen katkaiseminen.

Jaoston vuoden 1991 mietinnössä esitettiin tukipalvelujen järjestämistä väkivallan eri osapuolille. Mietinnössä nostettiin esiin myös ihmisoikeusnäkökulmaa: uhrin ihmisoikeudet oli laitettava perheen yhdes- sä pitämisen edelle.

Jaosto oli aloitteellinen mm. Rikosuhripäivystyksen, Raiskauskriisikeskus Tukinaisen ja Lyömättömän Linjan toiminnan käynnistämisessä.

Rikosuhripäivystyksen toiminnan käynnistämiseksi jaosto järjesti järjestö- ja viranomaistahoille tar-

koitetun informaatiotilaisuuden, jossa esiteltiin Ruotsin kokemuksia ja kartoitettiin suomalaisten tahojen kiinnostusta. Kiinnostuneiden tahojen edustajista muodostettiin ryhmä. Varsinaisesti Rikosuhripäivystyksen toiminta käynnistyi vuonna 1994 seitsemän tahon yhteistyöprojektina.

Jaoston aloitteesta ja tuella käynnistyi myös projekti Tukinainen vuonna 1994. Raiskauskriisikeskus Tukinainen on yhä ainoa Suomessa toimiva taho, joka tarjoaa apua ja neuvontaa raiskauksen ja seksuaalisen väkivallan uhreille.

Lisäksi TANE:n aloitteesta luotiin Suomen ensimmäinen väkivallan katkaisuojelma Espoon Lyömätön Linja vuonna 1993. Väkivallan katkaisuojelmien kehittämisellä on merkittävä vaikutus uhrien turvallisuudelle ja väkivallan uusiutumisen katkaisemiselle. Toimikausillaan jaosto oli aloittamassa monia muitakin projekteja paikallis- ja läänitasolla, esimerkiksi Espoossa ja Mikkelissä.

Tilastoinnin aloittaminen

Suomessa naisliike oli jo 1970–80-luvuilla vaatinut tilastotiedon keräämistä naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tilastointia ei kuitenkaan ollut tehty, joten jaosto nosti mietinnössään 1991 tilastojen kehittämisen esille. Tilastoinnin aloittaminen nähtiin hyvin tärkeänä ja jaosto alkoi työskennellä päämäärätietoisesti kattavan tilastotutkimuksen saamiseksi. Jaoston työskentelyssä tilastotiedon tarve näyttäytyi hyvin konkreettisesti, kun toimittajat ja muut kiinnostuneet halusivat tietää kuinka laajasta ongelmasta naisiin kohdistuvassa väkivallassa oli kyse. Jaostolla ja naisiin kohdistuvan väkivallan parissa toimineilla viranomaisilla oli vahva tuntuma että se oli yleistä, mutta tilastofaktaa ei ollut tukena väitteelle.

Tilastoinnin aloittamisen tärkeydestä muistutti myös CEDAW-komitea, jonka kysymyksiin tilastotietojen olemassaolosta oli vastattava kieltävästi. Myös Pe-

kingin toimintaohjelma, jossa vaadittiin tilastotiedon keräämistä naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä, antoi jaoston pyrkimyksille painoarvoa. Laaja tilastotutkimus toteutettiin TANE:n ja STM:n rahoittamana ja Tilastokeskuksen tekemänä, ja sen tuloksena julkaistiin Usko, toivo, hakkaus -tutkimus vuonna 1998.

Tutkimuksen merkitys väkivallan vastustamistyössä oli suuri. Jaoston jäsenet kohtasivat jatkuvasti asenteita, joiden mukaan ongelman laajuutta paisuteltiin. Tilastotutkimuksen perusteella pystyttiin vihdoinkin esittämään lukuja, joita oli vaikea kiistää. Tutkimuksen merkittävyyttä lisäsi se, että toteuttaja oli yleisesti luotettavana pidetty Tilastokeskus.

Usko, toivo, hakkaus -tutkimus oli edelläkävijä naisiin kohdistuvan väkivallan tilastoinnissa. Maailmanlaajuisesti vain muutamia vastaavia tutkimuksia oli tehty aiemmin. Tilastotutkimuksen kehittämistä haluttiin jatkaa ja TANE tahtoi selvittää naisiin kohdistuvan väkivallan yhteiskunnalle aiheutuneita kustannuksia. Tutkimusalueena tämä oli aivan uusi, ja kustannusten arviointi oli työlästä. Väkivallan hinta -tutkimus valmistui vuonna 2000. Tutkimus tehtiin TANE:n aloitteesta, yhdessä Tilastokeskuksen kanssa. Usko, toivo, hakkaus -tutkimus sai jatkoa; vuonna 2005 tehtiin Suomessa laaja naisuhritutkimus ja vuonna 2010 miesuhritutkimus.

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen aloittaminen ja kehittäminen

Naistutkimus vakiintui Suomessa 1980-luvun lopulla ja TANE:lla oli merkittävä rooli sen edistämisessä. Myös naistutkimuksen piirissä alettiin 1990-luvun alkupuolella kiinnittää huomiota naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Suomessa tämä tapahtui muita Pohjoismaita myöhemmin – muualla tutkimuksia ja selvityksiä oli tehty jo 70-luvulta.

Väkivaltajaosto kiinnitti mietinnössään 1991 huomiota tutkimustiedon puutteeseen ja mietinnössä

kaivattiin naistutkimuksen panosta tällä osa-alueella. TANE:n Väkipalva- ja Tutkimusjaostot tekivät yhteistyötä tutkimuksen kehittämiseksi. Keskustelujen pohjalta laadittiin väkivallan ja sukupuolen huomioonottava tutkimusohjelmaehdotus.

Ensimmäinen ehdotus laadittiin vuonna 1994. TANE kävi neuvotteluja useiden ministeriöiden, Stake-sin ja Suomen Akatemian kanssa väkivaltatutkimusohjelman rahoittamiseksi, mutta tuloksetta. Tärkeää aihetta ei kuitenkaan unohdettu, vaan se nostettiin aina uudestaan esiin. Vuonna 1998 ohjelmasta laadittiin päivitetty versio. Lopulta hanke toteutui Suomen Akatemian rahoittamana vuonna 1999.

Rahoituksen saaminen hankkeelle vaati TANE:lta noin kymmenen vuoden monivaiheisen työrupeaman. Tutkimuksen järjestämiselle ja rahoituksen saamiselle loi paineita etenkin Pekingin toimintaohjelma. Myös Usko, toivo, hakkaus -tutkimuksen tulokset kertoivat, että kyse on todellisesta ongelmasta.

Naisiin kohdistuva väkivalta muidenkin agendalle

Vuosina 1995–1998 toiminut TANE:n toinen Väkipalva-jaosto laati laajan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin. Ensimmäisen jaoston toiminnassa kertynyttä asiantuntemusta kyettiin hyödyntämään, etenkin kun kansainvälisten sopimusten noudattamisen paine helpotti tiedon levittämistä. Ohjelmaa hallinnoi sosiaali- ja terveysministeriö ja toteutti Stakes.

Väkipalvajaoston näkemyksen mukaan keskeisiä strategioita väkivallan vastustamisessa oli palvelu- ja hoitojärjestelmän kehittäminen ja ennaltaehkäisevän toiminnan käynnistäminen. Väkipalvajaosto ehdotti ohjelmassaan mm. ammattiauttajien koulutuksen kehittämistä, väkipalvatilastojen kehittämistä, tiedotuskampanjaa sekä valtakunnallisen väkivaltainstituutin perustamista. Monet Väkipalvajaoston ehdotuksista

ovat toteutuneet, mutta väkivaltainstituutti on edelleen TANE:n työlliställä, ja sen toteutumisen edistäminen on ajankohtaista vielä vuonna 2012.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti tavallaan jatkoi siitä mihin jaosto päätti työnsä vuonna 1998. Jaoston lakkauttamispäätöstä kuitenkin kritisoi-tiin, sillä ehkäisyprojektilla ei ollut samanlaisia resursseja ja kanavia vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon kuin Väkipalvajaostolla oli ollut.

Naisiin kohdistuvan väkivallan kulttuurinen uudelleenmäärittely

Naisiin kohdistuva väkivalta nousi Suomessa laajaan yhteiskunnalliseen keskusteluun verrattain myöhään, vasta 1990-luvulla. Muissa Pohjoismaissa ongelma nostettiin esiin jo 1970-luvulla. Suomalaisen naisliikkeen parissa keskustelua väkivallasta käytiin 1970- ja 80-luvulla ja väkivallan uhreja pyrittiin auttamaan eri tavoin, mutta tuolloin asia ei noussut yleiseen keskusteluun tai tietoisuuteen.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa katsottiin perheväkivallan johtuvan perheen sisäisistä häiriötiloista ja sosiaalisista ongelmista, eikä väkivallan sukupuolitunutta luonnetta ja valta-aspektia tunnistettu. Naisten pahoinpitely oli Suomessa tabu.

Keskustelun naisiin kohdistuvasta väkivallasta laittoivat alulle kansainväliset sopimukset ja ennen kaikkea TANE:n työ. Jo varsin varhaisessa vaiheessa jaosto havaitsi, että sen tärkeimpänä tehtävänä tuli olemaan väkipalvaongelman tekeminen näkyväksi. Väkipalvajaoston saavutuksiin voidaan lukea ylipäätään aktiivinen osallistuminen naisiin kohdistuvan väkivallan uudelleenmäärittelyyn.

Väkipalvajaosto oli vahvasti muotoilemassa uudeleen sitä, miten perheväkivalta määriteltiin Suomessa. Jaoston lähtökohtana oli se, että naisiin kohdistuvan väkivallan nähtiin johtuvan yhteiskunnassa edelleen

vallitsevasta tasa-arvon puutteesta ja se rajoitti naisten ihmisoikeuksien toteutumista.

Jaosto korosti että naiseen kohdistuva väkivalta on yhteiskunnallinen ongelma, johon tulee puuttua. Yhteiskunnalliset asenteet ja ajan rikoslaki ylläpitivät käsitystä perheväkivallasta yksityisasiana. Jaoston näkemys taas oli, että väkivalta on yhtä tuomittavaa, tapahtuipa se perhepiirissä ja kotona tai kodin ulkopuolella, ja että uhreilla on oikeus apuun ja suojeluun.

Jaoston työn keskeisin painopiste oli parisuhdeväkivalta, joka oli tuolloinkin yleisin naiseen kohdistuvan väkivallan muoto. Keskiössä olivat fyysisen ja seksuaalisen väkivallan ehkäiseminen ja siihen puuttuminen. Päämääränä oli naiseen kohdistuvan väkivallan ehkäisy ja poistaminen.

1990-luvun kuluessa naiseen kohdistuva väkival-

ta alettiin nähdä Väkivaltajaostossa yhä vahvemmin tasa-arvopoliittisena ja ihmisoikeuskysymyksenä. Kun tieto naiseen kohdistuvasta väkivallasta lisääntyi, laajeni myös käsitys siitä, mitä naiseen kohdistuva väkivalta sisältää ja ongelman laajuus ja moninaisuus alkoi paljastua.

Kansainvälisen väkivallan vastustamistyön myötä näkyväksi tulivat naiseen kohdistuvan väkivallan erilaiset ilmentymät; tyttöjen ympärileikkaaminen, kunniamurhat, leskien polttaminen ja sotaraiskaukset, prostituutio, seksibisnes, ihmiskauppa.

Väkivaltajaoston työ suomalaisen naiseen kohdistuvan väkivallan vastustamisessa on ollut merkittävä. Vaikka Väkivaltajaosto päätti työnsä vuonna 1998, on jaoston aloittamaa väkivallan vastustamistyötä jatkettu aktiivisesti TANE:ssa ja työ jatkuu edelleen.

Vuonna 1997 tutkittiin Tilastokeskuksen ja TANE:n yhteistyönä naiseen kohdistuvaa väkivaltaa. Usko, toivo, hakkaus -tutkimuksen kansi.

LÄHTEET

- TANE:n toimintakertomukset vuosilta 1989–2007. Tasa-arvoasian neuvottelukunta. Anttonen, Anneli; Henrikson, Lea; Nätkin, Ritva (toim.) (1998). Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino
- Jokinen, Eeva (toim.) (1997). Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino.
- Kiviaho Pirkko (toim.) (1991). Naiseen kohdistuva väkivalta. Tasa-arvoasian neuvottelukunnan asiantuntijaseminaari 26. – 27.11.1990 Hanasaarella. Seminaariraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvo julkaisuja. Sarja C: Työraportteja 1/1991. Helsinki.
- Kiviaho, Pirkko (toim.) (1998). Puheenvuoroja naiseen kohdistuvasta väkivallasta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvoasian neuvottelukunta. Tasa-arvo julkaisuja 3/1998. Helsinki: Hakapaino oy.
- Naiseen kohdistuva väkivalta: väkivaltajaoston mietintö (1998). Tasa-arvo julkaisuja: Tiedotteita. Tasa-arvoasian neuvottelukunta.
- Pehkonen, Pirjo (2003). Naisen puolesta, ei miestä vastaan. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Sosiologian raportteja. Joensuun yliopisto, sosiologian laitos n:o 2. Joensuu: Yliopistopaino.
- Riski, Taina (2009). Naiseen kohdistuva väkivalta ja tasa-arvopoliittikka. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:50. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi (1998). Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. – Tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvoasian neuvottelukunta. Naistutkimusraportteja 2/1998. Helsinki: Hakapaino oy.

TANE TOIMII

KUVA: JYRKI VESA

Leila (Räsänen) MéLart aloitti Yhdistys 9:ssä 1966 ja oli sen puheenjohtaja 1969. Naisten asemaa tutkivan komitean sihteeri 1967-1970. TANE:n ensimmäinen pääsihteeri 1972-1985. Pohjoismaiden ministerineuvoston Bryt/Avaa -projektin Suomen toimintojen johtaja 1985-1989. Palasi tasa-arvoarvovaltuutetun toimistoon ylitarkastajaksi 1989. TANE:n pääsihteeri em. tehtävien ohella vuodesta 1995 vuoteen 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikön neuvotteleva virkamies ja myöhemmin tasa-arvoneuvos, josta eläkkeelle 2007.

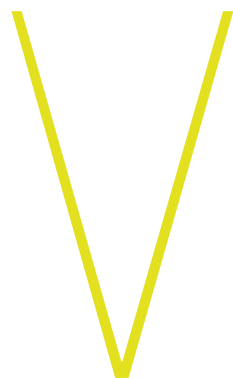
LEILA MÉLART

TASA-ARVON

EDISTÄMINEN ON

LUONTEELTAAN

KANSAINVÄLISTÄ

aikka sukupuolten tasa-arvoa koskeva keskustelu 1970-luvun alussa näytti Suomesta katsoen olevan koko lailla suomalaista tai pohjoismaista, oli se kuitenkin jo kauan ollut kansainvälisen mielenkiinnon kohteena. TANE:n ensimmäiset kontaktit luotiin pohjoismaisiin tasa-arvoneuvottelukuntiin kohta

toiminnan alettua. Pian olivat vuorossa YK ja kansainvälinen työjärjestö ILO. Yhteistyö laajeni Euroopan neuvostoon ja teollisuusmaiden yhteistyöjärjestö OECD:hen, joihin molempiin perustettiin sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevat toimielimet.

TANE:n kansainvälisten asioiden jaosto keskittyi tuomaan naisnäkökulmaa Suomen ulkopolitiikkaan ja kehitysyhteistyöhön. Alkuaikoina TANE, jaoston avustamana, teki paljon työtä nais- ja tasa-arvonäkökulman saamiseksi mukaan ulkoasiainministeriön politiik-

kaan. Tiedonkulku tulevista kokouksista ja asiakirjoista oli heikkoa. Usein TANE sai tietää tärkeistäkin asioista vasta sitten kun vaikuttaminen oli jo myöhäistä.

Oli myös kontakteja Itämeren maiden ja Neuvostoliiton naiskomiteoihin. EU:n tasa-arvotyöhön Suomi liittyi jäsenyyden myötä 1995.

Kansainvälinen yhteistyö oli hallitusten välistä. Neuvoa-antavana elimenä TANE antoi pyydettyjä lausuntoja kokousten valmisteluasiakirjoista, sopimus- ja suositusluonnoksista ja ohjelmaehdotuksista, sekä omaaloitteisia kannanottoja. Kansainvälisten järjestöjen tasa-arvotoimielinten jäseniksi ja kansainvälisiin kokouksiin nimitettiin hallituksen edustajiksi virkamiehiä, tasa-arvoasioissa TANE:n sihteeristöön kuuluvia. Neuvottelukunnan jäsenille aukeni tilaisuus osallistua YK:n järjestämiin naisten maailmankonferensseihin, YK:n naisten asemaa käsittelevän toimikunnan kokouksiin, Itämeren maiden väliseen yhteistyöhön sekä yksittäisiin, eri teema-alueita käsitteleviin konferensseihin.

Suomessa kävi myös eri maiden ja järjestöjen poliitikkoja asiantuntijaryhmiä tutustumassa naisten asemaan. TANE perehdytti vieraita asiakysymyksiin ja auttoi vierailuohjelmien laatimisessa. Tasa-arvopolitiikasta laadittiin säännöllisesti eri kielillä esittelyitä kansainväliseen yhteistyöhön ja vierailijoille jaettavaksi.

Kaikki TANE:n sihteerit sekä kansainvälinen jaosto osallistuivat kansainväliseen yhteistyöhön. Suomen kannalta tärkeimmät yhteistyöforumit ennen EU:hun liittymistä olivat Pohjoismaiden ministerineuvoston tasa-arvovirkamieskomitea sekä YK:n eri toimielimet, joihin myös Mélar osallistui.

Yhteistyö vaikuttaa moneen suuntaan

Kansainvälinen yhteistyö on kaksisuuntaista: jäsenvaltiot muokkaavat kansainvälisten järjestöjen politiikkaa ja politiikat heijastuvat takaisin jäsenvaltioihin. Poliittikan sisältöön vaikuttavat myös kansalliset ja kansainväliset naisjärjestöt, ammattiyhdistysliike ja muut kansallaisjärjestöt.

Suomalaiset pääsivät siinä mielessä ”helposti” mukaan teollistuneiden maiden kansainväliseen tasa-arvokeskusteluun ja uudistustyöhön, että meillä oli kokemusta naisten asemaan liittyneestä kansalaistoiminnasta sekä tasa-arvon tilaa koskevista analyyseistä ja säännöllisestä tilastotuotannosta. Ja mikä tärkeintä, meillä oli kokemusta myös tasa-arvoa edistäneistä poliittisista reformeista, kuten lasten päivähoidosta ja vanhempainlomasta, kouluruokailusta, erillisverotuksesta sekä naisten korkeasta koulutus- ja työssäkäyntiasteesta. Nämä tarjosivat välineitä myös muiden maiden tilanteiden ymmärtämiseen sekä reformien tarpeesta käytyyn keskusteluun.

Toisaalta Suomi oli myös saavana osapuolena. Tunnettua on, että tasa-arvolain säätämistä vauhditti YK:n naisten oikeuksien yleissopimus (CEDAW, Convention on the Elimination of all Forms of Discrimina-

tion Against Women). Hallituksen tasa-arvo-ohjelmien esikuvat olivat Norjasta ja Ruotsista. Naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamiseen Suomessa vaikutti kansainvälinen keskustelu. Lukemattomissa kokouksissa ja muissa yhteyksissä vaihdettiin tietoa väkivallan uhrin auttamisen keinoista, turvakodeista, lainsäädännöstä, tutkimuksesta ja tilastoinnista. Vastaavanlainen kansainvälisen yhteistyön buumi syntyi sosialistisen maailman romahdettua seksikaupan, prostituution ja ihmiskaupan levitessä köyhistä maista vauraampiin.

Kansainvälisessä yhteistyössä tulivat esille kehitysmaiden naisten ongelmien valtavat mittasuhteet. Jouduimme myös toteamaan kansainvälisten toimielinten rajoitetut mahdollisuudet puuttua asioihin. Hallitukset saattoivat itse kieltää ongelmien olemassaolon tai esittää niihin riittämättömiä ratkaisuja. Esimerkkeinä suurimmista naisiin liittyvistä kansainvälisistä ongelmista voidaan mainita naisten lisääntymisterveyteen liittyvät ongelmat, vaikeudet jakaa tietoa seksuaaliterveydestä ja palveluista, köyhyyden, kaikenlaisen tyttöjen ja naisten syrjinnän, lukutaidottomuuden ja maanomistusoikeuksien puuttumisen. Kansainvälinen yhteistyö tasa-arvon eteen muuttaa kuitenkin maailmaa parempaan suuntaan.

Kansainväliset sopimukset työn selkärangana

Kansainvälinen työjärjestö ILO hyväksyi samapalkkaisuussopimuksen vuonna 1951. ILO:n sopimus naisten työtyöstä teollisuudessa on vuodelta 1948. TANE antoi vuosittain lausuntoja näiden sopimusten soveltamisesta Suomessa. Tärkein ILO:n sopimuksista oli syrjinnän vastainen yleissopimus ja suositus vuodelta 1958. Sopimukset antoivat käsitteellisen ja oikeudellisen pohjan TANE:n sukupuoleen kohdistuvan syrjinnän vastaisen lainsäädännön ja politiikan kehittämiseen aina siihen saakka kunnes YK:n naisten oikeuksien sopimus hyväksyttiin vuonna 1979. On mainittava, että oikeudellisesti

samapalkkaisuusvaatimus sisällytettiin syrjinnän käsitteeseen kiellettyinä palkkasyrjintänä. Samapalkkaisuus-sopimuksella on ollut korvaamaton asema saman ja samanarvoisen työn käsitteiden määrittelyssä sekä myös työmarkkinapoliittisena ja nais- ja tasa-arvopoliittisena työvälineenä.

Tärkeitä suuntaviivoja TANE:n työlle antoivat myös YK:n yleissopimukset vuodelta 1966, joista toinen koski taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia ja toinen kansalais- ja poliittisia oikeuksia. Niissä kiellettiin kaikki syrjintä sukupuolen perusteella sopimusten kattamien oikeuksien nauttimisessa. Suomi liittyi Euroopan neuvoston Euroopan ihmisoikeussopimukseen vasta 1989. Ihmiskaupan vastaisesta sopimuksesta on neuvoteltu jo pitkään, ja vaikka sitä ei vielä ole hyväksytty, on sopimuksen valmistelu-prosessilla jo ollut merkitystä.

YK:n naisten oikeuksien sopimuksella on edelleen suuri kansainvälinen merkitys. Sopimuksen toimeenpanoa seuraa komitea (CEDAW-komitea), jolle sopimusvaltiot määrävuosin raportoivat sopimuksen toimeenpanosta. Komitea kutsuu raportointivuorossa olevat maat kuultaviksi istuntoonsa ja tutkittuaan raportin sekä kuultuaan hallituksen edustajia, antaa tarvittaessa huomautukset jäsenvaltiolle sopimuksen soveltamisen puutteista. Suomi on saanut huomautuksia mm. naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen politiikan puutteista. TANE on osallistunut sekä raportin laatimiseen että komitean kuulemistilaisuuksiin. Kansalaisjärjestöt voivat antaa komitealle ns. varjoraportin, kuten suomalaiset kansalaisjärjestöt ovatkin tehneet.

TANE:n ensimmäiset kansainväliset yhteydet

Suomeen ja Ruotsiin perustettiin asemaltaan verrannolliset tasa-arvoasiain neuvottelukunnat samoihin aikoihin. Norjassa oli voimassa samapalkkaisuuslaki ILO:n samapalkkaisuussopimuksen hyväksymisen seu-

rauksena ja sen toteuttamista valvomaan oli jo aiemmin perustettu samapalkkaisuusneuvosto, Likelönnsrådet. Tanskassa oli myös jonkinlainen samapalkkaisuus- tai tasa-arvokomitea; Tanskahan oli EU:n jäsen jo aikaisemmin, ja sitä sitoi perustamissopimuksen vaatimus samapalkkaisuudesta.

Yhteistyö alkoi siten, että TANE:n sihteeri kutsui Ruotsin neuvottelukunnan sihteerit silloisen pääsihteerin Anna-Greta Lejonin johdolla vieraakseen. Melko pian perustettiin Pohjoismaiden ministerineuvoston yhteyteen tasa-arvoasioita käsittelevä virkamiestyöryhmä. Sillä oli sihteeri ja aluksi vaatimaton budjetti. Se kokoontui muutamia kertoja vuodessa, vaihtoi tietoja ja kokemuksia, teki vertailevia selvityksiä ja käynnisti vuosien mittaan yhä laajenevia projekteja. Niiden tarkoitus oli tukea pohjoismaista tasa-arvotyötä. Yksi ensimmäisiä taisei olla tilastollinen vertailu Pohjoismaiden työmarkkinoiden sukupuolisegregaatiosta, joka tehtiin Suomen aloitteesta.

Pohjoismainen yhteistyö oli suomalaisille hedelmällistä. Saimme hyviä esimerkkejä siitä, kuinka samantyyppisiä ongelmia oli lähestytty muissa Pohjoismaissa. Vuosittain järjestettiin myös konferensseja eri Pohjoismaissa, joihin neuvottelukunnan jäsenet ja eri alojen tasa-arvoaktiivit pääsivät osallistumaan ja luomaan yhteyksiä.

Kun tasa-arvoasioista vastuussa olevien ministerien rooli tasa-arvopolitiikassa alkoi vahvistua, järjestettiin myös vuosittain tasa-arvoministereiden kokous, jossa mm. hyväksyttiin aina viisivuotiskaudeksi laadittu pohjoismaisen tasa-arvoyhteistyön ohjelma. Pohjoismaiden neuvosto harjoitti myös yhteistyötä Neuvostoliiton ja sittemmin Venäjän lähialueiden kanssa, mihin myös tasa-arvovirkamieskomitea sai rahoitusta. Tärkeä edistysaskel oli Pohjoismaisen naistutkimuslaitoksen NIKK:n perustaminen. Naistutkimuksen koordinaatio, TANE:n Tutkimusjaosto ja sen sihteeri Liisa Husu loivat

aktiivisesti naistutkimuksen verkostoja Pohjoismaihin ja kansainvälisiin toimijoihin sekä välittivät tutkimuskentän innovaatioita, kuten uusia käsitteitä, tutkimustuloksia ja tutkimusta tukevia toimenpiteiden malleja tasa-arvotyöhön.

Kansainvälisyys laajenee

Ensimmäinen kontakti Pohjoismaiden ulkopuolelle oli OECD:n ja USA:n järjestämä asiantuntijakokous Washingtonissa Pentagonin rakennuksessa 1970-luvun alkupuolella. Esillä olivat mm. naisten osallistuminen työelämään, lasten päivähoito, ammatillinen koulutus sekä perhe- vs. yksilöllinen verotus. OECD oli kiinnostunut naisten integroimisesta työelämään ja ammatilliseen koulutukseen. Järjestöön perustettiin tasa-arvotyöryhmä 1970-luvun puolivälissä, hallitukset nimittivät siihen edustajansa ja työryhmä sai vakituisen työntekijän. Suomesta työryhmätyöhön osallistuivat TANE:n sihteeristöstä ainakin Pirkko Kiviaho ja Eeva-Liisa Tuominen.

Kun vakituinen sihteeri jäi eläkkeelle, työryhmä lakkautettiin ja työ valtavirtaistettiin. Tämä ei tarkoittanut sukupuolen pyyhkäisemistä pois OECD:n työstä, minkä vilkaisu järjestön verkkosivuille osoittaa. Esimerkiksi sukupuolisensitiivinen budjetointi ja talouspolitiikka ovat olleet tarkastelun kohteena.

Kansainvälinen työjärjestö ILO käsitteli vuosittaisissa yleiskokouksissaan myös naisten ansiotyön ehtoja. Ensimmäinen kontakti ILO:on oli kutsu samapalkkaisuutta käsittelevään asiantuntijakokoukseen, jonka puheenjohtajaksi Suomi yllättäen valittiin. Seuraavana vuonna ja jonkun kerran myöhemminkin TANE osallistui ILO:n yleiskokoukseen. Tämä yhteys laantui kuitenkin melko pian.

YK tasa-arvon edistämisen tiennäyttäjänä

YK:n naisten asemaa käsittelevä toimikunta (CSW, Commission on the Status of Women) perustettiin jo vuonna

1946. YK:ssa naisnäkökulma vahvistui 1970-luvulta alkaen. Siihen vaikuttivat monet samanaikaiset tekijät. Väestönkasvu ja uhkaava ruokapula tiedostettiin YK:ssa ensin. Tarvittiin aktiivinen naisliike osoittamaan naisten keskeinen merkitys näiden kysymysten ratkaisemisessa. Feministinen liike nousi näkyvään asemaan Yhdysvalloissa ja muuallakin länsimaissa. Yhdysvaltojen kansalaisoikeuslainsäädäntöön sisällytettiin sukupuolisyriinnän kielto vuonna 1964. Naisten puuttumista YK:n johdosta kritisoitiin yhä voimakkaammin, minkä seurauksena ensimmäinen naispuolinen apulaispääsihteeri - Helvi Sipilä - nimitettiin vuonna 1972. Samana vuonna YK julisti vuoden 1975 kansainväliseksi naisten vuodeksi.

YK:n naisten vuoden maailmankonferenssi Meksikossa vuonna 1975 aloitti uuden aikakauden maailman nais- ja tasa-arvopolitiikassa. Kokouksessa hyväksyttiin Maailman toimintasuunnitelma naisten aseman ja tasa-arvon edistämiseksi. Se käsitteli kokonaisvaltaisesti maailman naisten elinolosuhteita ja vaati niiden korjaamista kansallisen ja kansainvälisen tason toimijoilta. Saman vuoden joulukuussa YK:n yleiskokous julisti vuodet 1976-1985 kansainväliseksi naisten vuosikymmeneksi yleistavoitteenaan tasa-arvon, kehityksen ja rauhan edistäminen ja maailman toimintasuunnitelman konkreettinen toteuttaminen.

Seuraava YK:n maailmankonferenssi naisten asemasta, johon myös TANE:n edustajat osallistuivat, oli Naisten vuosikymmenen puolivälin kokous 1980 Kööpenhaminassa. YK:n sihteeristö oli koonnut laajan kansainvälisen aineiston, jonka pohjalta tehtiin naisten työllisyyttä, koulutusta ja terveyttä pääasiassa kehitysmaissa koskeva arviointi. Suomen hallitus oli hyväksynyt maailman suunnitelman edellyttämän ensimmäisen hallituksen tasa-arvo-ohjelman, ja Suomi raportoi siitä kokouksessa.

Huomion kohteena naisten rooli kehityksessä

Maailmansuunnitelma päivitettiin vuonna 1980 ja vuosikymmenen loppukonferenssi päätettiin järjestää Afrikassa, Nairobissa 1985. Jäsenvaltioita kutsuttiin allekirjoittamaan Kööpenhaminassa YK:n yleiskokouksen edellisenä vuonna hyväksymä Kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävä kansainvälinen yleissopimus. 50 jäsenvaltiota noudatti kutsua. Suomen puolesta sopimuksen allekirjoitti tasa-arvoasioista vastaava ministeri Eino Uusitalo. Tasa-arvo- ja naispolitiikan edustajia turhauttivat kylmän sodan blokkien tuloksettomat väittelyt ja vaikeus keskittyä kokouksen varsinaiseen teemaan. Naisjärjestöjen foorumi järjestettiin sekä Meksikossa että Kööpenhaminassa, edelliseen osallistui noin 4000 ja jälkimmäiseen 7000 naisaktiivia.

Vuosikymmenen päätöskonferenssia edelsi laaja kansallinen ja kansainvälinen valmistelu. YK-järjestelmän osat tutkivat omaa työtään ja naisten osallistamista kehitykseen. Tuloksena oli raportti naisten roolista kehityksessä: World Survey on the role of Women in Development. Naisten alkuelinkeinoissa ja kotitaloudessa tekemän palkattoman työn merkitys kansantaloudelle tunnustettiin. Naisia ei enää nähty politiikan kohteina, vaan naiset tahdottiin vetää politiikan tekijöiksi. Ymmärrettiin, että vain siten naisia koskevat kehityksen vääristymät voitaisiin korjata. Nairobin kokouksessa hyväksyttiin uudet strategiat naisten aseman parantamiseksi ja osallistamiseksi kehityksen ja rauhan edistämiseen: The Nairobi Forward-looking Strategies for the Advancement of Women. Nairobin naisjärjestöjen foorumiin osallistui noin 15 000 naista maailman kaikilta kolkilta. Se käsitteli kaikkia konferenssin teemoja ja sen emansipatorinen merkitys oli valtava.

YK:n konferenssien foorumit innostivat pohjoismaisia naispoliitikkoja ja naisjärjestöjä vastaavaan yritykseen Pohjoismaissa. Pohjoismaiden ministerineuvoston myötävaikutuksella järjestettiin Oslossa 1988

Pohjoismainen Forum, jonne osallistui 7000 henkilöä. Seuraava Pohjoismainen Forum järjestettiin suomalaisten voimin 1994 Turussa Marianne Laxénin toimiessa pääorganisaattorina.

Maailmankonferenssi Pekingissä

YK:n neljäs naisia koskeva maailmankonferenssi Pekingissä vuonna 1995 oli suurin siihen asti pidetyistä YK:n konferensseista. Viralliseen kokoukseen osallistui 17 000 henkeä 189 maasta ja Kansalaisjärjestöjen foorumiin 50 000 henkeä. Kokouksessa hyväksytty Pekingin julistus ja toimintaohjelma on yhä tärkein kansainvälinen toimintasuunnitelma naisten aseman ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Kokousta edelsi ennen näkemätön naisten mobilisaatio kaikissa maanosissa. Media seurasi konferenssia tiiviisti kaikkialla maailmassa. Oli historiallisesti otollinen hetki paneutua naisten asemaan: kylmä sota oli laantunut, talous oli kasvussa eivätkä kaksoistornit vielä olleet luhistuneet. Elettiin toivon aikaa.

Muut YK:n maailmankonferenssit 1990-luvun alussa olivat Ympäristö ja kehitys Rio de Janeirossa vuonna 1992, Ihmisoikeudet Wienissä vuonna 1993, Väestö ja kehitys Kairossa vuonna 1994 ja Sosiaalisen kehityksen huippukokous Kööpenhaminassa vuonna 1995. Niissä naiset nostettiin tasaveroisiksi toimijoiksi miesten rinnalle. Näiden konferenssien parhaat saavutukset omaksuttiin Pekingin toimintaohjelmaan.

YK-järjestelmään kuuluvat alueelliset talouskomissiot järjestivät alueelliset valmistelukonferenssit, joissa hyväksyttiin alueelliset toimintaohjelmat. Myös TANE:n edustajat osallistuivat Euroopan talouskomission ECE:n valmistelukokoukseen. Äskettäin itsenäistyneiden entisten sosialistimaiden naisten heikentyneet olot, erityisesti työttömyys ja romahtaneet palvelut, saivat runsaasti huomiota.

Pekingin konferenssi omaksui YK-kieleen uusia sukupuoleen ja tasa-arvon edistämiseen liittyviä käsit-

teitä ja edellytti uusia toimintastrategioita, joista esimerkkinä mainittakoon sosiaalinen sukupuoli (gender), naisten voimaannuttaminen (empowerment of women), sukupuolivaikutusten arviointi (gender impact analysis), sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen (gender mainstreaming), sukupuolen mukaan jaotellut tiedot (sex segregated-data) ja sukupuolten tasapuolinen edustus (gender balance).

Pekingin jälkeen

Pekingin konferenssin jälkeen EU:n huippukokous päätti, että neuvosto seuraa vuosittain Pekingin toimintaohjelman toteuttamista jäsenmaissa. Seuranasta kehittyi jokavuotinen tasa-arvoindikaattoreiden laatiminen toimintaohjelman yhdestä osa-alueesta kerrallaan.

YK:n naisten asemaa käsittelevä toimikunta seuraa ja arvioi vuosittaisissa kokouksissaan teemoittain Pekingin toimintaohjelman toteuttamista. Laaja arvio suoritettiin Yleiskokouksen erityisistunnossa vuonna 2000. Ohjelmaa ei ole avattu uusille neuvotteluille sen hyväksymisen jälkeen, koska pelätään, että jo hyväksytyjä ohjelmakohtia vesitettäisiin. Erityisesti tämä koskee naisten lisääntymisterveyttä ja seksuaalisia oikeuksia.

Suomessa Pekingin toimintaohjelman perusteella nostettiin hallituksen tasa-arvo-ohjelma uudelleen 12

vuoden tauon jälkeen hallituksen ja tasa-arvoministerin tärkeimmäksi työkaluksi. Ehdotuksen laati sitä varten asetettu ministeriön työryhmä. Toinen tärkeä seuraus oli valtavirtaistamisen uusi asema tasa-arvopolitiikan työvälineenä. Suomen kannalta tärkeimmät sisällölliset kysymykset olivat naisten ihmisoikeudet ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja naiskaupan vastainen työ sekä valtavirtaistaminen.

Kun tasa-arvolaki tuli voimaan 1.1.1987 ja tasa-arvovaltuutetun virka perustettiin, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan sihteerit liitettiin valtuutetun toimistoon sen työntekijöinä. Kansainväliseen yhteistyöhön tuli syrjinnän vastaisen lainsäädännön kehittämiseen ja soveltamiseen liittyviä uusia teemoja ja uusia työntekijöitä.

Seuraava muutos tapahtui Suomen liittyessä Euroopan unioniin, jolloin EU:n puitteissa tapahtuvasta yhteistyöstä tuli merkittävin osa tasa-arvoalan yhteistyötä, joka sijoittui ministeriön päätöksentekohierarkiaan ja tasa-arvoministerin vastuualueeseen. Kun tasa-arvoasioita hoitavat toimielimet organisoitiin uudelleen ja sosiaali- ja terveysministeriöön perustettiin tasa-arvosikööri 2001, tuli sen tehtäväksi myös hallitusten välinen tasa-arvoyhteistyö. TANE:n yhteys YK:n puitteissa tehtävään tasa-arvotyöhön on kuitenkin säilynyt läheisenä ja TANE nimeää vuosittain edustajansa YK:n naisten asemaa käsittelevän toimikunnan kokouksiin.

Tasa-arvoasioista vastaava ministeri Eino Uusitalo allekirjoittaa naisten oikeuksien sopimuksen (CEDAW) Suomen puolesta Kööpenhaminassa 1980. Vasemmalla YK:n apulaispääsihteeri Helvi Sipilä.

Ulla-Leena Alppi oli TANE:n jäsen vuosina 1981-1992. Tiedotusjaoston jäsen 1984. Olennainen työssä -jaoston puheenjohtaja 1987-1989. Nainen ja kehitys -jaosto 1985-86. Tasa-arvo-lehden kolumnisti vuosina 1990-2008 . Tasa-arvotyötä kansanedustajana vuosina 1976-1987, sekä Vasemmistonaisten puhenaisena ja Valtikan jäsenenä 1990-luvulla. Sijaisvanhempikouluttaja ja kirjoittaja.

ULLA-LEENA ALPPI

NYT SUVAAMAAN!

TANE syntyi vuonna 1972, samana vuonna kun oma poliittinen toimintani alkoi. En kuitenkaan nuorena poliitikkona heti löytänyt TANE:n ajamia asioita. Ajattelin sukupuolten tasa-arvon olevan itsestäänselvyys ainakin omassa puolueessani, vaikka se ei sitä useimmilla työpaikoilla ollutkaan. Luettuani vuonna 1980

Simone de Beauvoirin klassikon Toinen sukupuoli aloin katsoa uudella tavalla silloista työpaikkaani eduskuntaa ja lukea uudesta näkökulmasta TANE:n suunnalta tulevia raportteja ja kannanottoja. Ei muuta tarvittukaan; minusta tuli tasa-arvotaistelija ja aika pian myös TANE:n jäsen. Olennainen työssä -jaostossa pureuduimme työelämän kysymyksiin ja Tasa-arvo -lehden kolumnistina taisin vaikuttaa kolmella eri vuosikymmenellä.

Työ sukupuolten tasa-arvon puolesta oli sitkasta pitkään. Ei ollut paikkaa missä ei olisi joutunut perusteamaan sitä, miksi myös naisia on valittava erilaisiin luottamustehtäviin. Ajatusta sukupuolikiintiöistä ei ainoastaan kummeksuttu, vaan kauhisteltiin. Pitäisikö muka pätevyyden sijaan ottaa valintaperusteeksi sukupuoli! Monet naisetkin vastustivat ajatusta ja sanoivat, etteivät haluaisi tulla valituksi minnekään ”kiintiönaisina”. Ikään kuin miehiä ei oltaisi kautta aikojen valittu tehtäviin sukupuolensa perusteella! Ja ikään kuin päteviä naisia ei löytyisi tehtävään kuin tehtävään – etenkin jos siihenastiset pätevyyden kriteerit otettaisiin lähempään tarkasteluun! Onneksi otettiin.

Kun palasin pitkän kansalaistoimintajakson jälkeen edustukselliseen politiikkaan ja kaupunginvaltuustoon, tuntui sekä oudolta että upealta vaalien jälkeisissä neuvotteluissa huomata se, ettei enää tarvinnut kiistellä naisten osuudesta luottamustehtävissä. Mo-

nissa kunnissa on toki edelleen kisattavaa siinä miten merkityksellisille paikoille naisia valitaan, mutta joka tapauksessa yksi tärkeä tasa-arvotavoite on saavutettu. Enpä usko, että kiintiöt olisivat tänäkään päivänä todellisuutta ilman TANE:n ja monien naisliikkeiden tekemää sinnikästä työtä.

Suomessa oli kaksitoista vuotta presidenttinä aito tasa-arvotaistelija. Eduskunnassa naisten osuus on kasvanut merkittävästi ja jo useammassa hallituksessa naisten ja miesten osuus on yhtäläinen. Aikamme tärkeä kysymys kuuluukin seuraavasti: milloin tämä edustuksellinen tasa-arvo alkaa vaikuttaa tehtävien päätösten sisältöihin? Milloin päätösten sukupuolivaikutusten arviointi, eli suvaus, on laajasti todellisuutta? Millaiset mahdollisuudet turvataan pienille tytöille ja pojille kasvaa omaa ja toista sukupuolta arvostavaan yhteiskuntaan?

Varhaiseen keski-ikäen ehtineen TANE:n haasteet eivät ole päättyneet. Edessä voi olla jopa ruuhkavuosia.

KUVA: VALOKUVAAMO NYBLIN

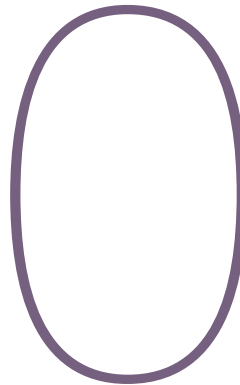
Anneli Jäätteenmäki oli TANE:n jäsen vuosina 1987–1992. Olennainen työssä-
-jaoston varapuheenjohtaja 1987–1989. Samapalkkaisuusjaoston varapuheenjohtaja
1989–1991. Naisiin kohdistuva väkivalta-
-jaoston puheenjohtaja 1990–1991. Kansanedustaja 1987–2004. Pääministeri
2003. Europarlamentin jäsen vuodesta 2004.

ANNELI JÄÄTTEENMÄKI

TANE:N

VAUHTIVUODET

1987–1991

lin TANE:n jäsen 1980-luvun lopulla. Muistan, että meillä oli kova draivi päällä, kunnon tekemisen meininki. Samaan aikaan Suomi oli ajautumassa kohti suurinta lamaa vuosikymmeniin, mikä toi esiin aivan uusia huolenaiheita.

Työelämän tasa-arvokysymykset olivat vahvasti esillä. Yhdessä ryhmässä pohdimme naisten asemaa työmarkkinoilla ja edustusta päätöksenteossa. Totesimme tuolloin naisten olevan räikeästi aliedustettuina valtion, talouselämän, puolueiden ja järjestöjen toimikunnissa ja työryhmissä. Yritysten hallituksissa naisten osuus oli pari prosenttia. Ehdotimme kiintiötä naisten määrän lisäämiseksi.

Naisten ja miesten palkkaeroista puhuttiin jo

kaksikymmentä vuotta sitten. Suomessa oli Pohjoismaiden suurimmat sukupuolten väliset palkkaerot. Yhtenä syynä pidettiin sitä, että työmarkkinat olivat jakautuneet, ja naisten työt olivat vähemmän arvostettuja. TANE:ssa vaadimme ”naispalkan” poistamista vuoteen 1995 mennessä ja ehdotimme palkkaerojen kaventamista muun muassa verotuksen kautta, lapsenhoito- ja lapsivähennyksillä. Nyt voi vain todeta, että puhetta on piisannut, mutta teot ja tahto puuttuvat yhä.

1980-luvun lopulla ryhdyttiin laatimaan historian ensimmäistä tasa-arvolakia Suomeen. Istuin tuolloin valtakunnansovittelijan toimistossa Bulevardilla ja toimin lakikomitean sihteerinä. Oli mielenkiintoista ja opettavaista seurata, miten lakia kirjoitetaan. Komitea oli muistaakseni melkoisen yksimielinen sisällöstä.

Noina vuosina ”uusi” teknologia vyöryi työpaikoille ja sen vaikutusta naisiin haluttiin selvittää ja varmistaa, että naiset pysyisivät tekniikan kehityksessä mukana. Tässä, jos jossain on Suomessa varmasti onnistuttu.

Eroa syntyy tänä päivänä ennemminkin sukupolvien kuin sukupuolten välillä.

Uutuutena käynnistimme eri puolueiden naisjärjestöjen kesken yhteistyötä. TANE järjesti tilaisuuksia ympäri maata tarkoituksena lisätä naisvaltuutettujen osuutta kunnallisvaaleissa ja saada naiset liikkeelle äänestämään naisia. Tämä herätti joissain piireissä paheksuntaa - ei kai nyt samaan kimppaan muiden puolueiden edustajien kanssa!

Työelämän ulkopuolinen asia, joka puhutti, oli perheväkivalta. Siitä syntyikin laaja keskustelu. Jotkut olisivat tosin mieluummin pitäneet kyseisen teeman tiukasti kodin seinien sisäpuolella. 1990-luvun alussa vedin Väkivalta-jaostoa, joka käsitteli naisiin kohdistuvia tekoja. TANE teetti tuolloin myös ensimmäisen selvityksen perheväkivallasta.

On mielenkiintoista huomata, että samat aiheet ovat pinnalla vieläkin. Ne ovat pysyneet myös itselleni tärkeinä. Nyt vain Helsinki on muuttunut Brysseliksi.

TANJA AUVINEN

TANE

KESKUSTELEE

KUVA: JYRKI VESA

TANE:n asiantuntijajäsen 2004–2011. Lisäksi Miesjaoston jäsen 2007–2011. Naisjärjestöt Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS ry:n pääsihteeri 2004–2011. European Women's Lobby:n hallituksen jäsen 2006–2012. Tällä hetkellä Exit-hankkeen projektipäällikkö. Auvinen valmistelee väitöskirjaa aiheesta perhevapaajärjestelmä ja työmarkkinajärjestöt. Feministi.

uosi 2004 ja ensimmäinen tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kokoukseni. Haluan kommentoida keskustelua. Sydän lyö tiuhaan, sisäistä tärinää havaittavissa. Viittaan puheenjohtajalta puheenpuoron. Odotan vuoroani, nyt jännittää kovasti. Puheenpuoroni aikana posket tuntu-

vat punehtuvan, mutta muuten tuntuu hyvältä. Minulla on asiaa ja haluan sanoa sen.

TANE:lla on toki muitakin ansioita, mutta yksi tärkeimmistä on se, miten siellä saa ja joutuu opettelemaan keskustelua. Tuon 'kultaisen taidon' arvostus ei aina ole itsestään selvää. Mitä enemmän aihe koskettaa ihmisten arkea, sitä kiihtyneempää on debatti. Sukupuolivaikutusten arviointi jättää kylmäksi, mutta kotihoidontuki ja nainiin kohdistuva väkivalta – siinäpä esimerkit teemoista, jotka saavat keskustelijoihin vipinää. TANE:ssakin on pidetty erinäisiä voimakkaita

puheenvuoroja, jotka ovat saaneet kansakuuntelijoiden paineet kohoamaan. Mutta tiukkakin keskustelu voi olla sivistynyttä. Kyynikko voisi sanoa, että on helppo keskustella sivistyneesti, kun ei tarvitse päättää mistään. Sillä päätösvaltaa TANE:lla ei neuvottelukunnan roolissa ole. Silti, TANE:n sisäisessä kannanmuodotuksessa päätöksentekoa tarvittiin. Ja siis keskustelua, tiukkaakin.

Eniten tilaa keskustelulle ja pohdinnalle oli TANE:n jaostoissa ja työryhmissä. Miesjaosto – jota myös joskus ”diapam-jaostoksi” kutsuttiin – oli hyvä koulu oman argumentaation harjoittamiseen. Jaostossa törmäsivät nais- ja profeministimiesliikkeen konkarit ja uuden miesliikkeen airueet. Rauhoittaviin lääkkeisiin ei oikeasti tarvinnut koskaan turvautua, mutta rauhallista sisään- ja uloshengistystä kyllä piti joskus harjoittaa. Ja silti, solvauksia tai mitätöimistä ei kenenkään tietääkseni tarvinnut kokea.

TANE saattaa yhteen erilaiset poliittiset päättäjät ja järjestöihmiset. Toiset heistä ovat jo asiantuntijoita tasa-arvokysymyksissä, toiset vasta opettelevat. Vaikka

käsitykset naisista ja miehistä vaihtelevat sukupuolen sosiaalisesta rakentumisesta tiukan biologistisiin malleihin, kaikilla TANE:n jäsenillä lienee jonkinlainen ajatus sukupuolten välisestä tasa-arvosta tärkeänä yhteiskunnallisena arvona. Se prosessi mikä TANE:ssa neljän vuoden aikana käydään, on itsessään arvokas: erilaiset toimijat käyvät keskustelua keskeisistä tasa-arvokysymyksistä. Ja tietenkin siitä, mitkä kysymykset pitäisivät olla niitä keskeisimpiä.

Sanotaan, että isoin kriisi parisuhteessa alkaa seitsemän yhdessäolovuoden jälkeen. Minä olin tasa-arvoasian neuvottelukunnan jäsen seitsemän vuotta ja lähdin pois ennen kriisiä. Päällimmäinen mielikuva noista vuosista on TANE:n porukan hyvä henki: se toittamani keskustelu ja toisen kunnioittaminen. Vaikka mielipiteet eivät aina menneet yksiin, ilmapiiri oli salliva. Toivottavasti näin on asianlaita myös uudessa TANE:ssa.

Onnea juhluvuonna kaikille tanelaisille – entisille, nykyisille ja tuleville!

KUVA: JYRKI VESA

ANNIINA VAINIO

TANE:N

SEMINAAREJA

VUOSIEN

VARRELTA

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta TANE on perustamisestaan lähtien ollut aktiivinen yhteiskunnallisen tasa-arvokeskustelun herättäjä, mistä kertovat osaltaan TANE:n vuosien varrella järjestämät lukuisat seminaarit. Seminaareja on järjestetty sekä TANE:n ja sen jaostojen toimesta että yhteistyössä moninaisten eri tahojen kanssa. Yhteistyökumppaneita ovat olleet muun muassa yliopistot ja muut oppilaitokset, naistutkimus, tutkimuskeskukset ja -hankkeet, työryhmät ja toimikunnat, kansalaisyhteiskunnan järjestöt, muut tasa-arvoviranomaiset, pohjoismaiset instituutiot ja monet muut koti- ja ulkomaiset tahot. TANE on myös aktiivisesti osallistunut muiden tahojen järjestämiin tasa-arvoaiheisiin seminaareihin sekä Suomessa että ulkomailla.

TANE:n seminaarit ovat käsitelleet monipuoli-

sesti erilaisia ajankohtaisia tasa-arvotemoja ja -kysymyksiä yhteiskunnan eri osa-alueilta.

Alla oleva listaus ei ole täydellinen eikä kerro kokonaiskuvaa järjestettyjen seminaarien lukumäärästä tai teemoista. Luetteloon on kerätty muutama seminaari kultakin vuosikymmeneltä TANE:n olemassaolon ajalta 1970-luvulta alkaen. Täydellisempi listaus TANE:n järjestämistä seminaareista löytyy TANE:n aiemmista historiajulkaisuista.

Opettajat ja sukupuolten välinen tasa-arvo koulutuksessa

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan marraskuussa 1977 Hanasaaren kulttuurikeskuksessa järjestämässä seminaarissa Opettajat ja sukupuolten välinen tasa-arvo koulutuksessa sukupuolten välistä tasa-arvoa tarkasteltiin sekä koulutuspoliittisena tavoitteena että koulujen jokapäiväisen toiminnan perspektiivistä.

Neuvottelukunta oli yhdessä Opettajien Ammattijärjestö OAJ:n kanssa valmistellut opettajille ja opetta-

jiksi opiskeleville perustietomateriaalin sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Seminaarissa materiaali esiteltiin ja sen pohjalta käytiin keskustelua materiaalin tarjotun tiedon hyödyntämisestä opettajien jokapäiväisessä työssä. Seminaarissa kuultiin puheenvuoroja niin materiaalin valmistelijoilta kuin opettajajärjestöjenkin edustajilta. Seminaarin jälkeen tietopaketti julkaistiin Opettaja-lehden erikoisliitteenä.

Nainen maataloudessa

1960-luvulla alkaneen rakennemuutoksen myötä maaja metsätalouden osuus Suomen tuotantorakenteessa supistui voimakkaasti. 1970-luvun loppuun mennessä lähes 20 prosenttia viljelijäväestöstä oli siirtynyt muiden ammattien harjoittajiksi. Teollisuus- ja palveluelinkeinojen lisääntyessä Suomi kaupungistui ja maaseutu menetti väestöään. Muutos vaikutti myös maaseudun naisten asemaan, jota tasa-arvoasiain neuvottelukunta ryhtyi yhteistyössä maatalousalan viranomaisten ja järjestöjen vuonna 1979 selvittämään.

TANE:n Helsingissä 19.6.1979 järjestämässä asiantuntijaseminaarissa Nainen maataloudessa asiaa tarkasteltiin sekä maataloudessa toimivien naisten itsensä näkökulmasta että viranomais- ja asiantuntijalähtöisesti. Seminaarissa pohdittiin, mitä on olla maataloudessa toimiva nainen ja miten naisten tarpeet, edut ja tasa-arvoinen kehitys on huomioitu tai tulisi huomioida maatalouden eri osa-alueilla. Seminaari avannut sisäasiainministeri Eino Uusitalo korosti puheenvuorossaan maataloudessa esiintyvän yhteiskunnallisen eriarvoisuuden poistamisen tärkeyttä sekä naisten itsensä että koko muun yhteiskunnan kannalta. Uusitalo piti tärkeänä maataloudessa esiintyvien naisia eriarvoistavien arkipäivän käytäntöjen kitkemistä ja kiinnitti huomiota koulutuksen merkitykseen maatalousalan ja sen sisällä toimivien naisten yhteiskunnallisen aseman ja arvostuksen kohottamisessa.

Naistutkimus

TANE ja Suomen Akatemia järjestivät naistutkimusseminaarin Helsingissä 18.–19.1.1980. Seminaari oli ensimmäinen, laaja-alainen naistutkimusta käsittelevä seminaari Suomessa. Seminaari liittyi 1970-luvulla lisääntyneeseen kansainväliseen kiinnostukseen naisten aseman kehittämiseksi, mutta kertoi myös TANE:n edelläkävijyydestä; 1980-luvun alussa naistutkimus oli vielä verrattain uusi ja vakiintumaton tieteenala Suomessa.

Seminaarin näkökulma naistutkimukseen oli käytännöllinen. Naistutkimusta tarkasteltiin yhteiskunnan tasapainoisen kehittämisen ideaa vasten. Ihmistieteitä, erityisesti erilaisten ihmisryhmien asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia, kuten naisten asemaa sekä sukupuolten tasa-arvoa koskevaa tutkimusta koettiin tarvittavan luonnontieteiden, teknillisen ja taloudellisen tutkimuksen vastapainoksi.

Seminaari lähti liikkeelle esittelemällä, mitä naistutkimus on ja mitä naisnäkökulma eri tieteenaloilla voisi merkitä sekä miten tasa-arvoa voitaisiin yhteiskunnassa edistää. Seminaarissa käsiteltiin myös muun muassa naisia ja politiikkaa, naiseksi kasvamista ja naisnäkökulmaista ympäristöön ja asumiseen kohdistuvaa tutkimusta. Seminaariraportti julkaistiin Valtioneuvoston kanslian monisteita -sarjassa 1980:3.

Nainen ja lääketiede

TANE järjesti 25.–26.1.1982 naisia ja lääketiedettä käsittelevän seminaarin Helsingissä Säätytalolla tutkimusjaostonsa aloitteesta. Seminaari liittyi TANE:n pyrkimykseen edistää naistutkimusta yliopistollisena oppiaineena ja sen tutkimustulosten hyödyntämistä yhteiskunnallisissa päätöksenteossa. Nainen ja lääketiede -seminaarina oli ensimmäinen Suomessa järjestetty lääketieteellistä ja terveyteen liittyvää naistutkimusta käsittelevä seminaari. Seminaarin pyrkimyksenä oli avata keskustelua siitä, mitä lääketieteellinen tai ter-

veyteen kohdistuva naistutkimus voisi olla sekä esitellä alueelta tehtyjä tutkimuksia. Seminaarissa pyrittiin myös valottamaan naisten asemaa terveydenhuollon ammattilaisina.

Seminaariin osallistui yli 200 osanottajaa, joista 19 alustajina. Seminaarin puheenvuorot julkaistiin Valtioneuvoston kanslian monisteita -sarjassa 1982:1.

Naiset, tekniikka ja luonnontieteet

Seminaari järjestettiin Helsingin Vanhalla Polilla 26.–27.9.1986. Seminaari saavutti ennalta arvaamattoman suosion; yli 500 henkeä osallistui kaksipäiväiseen tapahtumaan. Naiset, tekniikka ja luonnontieteet -seminaarina kuului tutkimusseminaarien sarjaan, joiden järjestelyissä TANE oli ollut mukana. Seminaarien toivottiin käynnistävän keskustelua eri tieteenalojen naisnäkökulmaisesta tutkimuksesta ja edistävän aiheiden jatkokäsittelyä.

Seminaarissa esitettiin, että tekniikan ja luonnontieteiden eroja ja kehitystä tulisi tarkastella myös naisnäkökulmasta myös tieteenalojen sisällä. Yhtenä seminaarin tavoitteena oli saattaa samalla alalla työskenteleviä naisia yhteen ja auttaa sekä kontaktien että verkostojen muodostumisessa.

Seminaaria taustoittaneesta selvityksestä kävi ilmi, että naisten osuus teknis-tieteellisillä aloilla oli alhainen, vain noin 15 prosenttia. Seminaarissa korostettiin, että tasa-arvon näkökulmasta naisten opiskelu teknisillä aloilla olisi tärkeää. Huomiota kiinnitettiin myös teknisten alojen sukupuolenmukaiseen jakautumiseen. ”Naisen aseman” todettiin seuraavan naisia koulutuksesta huolimatta. Seminaarissa tarkasteltiin naisten teknisillä aloilla kohtaamia ongelmia, ja pureuduttiin naisten identiteettiin teknisillä aloilla sekä luonnontieteellisissä ammateissa. Niin ikään pohdittiin naisten roolia uudelleenlaisen tekniikan, kuten tietotekniikan soveltamisessa.

Seminaariraportti Naiset, tekniikka ja luonnontie-

teet julkaistiin tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita -sarjassa 8/1986.

Väkivaltaan voidaan vaikuttaa

1990-luvulla väkivalta ja erityisesti naisiin kohdistuva väkivalta puhuttivat TANE:ssa. TANE asetti työryhmän jatkamaan keväällä 1990 asetetun väkivaltajaoston työtä. Työryhmän puheenjohtajaksi valittiin varatuomari Soile Pohjonen ja jäseniksi poliisitarkastaja Reijo Pöyhönen sisäasiainministeriöstä, ylilääkäri Eva Widström STAKESista, turvakodin johtaja Sirkka-Liisa Aaltio, tarkastaja Kristiina Hehku Uudenmaan lääninhallituksesta sekä sihteeriksi tasa-arvovaltuutetun toimiston suunnittelija Pirkko Kiviaho.

Elokuussa 1992 TANE:n, työryhmän, sosiaali- ja terveysministeriön, sisäasiainministeriön, STAKESin ja Uudenmaan lääninhallituksen järjestämässä Väki- valtaan voidaan vaikuttaa -seminaarissa, ministerit eri hallinnonaloilta alustivat väkivaltaongelmasta omien hallinnonalojensa näkökulmasta. Suomalaisten alustajien lisäksi seminaariin osallistui puhujia Ruotsista ja Norjasta.

Vain puolet ilmoittautuneista voitiin hyväksyä seminaarin osanottajiksi, mikä osoitti selvästi, että suomalaiset päättäjät ja ammattiauttajat halusivat lisää tietoa väkivaltaongelmasta ja kehittää valmiuksiaan kohdata väkivalta sekä löytää tarkoituksenmukaisia ratkaisuja väkivaltaongelmaan. Seminaari osoitti, että väkivaltaongelmaa koskevalle tiedotukselle, koulutukselle ja oppimateriaaleille oli kysyntää.

Naisiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa on TANE:n ja sen yhteistyötahojen toimesta tarkasteltu useissa eri seminaareissa vuosien 1990–2011 välillä.

Miehet ja työelämä

TANE:n Miesjaostossa jatkettiin vuonna 1991 jo aiemmin aloitettua miehet ja työelämä -teeman käsittelyä.

Toukokuussa Miesjaosto järjesti yhdessä Tampereen yliopiston työelämän tutkimuskeskuksen ja Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kanssa samaa aihepiiriä käsittelevän seminaarin.

Miehet ja työelämä -seminaarissa pohdittiin millä tavalla työelämän ja ammatillisten kulttuurien muutokset vaikuttavat miesten elämään 1990-luvulla, millaisia ongelmia ja riskejä näihin muutoksiin liittyy sekä millä tavoin nämä muutokset tulisi ottaa huomioon yleisessä yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa, yritysten ja julkisen sektorin henkilöstöpolitiikassa sekä miesten omassa arkielämässä. Seminaarin sisällöstä koottiin samanniminen TANE:n julkaisu Miehet työelämässä.

Women and men in dialogue

TANE ja sen Miesjaostot osallistuivat myös kansainväliseen yhteistyöhön. Elokuussa 1997 järjestettiin Baltian maiden ja Pohjoismaiden ensimmäinen yhteinen tasa-arvokonferenssi Liettuan Valmierassa. Konferenssin päärahoittajana toimi Pohjoismaiden ministerineuvosto. Ajatus tasa-arvokonferenssin järjestämisestä Baltiasa oli syntynyt vuonna 1994 Turussa pidetyssä Pohjoismaisessa Forumissa, johon oli kutsuttu 300 osallistujaa Baltian maista.

Konferenssin yleisenä tavoitteena oli saada tasa-arvokysymyksiä enemmän esille Baltiassa sekä kehittää Pohjoismaiden ja Baltian välistä yhteistyötä tasa-arvokysymyksien kohdalla. Myös yhteistyöverkoston solmiminen sekä nuorten ja miesten innostaminen tasa-arvokysymysten pohdintaan kuuluivat tavoitteisiin.

Konferenssin täysistunnoissa ja teemakeskusteluissa käsiteltiin muun muassa medioiden roolia, naisiin ja lapsiin kohdistunutta väkivaltaa, työnjakoa perheessä sekä perhesuunnittelua. Konferenssin yhteydessä Pohjoismaiden tasa-arvoasioista vastaavat ministerit hyväksyivät miesten tasa-arvoa käsittelevän toimintasuunnitelman, jonka yhtenä tärkeänä

tavoitteena oli miesroolien laajentaminen. TANE järjesti konferenssissa työryhmät väkivallasta ja miesten asemasta.

Valmieran konferenssia oli valmisteltu kahteen otteeseen valmistelemissa kokouksissa. Tallinnassa oli huhtikuussa 1997 pohdittu koulutusta ja kulttuuria, työ- ja talouselämää sekä naisia ja politiikkaa. Liettuan Druskininkaiissa toukokuussa 1997 oli puolestaan käsitelty mielipiteenmuokkausta, lainsäädäntöä, naisia, työelämää ja vaikuttamista.

Samassa veneessä - miehet maahanmuuttajana

TANE:n Miesjaosto, Etnisten suhteiden neuvottelukunnan rasismi- ja etniset suhteet -jaosto sekä maahanmuuttajamiesten kanssa työskentelevä verkosto järjestivät 28.1.2003 miehiä maahanmuuttajina käsitelleen seminaarin Helsingissä. Tilaisuuteen osallistui maahanmuuttajataustaisia ja Suomessa syntyneitä ihmisiä, jotka toimivat tai olivat tekemisissä maahanmuuttajamiesten kanssa eri yhteyksissä.

Tilaisuudessa tarkasteltiin, miltä elämä Suomessa näyttää maahanmuuttajamiesten näkökulmasta: Millaisia kysymyksiä, ongelmia, tarinoita ja ratkaisuja siihen liittyy. Lähtökohtana oli ”samassa veneessä” olemisen, jolla pyrittiin kiinnittämään huomio siihen, että miesten - maahan muuttaneiden ja Suomessa syntyneiden - elämässä on samoja mieheyteen liittyviä kysymyksiä ja ongelmia. Samaan aikaan muistutettiin, että maahanmuuttajamiehet tai miehen ylipäättään eivät yhtymäkohdista huolimatta ole yksi yhtenäinen ryhmä, vaan monilla tekijöillä on vaikutusta siihen, millaiseksi elämä Suomessa muotoutuu. Yhdeksi tärkeäksi päämääräksi koettiin maahanmuuttajamiesten ja kantaväestön välisen vuorovaikutuksen ja dialogin lisääminen. Seminaariraportti koottiin TANE-monisteesiin (2003)4.

Naisia - ei pelkästään vammaisia. Toteutuvatko vammaisten naisten ihmisoikeudet?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja Valtakunnallinen vammaisneuvosto järjestivät 16.11.2004 yhteisseminaarin Naisia - ei pelkästään vammaisia. Toteutuvatko vammaisten naisten ihmisoikeudet? Säätöalalla Helsingissä. Seminaari kokosi naistutkijat, vammaiset naiset sekä päätöksentekijät kansallisesti ja EU:sta keskustelemaan vammaisten naisten asemasta. Seminaarin teema, syrjimättömyys ja ihmisoikeudet, oli kansainvälisesti erityisen ajankohtainen, sillä YK:ssa valmisteltiin samaan aikaan vammaisten ihmisten ihmisoikeussopimusta. Kyseessä oli vasta toinen EU-maissa järjestetty vammaisten naisten asemaa käsittelevä seminaari. Suomi sai kansainvälistä tunnustusta aktiivisuudestaan.

Seminaarissa todettiin, että vammaisia naisia koskevaa tutkimustietoa ei ole juurikaan olemassa; vammaisten naisten työllistymisestä ja kouluttautumisesta ei ole saatavilla edes perustilastoja. Syrjinnän vastainen työ ja vammaisten naisten aseman parantaminen kuitenkin edellyttävät tutkimustietoa. Lisäksi on kehitettävä vammaisten naisten elinoloja sekä heidän tarvitsemiaan palveluja ja tukitoimia. Vammaiset naiset ovat marginaalissa yhteiskunnassa ja kohtaavat moninaista syrjintää. Syrjintää ilmentävät esimerkiksi vammaisten naisten asema työmarkkinoilla sekä asenteet vammaisten naisten äitiyttä kohtaan. TANE ja Valtakunnallinen vammaisneuvosto korostivat, että vammaisia naisia on kuultava heitä koskevassa päätöksenteossa.

Nuoret ja seksuaalinen väkivalta - kenen asia?

Vuosina 2005–2006 TANE järjesti yhteistyötahojensa kanssa useita nuoria ja seksuaalista väkivaltaa käsitteleviä seminaareja ja oppitunteja ympäri Suomea. Yhteistyökumppaneina toimivat Hanasaaren kulttuurikeskus, Tyttöjen talo, Raiskauskriisikeskus tukinainen, Folk-

hälsan ja Suomen liikunta- ja urheiluliitto sekä ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige). Seminaarien ja oppituntien ensisijaisia kohteita olivat nuorten kanssa työskentelevät opetus-, terveydenhuolto- ja kasvatustalon ammattilaiset.

Syyskuussa 2005 Hanasaressa järjestetyssä seminaarissa keskusteltiin nuoriin liittyvästä seksuaalisesta väkivallasta ja pohdittiin myös seksuaalisen väkivallan parissa tehtävää työtä monialaisen yhteistyön näkökulmasta. Seminaarissa julkaistiin myös Ruotsissa tuotettu Bye bye pornstar -opetusvideo, jonka tavoitteena oli keskustelun avaaminen nuorten kanssa seksuaalisesta väkivallasta, oikeudesta omaan kehoon ja seksuaaliseen turvallisuuteen. Video oli suunnattu ennen kaikkea yläkoulu- ja lukioikäisille nuorille.

Teemaan liittyen järjestettiin myös alueellisia koulutustilaisuuksia moniammatillisille aikuisryhmille yhteistyössä Tyttöjen talon ja Setlementtinuorten liiton kanssa. Tilaisuuksia järjestettiin yhdeksällä eri paikkakunnalla kaikkiaan 11 kappaletta. TANE osallistui myös muutamien peruskoulun yhdeksäsluokkalaisille pidettävien oppituntien järjestämiseen.

Pätkät(y)ön tulevaisuus?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja Helsingin yliopiston tasa-arvotoimikunta sekä ura- ja rekrytointipalvelut järjestivät yhdessä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kanssa 5.6.2006 seminaarin Pätkät(y)ön tulevaisuus?. Valtiolla ja kunnilla on runsaasti pätkätöitä, jotka tutkimusten mukaan kohdistuvat erityisesti koulutettuihin 25–45-vuotiaisiin naisiin. Ylipäänsä määräraikainen työ kohdistuu tutkimusten mukaan erityisesti nuoriin sekä synnytysikäisiin ja koulutettuihin 25–44-vuotiaisiin naisiin.

Määräraikaista työtä koskevat tutkimukset totesi-

vat vuonna 2005, että naisten pysyvän työuran aloittaminen on Suomessa vaikeaa. Korkeakoulutus ei enää takaa vakinaista työtä naisille. Pätkätyöt ovat tyypillisimpiä sosiaali-, terveys- ja opetusalailla.

Seminaarissa TANE vaati konkreettisia päätöksiä pätkätöiden vähentämiseksi. TANE esitti, että asetetaan korkean tason toimikunta selvittämään keinoja, joilla voidaan vähentää pätkätöitä. TANE myös korosti, että perusteettomien määräaikaisten työsuhteiden yleisyyttä ja työn ja perheen yhteensovittamisen mahdollisuuksia tulisi tarkastella naisten ja miesten välisen tasa-arvon kysymyksenä.

Seminaarissa julkistettiin TANE-julkaisuja sarjassa ilmestynyt Maija Fastin teos Vaatimusten ristipaineissa. Nuoret koulutetut naiset ja kilpailuyhteiskunta.

Miehet ja tasa-arvopoliittikka

Helsingissä Säätytalolla 10.11.2010 järjestetyssä Miehet ja tasa-arvopoliittikka -seminaarissa pohdittiin tasa-arvokeskustelua, -työtä ja -politiikkaa miesten ja poikien näkökulmista. Tasa-arvoasioista vastaava ministeri Stefan Wallin esitteli syksyllä 2010 eduskunnalle annettua tasa-arvoselontekoa. Seminaariin sisältyi potpuri, jossa kuultiin viisi tiivistä puheenvuoroa pojista, miehistä ja tasa-arvosta. Seminaarissa keskusteltiin muun muassa siitä, miksi miesten ja naisten kokemuksen tasa-arvokeskustelusta eroavat toisistaan.

Seminaarin toteutuksesta vastasi Miesjaosto yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liitto ry (Miesten keskus), Miessakit ry, Miesten tasa-arvo ry, Profeminiestimiehet ry, Suomen Miestutkimuksen Seura ry, sosiaali- ja terveysministeriö, Vasemmistoliiton miespoliittinen työryhmä, Vihreä Miesliike ry, Väestöliitto ry (Miehen Aika) kanssa.

Tasa-arvo-lehden ensimmäisessä numerossa 1/1988 silloinen tasa-arvoministeri Tarja Halonen esitteli tasa-arvolakia. (Kuva Merja Salo)

Tasa-arvo-lehden viimeisessä numerossa 4/2010 Tasavallan presidentti Tarja Halonen arvioi tasa-arvolain merkitystä. (Kuva Jyrki Vesa)

Tasa-arvo-lehden toisessa numerossa oli artikkeli Nainen pääsi papiksi - milloin piispaksi? (Kuva Ami Hyvärinen). Lehden viimeisessä numerossa haastateltiin piispa Irja Askola. (Kuva Jyrki Vesa)

ANNIINA VAINIO

TASA-ARVOA KOTIIN

KANNETTUNA:

TASA-ARVO-LEHTI

Ensimmäinen tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tasa-arvon tiedotuslehti ilmestyi vuosina 1977-1984. Vuodesta 1988 vuoden 2010 loppuun saakka tasa-arvoasian neuvottelukunta julkaisi tasa-arvovaltuutetun kanssa neljä kertaa vuodessa ilmestyvää Tasa-arvo-lehteä.

Lehti oli tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun toimiston yhteinen hanke, jonka tarkoituksena oli välittää uusinta tietoa suomalaisesta tasa-arvopoliitikasta ja tasa-arvon kehittymisestä niin työelämässä kuin muillakin yhteiskunnan osa-alueilla. Työelämän, koulutuksen ja yhteiskunnallisen osallistumisen sekä poliittisen päätöksenteon ohella tarkasteluun nostettiin muun muassa Euroopan Unioni, sukupuoli ja maanpuolustus, miesliike, sukupuolittunut väkivalta, prostituutio ja naiskauppa.

Vaikka lehden pääpaino oli kotimaassa, myös muun maailman, erityisesti muiden Pohjoismaiden tasa-arvoasioiden kehittymistä seurattiin. Lehdessä tiedotettiin tasa-arvolakiin liittyvistä päätöksistä ja muutoksista. Lehteen kirjoitti tasa-arvoviranomaisten lisäksi myös muita tasa-arvokysymysten asiantuntijoita, ja lehti toimikin tasa-arvoon sekä nais- ja sukupuolentutkimukseen liittyvien tutkimusten yhtenä esittelykanavana.

Työelämän (epä)tasa-arvo

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen työelämässä ja työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottaminen muodostuivat jo 1970-luvulla TANE:n työn kulmakiviksi.

Työelämän tasa-arvo olikin näkyvästi esillä tasa-arvo-lehden palstoilla heti ensimmäisestä numerosta alkaen. Lehden ensimmäisessä numerossa esiteltiin tasa-arvonäkökulmasta tehtyä työelämän tutkimusta ja haastateltiin tasa-arvoministeri Tarja Halosta palkka-

eroista ja rakennemuutoksen vaikutuksista työelämään. 1980- ja 1990-luvuilla nostettiin esiin erityisesti naisten huonot palkat ja naisvaltaiset matalapalkka-alat erityisesti sosiaalisektorilla ja hyvinvointivaltion peruspalveluissa. Työmarkkinajärjestöjen miesvaltaisuuden ongelmia tarkasteltiin työelämän rakenteisiin heijastuva ongelmana. Koulutuksen ja työelämän segregoituminen naisten ja miesten aloihin nostettiin esille ja pohdittiin keinoja, joilla naisten osuus esimerkiksi teknisillä ja muilla miesvaltaisilla aloilla saataisiin nousuun. Myös miesten vähäistä määrää naisvaltaisilla aloilla pohdittiin. Naisten asemaa työelämässä tarkasteltiin myös TANE:ssa esillä olleiden teemojen, häirinnän ja ahdistelun näkökulmasta.

1990-luvun laman myötä naisten työttömyyden ja ”epätavallisten” työsuhteiden lisääntymisen aiheuttama huoli näkyi myös Tasa-arvo-lehden sivuilla, joilla julkisen sektorin säästöt, naisvaltaisten alojen alamäki ja naisten työttömyys saivat palstatilaa. Laman ja sen aiheuttamien yhteiskunnallisten muutosten seurauksena myös äitiyslomaan, hoitovapaaseen sekä perheen ja työn yhdistämiseen liittyvät työelämän tasa-arvokysymykset nousivat lehden pysyviksi aiheiksi.

Työelämän ilmiöiden käsittely säilyi tasa-arvolehden yhtenä keskeisimmistä aiheista läpi vuosien. Vaikka vuosien varrella työelämän ja tasa-arvon tarkastelu sai uusia näkökulmia esimerkiksi maahanmuuttajien työllistymisestä, eivät vanhat palkkaerojen ja naisvaltaisten alojen ongelmien käsittely kadonneet lehden sivuilta.

Kasvatus ja koulutus tasa-arvokysymyksenä

Työelämän ohella tasa-arvolehdessä käsiteltiin myös kasvatuksen ja koulutuksen tasa-arvoa - teemoja, jotka olivat vahvasti näkyviä myös TANE:n työssä heti neuvottelukunnan perustamisesta lähtien. Lehdessä tarkasteltiin kasvatuksen ja koulutuksen yhteyttä perinteisten sukupuoliroolien ja niiden mukaisiin opiskelu- ja am-

mattivalintoihin. Sekä päiväkodissa että koulussa esiintyi lehdessä esiteltyjen tutkimusten mukaan rakenteita ja käytäntöjä, jotka tukivat ja ylläpitivät sukupuolittunutta jakoa tytöiltä ja pojilta odotettuun käytökseen ja toimintaan sen sijaan, että tyttöjä ja poikia olisi innostettu valitsemaan sukupuolelleen ”epätyypillisiä” kiinnostuksen kohteita. Kasvatuksen ja koulutuksen uusintamat sukupuoliroolien mukaiset odotukset heijastuivat työelämään ja johtivat työelämän segregoitumiseen miesten ja naisten aloihin. Tasa-arvo-lehdessä pidettiin tärkeänä, että tyttöjä ja poikia rohkaistaisiin ylittämään sukupuoliroolien rajat jo esiopetuksessa.

Naisiin kohdistuvan väkivallan kasvot

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tarkasteltiin suurena yhteiskunnallisena ja inhimillisenä ongelmana, joka nähtiin yhtenä naisten alistamisen muotona. Sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan että naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan pohjimmaisena syynä pidettiin sukupuolten välistä valtahierarkiaa ja rakenteita, joissa nainen jäi alisteiseen asemaan.

Lehdessä kritisoiittiin yhteiskunnassa vallitsevaa lähestymistapaa, jossa naisiin kohdistuvasta perheen sisällä tapahtuvasta väkivallasta puhuttiin perheen sisäisenä vuorovaikutusongelmana ja häiriönä. Näin tulkittaessa perhe ja sen kontekstissa tapahtuva väkivalta irrotettiin ympäröivästä yhteiskunnasta ja sukupuolten välisistä valtasuhteista. Myös yhteiskunnan suhtautumisessa seksuaalirikoksiin ja niiden uhreihin koettiin olevan parantamisen varaa; lehdessä korostettiin, ettei nainen ole vastuussa häneen kohdistuneesta väkivalanteosta ja että raiskaus on rikos ja ihmisoikeuksien loukkaus, jota ei tule vähätellä.

Nainen kaupan: seksibisnes ja ihmiskauppa

Seksibisnes nousi Tasa-arvo-lehden otsikoihin 1990-luvun laman myötä, jolloin kaupallisen seksin tarjonta

kasvoi. Kaupallisen seksin kasvua tarkasteltiin Tasa-arvo-lehdessä tasa-arvotavoitteiden vastaisena ilmiönä, ja sen katsottiin vääristävän suhtautumista naisten seksuaalisuuteen.

Vuoden 2006 seksin oston osittain kriminalisoimutta lakia pidettiin monin tavoin ongelmallisena kompromissina erityisesti viranomaisten heikon ihmiskauppatuntemuksen vuoksi. Seksibisnekseen ja prostituutioon liittyvää rikollisuutta, räikeimpänä järjestäytyneen rikollisuuden naisilla ja lapsilla käymää ihmiskauppaa tarkasteltiin ihmisoikeusongelmana, jossa oli kysymys maailmanlaajuisesta naisista hyväksikäytävästä toiminnasta.

Oleelliseksi kysymykseksi prostituutiota ja seksin ostoja tarkasteltaessa nousi vapaan valinnan ja pakon välinen suhde - kysymys, joka jakoi suomalaisen prostituutiokeskustelun rintamalinjoja. Lehden tasa-arvopoliittisessa kehityksessä prostituutiota ei nähty osana työelämää, vaan esteenä tasa-arvon toteutumiseksi.

Naiset miesten alueelle: aseet ja papin virat

Lehdessä herätti keskustelua myös puheet maanpuolustuksen sukupuolesta. TANE:n kanta naisten kytkemisestä sotilaalliseen maanpuolustukseen oli kielteinen. Neuvottelukunta katsoi turvallisuuspolitiikan ytimen sijaitsevan ulkopoliitikassa ja yhteiskunnallisen tasa-arvon vaativan ennemmin naisten ulkopoliittisen päätösvallan lisäämistä, ei naisten aseistamista. Naisten vapaaehtoinen asepalvelus herättikin lehdessä mielipi-

teitä sekä puolesta että vastaan. Lehden tehdessä naisten asepalveluksesta 10-vuotisarviointia, siinä voitiin todeta naisten tehneen hyvää puolustusvoimille vaikka tasa-arvon toteutumiseen olikin vielä matkaa.

Myös pappeuden sukupuoli ja kirkon tasa-arvoisuus nostettiin Tasa-arvo-lehdessä esille. Naispappeuden toteutumisen 1988 katsottiin lisänneen tasa-arvoa kirkon sisällä, mutta jättäneen naiset yhä tasaveroisen päätöksenteon ulkopuolelle. Lehdessä esiteltiin myös feministiteologiaa, jonka avulla he pyrkivät murtamaan perinteen naisen vaikenemisesta seurakunnassa.

Uusille areenoille

Painetusta lehdestä luopuminen tapahtui kahdenkymmenen vuoden jälkeen tilanteessa, jossa valtuutetun päätös luopua lehden julkaisemisesta sekä taloudellisten ja henkilöstöressurssien vähäisyys puolsivat lehden lakkauttamista. Lehden viimeisessä numerossa voitiin kaikesta huolimatta myös iloita, sillä monien lehdessä vuosien varrella esiin nostettujen teemojen todettiin edenneen haaveista todellisuudeksi; Kun lehden toisen numeron ilmestyessä Suomessa oli vihitty virkaansa ensimmäiset naispapit, haastateltiin vuoden 2010 viimeisessä numerossa Suomen ensimmäistä naispiispaa. Numerossa 1/1988 tasa-arvolakia esiteltyä pitkän linjan tasa-arvoaktiivi, silloinen tasa-arvoministeri Tarja Halonen arvioi lehden viimeisessä numerossa tasa-arvolain merkitystä Tasavallan presidenttinä - niin ikään Suomen ensimmäisenä sellaisena.

ANNIINA VAINIO

MAN-SÄHKÖPOSTILISTA

1997–2006: MIEHENÄ

OLEMISEN SIETÄMÄTÖN

HELPPOUS?

ikä Man-lista?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan neljäs Miesjaosto perusti syksyllä 1997 uudenlaisen keskustelufoorumin miehille avaamalla Man-sähköpostilistan. Internetiä hyödyntävä tasa-arvokeskustelufoorumi oli aikansa edelläkävijä, sillä vastaavaa keskusteluareenaa ei ollut olemassa. Myös Miesjaosto oli miesnäkökulmaisen tasa-arvokeskustelun edelläkävijä, joka valtiollisena toimijana on vuodesta 1988 toiminut miehiä ja tasa-arvoa käsittelevänä foorumina ja TANE:n miehiä ja tasa-arvopolitiikkaa valmistelevana asiantuntija-elimenä.

Man-listaa voidaan tarkastella TANE:n ja Miesjaoston toteutuneena pyrkimyksenä herättää yh-

teiskunnallista miespoliittista keskustelua ja tuoda tasa-arvokysymykset lähelle miesten arkea. Listan perustaminen kertoo myös 1990-luvun puolivälin jälkeen suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneesta miestyön ja miestutkimuksen noususta.

Keskustelun aiheet

Miehiin liittyviä keskustelunaiheita on tietenkin leegio, vain mielikuvitus asettaa rajat. (Tue 15 May 2001).

Man-listan avulla kehoitettiin miehiä kiinnostumaan ja puhumaan tasa-arvosta erityisesti miesten näkökulmasta ja miehiä koskien. Listalla oli tarkoitus keskustella kaikista miehenä olemisen ulottuvuuksista. Listalle 1.4.1997 lähetetty ensimmäinen viesti haastoi listan lukijat ja kirjoittajat tarkastelemaan seuraavia aiheita:

- Mies nuorena, vanhana, isänä, poikana, rakastajana, yksinäisenä, työssäkäyvänä, opiskelijana, työttömänä
- Miehen roolit, identiteetit, maskuliinisuus, sukupuoliuus, kriisit, ilot, surut, pelot, tunteet, riitit
- Isyys, suhde lapseen, suhde isään, isättömät pojat, miehen mallit
- Kriisit miehen elämässä; ero, työttömyys, väkivalta
- Miesliike, kasvu- ja vapautusryhmät, väkivallan vastaiset ja muut verkostot
- Tasa-arvo ja miesten lähtökohdat, tavoitteet, ja asenteet tasa-arvoon

Ideologisella tasolla listalla identifioitettiin tasa-arvoon ja erityisesti miesten lähtökohtiin, tavoitteisiin ja asenteisiin suhteessa siihen. Keskustelua toivottiin myös miesliikkeestä ja muista miesten verkostoista. Lista toi-

mi myös tiedotuskanavana koti- ja ulkomaiselle nais- ja miestutkimukselle sekä miesliikkeen tapahtumille.

Hitaasta alusta vilkastuvaan keskusteluun

Hmm..., täytyy varmaan markkinoida tätä man-listaa enemmän, sillä tiedän koko joukon miehiä, jotka varmaan mielellään seuraisivat listaa ja kenties osallistuisivatkin. (Tue 08 Sep 1998).

Man-listan toiminta käynnistyi verkkaisesti, sillä tieto listan olemassa olosta levisi hitaasti. Listan perustamisesta ei varsinaisesti tiedotettu, ja tieto listan olemassa olosta levisikin ensisijaisesti Miesjaoston jäsenten välityksellä. Listan moderaattori Bert Bjarland kirjoitti listalle tiivistä ja pyrki herättämään keskustelua miehiä koskevista kysymyksistä. Alkuvuosien hiljaiselon jälkeen listan toiminta vilkastui, ja yhdeksän vuoden aikana Man-listalle kirjoitettiin yli 7200 viestiä.

Syksyllä 1998 listalle oli rekisteröity vain 21 sähköpostiosoitetta, mutta loppukesään 2000 mennessä listalle liittyneitä oli jo noin 70. Kaikkiaan vuosien 1997–2006 välisenä aikana listalle omalla nimellään kirjoitti noin 100 henkilöä. Kirjoittajista suurimman ryhmän muodostivat listan moderaattorin mukaan miestutkijat ja -aktivistit.

1990-luvun loppupuolella listalle kirjoitettiin noin 120 viestiä vuosittain. Tilaa- ja kirjoittajamäärän kasvua seurasi keskustelun vilkastuminen: viestien määrä 2,5-kertaistui vuonna 2000 edelliseen vuoteen verrattuna. Vaikka osan viestimäärän kasvusta voi selittää listaan kohdistunut häiriköinti, jatkoi kirjoittelun määrä kasvuaan häiriköinnin kitkemisen jälkeenkin. Vuoden 2002 aikana listalle kirjoitettiin jo yli 900 viestiä, mutta varsinaiseen huippuunsa kirjoitusten määrä nousi vuonna 2004, jolloin viestien määrä kohosi peräti 2340:een. Yhteensä vuosien 2004–2005 välisenä aikana

kirjoitetut viestit muodostivat yli 50 prosenttia kaikista listalle kirjoitetuista viesteistä.

Lista oli avoin myös naisille vaikka suurin osa listan kirjoittajista oli miehiä. Vuonna 2001 listan tilaajista noin 10 prosenttia arvioitiin olevan naisia. Listalle aktiivisesti kirjoittaneiden naisten määrä noudatteli myöhemminkin samaa prosenttijakaumaa.

Kiitän tästä mahdollisuudesta lukea miesten mielipiteitä elämästä.
(Wed 09 Jan 2002).

Vaikka keskustelu listalla oli vilkasta, muodostivat muutamien erityisen aktiivisen kirjoittajan viestit suuren osan listalle lähetetyistä viesteistä. Man-lista olikin kaikessa epätyypillisyydessään tyyppinen sähköpostilista kirjoittajien aktiivisuutta mitattaessa; sähköpostilistat pyöriivät aktiivisen joukon varassa suurimman osan lukijoista jäädessä tai jättäytyessä taustalle.

Lista aloitti toimintansa julkisena foorumina, mutta jouduttiin vuoden 2000 alussa asiattomien viestien ja häiriköinnin vuoksi muuttamaan suljetuksi, vain tilaajille tarkoitetuksi listaksi. Listan alkuaikoina käytiin keskustelua viestien julkisuudesta osan kirjoittajista kokiessa viestiensä olevan liian henkilökohtaisia muiden kuin man-listalaisten nähtäviksi. Lyhyen keskustelun jälkeen vuonna 1998 listan Internet-arkisto suljettiinkin väliaikaisesti.

Keskustelun kirjo

Olisi hyvä jos lista voisi toimia tavallisten ja epätavallisten miesten, miesliikkeen (?) ja miestutkijoiden keskustelufoorumina - ja miksei naistenkin, joilla useimmilla on pitkä käytännön kokemus eri miesten miehenä olemisesta. (Mon 21 Aug 2000).

Listalla käytiin aika ajoin keskustelua teemojen ja aiheiden käsittelytyylistä. Siinä missä yhdet kaipasivat kirjoitteluun omakohtaisia kokemuksia ja henkilökohtaisuutta, lähestyivät toiset listan puheenaiheita etäämmältä, yleisemmin ja teoreettisemmin.

Olenkin miettinyt, minkälainen foorumi man-lista oikeastaan on? Itselleni ei ole selvinnyt onko kyseessä ns. miestutkijoiden kanava vai ihan tavallinen keskustelukerho. Eli onko tämä lista tarkoitettukaan ihan tavalliselle miehelle, joka pohtii tavallisia arjen vuorovaikutussuhteita niin naisiin kuin toisiin miehiinkin.
(Mon 21 Aug 2000).

Varsinkin listan alkutaipaleella osa kirjoittajista kavahteli liian akateemista keskustelukulttuuria ja vaikutti epävarmalta siitä, kuinka henkilökohtaisesti asioita oli listalla lupa tai luontevaa käsitellä. Vaikka miestutkimuksesta lähtökohtansa ammentavaa keskustelua pidettiin arvokkaana sinänsä, ei siihen välttämättä koettu olevan osallistumiskompetenssia tai -halua.

Välillä listalla kyllä vaietaankin miehekkäästi, kun esim. on tultu liian lähelle jotakin vaikeata asiaa [...]. (Tue 15 May 2001).

Man-listalla toisensa kohtasivat miestutkijat, miesasia-miehet ja "tavalliset" suomalaiset miehet ja heidän tapansa jäsentää maailmaa ja omaa mieheyttään. Vuonna 2001 listan keskustelun kirjoa kuvattiin seuraavasti:

[K]eskusteluaiheina on viimeksi kuluneen vuoden aikana olleet mm miesryhmät, erilaiset feminismit, homofobia, miehinen ylpeys ja kunnia, machoilu, pehmoilu, tunteiden ilmaisu, isyys, miesliike, mieheys,

miehuus, maskulisuus, miehenmallit, ahdistelu, huumori, avioero, tapaamisoikeus, Claudia Schiffer, doping, Ahde, trafficking, lesbous, heterous, feminismin pelottavuus, sukupuolenvaihdos ja patriarkaatti.
(Tue 15 May 2001).

Miesasiamiesten agenda väritti keskustelua ja toi keskusteluun jännitteitä erityisesti listan viimeisinä vuosina.

Man-lista suomalaisen mieskeskustelun osana

Miten olisi, jätkät, jos opeteltaisiin olemaan ylpeitä itsestämme, ja joskus sen arvoisiakin, sekä aina välillä nauramaan itsellemme? Voisiko siinä olla yksi "yleisen miesliikkeen" teema? (Sun 09 Oct 2005).

Man-listan keskustelu käynnistyi feministisestä ja profeministisestä näkökulmasta, ja varsinkin miestutkijat tukeutuivat feministiseen analyysiin miehiä ja sukupuolta tarkastellessaan. Kun tieto listan olemassaolosta levisi laajemmalle keskustelun vauhti ja määrä kasvoi ja mielipiteiden kirjo lisääntyi. 2000-luvun alkupuolella listalla ryhdyttiin lisääntyvässä määrin tarkastelemaan miehiä ja tasa-arvoa sellaisesta mieslähtöisestä näkökulmasta, joka suhtautui kyseenalaistavasti listalla vallinneeseen linjaan, feministiseen miesliikkeeseen ja -tutkimukseen sekä sen toimintaan yhteistyössä naisten kanssa. Mieslähtöinen näkökulma kritisoikin feminististä miesliikettä, joka pyrki toiminnassaan kiinnittämään huomiota myös naisten tasa-arvo-ongelmiin ja toimimaan yhteistyössä naisliikkeen edustajien kanssa. Ideologisesti kyse oli feminismin ja antifeminismin välisestä kamppailusta, joka konkretisoitui listalla käydyissä keskusteluissa.

Mutta mitä, veljet, voisimme tehdä sen eteen että tasa-arvon ei täällä pelättäisi vievän oikeuksia pois miehiltä? (Sun 09 Oct 2005).

1990-luku merkitsi sekä mieskeskustelun ja miestutkimuksen uudelleen heräämistä, mutta myös suomalaisen miesliikkeen syntyä. Miesasioiden nousu näkyi erilaisten miesryhmien toiminnan aktivoitumisena ja vilkastuneena keskusteluna. Man-listan perustaminen voidaan lukea osaksi tätä miesasioiden uutta tuleamista ja mieskeskustelun heräämistä.

Vaikka miesyhdistyskenttä laajentui vasta 2000-luvun loppupuolella uusilla järjestöillä, enteilivät Man-listalla 2000-luvun puolimaissa käydyt keskustelut miesliikkeen sisäistä hajaantumista ja laajentumista sekä feministiselle miesnäkökulmalle ja viralliselle tasa-arvopoliitikalle esitettyä haastetta. Man-listalla miesten tasa-arvopoliittinen keskustelu aktivoitui ja miesliikkeen sisäinen kiistely miehistä ja tasa-arvosta muuttui vilkkaaksi erityisesti listan lakkauttamista edeltäneinä vuosina.

Sanoisin vielä, että palstan tilanne on sen verran tulehtunut ja kiihkeä, että tänne kirjoittaminen on aika uskaliaista. (Tue 31 Jan 2006).

Keskustelun vilkastumisen ohella kirjoitusten sävy kiihtyi ja mielipiteet jyrkkenivät jopa hyvien käytöstapojen ja listan netikettisääntöjen vastaisiksi 2000-luvun alkupuolella. Henkilöön kohdistuvilta hyökkäyksiltä ja uhkauksilta ei listan viimeisinä vuosina välttytty. Eräiden kirjoittajien listalla esittämät puheenvuorot johtivatkin aika ajoin moderaattorin päätöksellä joko tilapäisiin tai lopullisiin listalta poissulkemisiin. Tämä oli suuri muutos tarkasteltuna listan perustamisidea vasten; listan "isän" ja moderaattorin Bert Bjarlandin linjana oli alusta alkaen ollut avoin ja sensuroimaton keskustelu.

Tehtävä täytetty

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta haluaa kiittää keskusteluun osallistuneita kuluneista vuosista. Tämän viestin myötä Man-lista lopettaa toimintansa. (Wed 24 May 2006).

Listan teknisesti vanhentunut formaatti ja keskusteluilmapiiirin muutos johtivat listan lakkauttamiseen Miesjaoston aloitteesta vuoden 2006 keväällä. Lisäksi listan koettiin yhdeksän toimintavuoden jälkeen täyttäneen tehtävänsä miesten sukupuolirooleja ja tasa-arvoa käsittelevän keskustelun herättäjänä. Man-listaa seurasi-

vat foorumi- ja myöhemmin blogipohjaiset keskustelumuodot, joista yksi oli Miessakkien ylläpitämä foorumi vuosina 2005–2009.

Internetin nopearytmisellä aikakaudella Man-lista säilyi elinvoimaisena varsin pitkään, ja ennen kaikkea se toimi mies- ja tasa-arvokeskustelun Internet-ajakauden pioneerina. Se mahdollisti uudenlaisen kanssikäymisen mahdollisuuden miehistä, mieheydestä ja tasa-arvosta kiinnostuneille ja edisti miesnäkökulmaista tasa-arvokeskustelua. Miehet ja tasa-arvo onkin keskustelun aihe, jonka mittasuhteet ovat 2000-luvulta alkaen kasvaneet huomattavasti sekä kolmannelle sektorilla että virallisessa tasa-arvopolitiikassa.

Man-listalla käydyt keskustelu löytyvät osoitteesta <http://www.kaapeli.fi/hypermail/man/>

LÄHTEET

- Lyytinen, Suvi: Rajankäyntiä tasa-arvosta. Miesliikkeet tasa-arvoa rakentamassa. Valtio-opin pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto 2012
- Man-listan keskusteluarkisto <http://www.kaapeli.fi/hypermail/man/>
- Miesjärjestöt <http://minna.fi/web/guest/miesjarjestot>
- Jokinen, Arto (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere University Press, Tampere 1999
- Jokinen, Arto (toim.) Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. Tampere University Press, Tampere 2012
- Suoranta, Kirsti: Suomalainen miesliike keskustelee ja kiistelee. Tasa-arvo 3/2002
- Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan toimintakatsaus 1.1.1997-31.5.1998. Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvojulkaissuja 3/98
- Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan miestyön historia 1988-2006. Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, TANE-monisteita 7, Helsinki 2006
- Varanka, Jouni: Miesten ja feminismin ongelmallinen suhde - ideologia dilemmoja Man-sähköpostilistalla. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2003
- Varanka, Jouni: Miesten ja feminismin ongelmallinen suhde - ideologia dilemmoja Man-sähköpostilistalla. Sosiaalipsykologian lisensiaatintutkielma, Helsingin yliopisto 2004
- Listan moderaattorin Bert Bjarlandin sähköposti- ja puhelinhaastattelut, kesä 2012

Mieskysymys:
Miesliike, -työ,
-tutkimus ja tasa-
arvopoliittikka -kirjan
julkistamistilaisuus
2012.

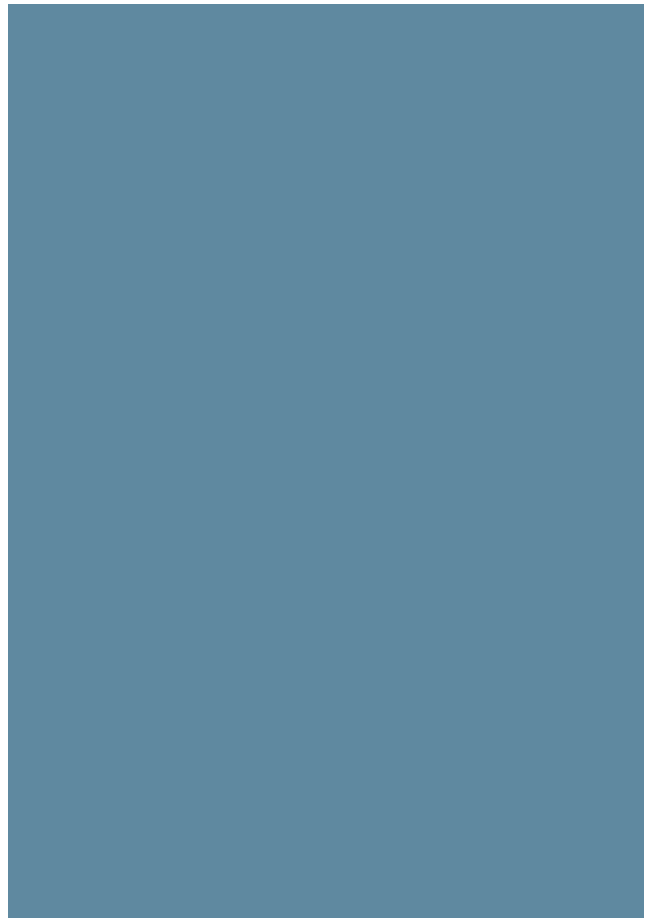
Kirjan toimittaja
Arto Jokinen kirjoittaa
omistuskirjoituksen
TANE:n ensimmäiselle
pääsihteerille
Leila Mélarille.

KUVA: JYRKI VESA

KUVA: JYRKI VESA

YHTEISTYÖTÄ

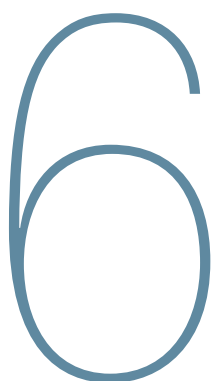

Johanna Lammi-Taskula on yhteiskuntatieteen tohtori ja työskentelee erikoistutkijana ja yksikön päällikkönä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella. Hänen tutkimus- ja julkaisu toimintansa keskittyy työn ja perheen yhteensovittamisen teemoihin sukupuolinäkökulmasta. Lammi-Taskula on toiminut TANE:n Miesjaostossa sihteerinä vuosina 1991-94 sekä asiantuntijajäsenenä vuodesta 1999. Tasa-arvoasioiden parissa hän toimii myös THL:n valtavirtaistamistyöryhmässä ja Tilastokeskuksen tasa-arvotilastojen ohjausryhmässä. Lammi-Taskula on Tasa-arvokonsultit TASK ry:n sekä Suomen miestutkimuksen seuran (SUMS) perustajajäseniä.

Minna Salmi on valtiotieteiden tohtori sosiologian alalla ja työskentelee tutkimuspäällikkönä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella. Hänen tutkimusalueitaan ovat työn ja perheen yhteensovittaminen, perhepolitiikka sekä lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi. Hänen kiinnostuksensa kohdistuu perheen, työn ja sukupuolen leikkauskohtiin sekä ihmisten arkielämässä että näihin alueisiin liittyvissä politiikoissa. Minna Salmi on johtanut useita tutkimus- ja kehittämishankkeita työn ja perheen yhteensovittamisesta sekä perhevapaiden käytöstä niin työntekijöiden kuin työnantajienkin näkökulmasta. Hän on toiminut asiantuntijana useissa valtionhallinnon työryhmissä perhe- ja tasa-arvopolitiikan alueella. Salmi toimi TANE:n Hyvinvointivaltio ja tasa-arvo -jaoston asiantuntijajäsenenä vuosina 1999-2001.

JOHANNA LAMMI-TASKULA JA MINNA SALMI

VANHEMMUUS – 6+6+6 -MALLI

+6+6 -mallin historiaa

Vanhempainvapaiden tavoitteena on turvata lasten hyvinvointi ja edistää sukupuolten tasa-arvoa. Tavoitteiden toteutumisessa on toivomisen varaa. Vanhempainvapaan päättyessä lapsi on 9–10 kuukauden ikäinen, mikä on lapsen kehitysvaiheen kannalta

huono ikä päivähoidon aloittamiselle, koska juuri tämän ikäisen lapsen on vaikeaa erota tutuista hoitajista ja ympäristöstä. Lähes 90 prosenttia perheistä valitsee kin vanhempainvapaan jälkeen kotihoidontuen ainakin muutamaksi kuukaudeksi.

Naisten asema työmarkkinoilla on miehiä huonompi, koska naiset käyttävät valtaosan niin vanhempainvapaasta kuin hoitovapaastakin kotihoidon tukineen. Tämä heijastuu kielteisesti naisten työnsaantimahdollisuuksiin, urakehitykseen ja palkkakehityk-

seen. Miehillä on puolestaan suurempi riski jäädä perheen ”ulkokehälle”, mikä voi muun muassa vaikeuttaa isän asemaa erotilanteessa. Tutkimus mm. Norjasta ja Portugalista on osoittanut, että isän itsenäinen vapaa-kausi vahvistaa isyyttä sekä toiminnallisella ja osaamisen tasolla että tunteiden ja sitoutumisen tasolla. Se myös luo pohjaa miesten emansipoitumiselle perinteisestä miesroolista.

Vanhempainvapaiden kehittäminen on parinkymmenen vuoden ajan keskittynyt isien kannustamiseen vapaiden pitämiseen, jotta naisten asema työelämässä paranisi ja isien vanhemmuus vahvistuisi. Yleensä synnytyksen jälkeen pidettävän, enintään kolmen viikon mittaisen isyysvapaan suosio kasvoi jo 1990-luvulla, mutta sen merkitys liittyi enemmän perheen hyvinvoinnin kuin sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Vuonna 2003 isät saivat oman ”bonusvapaan”, josta muodostui niin sanottu isäkuukausi. Isä sai tuolloin kaksi viikkoa lisää vapaata, jos hän piti kaksi viikkoa vanhempien kesken vapaasti jaettavaa vanhempainvapaata; vuoden

2010 alusta bonusviikot lisääntyivät neljään. Isäkuukauden innoittajana ovat toimineet Ruotsin, Norjan ja Islannin mallit, joissa vanhempainvapaan jakamista äitien ja isien kesken on edistetty säätämällä isille oma kiintiö. Muiden Pohjoismaiden tavoin vanhempainvapaata pitävien isien määrä lähti isäkuukauden myötä kasvuun myös Suomessa.

Kehitys on Suomessa ollut kuitenkin melko hidasta. Vaikka yhä useammat isät pitävät isäkuukauden, on isien pitämien vapaiden keskimääräinen pituus lyhentynyt. Isät pitävät vain heille nimetyt vapaat: neljä viidestä isästä pitää parin–kolmen viikon isyysvapaan lapsen syntymän yhteydessä ja yksi viidestä pitää isäkuukauden vanhempainvapaajakson päätteeksi. Vain 2–3 prosenttia isistä pitää vanhempien kesken vapaasti jaettavissa olevaa vanhempainvapaata, eikä tässä ole tapahtunut muutoksia sitten vuoden 1995. Valtaosa (93 %) vanhempainvapaapäivistä on siten edelleen äitien pitämiä.

Mallin synty

6+6+6 -mallia aloimme kehitellä Terveiden edistämisen keskuksen pyytäessä syksyllä 2006 puheenvuoroa seminaariin, jonne toivottiin konkreettisia ehdotuksia perhepolitiikan kehittämiseksi. Oman perhevapaatutkimuksemme ja Pohjoismaiden kokemuksen pohjalta lähtökohtana oli kolme ajatusta: isille pitäisi ensinnäkin saada riittävän pitkä oma vanhempainvapaakiintiö, jotta isän itsenäinen lapsenhoitovastuu ja -kokemus vahvistuvat. Samalla äitien asema työmarkkinoilla alkaisi parantua. Toiseksi, vanhempainvapaakautta olisi pidennettävä lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi: tutkimustulosten mukaan perheet halusivat hoitaa lasta kotona keskimäärin 1,5 vuoden ajan. Kolmanneksi, pidempi kausi ansiosidonnaisella päivärahalta vähentäisi pikkulapsiperheiden köyhyysriskiä, joka oli selvästi suurempi kuin kouluikäisten lasten perheissä.

Ehdotimme siis vanhempainvapaan pidentämistä 18 kuukauden pituiseksi ja vapaan jakamista kolmeen kuuden kuukauden jaksoon (6+6+6), joista yhden käyttäisi äiti, yhden vanhemmat jakaisivat keskenään ja yhden käyttäisi isä. Vapajaksoja voisi käyttää lapsen kolmivuotispäivään asti. Vapaan ajalta maksettaisiin päivärahaa 80 prosenttia aiemmista ansiotuloista. Tämä 6+6+6 -malli parantaisi pienten lasten hyvinvoinnin edellytyksiä ja heidän perheidensä toimeentuloa. Se vahvistaisi miesten vanhemmuutta ja naisten asemaa työelämässä. Mallissa kotihoidon tuki jäisi edelleen käyttöön, mutta arvioimme sen käytön vähenevän vanhempainvapaan pidentyessä.

TANE ajamassa 6+6+6 -mallia

Vanhempainvapaiden tasainen jakaminen vanhempien kesken on ollut tasa-arvoasiain neuvottelu-kunnan pitkäaikaisia tavoitteita. Kaudella 2003–2007 TANE teki rohkeita avauksia perhevapaajärjestelmän uudistamiseksi ja otti 6+6+6 -mallin osaksi vaalitavoitteitaan kevään 2007 eduskuntavaaleihin valmistauduttaessa. Kaudella 2007–2011 perhevapaiden uudistaminen oli yksi TANE:n toiminnan tärkeimmistä painopisteistä.

Vuoden 2010 syksyyn mennessä 6+6+6 -mallia olivat TANE:n ohella ilmoittaneet kannattavansa seitsemän puolueen nuoriso- ja naisjärjestöt, Suomen Ylioppilaskuntien liitto, Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, Vasemmistoliitto, Vihreä liitto ja Ruotsalainen kansanpuolue sekä korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava. Väestöliiton julkaiseman perhebarometrin mukaan sitä kannatti myös yli puolet suomalaisista. Väestöliitto kysyi syksyllä 2009 kahdelta tuhannelta suomalaiselta perhepolitiikkaan liittyviä mielipiteitä ja asenteita. 6+6+6 -mallia kannatti 59 % naisista ja 56 % miehistä. Eniten sitä kannattivat pienten lasten vanhemmat ja vähiten lapsettomat vastaajat. Ikäryhmistä kannatus oli korkeinta alle 30-vuotiailla ja

matalinta nelikymppisillä vastaajilla. Kannatusta löytyi niin pienituloisten kuin yli keskitulojen ansaitsevien keskuudessa, mutta kaikkein suurituloisimmat olivat muita vähemmän innostuneita mallista. Vihreiden, kristillisdemokraattien ja Ruotsalaisen kansanpuolueen kannattajat suhtautuivat malliin myönteisemmin kuin muiden puolueiden äänestäjät.

Työryhmä pohtimaan vaihtoehtoja

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan toiminnassa vanhempainvapaajärjestelmän uudistaminen oli kaudella 2007–2011 erityisen ajankohtainen teema, sillä sosiaali- ja terveysministeriö asetti vanhempainvapaiden uudistamista pohtimaan työryhmän syksyllä 2009. Vuosina 2009–2011 työskennelleen, lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aulan johtaman vanhempainvapaatyöryhmän tehtävänä oli selvittää mahdollisuuksia vanhempainvapaajärjestelmän uudistamiseksi. Työryhmässä oli kolmikantaosapuolten eli työmarkkinakeskusjärjestöjen ja valtiota edustavien sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön lisäksi edustajat Kelasta, eräistä lapsi-, perhe- ja nuorisojärjestöistä sekä tutkimuksesta. TANE oli aktiivisesti mukana vanhempainvapaatyöryhmässä: puheenjohtaja Heidi Hautala oli ryhmän jäsen ja pääsihteeri Hannele Varsa varajäsen.

Työryhmä totesi, että perhevapaiden uudistustyössä tulee sovittaa yhteen useita tavoitteita: järjestelmän selkiyttäminen ja yksinkertaistaminen, lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen, isien vanhemmuuden tukeminen ja vanhempainvapaan käytön lisääminen, perheellistymisen tukeminen ja syntyvyyden edistäminen, lasten ja perheiden yhdenvertaisuuden edistäminen, sukupuolten tasa-arvon parantaminen, naisten työmarkkina-aseman parantaminen, perheen ja työn joustavampi yhteensovittaminen, työllisyysasteen nostaminen ja työurien pidentäminen, perhevapaista työnantajille aiheutuvien kustannusten korvaamisen

parantaminen sekä järjestelmän kansantaloudellisen kestävyuden varmistaminen. Työryhmä ei löytänyt yhteistä mallia järjestelmän uudistamiseksi, vaan päätyi esittämään jatkokehittämisen pohjaksi kolmea eri mallia. Niistä yksi oli 6+6+6 -malli. Sitä ehdottivat työryhmässä TANE:n puheenjohtaja Heidi Hautala, Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman ohjelmajohtaja Georg Henrik Wrede, Akavan lakimies Paula Ilveskivi, toimihenkilöiden keskusjärjestö STTK:n lakimies Anja Lahermaa sekä työryhmässä asiantuntijajäsenenä toimineet sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikön edustaja tasa-arvoneuvos Riitta Martikainen ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuspäällikkö Minna Salmi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos on organisaationa asettunut 6+6+6 -mallin taakse Päätösten tueksi -julkaisussaan vuodelta 2010.

TANE, STM:n vanhempainvapaatyöryhmä sekä eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta järjestivät Vanhempainvapaiden kehittämisseminaarin marraskuussa 2010. Seminaarin tarkoituksena oli kuulla poliitikkojen, alan järjestöjen, työmarkkinajärjestöjen ja tutkijoiden mielipiteitä vanhempainvapaiden uudistamisesta. Maria Kaisa Aula kertoi vanhempainvapaatyöryhmästä ja TANE:n puheenjohtaja Heidi Hautala toimi seminaarin puheenjohtajana.

Kun vanhempainvapaatyöryhmä julkisti muistionsa helmikuussa 2011, median kiinnostus oli suurta. TV-kanavat ilmaisivat uutislähetyksissään pettymyksensä työryhmän työn tuloksiin. Uutisoinnissa huomiota kiinnitti se, että 6+6+6 -mallia pidettiin lähtökohtana, ja kun tätä uudistusta ei saatu, oltiin petettyneitä. Helsingin Sanomien yleisönosastossa käytiin myös vilkas keskustelu sukupuolten tasa-arvoa edistävän pitkän isäkiintiön ja pitkän vanhempien jaettavissa olevan, valinnanvapautta korostavan vapaajakson paremmuudesta vanhempainvapaiden kehittämisessä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta työskenteli aktii-

visesti uudistuksen puolesta ja ehdotti useassa eri lausunnossaan ja hallitusohjelmataivoitteissaan vuosille 2011–2015 koko perhevapaajärjestelmän uudistamista 6+6+6 -mallin mukaisesti.

Askelia kohti 6+6+6 -mallia?

Kevään 2011 eduskuntavaalikampanjassa vanhempienvapaa ja sen uudistaminen ei saanut näkyvää sijaa. TANE:n järjestämässä tasa-arvovaalit -keskustelussa kuitenkin kaikki puolueet Suomen Keskustaa lukuun ottamatta puhuivat 6+6+6 -mallin puolesta.

Kesäkuussa 2011 nimitetyn, kuuden puolueen muodostaman Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa ei otettu kantaa minkään vanhempienvapaatyöryhmän esittämän mallin puolesta. Hallitusohjelmassa asetettiin tavoitteiksi lisätä isille merkittäviä vapaita, joustavoittaa isien vapaiden käyttöä ja mahdollistaa lapsen hoitaminen kotona vanhempienvapaavaran turvin nykyistä pidempään sekä parantaa erilaisten perheiden yhdenvertaisuutta perhevapaiden käyttäjinä. Myös osaikatyön ja osittaisen hoitovapaan yhdistämistä haluttiin kehittää. Konkreettinen kehittämistyö annettiin

kolmikantatyöryhmille. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2012–2015 askelet kohti isien lisääntyvää perhevapaiden käyttöä eivät konkretisoidu. Luonnosvaiheessa kirjattu maininta isille merkittävien vapaiden lisäämisestä edeten asteittain kohti 6+6+6 -mallia ei ole lopullisessa tasa-arvo-ohjelmassa mukana.

Syksyllä 2011 solmitussa työmarkkinakeskusjärjestöjen ja valtion välisessä raamisopimuksessa otettiin kuitenkin pieni askel kohti 6+6+6 -mallia, kun isäkuukausi päätettiin muuttaa aidoksi kiintiöksi purkamalla isäkuukauden saamisen yhteys vanhempienvapaan jakamiseen, vaikka isän käytettävissä olevien vapaapäivien lukumäärä ei lisääntynyt. Isän ei siis enää tarvitse pitää kahta viikkoa vanhempienvapaata äidin suostumuksella, vaan isällä on itsenäisesti käytössään 54 isyysrahopäivää, joista 18 voi pitää yhtäaikaa äidin kanssa. Isän vapaan käyttöä tehtiin myös joustavammaksi niin, että sitä voi pitää lapsen kaksivuotispäivään saakka ja lapsi voi olla välillä päivähoidossa tai kotihoidossa kotihoidon tuen turvin, ennen kuin isä pitää isyysvapaata. Muutokset ovat eduskunnan käsittelyssä syksyllä 2012 ja niiden on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2013 alusta.

LÄHTEITÄ

- Brandth, Berit and Kvande, Elin: Father presence in child care. In Jensen, An-Magritt and McKee, Lorna: Children and the Changing Family. Between transformation and negotiation. RoutledgeFalmer, London and New York 2003
- Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015. Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 2012:10
- Lainiala, Lasse: Perhepolitiikan uudet tuulet. Perhebarometri, Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E39/2010
- Parrukoski, Sanna and Lammi-Taskula, Johanna: Parental Leave Policies and the Economic Crisis in the Nordic Countries. Seminar Report. THL Raportti 24/2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/c2223657-48f5-4e25-a9db-c532a15d6bcd>
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston kanslia 22.6.2011
- Salmi, Minna, Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna: Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 24/2009. http://www.tem.fi/files/22983/TEM_24_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna: 6+6+6 -malli vanhempienvapaan uudistamiseksi. Päätösten tueksi 1/2010. THL, Helsinki 2010. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/2f6cd5ed-58a1-490b-b365-937caa90fb1b>
- Sauli, Hannele, Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna: Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. Yhteiskuntapolitiikka 76(2011):5, 535–543. Saatavilla osoitteessa <http://www.stakes.fi/yp/2011/5/sauli.pdf>
- Vanhempienvapaatyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö, Selvityksiä 2011:12
- Wall, Karin: Research on the 'daddy month' in Portugal. Presentation in the 9th annual seminar of the International Leave Policies and Research Network, Ljubljana 13–14 September 2012. Available at www.leavenetwork.org

EEVA-SISKO VEIKKOLA

TANE JA TILASTOT – NAISET NÄKYVIIN

Tasa-arvopolitiikan voimistuminen 1970-luvulla johti naisten ja miesten asemaa kuvaavien tilastotietojen kokoamiseen ja julkaisemiseen yhtenä kokonaisuutena. Aloite tuli tasa-arvoasiain neuvottelukunnalta. Tavoitteena oli auttaa naisten asemasta ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta kiinnostuneita löytämään keskeisimmät tarvitsemansa tilastotiedot yhdestä julkaisusta. Jo aivan toimintansa alussa TANE totesi tarvitsevansa faktatietoja ja pyysi niitä Tilastokeskukselta.

Tilastokeskus keräsi neuvottelukunnan pyytämät tiedot olemassa olevista aineistoistaan, mutta paljon neuvottelukunnan toivomia tietoja jäi puuttumaan. Tiedot julkaistiin neuvottelukunnan toimittamana valtioneuvoston kanslian julkaisusarjassa.

Eeva-Sisko Veikkola toimi Tilastokeskuksessa suunnittelijana tehtäväalueenaan tasa-arvotilastojen koordinointi/sukupuolten asemaa kuvaavat tilastot. Tasa-arvotilastotyötä 1970-luvulta asti, kunnes jäi eläkkeelle vuonna 2001. Olennainen osa työtä oli yhteistyö TANE:n sihteeristön ja sittemmin tasa-arvovaltuutetun kanssa tasa-arvotyössä tarvittavien tietojen tuottamiseksi. Moni kehittämishanke sai alkunsa tämän yhteistyön tuloksena. TANE:n Tutkimusjaoston jäsen 1996-2001, jossa kehitti tasa-arvobarometriä sekä naisten yhteiskunnallista osallistumista kuvaavia mittareita/indikaattoreita. Samapalkkaisuusjaoston jäsen Veikkola oli vuosina 1989-1991. Veikkola teki merkittävän työn tasa-arvotilastojen kehittäjänä.

Koottua tietoa naisista

Kesti vielä kotvasen aikaa ennen kuin Tilastokeskus alkoi selvittää naisten asemaa kuvaavien tilastojensa sisältöä ja alkoi laatia niiden pohjalta omia julkaisuja. Sysäys siihen tuli 1970-luvun lopulla hallituksen naisten aseman edistämistä koskevan lyhyen tähtäyksen ohjelman myötä. Valtiovarainministeriö velvoitti tuolloin Tilastokeskusta laatimaan selvityksen siitä, missä määrin Tilastokeskuksen olemassa olevasta aineistosta oli mahdollista saada sellaisia tietoja, joita oikeus-, opetus-, sosiaali- ja terveys- sekä työvoimahallinnon alat tarvitsivat sukupuolten tasa-arvon selvittämiseksi ja edistämiseksi, ja mitä uusia tietoja asiasta mahdollisesti olisi laadittava ja julkaistava.

Yksi selvityksen tuloksista oli ehdotus, että Tilastokeskus alkaisi laatia säännöllisin väliajoin naisten asemaa kuvaavia kokoomajulkaisuja. Sukupuolen mukaista erittelyä ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon kuvaamista ei tuolloin tilastoviranomaisissa koettu tärkeäksi, mitä kuvaa se, että samoihin aikoihin käynnistyneessä sosiaali-indikaattorityössä sukupuolen mukaiset erittelyt jäivät vähäiselle huomiolle.

Sukupuoli näkyviin

Ensimmäinen kokoomajulkaisu ”Naisen asema” ilmestyi kesällä 1980. Neuvottelukunnan rooli sen valmistumisessa oli merkittävä sekä sisällön suunnittelussa että julkaisun rahoittamisessa. Julkaisua suunnitelleeseen työryhmään kuului tasa-arvosian neuvottelukunnan edustajan lisäksi sisällön kannalta tärkeimpinä Tilastokeskuksen ulkopuolisten tilastojen tuottajina Kansaneläkelaitoksen ja valtiovarainministeriön edustajat.

Työryhmä havaitsi tilastoissa useita puutteita tasa-arvon kuvaamisen näkökulmasta. Se saikin jatko tehtäväkseen laatia näiden kokemustensa pohjalta ehdotuksen Tilastokeskuksen tilastojen kehittämiseksi kuvaamaan paremmin sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Tilastokeskus päätti työryhmän ehdotuksesta useista kehittämistoimenpiteistä, jotka koskivat tilastojulkaisujen sisältöä ja tilastojen tietosisältöä. Tilastokeskus päätti myös naisen asemaa kuvaavan kokoomajulkaisun laatimisesta kerran viidessä vuodessa. Yhteydenpidon helpottamiseksi Tilastokeskus nimesi myös tilastoilmiöalueittaiset yhteyshenkilöt, jotka myös toimivat asiantuntijoina kokoomajulkaisuja laadittaessa.

Tasa-arvoa taskukoossa

Ensimmäisen tasa-arvovaltuutetun, Paavo Nikulan toivomuksesta kehitettiin vuonna 1987 yhteistyössä taskutilasto ”Tietoja naisista ja miehistä. Sukupuolten välinen tasa-arvo Suomessa”. Sen piti sisältää tärkeimmät tasa-arvotyössä tarvittavat tiedot, olla pienikokoinen ja mahtua miesten puvun takin rintataskuun ja naisten käsilaukuun, jotta se olisi helposti mukana kuljettavissa ja esille otettavissa. Taskutilastoa alettiin laatia säännöllisesti joka toinen vuosi. Se on tarkoitettu tietolähteeksi kaikille sukupuolten asemasta ja tasa-arvosta kiinnostuneille, joten siihen pyrittiin kokoamaan keskeisimmät tasa-arvotyössä tarvittavat tiedot.

Toinen parannus naisten ja miesten asemaa kuvaavien tilastotietojen käyttäjien tarpeisiin oli ”Naiset ja miehet numeroina” lehdykkä, jota alettiin julkaista joka toinen vuosi vuodesta 1990 alkaen. Tätä lehdykkää Tilastokeskus jakoi messuilla ym. tilaisuuksissa ja sitä toimitettiin TANE:lle jaettavaksi tasa-arvotietoja tarvitseville. Kesällä 1994 ennen Suomen liittymistä EU:hun toimitimme Liisa Husun kanssa tasa-arvovaltuutetun toivomuksesta tilastolehdykän ”Naiset Suomessa ja EU-maissa”. Ulkoministeriön Eurooppa -tiedotus painatti sen ja sitä oli jaossa mm. pohjoismaisessa naisten forumissa elokuussa 1994.

Yhteistyöllä eteenpäin

Tilastokeskuksen yhteyshenkilöiden, tasa-arvovaltuute-

tun ja -neuvottelukunnan sihteeristön välisiä tapaamisia alettiin järjestää vuosittain yhteistyön kehittämiseksi. Yhteistyön tuloksena sai alkunsa moni teemajulkaisu ja kehittämishanke, mm. naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevat haastattelututkimukset, tasa-arvobarometri ja yhteiskunnallista osallistumista kuvaava tilastojulkaisu. Yhteistyö on ollut hedelmällistä antaen virikkeitä ja tarvittavaa Tilastokeskuksen ulkopuolista moraalista ja aineellista tukea naisten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa kuvaavan tilastotuotannon kehittämässä. Neuvottelukunnan rahallinen tuki on ollut ratkaiseva sekä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa että tasa-arvobarometriä koskevissa hankkeissa.

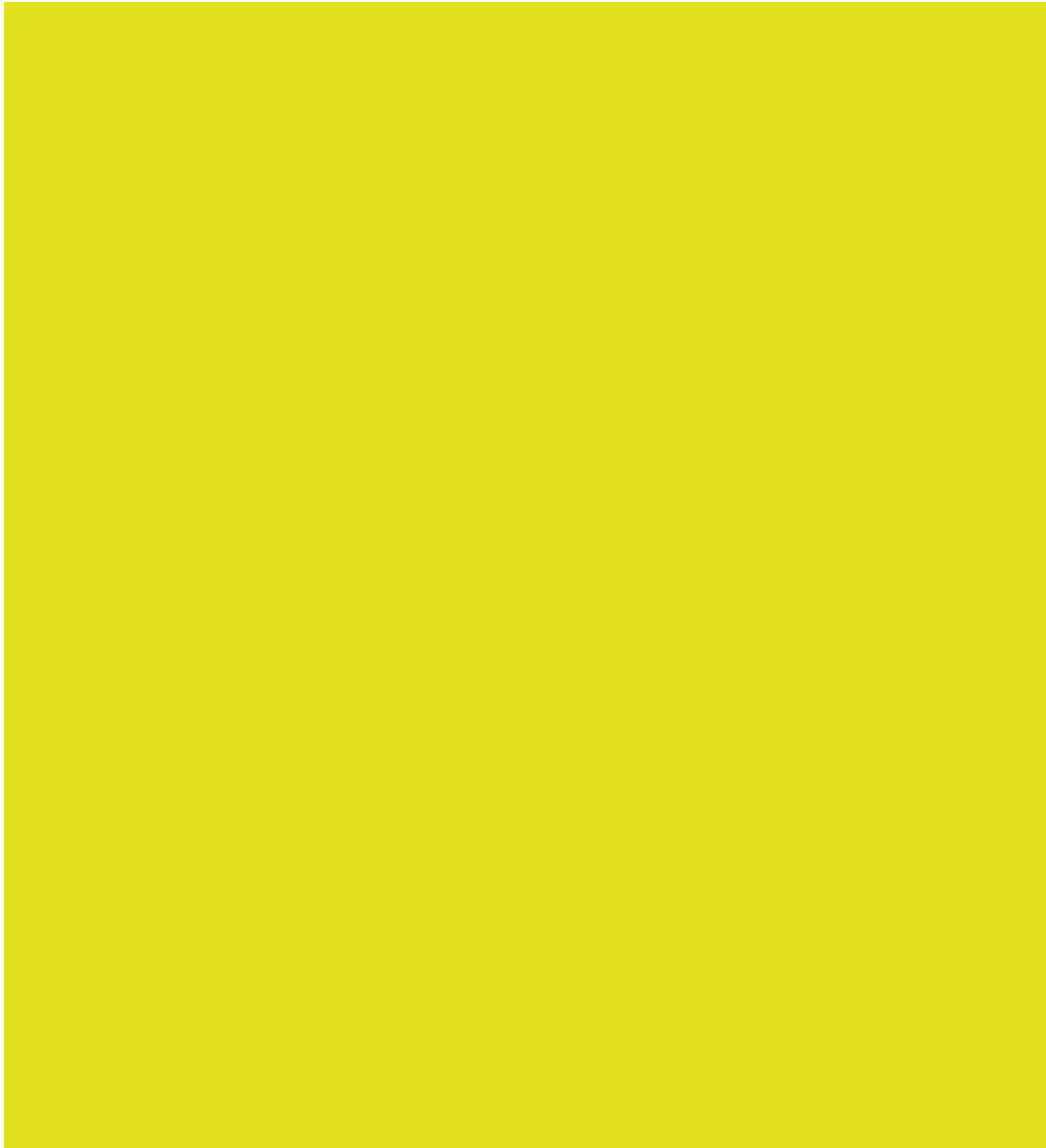
Tärkeiksi suuntaviivoiksi tasa-arvotilastojen kehittämistarpeen määrittelyssä ovat muodostuneet hallituksen tasa-arvo-ohjelmat ja tasa-arvolaki, samoin YK:n naisten maailmankonferenssin päätösasiakirjat sekä pohjoismaisen ministerineuvoston tasa-arvo-ohjelmat. Usein kyse on ollut hajallaan eri tilastoaineistoissa ja -julkaisuissa olevien tietojen kokoamisesta, muokkauksesta, analysoinnista ja julkaisemisesta yksien kansien sisällä.

Täyspäiväisesti tasa-arvotilastoja

Tilastokeskuksen suunnitteluosastolla oli 1970-luvun

puolivälissä vain harvoja naisia. Henkilötilastoja tuntevana sain tehtäväkseni koordinoida TANE:lta tulleen pyynnön mukaisesti naisia koskevien tietojen kokoamisen eri tilastoista. Siitä seurasi vuosien kuluessa luontevasti jatkoa. Työni sisälsi tietojen käyttäjien palvelemista selvittämällä kulloiseenkin tarpeeseen, mitä naisia koskevia tilastotietoja Tilastokeskuksella oli tarjota. Sain laadittavakseni naisten asemaa kuvaavia kokoomajulkaisuja, organisoin Tilastokeskuksen aineistoihin perustuvia selvityksiä ja tutkimuksia sukupuolten tasa-arvosta, toimitin teemajulkaisuja. Pohjoismaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen antoi myös intoa ja virikkeitä työhöni. Usein olin se, jonka puoleen ensimmäisenä käännyttiin, kun haluttiin tietää, mistä naisia tai sukupuolten välistä tasa-arvoa kuvaavia tilastotietoja löytyisi.

Ajan mittaan tehtävä vei yhä enemmän aikaani ja lopulta siitä muodostui täyspäiväinen 1990-luvulla. Jäin toimestani eläkkeelle syksyllä 2001. Koko tämän ajan TANE:n sihteeristö ja myöhemmin tasa-arvovaltuutettu olivat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Läheinen yhteistyö näin keskeisten tietojen käyttäjien kanssa teki työstä mielenkiintoista ja antoi voimia muuten omissa virastossa niin yksinäiseen työhön.

AIHEITA JA VAIHEITA

Tiina Harpf on toimittaja,
kulttuurityöntekijä. Helsingin
kaupungin tasa-arvotoimikunnan
jäsen 2005-2012

TIINA HARPF

ARKISTOKURKISTUKSIA

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan arkisto kattaa TANE:n julkaisut, kannanotot ja lausunnot sekä kaiken mahdollisen kirjeenvaihdon mm. eri ministeriöiden välillä. Lisäksi arkisto sisältää lukuisan määrän TANE:a koskevia lehtileikkeitä vuodesta 1972 vuoteen 1998, jolloin leikkeiden tilaus oli säästösyistä lopetettava.

Arkiston on koonnut osastosihteeri Anne Silfverberg. Hän kutsuu arkistoa hauskaasti TANE:n hermokeskukseksi, josta löytyy kaikki toiminta ja tunnelmat, ilot ja kiistat.

Pääsihteeri Hannele Varsa otti minuun yhteyttä syksyllä 2011, koska TANE:n arkistoa haluttiin käyttää 40-vuotisjuhlaa varten. Arkiston

Sukupolvipalapeli -näyttely
Kansalliskirjastossa 2012

KUVA: SISKO VUORIKARI

aarteita olikin esillä touko-lokakuussa 2012 Suomen Kansalliskirjastoon suunnittelemassani näyttelyssä nimeltä Sukupolvipalapeli.

Aloin kerätä arkistoon myös digitoitua lehdistö-, kuva- ja äänimateriaalia. Mukaan tarttui monta hyvää kokemusta yhteistyön voimasta.

Yleisradion Kirjasto-tietopalvelu antoi apuaan ja nyt arkistossa on vuosien varrelta jo toistatuhatta leikettä teemoista, joiden ympärille TANE:n toiminta on keskittynyt. Lasten päivähoito, perheväkivalta, burnout, yötyö, näin muutamia mainitakseni. Olen kerännyt artikkelit eri puolilla Suomea ilmestyvistä lehdistä, ja pyrkinyt pitämään myös lehtien poliittisen kirjon monipuolisena. Maamme ruotsinkielinen lehdistö kirjoitti aktiivisesti tasa-arvokysymyksistä, joten artikkeleita löytyy myös toisella kotimaisellamme.

Aineistoa kerätessä on jännittävällä tavalla saanut ikään kuin pikakelattuna nähdä Suomen matkan 24/7 yhteiskunnaksi. Tuntuu myös käsittämättömältä, mi-

ten lyhyt aika joistain asioista on. Esimerkiksi raiskaus avioliitossa muuttui Suomessa rikokseksi vasta vuonna 1994, siis alle 20 vuotta sitten.

Kevään ja kesän aikana tein kymmenestä TANE-vaikuttajasta äänitallenteet neuvottelukunnan arkistoa ja tiedottamista varten. Niissä haastatellut muistelevat vapaasti omaa työskentelyvaihettaan TANE:ssa. He kertovat merkityksellisimpinä pitämistään työpainotuksista ja työn arjen tapahtumista. Osia haastatteluista on luettavissa myös tässä kirjassa.

Äänitallenteita on aina mukava tehdä. Ihmisen ääni on ilmaiseva ja intiimi väline. Sen avulla myös huumori ja ironia nousevat esiin ehkäpä helpommin ja spontaanimmmin kuin kirjoitetussa tekstissä. Vakavien asioiden ohessa haastatteluissa kuuluu myös iloinen nauru ja innostus tehdystä työstä ja yhteisistä saavutuksista. Kenties äänitallenteista on iloa tulevillekin sukupolville. Saattaahan olla, että viisikymmenvuotisjuhla-kirja onkin jo multimediaa.

Neljäkymmentä
vuotta tasa-arvotyötä:
lähtölaukaus
1970-luvulla

LEILA MÉLART

TASA-ARVO - MARGINAALISTA PÄIVÄNVALOON

Leila Mékart, aikaisemmin Räsänen, kasvoi naisasiaan opiskelunsa herättämistä kysymyksistä käsin. Kiinnostus johti pitkään työrupeamaan tasa-arvoasian neuvottelukunnan pääsihteerinä. Ensimmäinen vaihe kesti vuodesta 1972 vuoteen 1985 ja toinen vuodesta 1995 vuoteen 2001. Siinä välissä hän toimi

Pohjoismaiden ministerineuvoston tasa-arvohankkeen AVAA-BRYT vetäjänä Suomessa sekä tasa-arvovaltuutetun ylitarkastajana ja neuvottelevana virkamiehenä. 2000-luvulla työ jatkui sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvoyksikössä. Eläkkeelle hän siirtyi tasa-arvoneuvoksen virasta 2007.

”Kiinnostuin naisasiasta, kun aloin 1959 opiskella yliopistossa psykologiaa. Menin aika pian naimisiin ja sain lapsia, joita kotiapulainen hoiti. Siinä ei ollut siihen aikaan mitään kummallista”, kertoo tasa-arvoneuvos Leila Mékart.

Mékart erikoistui lapsipsykologiaan. ”Sen ajan lapsipsykologia ei tuntenut päivähoitoa. Mutta suhtautui epäillen tilanteisiin, joissa äiti ei itse hoitanut lap-

KUVA: JYRKI VESA

siaan ja rinnasti ne jopa ´äidinriistoon´. Minulla on suomalainen tausta, minunkin äitini oli ollut töissä ja meillä oli kotiapulainen. Monet lapset olivat jo siihen aikaan päivähoitossa”.

Kiinnostus johti siihen, että Mélarth teki aiheesta gradun. Samoihin aikoihin, vuonna 1966, perustettiin Yhdistys 9. ”Saatoinkin olla ainoa, joka oli perehtynyt lasten päivähoitoon modernista näkökulmasta käsin. Niin tulin Yhdistys 9:ään päivähoiton asiantuntijaksi, mitä en tietenkään siinä vaiheessa ollut. Mutta siitä työ lähti”.

Yhdistys 9 ja naisten asemaa tutkiva komitea olivat Mélartin kouluja. ”Olin yhdistyksen puheenjohtajanaikin toiseksi viimeisen vuoden”. Yhdistyksen sanoma perustui sen ajan sosiologisiin löytöihin sukupuoliroolin käsitteestä käsin.

”Silloin ajateltiin, että vialla olivat vanhat agrariaajan sukupuoliroolit, miesten ja naisten välinen työnjako ja sitä kannattavat asenteet ja arvot. Yhdistyksen mielestä työnjakoa piti kokonaan muuttaa, siitä hyötyisivät paitsi naiset myös miehet.”

Työ yhdistyksessä vei Mélartin sihteeriksi Naisten asemaa tutkivaan komiteaan. ”Se oli asetettu 1966, kun vasemmisto sai suuren vaalivoiton. Luultavasti sosialidemokraatit saivat sitten puhuttua hallituksen reagoimaan aiheesta käytyyn keskusteluun”.

Mélarth aloitti komitean sihteerinä muutama kuukausi sen asettamisen jälkeen, ”kun siihen tarvittiin kirjoitettavaa ihmistä. Komitean sihteerinä sain tehdä itsenäistä työtä. Luin selvityksiä, tutkin tilastoja ja haastattelin virkamiehiä ja asiantuntijoita. Kirjoitin luonnokset teksteiksi ja ehdotuksiksi. Komitea käsitteli ja hyväksyi ne. Samoja ihmisiä toimi sekä Yhdistys 9:ssä että komiteassa. Työ oli hyvin rakentavaa.”

Kiireellinen päivähoito

Ensimmäisen paperinsa komiteassa Mélarth teki lasten päivähoitosta, sehän oli hänelle tutuinta. Hän teki selvi-

tyksen tilanteesta ja ehdotukset epäkohtien korjaamiseksi. Samoihin aikoihin Sosiaalivaltion pääjohtaja Alli Lahtinen asetti työryhmän pohtimaan lasten päivähoiton kehittämistä ja ratkaisemista. ”Siinä olivat mukana muun muassa Kaarina Suonio, Kati Peltola ja minä”. Ajatuksena oli, että työryhmä laatisi päivähoiton luomiseksi tarvittavan lakiehdotuksen. Mutta koska se oli vain asiantuntijoiden laatima, tarvittiin vielä hallituksen asettama komitea kansanedustaja Pirkko Aron johdolla tekemään lopullinen esitys. Se teki työnsä nopeassa tahdissa niin, että eduskunta hyväksyi päivähoitolain 1972”.

Kun Naisten asemaa tutkivan komitean mietintö valmistui 1970 ja se oli niin Yhdistys 9 -henkinen, yhdistyksessä katsottiin, että sen työt oli tehty. Yhdistys päätettiin lopettaa. ”Ajattelimme, että komiteamietintö oli se paketti, jota valtion ja kuntien piti ryhtyä toteuttamaan”.

Naisten asemaa tutkineen komitean mietinnössä ehdotettiin Tasa-arvoinstituutin tai vastaavan perustamista. ”Muistaakseni se oli Klaus Mäkelän idea. No, sellaisethan eivät mene läpi valtiovarainministeriössä. Sitten saatiin uusi vasemmistohallitus, Rafael Paasion vähemmistöhallitus. Sosialidemokraattiset naiset kävivät esittämässä pääministerille tasa-arvoasiain neuvottelukunnan perustamista ja se perustettiinkin 1972. Klaus Mäkelä oli pääministerin sihteerinä, joten kanavat olivat auki. Neuvottelukunta asetettiin keväällä ja syksyllä palkattiin työntekijät”.

Uuden tasa-arvoasiain neuvottelukunnan työhuoneet olivat valtioneuvoston kanslian pohjakerroksessa. Siellä olivat myös talon autonkuljettajien työtilat. Huoneiden yläosassa oli kellari-ikkunat, joista näkyi Senaatintorille. Että ei se mikään huono paikka ollut, sanoo Mélarth.

Termien moninaisuutta

Naisten asemaa tutkinut komitea käsitteli nimensä mukaisesti naisten asemaa. Mélarth toteaa, että hän ei ole

terminologian näkökulmasta katsonut, kuinka paljon komiteassa käytettiin termiä tasa-arvo ja kuinka paljon termiä naisten asema.

”Silloin puhuttiin naisten aseman parantamisesta ja sukupuoliroolien muuttamisesta, mikä sisälsi myös miehet. Vuoden 1970 paikkeilla ja sen jälkeen tasa-arvosta tuli hegemonistinen käsite. Jos pystyi osoittamaan jonkin uudistuksen edistävän tasa-arvoa, sitä puollettiin yhteiskunnallisessa keskustelussa ja eduskunnassa. Tasa-arvoa ei kukaan voinut vastustaa, kertoo Mélar. ’Naisten aseman’ tilalle ja rinnalle tuli ’naisten ja miesten välinen tasa-arvo’, lyhyemmin ’sukupuolten tasa-arvo’. Muistan ajatelleeni, että ’naisten aseman edistämisestä’ luopuminen on ideologinen kompromissi, muistelee Mélar. ”Olin sen kannalla siksi, että sillä perusteella sai eteenpäin asioita, joita termi naisten aseman parantaminen ei olisi edistänyt. Tietenkin kannatin miesten aseman parantamista ja miesten mukaantuloa, mutta usein oli kysymys vähän erilaisista ongelmista ja eri tyyppisten toimenpiteiden tarpeesta.”

Tasa-arvon ohella myös yhteiskunnallinen ohjaus oli 1970-luvun alussa kova sana. Niinpä eduskunnassa tai hallituksessa oli tarkoitus perustaa valtioneuvoston kanslian yhteyteen yhteiskuntapoliittinen neuvottelukunta, muistelee Mélar. Siihen olisi nimitetty edustajat sekä hallituspuolueista että oppositiosta. ”Ideana oli tehdä siitä korkealla tasolla, toimiva vastavoima valtiovarainministeriön talouspoliittiselle ohjaukselle. Sitä varten oli muistaakseni kahtena vuonna varattu budjettiin rahatkin.” Hankkeesta ei sitten kuitenkaan tullut mitään.

Niihin aikoihin valtioneuvoston kansliassa oli saamelaisasiain neuvottelukunta, saaristolaisasioiden neuvottelukunta ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Romaniasioiden neuvottelukunta oli perustettu jo 1956. ”Eli valtioneuvoston siipien suojiin koottiin vähemmistöjen tai syrjintää kokevien ryhmien edustuksia”.

Epättydyttävä määrittely

Leila Mélar avaa käsitteiden sisältöjä. ”Silloin alussahan tasa-arvo ei tarkoittanut suinkaan pelkästään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Se oli yleinen termi. Niinpä käytettiinkin selvennykseksi ilmauksia sukupuolten välinen tasa-arvo tai naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen. Kun yhteiskunnallinen ilmapiiiri muuttui ja koko tasa-arvon idea jäi taustalle, käsite naisten ja miesten välinen tasa-arvo oli ainoa, joka selvisi tästä tasa-arvotavoitteen arvon alenemisesta. Se oli ainoa tasa-arvo, josta enää puhuttiin. Siten riitti, kun puhui tasa-arvon edistämisestä. Kaikki tiesivät, että se tarkoittaa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.”

Tasa-arvo voidaan tulkita anglosaksisesta lähtökohdasta, jossa käsite ymmärretään mahdollisuuksien tasa-arvona, kun taas Pohjoismaissa sillä tarkoitetaan toteutuksen tasa-arvoa. ”Luulen, että silloin alussa meillä ei ollut paperille pantuna tätä erottelua, eikä tasa-arvoa problematisoitu suhteessa anglosaksiseen lähtökohtaan. Oli ikään kuin itsestään selvää, että tasa-arvo tarkoittaa aina toteutunutta tasa-arvoa”.

Kun piti esimerkiksi määritellä, missä määrin naiset ja miehet olivat tasa-arvoisia jollakin elämänalueella, niin aina tarkasteltiin tilannetta todellisuudesta käsin, siitä mitä esimerkiksi tilastot kertoivat, selventää Mélar asiaa. Ajateltiin, että vaikka oikeudelliset ja muutkin mahdollisuudet olisivat olleet olemassa, on kuitenkin aivan eri asia, miten ne toteutuvat käytännössä.

”Vastaavasti aluepoliittisella tasa-arvolla ei tarkoitettu mahdollisuuksien tasa-arvoa, vaan todelliseen asemaan perustuvaa tasa-arvoa”.

1970-luvulla rakennettiin suomalaista hyvinvointivaltiota. TANE:n tärkein tehtävä oli huolehtia siitä, että perustettavat rakenteet palvelivat yhtä hyvin naisia kuin miehiä. Uudistustyö tapahtui paljolti komiteavalmistelussa. Mietinnöt lähetettiin lausuntokierroksille ja viimeistään tällöin TANE pääsi perehtymään niihin.

TANE esitti yleensä muutosehdotuksia perusteluineen ja hyvin usein ne johtivat tulokseen. Liian myöhäinen mukaanpääsy oli kuitenkin usein toistuva ongelma.

Neuvottelukunta teki myös omia aloitteita. Näihin perustuivat mm. tasa-arvolain säätäminen, isyysloma, hallituksen tasa-arvo-ohjelma, naisen oikeus omaan sukunimeen, kaikkien virkojen avaaminen naisille, vaatimukset samapalkkaisuuden edistämisestä, maatalousemäntien sosiaaliturvan ja eläkkeiden korjaaminen ja emäntien työn tasa-arvoinen määrittely isännän työn kanssa. Otimme käsiteltäväksi sellaisia epäkohtia, joille ei vielä oltu esitetty tyydyttävää ratkaisua. Tutkimme ja neuvottelimme kunnes tyydyttävät toimenpide-ehtotukset saatiin aikaan.

Lasten päivähoito

Lasten päivähoito on ollut keskeisiä asioita tasa-arvotyön saralla.” Laki tuli voimaan 1973, mutta sen jälkeen taisteltiin yli 10 vuotta toteutusaikataulusta. Se merkitsi käytännössä riittäviä määrärahoja valtion budjettiin kuntien valtionosuuksien turvaamiseksi ja päivähoitopaikkojen määrän lisäämiseksi. Mélar muistaa, kuinka katkeralta tuntui, kun toteutusajankohta päätettiin siirtää vuodesta 1980 vuoteen 1990. ”Se tuntui olevan äärettömän kaukana”.

Koska TANE:ssa oli kaikkien puolueiden edustus, neuvottelukunnan arvovalta asioiden eteenpäinviejänä kasvoi vähitellen. ”Sillä oli poliittista voimaa”, sanoo Mélar. Neuvottelukunnassa olivat mukana yleensä poliittisten naisjärjestöjen pääsihteerit. Nämä veivät tietoa omiin puolueisiinsa. Samoin mukana olleet kansanedustajat jatkoivat keskustelua puolueissaan.

”Poliittisen väylän kautta neuvottelukunnan ajatukset saivat alkuaikoina tuulta purjeisiin. 1970-luvulahan yhteiskunnallinen keskustelu tasa-arvosta oli kuitenkin suppeiden piirien keskustelua, joskin se oli aika näkyvää.”

Aborttikeskustelu

Kansallinen aborttikeskustelu ja kiihkeä väittely käytiin rajoitetun aborttioikeuden ja vapaan abortin välillä. Siihen aikaan ehkäisyneuvonta oli alkeellisella tasolla. Oli lääkärin vallassa päättää ehkäisyvälineiden, paitsi kondomin, saamisesta. Oli lääkäreitä, jotka eivät suostuneet kirjoittamaan reseptiä joillekin ikäryhmille, naimattomille naisille tai terveille nuorille rouvillekaan. Vielä paljon vaikeampaa oli saada lupa aborttiin. Laittomat abortit ja niitä seuraavat komplikaatiot olivat yleisiä.

”Vapaata aborttia puolustavat lähtivät usein siitä, että kaikilla lapsilla on oikeus syntyä toivottuna. Tätä eivät abortin vastustajat kiistäneet. Mutta he sanoivat, että tämä oikeus on toteutettava ehkäisyvalistuksen ja -neuvonnan kautta. Niinpä ehkäisyvalistuksen ilosanomaa julistettiin myös vanhoillisten piirien taholta koko aborttikeskustelun ajan. Kun kansanterveyslaki uudistettiin aborttikeskustelun jälkeen, siihen kirjattiin periaate, jonka mukaan maksuton ehkäisyvalistus ja ehkäisyvälineiden jako tai oikeus niihin kuuluvat kansanterveyden piiriin ja terveyskeskusten tehtäviin. Tämä uudistus ei enää kohdannut vastustusta.

Syrjintää vai tasa-arvoa?

Naisten aseman parantaminen työelämässä ja sukupuolisyrynnän poistaminen olivat alusta alkaen TANE:n keskeisiä tehtäviä. Syrjinnän käsite oli suomalaisille uusi, eikä naisten heikompaan asemaan mielletty syrjinnän termin. Syrjintää ei uskottu olevan suomalaisessa yhteiskunnassa, niin kuin korruptionkaan esiintymiseen ei uskottu ennen kuin kiistattomia tapauksia tuli esiin.

Lähtökohtana TANEssa käydyille keskusteluille olivat Kansainvälisen työjärjestön ILO:n samapalkkaisuussopimus ja Syrjinnän kieltävä yleissopimus no 111 sekä kaksi ihmisoikeussopimusten tyyppistä sopimusta, joista toinen oli sosiaalisten, taloudellisten ja siviilisyksellisten oikeuksien sopimus, toinen käsitteli kansa-

laisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia. Niissä kiellettiin syrjintä selkeästi. Poliittisten oikeuksien ja kansalaisoikeuksien sopimuksessa mainittiin lisäksi, että sukupuoleen kohdistuva syrjintä on kielletty”.

TANE:en perustettiin Työmarkkinajaosto vuonna 1973 ja sen sihteeriksi nimitettiin Eeva-Liisa Tuominen. Jaosto ryhtyi tutkimaan syrjintää. Se keräsi muun muassa sanomalehdistä havaintoja ilmoituksista, joissa haettiin vain naisia tai vain miehiä töihin. Lehtiä luettaessa pyrittiin havaitsemaan lehtikirjoitusten mahdollinen syrjivä sävy.

”Silloinen työsopimuslaki kielsi sukupuoleen kohdistuvan syrjinnän työsuhteen aikana. Kuitenkaan sen perusteella ei tietäksemme koskaan oltu nostettu yhtään oikeusjuttua. Syrjinnän kieltäminen ei ollut aktiivista oikeutta. Eikä laki kieltänyt työhönotossa tapahtunutta syrjintää.” TANE vaati työhönottoa koskevan syrjintäkiellon kirjoittamista työsopimuslakiin. Se vain ei saavuttanut suurempaa vastakaikua.

YK:ssa oli hyväksytty naisten syrjinnän kieltävä julistus 1967, ja 1970-luvulla sen pohjalta tehtiin sopimusluonnos. Kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävä sopimus (myöhemmin Naisten oikeuksien sopimus, CEDAW-sopimus) hyväksyttiin YK:ssa 1979. Vuonna 1980 YK:n Naiskonferenssissa Kööpenhaminassa jäsenvaltioita kutsuttiin allekirjoittamaan sopimus. Hallitus valtuutti tasa-arvosta vastaavan ministeri Eino Uusitalon allekirjoittamaan sopimuksen. Muistan minikäläisen ahaa-elämyksen koin lukiessani sopimuksen toisesta artiklasta: ”Sopimusvaltion tulee varmistaa, että tuomioistuinten tai muiden julkisten laitosten välityksellä naisille taataan tehokas suoja kaikkea syrjintää vastaan.” Oli siis taattava tehokas suoja! Sitä Suomen laki ei taannut. Mélargille selvisi, että tässä on se pohja, josta käsin voidaan tehdä uutta lainsäädäntöä. Sillä olisi suurempi painoarvo kuin työsopimuslain muutosvaatimuksella. Tämä tapahtui 1980. Tehokkaan suojan

käsite sisältää myös sen, että oikeuteen pääsee helposti turvautumaan. Tarvitaan matalan kynnyksen viranomainen, joka tutkii syrjintävaihteen ja puolustaa syrjinnän kohteeksi joutunutta.

Varaumiin kautta sopimukseen?

Kuten sanotti, Suomi oli jo aiemminkin ratifioinut sukupuolisyryjinnän kieltäviä kansainvälisiä sopimuksia, mutta niistä ei ollut seurannut naisiin kohdistuvan syrjinnän estämiselle mitään. Naisten syrjinnän laajuutta ei ymmärretty eikä sitä kohtaan osoitettu kiinnostusta ihmisoikeuspiireissä.

Tapana oli ollut, että Suomi ratifioi kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Mélarg epäili, että naisten oikeuksien sopimuskin ratifioitaisiin, mutta liian nopeasti, ilman että täytetään sopimukseen sisältyvät ehdot. Mélarg selventää sopimusten hyväksymiskäytäntöä: Jos sopimusvaltio ei eduskunnan hyväksynnän yhteydessä täytä joitakin sopimuksen ehtoja, sopimusvaltio voi tehdä varauksen. Varaumassa jäsenvaltio sitoutuu korjaamaan puutteen tiettyssä ajassa. Kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien sopimukseen oli tehty varaus, joka koski pidätysajan pituutta ilman tuomioistuimen päätöstä. Se oli meillä pidempi kuin sopimus salli. ”Eikä sitä korjattu. Tästä oli varmaan saatu huomautuksiakin”.

Mélarg epäili, että myös naisten syrjinnän kieltävä sopimus voitaisiin hyväksyä varaumiin. Tällöin menetettäisiin sopimuksen hyväksymiseen liittyvä uudistuspotentiaali, oikea hetki, ja kamppailu syrjinnän kiellosta jatkuisi sopimuksen hyväksymisen jälkeen kuten ennenkin. Tämä voitaisiin välttää, jos hyväksyttäisiin ajatus siitä, että sopimusehdot pitää täyttää jo sopimusta hyväksyttäessä. Tämä edellyttäisi että sopimuksen vaatimukset tutkitaan pätevästi ja sopimuksen koko potentiaalia hyödyntäen.

Yleensä ulkoasiainministeriö arvioi, täyttääkö valtio sopimusehdot. ”Aikaisemmatkaan vastaavat sopi-

mukset eivät johtaneet naiseen kohdistuvan syrjinnän osalta mihinkään. Jäljet pelottivat. Olisi tärkeää, että tasa-arvoasiain neuvottelukunta pääsisi vaikuttamaan sopimuksen ehtojen tutkimiseen. Mélar muistaa, kuinka hän pohti tilannetta yhdessä UM:n oikeudellisella osastolla työskentelevien virkanaisten, kuten Anja-Riitta Ketokosken kanssa.

Ratkaisuksi tuli, että valtioneuvoston kanslia esitti ulkoasiainministeriölle, että TANE saisi tehtäväkseen valmistella sopimuksen ratifiointia koskevan selvityksen. Kansliapäällikkö Uolevi Hakavuori oli hyvin myönteinen, kun Mélar kävi asiaa esittelemässä. Kanslia asetti myös virkamiestyöryhmän TANE:n avuksi selvitystä tekemään.

Tiukka seula

”TANE toivoi tietysti, että ministeriöistä asetettaisiin työryhmiin päteviä juristeja, jotka olisivat kiinnostuneita tasa-arvon edistämisestä ja hyvin perehtyneitä siihen. Meillä oli hyviä yhteistyökumppaneita eri ministeriöissä”, sanoo Mélar ja mainitsee esimerkkeinä Matti Savolaisen oikeusministeriöstä ja Matti Ilosen työministeriöstä. Ulkoasiainministeriössä työskenteli Holger Rotkirch, joka oli ollut Yhdistys 9:n puheenjohtaja. Heistä tulikin työryhmän kantavia voimia.

Sihteerin työryhmä sai hankkia itse. ”Pyysin tehtävään Niklas Bruunin, joka oli työoikeuden asiantuntija” TANE:sta sihteerinä toimi Eeva-Liisa Tuominen, joka jo työmarkkinajaoston sihteerinä oli hyvin perehtynyt työsyrijintäkysymyksiin. Työryhmä päätyi siihen, että tärkeintä oli työsyrijinnän poistaminen. TANE oli jo aiemmin esittänyt naisen oikeutta omaan sukunimeen avioliitossa, ja nyt sen toteutuminen näytti mahdolliselta. Asia sisältyi sopimuksen vaatimuksiin.

”Lukuisat maat ratifioivat YK:n sopimuksen, vaikka niiden lainsäädäntö ei täyttänyt sopimuksen ehtoja. Tätä voitaisiin käyttää Suomessa argumenttina. Muis-

sa Pohjoismaissa oltiin lainsäädännössä pidemmällä, joten saimme siitä selkänöjää pyrkimyksillemme. Norjassa oli jo tasa-arvolaki, Tanskassa jonkinlainen syrjinnän kieltävä laki. Ruotsissa tasa-arvolakia valmisteltiin ja Islantiinkin saatiin tasa-arvolaki.” Mélartin mielestä suomalaista tasa-arvoon liittyvää lainsäädäntöä piti verrata nimenomaan Pohjoismaihin, ei muihin maihin. ”Meidän tuli olla samalla tasolla Pohjoismaiden kanssa”.

Sopimus kyllä edellytti tehokasta suojaa, mutta työryhmän tehtäviin ei kuulunut sitä toteuttavan lainsäädännön valmistelu. Tasa-arvolaki ei sillä kovin nopeasti edistynyt. Sovin työryhmän sihteerin kanssa siitä, että hän kirjoittaisi esimerkinomaisen luonnoksen tasa-arvolaksi, joka avaisi lukijalle sen millaisesta syrjinnän kiellosta ja suojan tarpeesta olisi kysymys, jatkaa Mélar. Bruun kirjoitti pääsiäislomansa aikana luonnoksen tasa-arvolaksi ja toi sen työryhmään. ”Työryhmä hämmästeli ehdotusta, mutta osa ainakin piti sitä hyvänä. Keskustelujen ja pienen äänestyksenkin jälkeen ehdotus liitettiin selvitykseen nimenomaan liitteenä.”

Kesäkuussa 1981 TANE antoi valtioneuvoston kanslialle mietintönsä, joka oli selvitys YK:n Naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellytyksistä ja tarvittavista lainsäädännöllisistä ja muista kehittämistoimenpiteistä.

Työvälineenä tasa-arvo-ohjelmat

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma oli uusi työkalu siihen aikaan, kun tasa-arvolaki tuli ajankohtaiseksi. Ensimmäinen viisivuotinen Suomen hallituksen ohjelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi hyväksyttiin 1980 ja se käsitti vuodet 1980–1985.

”Esikuvana olivat yhtäältä Norjan hallituksen valtiopäiville antamat selonteot tasa-arvosta. Hallitus antoi siis eduskunnalle suunnitelman, jossa ministeriöt esittivät toimensa seuraaville vuosille. Toisaalta

hallituksen ohjelman laatimista tuki YK:n naisten vuosikymmenen Maailman suunnitelma. Me tarvitsimme kansainvälistä tukea, se helpotti suuresti ohjelmatyön käynnistämistä.”

Meksikossa oli 1975 pidetty ensimmäinen YK:n Naisten asemaa koskeva kansainvälinen maailmankonferenssi, jossa aloitteentekijänä oli Hertta Kuusinen ja sen toteutumisesta huolehti YK:n apulaispääsihteeri Helvi Sipilä.

”Meksikossa hyväksyttiin ensimmäinen koko maailmaa kattava tasa-arvon edistämishjelma nimeltään Maailmansuunnitelma. Yksi sen kohdista edellytti, että kaikkien YK:n jäsenvaltioiden hallitusten pitää tehdä suunnitelma naisten aseman edistämiseksi. Mé-lart kertoo, että häneltä oli mennyt ohi tällainen suunnitelmavelvoite. ”Huomasin asian noin vuonna 1977 eli parisen vuotta sen jälkeen, kun konferenssi oli ollut. Esittelin asian heti neuvottelukunnalle”. Ja niin neuvottelukunta päätti ryhtyä tekemään ehdotusta hallituksen tasa-arvo-ohjelmaksi.

”Kun elettiin jo lähellä 1980-luvun taitetta, päätettiin ensin kahden vuoden ohjelmasta vuosille 1978-79. Sen valmisteluun osallistui viisi tasa-arvon kannalta keskeistä ministeriötä. Sen jälkeen jokainen ministeriö valtiovarainministeriötä lukuun ottamatta teki tasa-arvo-ohjelman omalle hallinnonalalleen vuosiksi 1980-1985. TANE kokosi niiden pohjalta ehdotuksen hallituksen tasa-arvo-ohjelmaksi. Siihen sisältyvät toimenpiteet varmistettiin neuvotteluissa ministeriöiden ja valtioneuvoston kanslian kanssa.

”Samanaikaisesti tuli esille tasa-arvolain ja muidenkin sopimuksen edellyttämien muutosten säätämistarve. Oli luontevaa, että lainsäädännön valmistelu ja sopimuksen ratifiointi sisältyvät hallituksen viisivuotishjelmaan. Näin meneteltiin. Neuvottelukunnan kokoama ja kaikkien ministeriöiden valmistelema ohjelma esitettiin hyväksyttäväksi hallituksen iltakoulus-

sa. Se ei kohdannut mitään vastaväitteitä. Pääministeri Mauno Koivisto kevensi tunnelmaa kysymällä salliiko tasa-arvo sen, että Tellervo ojentaa hänelle takin. Kun esitys hyväksyttiin, pääministeri heitti vielä, että tämä on varmaan tarkoitettu toteuttavaksi”.

Tasa-arvo - asennekysymys?

Sitten alkoi poliittinen vääntö tasa-arvolain hyväksymisestä, jonka piti tapahtua ennen kuin naisten syrjinnän kieltävä sopimus voitiin ratifioida. ”Työmarkkinajärjestöt, vasemmistopuolueet ja neuvottelukunnan kaikkien puolueiden aktiivit ja naisjärjestöt tekivät suuren työn. Tasa-arvolakia muokattiin monessa työryhmässä ja toimikunnassa, ennen kuin sen esittely tuli mahdolliseksi. Ehdotusta koskeva lausuntokierros osoitti, miten vaikea sukupuoleen kohdistuvan syrjinnän olemassaolon tunnistaminen oli. Myös sen poistamisen keinoista vallitsi erimielisyys. Muun muassa oikeusministeriö vastusti lausunnossaan tasa-arvolakia sillä perusteella, että naiseen kohdistuva syrjintä on asennekysymys, jota ei voida lailla poistaa”. Jopa työsuojeluviranomaisten lausunto tasa-arvolain eteenpäinviemisestä oli kielteinen. Näin siitä huolimatta, että työsopimuslain syrjintäkiellon valvonta kuului työsuojeluviranomaisille.

”Työnantajathan vastustivat tasa-arvolakia alusta alkaen. Aivan loppumetreillä, kun hallitus oli jo hyväksymässä viimeistä esitystä eduskunnalle annettavaksi, pääministeri Kalevi Sorsa keräsi vielä kerran työmarkkinajärjestöt kabinettiin, koska työnantajat väittivät, että heitä ei ole kuultu riittävästi. Työnantajat olivat kuitenkin olleet työryhmissä ja toimikunnissa jäsenenä siinä missä palkansaajapuolikin. Väite perustui ehkä siihen, että kun Gerhard af Shultén teki virkamiehenä lopullisen esityksen, työmarkkinajärjestöjä ei enää siinä vaiheessa kuultu.”

Kun pääministeri Sorsa oli kutsunut työmarkkinajärjestöt vielä kerran koolle, Leila Mé-lart oli paikalla

asiantuntijana. ”Oli mielenkiintoista seurata, kuinka Sorsa työnantajien vastustuksesta huolimatta, rauhallisesti ja määrätietoisesti käytti pääministerinvaltaa risiiritatilanteessa ja veti yhteen, että esitys nyt kuitenkin hyväksytään tällaisena”.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta hyväksyttiin 1987. Eduskunta oli hyväksynyt naisten oikeuksien sopimuksen edellisenä vuonna.

Mélart sanoo, että tasa-arvolain aikaansaaminen oli ehkä TANE:n suurin ponnistus ja suurin voitto. Silti sen sisältöä voi näin jälkikäteen arvostella. Emme osanneet kiinnittää tarpeeksi huomiota niihin keinoihin, joilla samapalkkaisuutta olisi pystynyt edistämään. ”Sehän on jäänyt niin suomalaisessa, pohjoismaisessa kuin EU-lainsäädännössä heikolle tasolle. Olin 1984 USA:ssa kaksi kuukautta tutkimassa sikäläistä kansalaisoikeuslainsäädäntöä. Siellä näin, miten tehokas säännöstö heillä oli samapalkkaisuuden toteuttamiseksi. Sitä oli vaikea tuoda meille, se perustui mm. ryhmäkanteille ja tarkoille ohjeille siitä, miten palkkasyrjinnän määrä lasketaan.”

Kiintiöt sen saivat aikaan

Kun tasapuolinen edustus asioiden valmisteluelimissä ei näyttänyt edistyvän vapaaehtoisuuden tietä, säädettiin asiasta lailla. Saatiin sukupuolikiintiöt. Aluksi niitä paheksuttiin laajasti, mutta lopulta niiden hyväksyminen tapahtui varsin nopeasti.

”Pohjoismaissa käytiin 1980-luvun lopulla kiivasta keskustelua keinoista, joilla naisten osuutta poliittisessa päätöksenteossa ja julkishallinnon elimissä voitaisiin edistää. Jo 1960-luvulta oli kiinnitetty huomiota vallan epätasaiseen jakautumiseen naisten ja miesten kesken sekä miesten yliedustukseen, mutta konkreettiset vaatimukset kohdistuivat naisten tasa-arvoisiin oikeuksiin ja mahdollisuuksiin osallistua”, Leila Mélart palauttaa mieleen historian kehitystä. Se vei lopulta kiintiöperi-

aatteen hyväksymiseen valtionhallinnon ja kuntien valmistelevissa elimissä, kuten komiteoissa, työryhmissä, lauta- ja valiokunnissa.

”Vaatimus valtaa käyttävien paikkojen tasaisemmasta jakautumisesta kasvoi sitä mukaa, kun laadittiin ja seurattiin aikasarjoja naisten osuudesta komiteoissa, ay-liikkeen ja puolueiden johtopaikoilla ja muissa päätävissä elimissä.”

TANE seurasi vuodesta 1974 alkaen vuosittain naisten osuutta komitealaitoksessa ja vaati naisten osuuden lisäämistä. Suurimmassa osassa komiteoita ei ollut yhtään naisjäsentä, ja kaikkiaan heidän osuutensa jäi reilusti alle kymmenen prosentin. ”TANE:n vuosittaiset seurantatilastot ja toistuvat vaatimukset asian korjaamisesta sekä syytökset naispuolisten asiantuntijoiden syrjimisestä nostivat tietoisuutta, mutta tilanne ei kuitenkaan juuri korjaantunut”.

TANE:n vastaisku työaikakomitean kokoonpanolle herätti paljon huomiota. Komitea asetettiin vuonna 1980. ”Komitea oli äärimmäisen tärkeä kahta työpäivää ja usein vuorotyötä tekevien naisten kannalta, mutta sen 23 jäsenestä vain yksi oli nainen. TANE osoitti, että naisista löytyy yhtä paljon korkean tason asiantuntijoita ja asetti Työaikakomitean varjokomitean”.

Norjasta esimerkkiä

Norja oli kehityksen kärjessä. Siellä oli säädetty jo 1980-luvun alussa, että kunnallisissa lautakunnissa tulee olla sekä naisia että miehiä. Jos jäseniä on neljä tai enemmän niistä vähintään kahden oli oltava naisia tai miehiä.

Keskustelu sukupuolikiintiöistä kiihtyi kaikissa Pohjoismaissa. Ruotsin hallitus julkaisi ohjelman naisten lisäämisestä vuosittain. Ellei vapaaehtoisesti päästäisi tuloksiin, asiasta säädettäisiin lailla.

”Suomessa asetettiin toimikunta pohtimaan asioiden valmisteluvaiheen tasa-arvoa valtionhallinnossa. Puheenjohtajaksi kutsuttiin professori Niklas

Bruun ja jäseniksi kymmenen virkanaista ja kolme virkamiestä. He edustivat kaikkia ministeriöitä. Minä olin yksi neljästä sihteeristä. Näillä henkilöillä oli pitkä kokemus komiteoiden asettamisen valmisteluista ministeriöissä.”

Toimikunta päätyi ehdottamaan lakisääteistä 40 prosentin sukupuolikiintiötä, koska heidän näkemyksensä mukaan ilman lakia muutosta ei tapahtuisi. ”Niin kuumana kävi keskustelu ja niin yleistä oli vastustus, että jopa silloinen tasa-arvovaltuutettu kävi toimikunnassa puhumassa kiintiötä vastaan. Jäsenet pitivät kuitenkin päänsä”.

Kiintiötä vastustavat pelkäsivät, että naisista ei löydy riittävästi asiantuntemusta vaativille paikoille. Naiset ilmoittivat, että eivät halua olla ”kiintiönaisia”, vaan he haluavat edetä pätevyytensä perusteella. Puolijat toivat esiin naisten korkean koulutuksen ja pitkän kokemuksen työelämässä ja julkisessa elämässä. He totesivat, että miehet esittävät eri paikoille vain kaltaisiaan, joka kaventaa siten yhteistä asiantuntemusta. He huomauttivat, että naisten asiantuntemus sivuutetaan silloinkin, kun se koskee juuri tehtävän kohteena olevaa alaa.

Temppuili ei tavoitetta kaatanut

Seuraavaksi asiaa käsitteli tasa-arvolain uudistustoimikunta, jonka johdossa oli jälleen Niklas Bruun. Mélar oli mukana pysyvänä asiantuntijana. ”Tämä toimikunta sisällytti toimikunnan ehdotuksen kiintiöistä omaan ehdotukseensa ja lisäsi siihen vaatimuksen sukupuolikiintiöiden soveltamisesta myös kunnallisiin toimieliimiin. Jos muistan oikein, hallituksen esitykseen tasa-arvolaista hyväksyttiin aluksi kiintiöt, mutta ne poistettiin tasa-arvoministerin vaatimuksesta. Lopulta asiaa käsi-

tellyt valiokunta lisäsi kiivaan keskustelun jälkeen kiintiöt lakiesitykseensä ja niin ne hyväksyttiin. Uudistettu tasa-arvolaki tuli voimaan 1. tammikuuta 1995”.

”Se muutti suomalaisia asiantuntevia naisia syrjineen käytännön peruuttamattomasti ja nopeasti valtion ja kuntien toimielimistä”, jatkaa Mélar. ”Toki keksittiin myös keinoja säädöksen kiertämiseksi. Perustettiin esimerkiksi projekteja, joihin oli vaikeata soveltaa lakia. Komitealaitos kaikkineen menetti merkitystään ja erilaiset vaikeasti valvottavat työryhmät voittivat alaa. Kuntien lautakunnissa saatettiin temppuilla varsinaisen ja varajäsenen paikoilla.”

Temppuilit eivät kuitenkaan kokonaisuutta kaatanee. Naisten ääni alkoi kuulua esimerkiksi kuntien rakennus- ja kaavoituslautakunnissa.

”Kiintiösäännös hyväksyttiin yleisesti suhteellisen nopeasti. Oli mukava huomata, että tasapuolisen edustuksen vaatimus levisi myös muihin rakenteisiin. Jos käsiteltävänä oli työryhmän asettaminen, konferenssin ohjelmaluonnos, valtuuskunnan nimittäminen tai jokin muu nimilista, seurasi kokouksessa paperin jakamisen jälkeen hiljaisuus, jonka aikana kokouksen osanottajat laskivat naisten ja miesten osuudet. Näin taisi käydä jopa maan hallituksen ja kuntapäätäjien istunnoissa.”

”Vastaavaa keskustelua on jo vuosien ajan käyty naisten puuttumisesta ja naisten sivuuttamisesta talouselämän johtopaikoilta, etenkin pörssiyrityöiden hallituksista. Myös tasavallan hallitukseen nimitetään nykyisin yhtä paljon naisia ja miehiä. Saattavatpa suomalaiset jo katsoa epäkohdan tunnistaen kuvia niiden maiden hallituksista, jotka koostuvat yksinomaan miehistä. Toinen kysymys on, missä määrin valta on karannut kansallisvaltioiden hallituksilta.”

KUVA: PIRKKO JYVÄKORPI

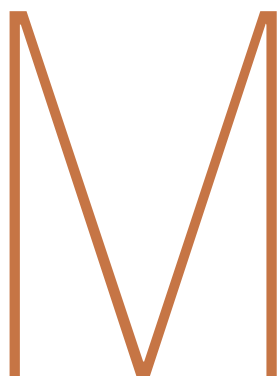
MARIANNE LAXÉN

ELÄMÄÄ

TASATAHTIIN

TASA-ARVON

KANSSA

kohtia. Voinee sanoa, että hänessä tasa-arvo on henkilöitynyt. Toisille hänen asettumisensa puolustamaan tasa-arvoa ja nostamaan esille sen puutteita on ollut positiivinen asia, toisille lähes myrkyä.

Keväällä 1972 Marianne Laxén luki lehdestä, että valtionhallintoon ollaan perustamassa tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa.

”Ajattelin heti, että sinne, sinne minä menen töihin! Valtiolle ei päässyt töihin ilman loppututkintoa, joten minulle tuli hirveä kiire kirjoittaa gradu. Lapsi oli

arianne Laxénin ura tasa-arvon parissa – joko suoraan tai välillisesti - on jokseenkin yhtä pitkä kuin hänen työuransa ylipäätään. Hän on ollut näkyvä hahmo julkisuudessa ja nostanut rohkeasti esiin tasa-arvon epä-

syntynyt helmikuussa. Graduni valmistui muistaakseni kesä-heinäkuussa ja samoihin aikoihin paikka julkaistiin haettavaksi suunnittelijan nimikkeellä. Hain töitä, vaikka kandin paperit eivät olleet vielä valmiit, mutta ilmoitin hakemuksessani, että sitten kun päätöstä tehdään, kandidaatin tutkinto olisi valmis. Niin kuin sitten olikin. Siitä se alkoi.”

Nakista perustaa

TANE:n työntekijöiden alkuaikojen kotiraamattuna, ”jos niin voi sanoa”, oli Naisten asemaa tutkineen komitean mietintö, jota he kutsuivat Nakiksi.

”Mietintö oli todella hyvä. Siinä oli kartoitettu kaikki osa-alueet naisten kannalta. Se oli ensimmäinen laatuaan Suomessa. Naisten asemaa tutkinut komitea oli työskennellyt usean vuoden ajan, Leila Räsänen (nyk. Mélar) oli toiminut sen pääsihteerinä. Komitea oli tehnyt laajan kartoitustyön, jota tasa-arvoasiain neuvottelukunta käytti työnsä pohjana, kun ryhdyttiin suunnittelemaan tasa-arvopoliittikkaa. Siihen aikaan sihtee-

ristössä työskentelivät Leila Räsänen, Pirkko Kiviaho ja minä sekä kanslistina Liisa Saarinen.”

”Leila oli meistä luonnollisesti paras asiantuntija, hänhän oli tehnyt työtä asian parissa jo neljän vuoden ajan. Hän oli toiminut aktiivisesti myös Yhdistys 9:ssä. Minä olin siinä vaiheessa mukana enemmänkin sydämelläni. Olin kyllä kiinnostunut politiikasta, olinhan nähnyt, mikä naisten tilanne sillä saralla ja kaikessa yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa oli, mutta minulla ei ollut asiantietoa niin paljon kuin Leilalla.”

Sihteeristöissä luettiin Nakkia ahkerasti ja viisautta ja tietoa karttui. Myös tasa-arvoasiain neuvottelukunta perusti ajatuksensa varsin pitkälti komiteamietintöön. Moni neuvottelukunnan jäsen oli ollut mukana komiteatyössä.

Aihealueet, joita TANE:n työntekijät alkoivat alkuvaiheissa syvällisemmin pohtia, olivat perhepolitiikka, koulutuspolitiikka ja työelämän kysymykset. Laxén muistelee, että työmarkkinaosiossa pohdittiin erityisesti syrjintää ja nimenomaan palkkasyrjintää. Laxénille lankesivat koulutuspoliittiset kysymykset, kun hän oli ollut mukana jo lukiolaisten järjestössä, Teiniliitossa.

”Perustimme koulutuspoliittisen jaoston ja minusta tuli sen sihteeri. Jaosto tuotti erinäisiä raportteja, joita tilasimme myös ulkopuolisilta asiantuntijoilta. Jouko Huttunen oli mukana tekemässä ensimmäisiä raportteja. Myöhemmin hän on toiminut professorina Jyväskylän yliopistossa. TANE palkitsi hänet Miehen työ-palkinnolla 2005.”

Laxén arvelee, että tutkijoiden käyttäminen tasa-arvoasian neuvottelukunnan työssä lisäsi kiinnostusta myös muissa tutkijoissa.

Aihetta itsekritiikkiin

Laxén kohdistaa omaan ja kumppaneidensa alkuaikojen työhön myös kritiikkiä.

”Koulutus- ja työmarkkinapolitiikasta puhutta-

essa meillä oli alkuaikoina esityksissämme aika kritiikkimäisesti mallina mies. Esimerkiksi ammatillisesta koulutuksesta puhuessamme emme millään tavalla kyseenalaistaneet vallinnutta järjestelmää. Esitimme vain, että naisia pitäisi saada lisää teknisille aloille. Muistaakseni puhuimme kyllä siitäkin, että miehiä pitäisi saada enemmän naisvaltaisille aloille, mutta emme syvällisemmin analysoineet asiaa. Emme kysyneet, onko koulutus järjestetty tavalla, joka sopii ihmiselle, vai onko se järjestetty niin, että se sopii joko naiselle tai miehelle.”

Laxén jatkaa itsekritiikkiään: ”Moni esitys oli epäkritiittinen. Tiedostamaton ajatus oli, että se mitä miehet olivat saaneet aikaan, olisi sinällään tavoittelemisen arvoista myös naisille. Luulen, että tämä näkyy aika hyvin, jos tarkastelee neuvottelukunnan alkuaikojen raportteja ja kannanottoja, jotka koskivat koulutuspolitiikkaa ja ehkä myös työmarkkinapolitiikkaa”.

Päivähoito - kuuma aihe

TANE:n alkuaikoina perhepolitiikan saralla ajankohdista oli etenkin lasten päivähoitojärjestäminen.

”Tilanne oli katastrofaalinen. Päivähoitoa ei ollut mitenkään järjestetty ja oli suuri tarve saada naisia työmarkkinoille. Siitä koitui ongelmia useimmille perheille.”

Laxénin käsityksen mukaan keskustelua päivähoitosta ei kuitenkaan käyty sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta, vaan siitä muodostui keskustelu naisten välisestä tasa-arvosta. Keskustelussa asetettiin hyvin voimakkaasti vastakkain työssä käyvät naiset ja kotona olevat naiset, eli ne, joissa perheen taloudellinen tilanne teki äidin kotonaolon mahdolliseksi.

”Keskustelu oli jotenkin toivotonta. Siinä ei päästy yli, ei ympäri. Jotkut psykologitkin esittivät tutkimuksiin vedoten, että lapselle on parasta, jos hänellä on vain yksi hoitaja, jonka hän tuntee. Näiden psyko-

logien mielestä lapsen tulisi olla äidin kanssa siihen saakka, kunnes hän täyttää kolme tai kuusi vuotta, ikä vaihteli. Keskustelu oli todella raastavaa ja ikävää. Poliittinen kenttä jakaantui niin, että vasemmisto kannatti päivähoitoa, ja oikeisto, etenkin keskusta, kannatti äidin kotona olemista.”

Laxén arvelee, että tänä päivänä on vaikeata ymmärtää keskustelun kiihkeyttä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pystyi kuitenkin muodostamaan kantoja, joiden perustana oli pyrkimys lisätä päivähoitoa. ”Silloin ei vielä puhuttu subjektiivisesta oikeudesta vaan siitä, että päivähoito pitää järjestää niille perheille, jotka tarvitsevat sitä. Myös yöhoidon järjestämisestä puhuttiin”.

Kun eduskunnassa syntyi naisrintama

”Koska neuvottelukunta tarkasteli päivähoitokysymystä nimenomaan sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, sen onnistui muodostaa päivähoiton järjestämistä tukeva kanta. Jos neuvottelukunta olisi tarkastellut asiaa naisten välisen tasa-arvon kannalta, ei päivähoitoa puoltavaa kantaa olisi saatu TANE:ssa aikaan”, sanoo Laxén ja pitää valitettavana, että päivähoitokeskustelu jatkui vielä 1980- ja 1990-luvuille.

Vuonna 1994 hallitus oli ehdottamassa subjektiivisen päivähoito-oikeuden voimaantulon siirtämistä. Elettiin lama-aikaa ja esitystä perusteltiin tarpeella säästää. Eduskunnan naisverkosto ryhtyi voimakkaasti painostamaan hallitusta, jotta voimaantuloa ei siirrettäisi.

”Tiedän, että hallituspuolueiden naisia uhkailtiin aika roimasti, mutta he eivät antaneet periksi.”

Naiskansanedustajat perivät Marianne Laxénin mielestä voiton keskustelussa, vaikka laki tulikin voimaan puoli vuotta toivottua myöhemmin.

”Vielä 1990-luvun puolivälissä päivähoitokeskustelu oli kuuma peruna, vaikkei sentään ihan niin kuuma kuin se oli 1970-luvulla. Ja voihan tähän aiheeseen törmätä yhä edelleen.”

Omaperäinen kotihoidon tuki

1980-luvulla tehtiin poliittinen kompromissi, joka teki päivähoitotilanteesta erikoisen verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin. Meillä luotiin kotihoidontuki, joka antaa mahdollisuuden jommallekummalle vanhemmalle jäädä kotiin.

”No, sehän tavoite oli silkkaa hölynpölyä. Tiedettiin, että lähes aina äiti jää kotiin. Vain ehkä viitisen prosenttia isistä käytti mahdollisuutta hyväkseen.”

Tuella saattoi maksaa myös yksityistä päivähoitoa, mikä saa Laxénin edelleen pyörittämään päätään. ”No, se on politiikkaa”, hän hymähtää. ”Mutta onhan se kummallista, että rahat, jotka tulevat yhteisistä verovaroista, kiertyvät yksityiseen päivähoitoon. Työttömyyden iskiessä – ja niin on tapahtunut viime aikoina usein – moni nainen on joutunut käyttämään kotihoidon tukea turvana. Tähänhän tukea ei ole tarkoitettu, mutta näin on käynyt”.

Muissa Pohjoismaissa ei ole kotihoidon tukea. Ruotsissa sitä kokeillaan nyt porvarihallituksen aikana, mutta se ei ole valtiollinen tuki, vaan kunnille on annettu oikeus maksaa sitä. Tanskassa järjestelmää ei ole koskaan ollut. Norjassa järjestelmää kokeiltiin, mutta se lopetettiin.

”Norjassa huomattiin ja Ruotsissa on nyt todettu, että tukea käyttävät erityisesti maahanmuuttajaperheet. Eli juuri ne lapset, jotka tarvitsisivat päivähoitoa sosiaalisen kanssakäymisen ja kielen takia, jäivät kotiin. Suomessakin olisi syytä tarkastella sitä, minkälaiset perheet käyttävät kotihoidon tukea. Jos ilmenee, että käyttäjissä on huomattavan paljon maahanmuuttajaperheitä, niin minusta pitäisi silloin pohtia uudelleen, onko järjestelmä järkevä heidän kannaltaan.”

Naisetkin yötöihin

Naisten yötyö oli neuvottelukunnan alkuaikoina varsin vahvasti esillä. Perustettiin selvitystyöryhmä, jonka

sihteerinä Laxén toimi. Hänen muistinsa mukaan työn taustalla oli komiteamietintö, jossa ehdotettiin, että naisten yötyökielto purettaisiin ja heidän annettaisiin tehdä yötyötä ilman rajoituksia.

”Mielenkiintoista oli, että TANE:n lähtökohta oli feministinen: Kritisoimme sitä, että yötyötä pidettiin normaalina vaihtoehtona sekä miehille että naisille. Voi melkein sanoa, että olimme järkyttyneitä komiteamietinnöstä. Että ilman, että työolosuhteita olisi parannettu, oli mahdollista purkaa naisten yötyökielto. Kun ryhdyimme tutkimaan tilannetta, tulimme siihen tulokseen, että näin ei voi tapahtua.”

TANE:n ihmiset eivät voineet myöskään esittää selkeää vaihtoehtoa, että vain naisille pitää järjestää mahdollisuus työnantajan tarjoamaan lämpimään ruokaan ja siihen, että työnantaja järjestää kulkuyhteyden kodin ja työpaikan välillä.

”Nämä olivat ne kaksi yksinkertaista asiaa, joita ryhdyimme ajamaan. Mutta niitä ei voinut vaatia vain naisille vaan niitä tarvitsivat myös miehet.”

Saatiin aikaan mielenkiintoinen keskustelu siitä, millaisissa olosuhteissa miehet tekevät yötyötä. ”Heillä ei tuntunut olevan minkäänlaisia oikeuksia”. Laxén muistelee, että laista ei tullut komitean ehdotuksen mukaista, vaan TANE sai siihen muutoksia. ”Lopputulokset oli suhteellisen hyvä, jos vertaa pohjaesitykseen. Se paransi myös miesten yötyöolosuhteita”.

Pohjoismaista kanssakäymistä

”Pohjoismaista yhteistyötä ei voi sivuuttaa, kun puhutaan naistutkimuksen tulosta Suomeen. Muistikuvani mukaan sosiologeilla, kasvatustieteilijöillä ja historian tutkijoilla oli jo pohjoismaisia yhteyksiä, ja niinpä meidänkin yhteistyö lähti liikkeelle.”

Marianne Laxén oli 1978 puolen vuoden virkapaalla juuri ennen siirtymistään Sosialidemokraattisten Naisten Keskusliittoon pääsihteeriksi. Sinä aikana hän

toimi asiantuntijana pohjoismaisessa koulutuspoliittisessa projektissa, jossa näkökulmana oli tasa-arvo.

”Teimme sen puitteissa yhteisen pohjoismaisen raportin UNESCO:lle. Sen teemana oli koulutus ja tasa-arvo. Helsingin yliopiston professori Anna-Liisa Sysiharju oli ryhmän suomalainen vetäjä. Projektin myötä syntyi suhteellisen hyvä verkostoyhteistyö pohjoismaisten kasvatustieteilijöiden kesken.”

Suomessa professori Elina Haavio-Mannila oli ensimmäisiä tutkijoita, jotka ottivat huomioon sukupuolten välisen tasa-arvon ja naisnäkökulman, jatkaa Laxén. ”Hän on tehnyt todella suuren työn. Hän toimi 1980-luvun alussa pohjoismaisen projektin vetäjänä hankkeessa, josta tuloksena oli ensimmäinen pohjoismaainen naistutkimusjulkaisu, näin voinee sanoa. Julkaisun nimi oli Keskenäinen kansanvalta ja se ilmestyi 1985. Siinä oli suhteellisen laaja kirjoittajajoukko. Projektin seurauksena luotiin hyviä suhteita eri Pohjoismaiden tutkijoiden välille.”

Naistutkimusta yliopistoihin

Laxénin mielestä juuri pohjoismaainen yhteistyö viritti Suomessa pyrkimyksen saada eri yliopistoihin naistutkimusta. ”Pohjoismaainen yhteistyö on ollut tärkeätä suomalaiselle naistutkimukselle”.

Julkaistu Keskenäinen kansanvalta oli hyvin mielenkiintoinen: siinä tutkittiin naisten tilannetta politiikan näkökulmasta.

”Se oli ehkä ensimmäinen kartoitus ja vertailu Pohjoismaissa. Siinä todettiin, että maiden välillä ei ole kovin suuria eroja, vaan naiset olivat politiikassa ja muilla yhteiskunnan alueilla aliedustettuna. Se oli valitettavan yksinkertainen lopputulos projektista, mutta se sai aikaan mielenkiintoisen keskustelun kaikissa Pohjoismaissa. Alettiin pohtia politiikan sisältöjä sukupuolten näkökulmasta, tai siinä vaiheessa ehkä enemmänkin naisnäkökulmasta.”

Pohjoismaiden ministerineuvosto rahoitti projektin. Noin 15 vuoden kuluttua haluttiin tehdä uusi samantyyppinen projekti, jossa haluttiin tarkastella, mitä Pohjoismaissa oli tapahtunut näiden vuosien aikana. Tämän projektin raportti, Tasa-arvoiset demokratiat, ilmestyi suomeksi 2001.

”Projektin loppupäätelmässä mielenkiintoista oli se, että Pohjoismaissa ei ole vain yhtä, vaan oikeastaan viisi erilaista tasa-arvomallia. Jokainen maa on rakentanut sukupuolten välistä tasa-arvoa omalla tavallaan, vaikka yleisesti meitä pidetään niin samanlaisina.”

Näin meillä, miten muualla?

Laxén sanoo, että erot Pohjoismaiden välillä näkyvät selvimmän lasten päivähoitopolitiikassa ja vanhempainvapaaajärjestelyissä. Nämä aihealueet ovat kehittyneet eri tavalla eri maissa. ”Voidaan kai sanoa, että Suomi on ollut konservatiivisin maa siksi, että meillä on kotihoidontuki. Se on johtanut siihen, että naisten osuus työelämässä on vähentynyt. Ja sehän ei ollut tarkoitus. Mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lapsia pienellä korvauksella on jättänyt jälkensä suomalaisen tasa-arvoon”.

Tosin Suomen lähtötilanne on ollut erilainen kuin muiden maiden. Sotien jälkeen Suomessa oli paljon yleisempää kuin Ruotsissa tai Norjassa, että naiset olivat töissä kodin ulkopuolella. Erona on myös se, että Suomessa miehet ja naiset ovat yleensä tehneet kokopäivätyötä. 1990-luvun loppupuolella Ruotsissa melkein puolet naisista teki osapäivätyötä, Norjassa luku oli vieläkin suurempi. Tanskassa kehitys on ollut tasaisempaa, mutta Suomeen verrattuna huomattavasti suurempi osa naisista on työskennellyt siellä osaikatyössä.

Ruotsissa parhaat mallit?

”Vuoden 2001 raportissa, Tasa-arvoiset demokratiat, todettiin, että perhepolitiikalla ja lasten päivähoitopo-

litiikalla on suuri merkitys juuri sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta. Ruotsin malli on onnistunut pitämään naisia työelämässä parhaiten. Ruotsin mallissa on suhteellisen pitkä vanhempainvapaa, 18 kuukautta kaikkiaan. Sitä voidaan käyttää siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kahdeksan vuotta. Työaikaa voidaan lyhentää kuuteen tuntiin päivässä tai pitää yksi päivä viikossa vapaata. Muitakin tapoja on. Perhe voi itse päättää, miten vapaan käyttävät. Norjan malli muistuttaa Suomen mallia, jossa on valittava, että ollaan joko töissä tai kotona.”

Laxén kertoo, että päivähoito Ruotsissa ja Tanskassa on yhteiskunnan järjestämänä kattanut melkein koko tarpeen. Yksityisiä päivähoitopaikkoja on Ruotsiin tullut viime aikoina jonkin verran, mutta Tanskassa kunnat ovat toiminnan pääasiallinen ylläpitäjä.

”Tutkijoiden mukaan sekä perhepolitiikassa että poliittisessa osallistumisessa on eroja Pohjoismaiden välillä. Ruotsi on menestynyt parhaiten pohjoismaisessa vertailussa.”

Yritykset kaihtavat naisia

Pohjoismaita yhdistävä piirre taas on naisten asema talouselämässä. Pohjoismaissa yritysten johdossa on vähän naisia verrattuna moniin muihin Euroopan maihin.

”Otetaanpa esimerkiksi naapurimaat, Baltian maat. Liettuassa, Latviassa ja Virossa naisten osuus yrittäjistä ja yrityksissä johtotehtävissä työskentelevistä on prosentuaalisesti suurempi kuin Pohjoismaissa. Ehkä siihen on syynä se, että yrittäminen oli naisille keino päästä kommunismin romahtamisen jälkeen mukaan työelämää. Moni nainen on perustanut ja rakentanut yrityksen, jossa hänellä on muita työntekijöitä ja yrityksellä on oma hallitus. Tämä oli minusta oikein mielenkiintoinen asia, joka tuli ilmi selvitystä tehtäessä.”

Johdonmukaisuus luo kiinnostusta

”Kun tarkastelee kehitystä, on myönnettävä, että suku-

puolten väliseen tasa-arvoon on Ruotsissa tietoisesti panostettu eniten. Osaselityksenä on varmasti se, että sosialidemokraattinen puolue on ollut pitkään hyvin vahva. Sen puolueohjelmassa sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut tärkeä tavoite puoluejohtaja ja pääministeri Olof Palmen ajoista saakka eli jo 1970-luvulta. Ruotsin ensimmäisen tasa-arvokomitean asetti juuri Palme. Ruotsin muut puolueet ovat mukautuneet tasa-arvopolitiikkaan niin, että tasa-arvo on ollut vaaleissa vaaliteemana. Kaikki puolueet ovat pitäneet aihetta esillä. Tasa-arvosta on keskusteltu tv:ssä, radiossa ja muussa mediassa ihan eri tavalla kuin esimerkiksi Suomessa.”

Laxén on havainnut, että Suomessa ainakaan kolmissa viimeisimmässä vaaleissa yksikään toimittaja ei ole nostanut esiin yhtään kysymystä tasa-arvoon liittyen, ei tv:ssä, radiossa eikä muussakaan mediassa. ”Ruotsissa on ihan päinvastoin, tasa-arvo kiinnostaa. Se kiinnostaa mediaa ja se kiinnostaa ihmisiä”.

Taisi olla vuoden 2006 vaalit Ruotsissa, kun kansalta kysyttiin, mitkä ovat kymmenen tärkeintä asiaa vaaleissa. ”Sukupuolten välinen tasa-arvo nousi kolmanneksi tärkeimmäksi. Tällaista tulosta ei Suomessa ole valitettavasti vielä nähty. Kun ihmiset ovat kiinnostuneita tasa-arvosta ja tasa-arvo on mukana puolueiden ohjelmissa, silloin on hallitusta muodostettaessa pakko tehdä myös tasa-arvopolitiikkaa”.

Jatkuvuus tukee tavoitteita

Laxén pitää Ruotsin sosialidemokraattien tasa-arvopolitiikkaa määrätietoisena. Siinä tärkeitä painopisteitä ovat olleet työelämän kysymykset ja perhepolitiikka. Mielenkiinto on jatkunut porvarihallituksen aikana, ”mutta ideologioista johtuen satsauksetkin ovat erilaisia”.

Laxén toteaa kuitenkin, että Ruotsin nykyinen porvarihallitus tekee yhtä johdonmukaista ja reipasta tasa-arvopolitiikkaa kuin sosialidemokraattinen hallitus ai-

emmin. ”Mielenkiinto tähän politiikan lohkoon ei ole millään lailla vähentynyt tämän hallituksen aikana”.

Tanskassa sen sijaan pitkään vallassa ollut porvarihallitus ajoi tasa-arvopolitiikan alas. ”Tämä osoittaa, että tasa-arvo on Ruotsissa omaksuttu osaksi ajattelua. Kaikki puolueet kannattavat sitä. Poikkeuksena on ehkä Sverigedemokraterna, Ruotsidemokraatit, joilla ei oikeastaan ole minkäänlaista kantaa tasa-arvoon. Mutta niiden vaikutusvaltakaan ei ole kovin suuri”.

Hallinnollinen asema kertoo arvostuksesta

Kun verrataan Ruotsin ja Suomen tasa-arvopolitiikkaa, sen toteutuksesta löytyy hallinnollisia eroja.

”Ruotsissa on ministeri, jonka titteli on tasa-arvoministeri. Meillä on ministeri, joka hoitaa tasa-arvoasioita. Hän ei kuitenkaan saa käyttää virallisesti tasa-arvoministerin nimikettä, mikä minusta on vähän outoa. Ruotsissa kuten Suomessakin on tasa-arvovyksikkö, mutta Ruotsissa sen hallinnollinen asema on paljon korkeampi kuin Suomessa, ja sillä on suora yhteys ministeriin. Suomessa pitää mennä kansliapäällikön ja monen muun välittäjän kautta ministerin puheille. Tasa-arvolla on siis Ruotsissa painokkaampi asema kuin Suomessa.”

Ruotsissa annetaan myös varoja paljon Suomea enemmän suoraan tasa-arvopolitiikkaan. ”Nyt istuva porvarillinen hallitus on edellisen vaalikauden aikana satsannut tasa-arvotyöhön vuosittain 400 miljoonaa kruunua, noin 40 miljoonaa euroa. Sen lisäksi naisjärjestöjen ja tasa-arvojärjestöjen tukemiseen on varattu neljä miljoonaa euroa. Eli rahamäärät ovat kymmenkertaisia Suomen hallituksen panoksiin verrattuna. Jokainen poliitikko tietää, että jos halutaan saada aikaan jotakin, se vaatii rahaa”.

Kun verrataan Suomea ja Tanskaa, Laxén sanoo, että Suomessa on pienellä rahalla tehty järkevää politiikkaa. Suomessa hallitukset puoluekannasta ja kokoonpanosta riippumatta ovat olleet suhteellisen yksimielisiä

siitä, että sukupuolten välistä tasa-arvoa on edistettävä. Tanskassa on porvarillisen hallituksen aikana ollut kyse enemmänkin tasa-aropolitiikan alasarjoista, kun taas porvarilliset hallitukset ovat Suomessa jatkaneet johdonmukaisesti tasa-arvotyötä. ”Nyt istuva hallitus jatkaa oikeastaan edellisen hallituksen toimia, joten meillä toteutetaan konsensuspolitiikkaa myös hyvässä mielessä”.

Kuka päättää tavoitteista?

Verrattaessa Ruotsia ja muita Pohjoismaita suurin ero on siinä, että Ruotsissa eduskunta on määritellyt sukupuolten välisen tasa-arvon arvotavoitteet. Edellinen hallitus Suomessa jätti eduskunnalle selonteon sukupuolten välisestä tasa-arvosta, mutta siinä ei ollut kohtaa, jonka nojalla eduskunta olisi voinut päättää tasa-arvotavoitteista.

Valtiovallan kannalta hallituksessa ja valtioneuvostossa onkin ongelmallista se, millä tavoin konkreettista tasa-arvopolitiikkaa tehdään, jos poliitikot eivät selkeästi määrittele, mitä sukupuolten välinen tasa-arvo on. ”Tähän ongelmaan törmää kaikilla tasoilla, niin valtion tasolla kuin kunnissakin. Poliitikkojen pitää itse osata määritellä, mikä heidän mielestään on tavoite, johon pyritään. Ja virkamiesten tehtävänä on yrittää tehdä politiikkaa niin, että tavoitteeseen päästään. Mutta jos varsinaisia tavoitteita ei ole kirjattu, niin virkamiehillä on vapaat kädet tehdä mitä hyvänsä, minkä katsovat tarpeelliseksi”.

Laxén kertoo verranneensa asiain tilaa johonkin toiseen politiikkalohkoon: Jospa valtiovalta ei kertoisi-kaan tavoitettaan esimerkiksi veropolitiikasta. Mitä verovirkailijat ja ihmiset silloin tekisivät? ”On valitettavaa, että tasa-arvon osalta voidaan toimia niin, että tavoitetta ei tarvitse määritellä”.

MARIANNE LAXÉNIN TANE-VAIHEET:

Töissä TANE:n sihteeristössä suunnittelijana 1972–1978
TANE:n pääsihteerin sijainen 15.12.1972 - 28.2.1973
Töissä TANE:n sihteeristössä erikoissuunnittelijana 1990–1992

TANE:n varsinainen jäsen 1978–1981 (1 kausi)
TANE:n varapuheenjohtaja 1981–1984 (1 kausi)
TANE:n varajäsen 1984–1985 (alkukauden)
TANE:n varsinainen jäsen 1985–1987 (loppukauden)
TANE:n varsinainen jäsen 1987–1989 (1 kausi)

TANE:n

Valtionapujaoston sihteeri 1972
Koulutuspoliittisen jaoston sihteeri 1972–1973
Kansainvälisten asiain –jaoston jäsen 1979–1981
Tutkimusjaoston jäsen 1985–1987
Tutkimusjaoston puheenjohtaja 1987–1989
Olennainen työssä –jaoston jäsen 1987–1989
Nainen ja kehitys –jaoston varapuheenjohtaja 1986

Muita työtehtäviä ovat olleet mm:

Sosialidemokraattisten Naisten pääsihteeri 1978–1987
Pohjoismaisen Forumin 1994 projektinjohtaja 1992–1995
Pohjoismaiden ministerineuvostossa neuvonantajana 1995–2000 vastuualueenaan tasa-arvo
Hallitusneuvoksena Ruotsin hallituksen eri ministeriöissä 2000–2010, jolloin jäi eläkkeelle. Työtehtävät ovat pääsääntöisesti liittyneet tasa-arvokysymyksiin.

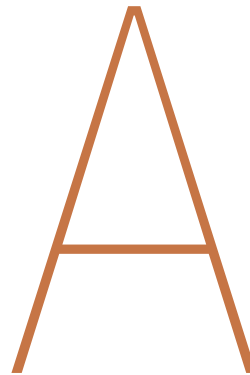
KUVA: JYRKI VESA

ANNE SILFVERBERG

TYÖ

TEKIJÄÄNSÄ

NEUVOI

Anne Silfverberg tuli juuri alkuun päässeeseen tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan toimistotehtäviin, myöhemmin hän on työskennellyt osastosihteerinä. Työ on vienyt mennessään. ”Tämä on ollut tosi hyvä työpaikka, on saanut kehittää itse työtään. Ei ole ollut valmiita malleja

eikä ole sanottu, että nyt teet näin, vaan on saanut itse pohtia ratkaisuja”.

”Työskentelyni valtionhallinnossa alkoi 1971, jolloin tulin valtioneuvoston kansliaan lähetiksi. Olin silloin 15-vuotias. Vuonna 1972 perustettiin tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja jo seuraavana vuonna TANE:en kaivattiin lisää työntekijöitä. Pääsihteerinä oli Leila Räsänen (nykyisin Mélart) ja suunnittelijoina Marianne Laxén, lempinimeltään Manne, Pirkko Kiviaho sekä Eeva-Liisa Tuominen, lempinimeltään Lyyti.”

Kanslistina oli Liisa Saarinen. ”Hän tarvitsi apua ja niin minut siirrettiin TANE:en marraskuussa 1973”.

Silfverberg muistelee, että kun hän meni ensimmäisenä aamuna töihin, Manne ja Lyyti istuivat kahvilalla. ”Manne kysyi heti, kuinka paljon minulle maksetaan palkkaa. Kerrottuaani palkkani Manne sanoi Lyytille, että tämä menisi heti soittamaan valtiovarainministeriöön ja kysyisi, mikä on toimistoapulaisen palkka. Lyyti meni ja tuli takaisin kertoen, että minulle maksettaisiin siitä lähtien sata markkaa enemmän kuin kansliasta oli ehdotettu. Ajattelin, että ei voi olla totta! Nämä naiset pitävät ihan oikeasti minunkin puoliani”.

TANE:ssa kaikki asiat, joita työstettiin, olivat uusia. Ei ollut valmiita malleja, joiden pohjalta olisi pitänyt toimia, vaan kaikki kehiteltiin ”siellä meidän omassa pienessä toimistossa”. Silfverberg nostaa hattua pääsihteerille ja suunnittelijoille: ”Miten he löysivätkään niin paljon aiheita, joita sitten tarmokkaasti ryhtyivät viemään eteenpäin”.

Myös kaikki toimistoasiat olivat uusia, ei ollut esimerkiksi arkistoja, vaan ne kehiteltiin itse. Todettiin, että paperia syntyy paljon ja oikeiden asiakirjojen pitää aina löytyä. ”Arkistointijärjestelmä oli oikeastaan Liisan ja minun yhteistyön tulos. Julkaisujen tekemiseen ei käytetty kirjapainoja, vaan kaikki julkaisutkin monistettiin itse. Toimisto sijaitsi siihen aikaan Luotsikadulla Katajanokalla. Meillä oli siellä hyvät tilat Pauligin talossa, mutta meillä ei ollut edes omia monistuskoneita. Kävin monistamassa valtioneuvoston kansliassa iltaisin ja viikonloppuisin. Kaikki sen aikaiset TANE:n julkaisut monistettiin vanhalla vahamonistuskoneella. Julkaisuja monistettiin yleensä 400 kappaletta ja yhdessä julkaisussa saattoi olla 100 sivua”.

Työ vei vapaa-aikaa

Siihen aikaan kukaan ei kysynyt, pitäisikö ylitöistä maksaa. Kukaan ei todellakaan huolehtinut siitä, eivät

edes tasa-arvonaiset. ”Itse en nuorena, 15-16-vuotiaana tyttönä tajunnut kysyä, voitaisiinko minulle maksaa jotakin ylimääräistä. Sitä ei ole hoksattu tähän päivään mennessä. Täällä on saanut tehdä töitä, mutta ylitöistä on maksettu huonosti”, kertoo Silfverberg. Vanha sanonta valtion pitkästä, mutta kapeasti leivästä piti siis paikkansa.

Vastapainona on sitten ollut mielenkiintoinen työ. ”Jo siitäkin syystä, että päivät olivat erilaisia. Ja maksettiinhan työstä kuukausipalkka, niin että olisi ollut turhaa ryhtyä esittämään, että lisää pitäisi saada. Onhan jokapäiväinen leipä jotenkin sillä saatu”.

TANE:ssa käsitellyistä asioista Silfverbergille tulevat ensimmäisenä mieleen päivähoitoasiat. ”Muistuu mieleeni esimerkiksi vapunaika 1976, jolloin oli laadittu isyysvapaa koskeva lausunto. Kulutin Vappua soittamalla kotoani omalla puhelimella lehtiin ja tietotoimistoihin ja yritin saada toimittajia tulemaan tiedotustilaisuuteemme. Kun kerroin erällekin toimittajalle, että aiheena oli isyysvapaa, hän puolestaan tokaisi, että oletteko ihan hulluja!”

Hauskuutta mahtui mukaan

Isyysvapaa, yötyö ja myös kansainväliset asiat olivat päällimmäisenä esillä. ”Meidän ihmiset alkoivat käydä kansainvälisissä kokouksissa ja sen myötä kansainväliset asiat nousivat asialistalle. Saatiin tietoa siitä, miten jokin asia oli muualla järjestetty ja pohdittiin sitä, miten Suomessa pitäisi asia hoitaa. Toiminta laajeni koko ajan uusiin aihealueisiin”.

Nykyään, kun jokin asia nousee esille, Silfverberg voi sanoa, että odota hetki, käyn arkistossa kellarissa katsomassa, onko TANE käsitellyt asiaa ja antanut siitä lausuntoja jo joskus aikaisemmin. Arkistosta löytyy TANE:n lausuntoja ja kannanottoja hyvin monesta asiasta aina 1970-luvun alkua ajoista saakka.

”Usein, kun sanotaan, että esiin on noussut jokin uusi

ilmiö, niin huvittaa, kun tietää, että siihenkin TANE on ottanut kantaa jo kauan sitten. Kaikki asiat eivät ole nousseet riittävästi julkisuuteen, jotta olisi huomattu, että TANE on käsitellyt asiaa ensimmäisenä.”

Nykyajalla ja alkuajoilla on sellainen ero, että aikaisemmin TANE:lla oli rahaa tehdä tutkimuksia. ”Aiemmin oli omia tutkijoita, jotka tutkivat uusia asioita, sellaisia, joita ei ollut aikaisemmin tutkittu Suomessa. Ei ainakaan siitä lähtökohdasta käsin kuin mitä TANE teki. Nykyään Tilastokeskus ja monet muut tahot ovat jatkaneet tutkimusten tekemistä yhteistyössä TANE:n kanssa”.

Silfverbergillä on muistissaan monia hauskoja tilanteita ja kommelluksia työuransa varrelta. Monet naurut on naurettu, monet kommellukset koettu.

”Eräs jatkuvan hauskuuden aihe oli, kun meidän puhelinnumeromme sattui olemaan hyvin lähellä Kauneusalonki Kauneuspilkun numeroa. Monet sinne yritäneet soittivatkin vahingossa meidän numeromme.”

Turkua ratin takaa

Puolustusministeri Elisabeth Rehnin ollessa tasa-arvoministerinä Turussa järjestettiin vuonna 1994 laaja pohjoismainen tasa-arvotapahtuma, Pohjoismainen Forum. Päivää ennen tapahtuman alkua Anne sai puolustusministeriöstä puhelinsoiton, jossa kysyttiin, oliko hän järjestänyt Elisabeth Rehnin käyttöön auton Forumin ajaksi. Turun varuskunnassa ei ollut vapaata autoa käytettävissä.

”En ollut järjestänyt autoa, koska en tiennyt, että minun tuli se tehdä. Minulla oli pieni punainen kaksiovinen Fiat Uno, jolla sitten kiersimme ministerin kanssa Turkua koko viikon ajan, jonka tapahtuma kesti. Sinä aikana minulle selvisi, että on kaksi ammattia, joihin en halua. Toinen on ministerin, toinen autonkuljettajan tehtävä.”

Eräänä päivänä Forum-viikon aikana entisessä Marina-hotellissa oli vastaanotto, josta siirryttiin illalliselle. ”Minun autoni takapenkille tuli kolme ministeriä,

Venäjän tasa-arvoasioita hoitava ministeri, Liisa Jaakonsaari, silloinen työministeri ja Latvian ministeri. Ja etupenkillä matkusti Elisabeth Rehn”.

”Eeva-Liisa Tuominen oli pyytänyt minua tilaamaan illalliselle siirtymistä varten ison taksin hotellin eteen. Tilasin auton, ja kuinka ollakaan, hotellin eteen ajoi pitkä, jatkettu Mersu. TANE:n silloinen puheenjohtaja Tuula Kuittinen tuli minua portaissa vastaan ja totesi, että minulla on kuulemma auto, pääseekö hän kyytiin. Kävelin kovaa vauhtia ulos ja sanoin, että valitettavasti et, se on vain ministerikuljetuksia varten. Samalla avasin pienen autoni oven, ja kaikki neljä ministeriä kii pesivät sisään. Osoitin Tuulalle Mersua ja sanoin, että siinä on auto sinulle ja muille.”

Yhteinen lounas

Forumissa olisi ollut paljon mielenkiintoista myös Silfverbergiä varten. ”Mutta minä pysyin auton ratissa! Tehtäväni oli hakea ministeri aamulla hotellista ja kuljettaa häntä hänen ohjelmansa mukaisesti eri paikkoihin puhumaan. Sillä välin, kun hän puhui, minä selvitin missä seuraava paikka on, että minun ei tarvinnut ministerin kanssa seikkailla ympäri minulle vierasta Turkua”.

Sen verran fiksu Anne Silfverberg kertoo olleensa, kun hän sai kuulla päätyvänsä ministerin autonkuljettajaksi, että hän oli hankkinut ministerin ohjelman etukäteen tämän sihteeriltä. Hän faksasi sen Turun poliisille, joka saattoi näin pitää silmällä ministerin liikkumista, ”hänellä kun ei ollut muita henkivartijoita kuin minä”.

Rehn muisti kiittää joka päivä. Myöhemmin hän tarjosi lounaan. Mukana olivat hänen ja Silfverbergin ohella kansanedustaja Margareta Pietikäinen, joka oli Forumin puheenjohtaja.

Forum toi fiilistä

Forumien aikaan elettiin jo kännykkäaikaa. Valtio ei kuitenkaan ollut vielä hankkinut työntekijöille omia kän-

nyköitä. Forumissa heillä oli käytössään lainalaitteet. ”Ne olivat vanhoja ja akut niissä olivat heikkoja. Akut olivat yhtenäen tyhjiä. Kun liikuin autolla koko päivän, minulla oli jatkuvasti jonkun kännykkä latautumassa. Kun akku oli latautunut, vein sen omistajalleen. Ja taas tuli viestiä, että täällä on akku tyhjänä.”

”Forum oli kaikin tavoin mielenkiintoinen, mutta vaikka sillä oli oma sihteeristönsä ja toimistonsa, se teetti paljon työtä myös TANE:lla. Meillä oli siellä omia tapahtumia, oli näyttelyitä ja paljon kansainvälisiä vieraita ja yhteistyökumppaneita.”

”Kaikki Turun hotellit olivat piripintaan täynnä, osa joutui yöpymään Turun ulkopuolella. Väkeä oli todella paljon. Yleisötapahtumia oli muun muassa Vanhalla torilla Tuomiokirkon kupeessa. Vasemmistonaisilla oli teltoa, jonka nimi oli Ilotalo. Siellä käytiin

kahvilla, jos päivällä oli aikaa.”

Saa nähdä, tuleeko enää koskaan samanlaista tapahtumaa, pohtii Silfverberg. ”Ja sitä fiilistä, mikä kaupungissa vallitsi. Vaikka koko ajan oli kiire, Forum loi jonkinlaisen yhteenkuuluvaisuuden tunteen. Ja se oli hyvä juttu!”

Käytäntö on opettanut kaikenlaista, sanoo Silfverberg. Kaikki ihmiset, joiden kanssa hän on saanut työskennellä, ovat olleet ihania ihmisiä. Ja jokainen on ollut erilainen. Oma työskentely on saanut paljon eväitä siitä, että on saanut työskennellä erilaisten ihmisten kanssa. ”Se on kaikista parhain asia. Olen pitänyt myös seminaarien ja muiden tilaisuuksien järjestämisestä, se on minusta ollut mukavaa työtä, joka on esitelty toimistoa myös ulospäin”.

TANE

täydessä

vauhdissa:

1980-luku

MAX ARHIPAINEN

MIESKIN

TARVITSEE

TASA-ARVOA

M

ax Arhippainen pitää aikaa, jolloin hän toimi TANE:n Miesjaostossa, edelleen mielenkiintoisena ja itselleen tärkeänä. Siitä ajasta on kulunut kaksi-

kymmentä vuotta. Miesjaoston piirissä käyty keskustelu kehitti omaakin ajattelua, eikä pelkästään tasa-arvosta vaan yleisesti ihmisten välisistä suhteista. Myös se, miten ryhmä toimii, selkiytyi.

Johtaja, valt.lis. Max Arhippainen oli Svenska folkpartietin, Ruotsalaisen kansanpuolueen edusta-

jana TANE:n varajäsenenä kahden kauden ajan vuosina 1987-1992. Miesjaoston varapuheenjohtajana hän toimi 1988-1992.

TANE perusti vuonna 1986 Miestutkimusryhmän, jonka tehtävänä oli kartoittaa Suomessa tehtyä miestutkimusta sekä pohtia, mitä Suomessa tulisi miehen asemaan, rooleihin ja mieskuvaan liittyen tutkia ja mitä teemoja tähän liittyen voitaisiin nostaa esiin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Sen työtä jatkamaan perustettiin Miesjaosto 1988. Miesjaoston käsittelemiä keskeisiä teemoja ovat olleet sukupuolten tasa-arvo, isyys, työelämä, miestutkimus ja väkivalta. Uusin Miesjaosto, järjestyksessä yhdeksäs, on perustettu kaudelle 2011-2015.

”Nimitykseni tähän tehtävään ei johtunut siitä, että olisin puolueen piirissä ollut erityisesti tekemisissä tasa-arvokysymysten kanssa, vaan siitä, että olin yleisesti mukana etujärjestötyössä. Olin siihen aikaan puolueen nuorisojärjestön puheenjohtaja. Siinä ominaisuudessa tein paljon yhteistyötä puolueen naisjärjestön, Svenska Kvinnoförbundetin kanssa. Kun perinteenä oli, että Ruotsalaisella kansanpuolueella oli TANE:ssa edustaja, piti valita kiintiömies.”

Kiintiömies tai -nainen oli käsite, josta niihin aikoihin alettiin keskustella, kun tasa-arvon kannalta merkittäviin yhteiskunnallisiin luottamuselimiin ei luonnollisen kehityksen kautta muodostunut kummankin sukupuolen tasapuolista edustusta. Keskusteltiin muun muassa siitä, pitääkö kehitystä vauhdittaa lainsäädännöllä.

Painopisteiden pohdintaa

RKP:n valinta lankesi Arhippaiseen, koska hän oli kiinnostunut tasa-arvoon ja demokratiaan liittyvistä asioista yleensä. Varajäsenyys TANE:ssa ei rasittanut kovin paljon, ”sillä tasa-arvoasiain neuvottelukunta oli naisjärjestön tärkeätä työkenttää yhteistyössä muiden poliittisten naisjärjestöjen kanssa”.

Kiinnostava piirre tasa-arvotyössä niihin aikoihin oli juuri se, että TANE:en päätettiin perustaa Miesjaosto. Siitä tuli mielenkiintoinen tehtävä moneksi vuodeksi. Arhippainen valittiin sen varapuheenjohtajaksi.

”Ensimmäisten vuosien aikana pyrittiin löytämään se kenttä, jossa miehillä olisi tehtävää tasa-arvotyössä. Pohdimme myös sitä, miten yleensä tavoittaa miehiä mukaan tasa-arvotyöhön.”

Miesjaoston perustamisen aikaan käyty keskustelu oli kaksijakoista. ”Oli kaksi tavoitetta, jotka osoittautuivat keskenään osin ristiriitaisiksi. Toinen oli se, että pyrittiin saamaan miehet ylipäättään kiinnostumaan tasa-arvotyöstä. Toinen suuri pyrkimys oli tunnistaa asioita, joissa miehillä saattoi olla tasa-arvoon liittyviä ongelmia.”

Ristiriita syntyy Max Arhippaisen mielestä siitä, että jos miehet saadaan ylipäättään kiinnostumaan tasa-arvosta, he joutuvat ottamaan kantaa asioihin, joissa nainen on yleensä alakynnessä oleva osapuoli. Toisessa tavoitteessa, jossa pyritään korjaamaan miesten tasa-arvoon liittyviä ongelmia, miehet ovat keskiössä. Tällaisia tilanteita saattaa liittyä esimerkiksi erotilanteissa tai tilanteissa, jossa perheessä on päihdeongelmia.

Arhippainen muistelee, että ensimmäinen Miesjaosto meni keskusteluissaan hyvin pitkälle pohtiesaan työkenttäänsä. ”Yksi asia, joka oli esillä monesti ja pitkään, liittyi elatusvelvollisten miesten asemaan, ja siihen, miten miesten suhteet lapsiin säilyisivät erotilanteissa. Sosiaaliviranomaisten ratkaisut ja tuomioistuinten oikeuskäytäntö erotilanteissa oli lähtökohtaisesti se, että naisella oli oikeus lapsiin. Miehen asema oli paljon heikompi lasten suhteen”.

Miehet, jotka olivat kokeneet avioeron, keskittyivät monesti juuri tähän ongelmaan. Oli vaikeata löytää tasapaino näitä ongelmia painottavien miesten ja niiden välillä, jotka olivat kiinnostuneita tasa-arvokysymyksistä ja sukupuolirooleista yleisesti.

TANE:n tuki osin ristiriitaista

Arhippainen arvelee, että TANE on edelleen hyvin pitkälle naisjärjestöjen ja naisaktiivien työsarkaa, mikä on tietysti ihan luonnollista. Alkuajoista Arhippainen muistelee, että vaikka Miesjaoston työtä periaatteessa kannatettiin, epäilyjäkin saattoi olla. Hiljaisessa mielessä saatettiin pohtia, että jos kiinnitetään kovin paljon huomiota miesten erityisongelmiin, painopiste ja kiinnostus siirtyvät pois naisista. Kuitenkin yhteiskunnan suuret epätasa-arvon kysymykset olivat naisten ongelmia. Ne kohdistuivat naisten asemaan työelämässä ja itse asiassa heidän asemaansa yleensä yhteiskunnassa.

”Me saimme ehkä vähän ristiriitaista tukea TANE:ssa. Mutta toisaalta saimme erittäin vahvaa tukea ja paljon kannustusta joiltakin tahoilta”, sanoo Max Arhippainen. Hän mainitsee esimerkkinä sellaisesta Marianne Laxénin, joka oli pitkään tehnyt työtä tasa-arvon parissa TANE:ssa ja muualla. Koska hän myös kommentoi epäkohtia julkisesti, yhteiskunnassa monet pitivät häntä esimerkkinä ääri-feminististä. Arhippainen antaa hänelle tunnustusta, ”hän kannusti meitä työssämme”.

Kun Miesjaosto etsi rooliaan, Marianne Laxén kannusti heitä kiinnittämään huomiota miesten rooliin tasa-arvotyössä yleisesti ja sen lisäksi keskittymään mainittuihin erityisasioihin.

Arhippainen muistuttaa, että tasa-arvoon ei koskaan päästä yhteiskunnassa ennen kuin koko yhteiskunta on ainakin ajatuksen tasolla mukana hyväksymässä sen keskeisiä tavoitteita ja periaatteita.

”Työssä oli mukana jonkin verran myös mieskansanedustajia, jotka olivat erilaisissa asemissa TANE:ssa. Jotkut heistä osallistuivat ahkerasti keskusteluun. Mutta oli vaikeata konkretisoida jaostomme asioita ja herättää kiinnostusta niihin laajoissa miesjoukoissa, asiat-han olivat varsin abstrakteja. Periaatteellista tukea oli kuitenkin havaittavissa.”

Yhteinen päämäärä yhdisti

Miesjaoston alkuajoina yhteiskunnallista keskustelua ja kannanottoja leimasi pitkälti puoluesidonnaisuus. Entä Miesjaostossa, minkälaista puolueiden välinen yhteistyö oli sen piirissä? Miten viestit kulkivat puolueiden edustajien kautta laajemmin puolueen piiriin?

Arhippaisen mielestä puolueiden erot eivät näkyneet Miesjaoston varsinaisessa työssä, kaikkia edustajia yhdisti kiinnostus itse asiaan. ”Kiinnostus tasa-arvokysymyksiä kohtaan oli yhteistä, oli sitten kyseessä vasemmistolaisen SKDL:n tai Kokoomuksen edustaja. Esimerkiksi Kokoomuksen edustaja oli Heikki A. Ollila, joka oli yhtä motivoitunut tasa-arvoasioihin kuin kuka muu tahansa, eikä kantoihin vaikuttanut hänellä eikä muillakaan juurikaan puoluepolitiikka”.

Eroja syntyi enemmän siitä, halusiko edustaja esille jonkin erityiskysymyksen, kun taas osa, varsinkin ne, jotka olivat samalla mukana tasa-arvoasiain neuvottelukunnassa, halusivat herättää yleisesti keskustelua tasa-arvokysymyksistä yhteiskunnassa, jatkaa Arhippainen. Mukana olleet asiantuntijat ja tutkijat keskittyivät yleensä niihin kysymyksiin, jotka olivat heille tuttuja.

”Ensimmäisen Miesjaoston puheenjohtaja oli nykyisen Vasemmistoliiton edeltäjän SKDL:n edustaja Jorma Hentilä. Kun toinen Miesjaosto nimitettiin, Hentilä vaikutti siihen, että jaoston tehtäväkenttää selkiytettiin. Toisen Miesjaoston puheenjohtaja oli SKDL:n Antero Honkasalo. Tämän toisen Miesjaoston työ oli huomattavan paljon konkreettisempaa kuin aiemman. Järjestimme muistaakseni pari seminaaria, joista toinen liittyi mieheen ja lapsiin ja toinen työelämään. Meillä oli myös tapaamisia vastaavien pohjoismaisten elimien kanssa.”

Pohjoismaista yhteistyötä

Pohjoismaisessa yhteistyössä nousivat esille samat ongelmat. Keskusteltiin paljon myös siitä, miten saada

miehet ylipäättään kiinnostumaan tasa-arvosta. Arhippainen muistelee, että pohjoismaiset kollegat olivat hyvin orientoituneita ongelmalähtöiseen miesnäkökulmaan, mutta hekin totesivat, että keskustelua miesten roolista tasa-arvon yleisessä toteuttamisessa yhteiskunnassa oli vaikeata käydä. Keskustelua käytiin paljon sosiologisen teoretisoinnin pohjalta.

Kaiken kaikkiaan Arhippainen koki, että tasa-arvoasioiden nostaminen poliittiselle agendalle oli vaikeaa. Tasa-arvosta oli vaikeata saada tältä pohjalta dialogia syntymään.

Niihin aikoihin saattoi ulkopuolisesta tuntua siltä, että muissa Pohjoismaissa oltiin paljon pidemmällä tasa-arvossa kuin meillä. Arhippainen myöntää, että Ruotsissa ja Tanskassa keskustelu saattoi käsitellä syvemmin joitakin miesten tasa-arvokysymyksiä kuin meillä.

”Mutta minusta tasa-arvoasiat eivät saisi olla naisliikkeen yksityisomaisuutta, vaan näiden kysymysten

pitäisi kiinnostaa kaikkia yhteiskunnan aktiiveja kansalaisia. Tuntui siltä kuin tämä näkökulma ei niinkään kiinnostanut meidän pohjoismaisia kollegojamme. Kuten jo aiemmin olen todennut, minusta piti löytää tasapaino yhteiskunnallisen keskustelun ja miesten erityisongelmien välillä.”

Arhippainen aprikoi edelleen, mahtoiko Miesjaosto pystyä ratkaisemaan tasapainoa näiden kysymysten välillä. Vai onko se yleensäkin ratkaistavissa?

Tärkeätä on kuitenkin ollut, että saatiin muruttamaan käsitys siitä, että tasa-arvoasiat olisivat vain naisille kuuluvia asioita. Jotta tasa-arvo olisi aitoa, sen pitäisi olla kaksisuuntaista. Arhippainen uskoo, että Miesjaosto kykeni herättämään keskustelun tästä näkökulmasta.

Entä millaisen hän toivoisi tasa-arvotilanteen olevan viidenkymmenen vuoden kuluttua? ”Toivotaan, että silloin ei enää tarvittaisi tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa!”

SOLE MOLANDER

TASA-ARVO ON

IHMISOIKEUSASIA

”**S**ukupuolten välisessä tasa-arvossa ovat kysymyksessä ihmisoikeudet ja demokratian toteutuminen”, sanoo Sole Molander, jonka työsarka tasa-arvon parissa ulottuu kahdenkymmenen neljän vuoden ajalle taaksepäin. Sama periaate on ollut hänellä johtotähtenä Helsingin kaupunginvaltuutettuna, jossa tehtävässä hän on korostanut demokraattisesti hyväksytyjen päätösten tärkeyttä.

”Minut valittiin Keskustan edustajana tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan varajäseneksi 1987. Siinä tehtävässä toimin kaksi kautta. Varsinaiseksi jäseneksi

KUVA: JYRKI VESA

tulin 1992. Siinä toimin kuusi kautta, aina vuoteen 2011 saakka.”

Sole Molander oli myös TANE:n Tutkimusjaoston jäsen 1987-1989, jaoston puheenjohtaja 1989-1992 ja sen jälkeen varapuheenjohtaja vuoteen 1995. Hän oli myös mukana Miesjaoston työssä 1988-1989. Vuosina 2003-2007 hän toimi Tutkimus- ja kehittämisjaoston puheenjohtajana.

Molanderin aloittaessa TANE:n puheenjohtajana oli Kokoomuksen Aila Jokinen. Tasa-arvovaltuutettuna toimi Paavo Nikula.

Yksi neuvottelukunnassa käsitellyistä tärkeistä aiheista koski naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

”Siitä ei ollut käyty julkista keskustelua. Toimme asiaa esille 1980-luvun lopussa ja seuraavan vuosikymmenen alussa järjestämällä useita seminaareja, joihin kutsuimme asiantuntijoita alustamaan. Mukana olivat esimerkiksi terveydenhuollon asiantuntijoita ja poliisi sekä monien muiden ammattikuntien edustajia, jotka joutuivat tekemisiin asian kanssa.”

Molander arvioi, että varmaan jotkut asiantuntijat ja järjestöt olivat tuoneet esille väkivallan epäkohtia, mutta TANE toi aiheen julkiseen keskusteluun ja mediaan. TANE:lla oli erittäin keskeinen rooli yleisen keskustelun herättämisessä.

”Siitä huolimatta naisiin kohdistuva väkivalta on edelleen maailmanlaajuinen ongelma.”

Naistutkimuksesta pääaine

TANE:en perustettiin Tutkimus- ja kehittämisjaosto, jonka puheenjohtajaksi Molander nimitettiin. Sen päällimmäisenä tehtävänä oli saada naistutkimuksesta aine, jota voitiin opiskella yliopistossa pääaineena.

”Mukana hankkeessa oli hyvin aktiivisia yliopistoja, kuten Jyväskylän ja Tampereen yliopistot sekä Åbo Akademi. Nämä yliopistot olivat jo useana vuonna esittäneet asiaa opetusministeriölle. Asia ei ollut edennyt,

ja niinpä TANE:n Tutkimus- ja kehittämisjaosto ryhtyi ajamaan asiaa.”

Naistutkimusta vastustettiin monin argumentein. ”Sitä ei ilmeisesti pidetty tieteenalana, vaan jonkinlaisena marginaaliasiana. Naistutkimus kuului muissa yliopistoissa yhteiskuntatieteisiin, Helsingin yliopistossa humanistiseen tiedekuntaan. Mutta että se olisi nostettu pääaineeksi... Sitä ei pidetty tarpeeksi tärkeänä tutkimusala, mikä tuntuu nyt tietysti aivan käsittämättömältä”.

”Me teimme jaostossa hyvin paljon yhteistyötä. Jaostossa oli monia asiantuntijajäseniä ja eri yliopistojen naistutkimuksen opettajia ja professoreita. Heidän kanssaan yhteistyössä painostimme opetusministeriötä. Lopulta tavoite saavutettiin ja naistutkimuksesta tuli pääaine. Ensimmäinen naistutkimuksen laitos perustettiin Åbo Akademihin 1988. Nykyään tieteenalaa kutsutaan sukupuolentutkimukseksi.”

TANE:n Tutkimusjaosto ei ollut uusi. Vuonna 2006 se vietti 25-vuotisjuhlaansa. ”Nimitimme juhlan Feministiseksi aikamatkaksi ja pidimme Säätötalolla juhlaseminaarin. Nostimme siinä näkyviin Tutkimusjaoston esiintuomia asioita”.

Tuottavuus on riippuvaista julkisista palveluista

Uudempiä asioita ovat olleet työelämän tasa-arvohaasteet, joissa Molander kertoo TANE:n jäsenenä olleensa paljon mukana. ”Meillä on nykyisin politiikassa jo ihan tasapuolisesti miehiä ja naisia, mutta elinkeinoelämässä ei niinkään”.

Suuri epäkohta on palkkaepätasa-arvo. ”Englanniksi sanotaan pay gap, mikä tarkoittaa naisten ja miesten palkkojen välistä kuilua”.

Kuilun olemassaoloon vaikuttaa hyvin paljon se, että naiset työskentelevät eri aloilla kuin miehet, eli työmarkkinat ovat segregoituneet, sanoo Molander. Julkisella sektorilla työskentelee enemmän naisia ja teollisuuden palveluksessa enemmän miehiä.

”Julkisen sektorin työtä ei pidetä tuottavana, koska tuottavuus lasketaan tehokkuusmittarein. Koska teollisuudessa käytetään myös koneita, tehokkuusluvut ovat suurempia. Julkisella sektorilla nähdään vain menoerät. Sen perusteella julkista sektoria ei nähdä ollenkaan tuottavana.”

”Mutta jospa lakattaisiin huolehtimasta koulutuksesta ja terveydenhoidosta! Tarkastellaanpa sitten, kuinka tuottava meidän kansantaloutemme silloin on”, kehottaa Molander.

”Totta kai julkisen sektorin palvelut ovat erittäin tuottavia, niitä ei vain lasketa kansantaloutemme tuottavuuslukuihin.”

Tuottavuus vaikuttaa alan palkkatasoon. Naisilla laskentatapa johtaa heikkoon palkkakehitykseen. Miehillä, jotka työskentelevät niin sanotuilla tehokkailla tuotannonaloilla, on suuremmat palkat. Tämä on suuri ongelma. ”Eryteisesti nyt, kun valtion ja kuntien budjetit ovat tiukalla, ei julkisen sektorin palkkoja saada nostettua niin nopeasti kuin olisi tarvetta, jotta saataisiin kurottua umpeen palkkaeroja”.

Hyvinvointi naisten selkänahasta

Naisten ja miesten palkkaero on Suomessa noin 20 prosenttia. ”Sen poistamiseksi tarvittaisiin ihan valtavasti varoja. Tavoite, jonka mukaan palkkaeroja saataisiin pienennettyä 15 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä, ei ole ollenkaan realistinen, koska kunnat ja valtio velkaantuvat jatkuvasti”.

Työmarkkinajärjestöt ovat avainasemassa myös samapalkkaisuuden edistämisessä. ”Palkkaepätasa-arvo ei ole vain suomalainen ilmiö vaan eurooppalainen ja koko maailman kattava. Olen ollut seminaarissa Brysselissä puhumassa aiheesta europarlamentaarikoille, ja asia on tiedostettu kaikkialla. Se on keskustelunaihe, jota täytyykin pitää yllä jatkuvasti”.

Molander painottaa, että vaikka nykyinen taloustilanne ei anna mahdollisuuksia suuriin korjauksiin, asiaa ei saa unohtaa.

”Nykyisellään naiset subventoivat pienemmillä palkkoillaan kansantaloutta. On epäoikeudenmukaista, että kansantalouden hyvinvointi otetaan naisten selkänahasta”, toteaa Sole Molander.

Edistymistä
ja haasteita -
työ jatkuu
1990-luvulla

BERT BJARLAND

MIESKESKUSTELU ON LUONUT POHJAA MIESTYÖLLE

”**E**hkä kaikki lähti äidistäni, joka oli yksinhuoltajaäiti. Kun isä lähti lätkimään toisen naisen luo, äiti jäi yksin ilman minkäänlaista koulutusta. Siinä hän sitten elätti kahta poikaansa huonoissa taloudellisissa kantimissa. Siinä sain peruskäsitystä siitä, mikä on naisen osa”, arvelee tekniikan lissensiaatti Bert Bjarland syitä kiinnostukseensa tasa-arvokysymyksiä kohtaan.

Seuraava askel Bert Bjarlandin arvion mukaan oli, kun hän rakastui feministiin. ”Kun suhde ei kuitenkaan toiminut, hän lemppassi minut pihalle, mutta ohjasi minut saman tien ystävällisesti miesryhmään, jossa voisin käsitellä ’näitä juttuja’. Ryhmä oli ruotsinkielinen ja nimeltään Adam.

”Minähän menin kilttinä poikana sinne ja ryhmästä tuli nopeasti minulle hyvin tärkeä. Ryhmä muodostui lähes kokonaan silloisten ruotsinkielisten feministien miehistä ja poikaystäväistä.”

KUVA: JYRKI VESA

Ryhmä järjesti muutamia Mies ja lapsi -leirejä, joista yksi pidettiin Pohjanmaalla. ”Paikallislehden kuvaaja tuli kuvaamaan meitä. Esiinnyimme alasti lehden sivuilla. Siitä tuli kuulemma skandaali. Naistenlehdet haastattelivat meitä, niin että saimme tempauksella myös jonkin verran julkisuutta”.

Kehitystä keskustellen?

Bjarland arvioi, että Markku Böök, joka toimi siihen aikaan Miesjaoston asiantuntijatehtävissä, esitti häntä Miesjaoston jäseneksi. Bjarland suostui. Hän oli mukana Miesjaostossa asiantuntijajäsenenä 1992-2003.

”Mieskeskustelua ei alkuaikoina käyty netissä ollenkaan, ei ollut vielä sosiaalista mediaa. Sähköpostilistoja oli, ja niiden piirissä keskusteltiin vaikka mistä, mutta ei miehenä olemisesta. Ehdotin jaostossa, että perustettaisiin keskustelupalsta, jossa käsiteltäisiin miehenä olemisen sietämätöntä keveyttä”, sanoo Bjarland mukaillen Milan Kunderan tunnettua romaania Olemisen sietämätön keveys. Bjarlandin ehdotukseen suostuttiin. MAN-lista perustettiin 1997.

”Aika pitkään oli hiljaiseloa, hyvin harva tiesi listasta. Viestit olivat kilttejä, sanottiin jotakin poliittisesti korrektia. Emme aktiivisesti puffanneet sitä emmekä tiedottaneet siitä, mutta vähitellen keskustelijoiden määrä lisääntyi. Jossain vaiheessa listalle alkoi tulla hyvin kriittisiä, suorastaan naisvihamielisiä mielipiteitä. Aluksi se oli ihan hyvä, sen myötä lista eli todella kiihkeästi. Pahimpina tai parhaimpina aikoina listalle tuli satoja viestejä päivittäin 30–50 kirjoittajalta.”

Raskaitakin aikoja

Bjarlandin mielestä listan tuli olla täysin avoin ilman, että sitä millään lailla moderoitaisiin. ”Aina joku yritti pitää keskustelun siistinä, jotta se ei hyökkäisi ketään henkilöä vastaan, mutta silti kommentit olivat välillä varsin leimaavia. Pahimmillaan viesteistä oli luettavissa

melkein tappouhkauksia. Viesteissä oli selkeästi kaksi näkökantaa ja lisäksi kaikkea niiden väliltä. Oli profeministinen puoli, jonka mielestä sekä miehillä että naisilla oli voitettava tasa-arvosta. Antifeministit katsoivat, että me profeministit petämme miessukukunnan”.

Välillä oli aika raskasta, kun töistä tultua piti ryhtyä lukemaan listan viestejä. Bjarland tunsi myös vastuuta asiasta, koska hän oli ollut aloittamassa listaa ja oli sen ylläpitäjä. ”Listalle kirjoittivat myös täysin höyrypäiset ihmiset, joilla ei ollut sanottavaa tasa-arvosta, ei puolesta eikä vastaan. He halusivat vain häiriköidä ja loukata. Muutama sellainen poistettiin listalta yhteisellä päätöksellä”.

Senkin jälkeen keskustelu junnasi asetelmassa, jossa osa oli tasa-arvon puolesta, osa sitä vastaan.

”Minulle feminismi tarkoittaa tasa-arvoa, kun vastustajien mielestä se taas tarkoittaa, että otetaan miehiltä oikeuksia ja annetaan ne naisille. Se on tyypillinen suomalainen käsitys feminismistä.”

Lista tuli tiensä päähän

MAN-listan loppuaikoina siellä oli hyvin vähän elämää. ”Lista eli yhdeksän vuotta, jonka jälkeen se jouduttiin lopettamaan epäasiallisuuksien vuoksi. Olimme TANE:ssa sitä mieltä, että lista oli jo saanut aikaan sen, mitä varten se perustettiin, eli se oli saanut aikaan keskustelua. Keskustelu oli siinä vaiheessa siirtynyt muihin verkkoryhmiin ja muille mail-listoille”.

Bjarland ei juurikaan käynyt niillä, mutta hän on ymmärtänyt, että niillä heitä profeministejä hakattiin oikein olan takaa, vaikka he eivät edes olleet mukana niissä. Yksi Miesjaoston tavoitteista kuitenkin saavutettiin: saatiin aikaan keskustelua miehestä ja tasa-arvosta.

Bjarland on toiminut myös naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastustavassa White Ribbon -järjestössä sekä Profeministimiehet ry:ssä, jossa hän on ollut varapuheenjohtajana.

KATARIINA POSKIPARTA

KUKA KÄYTTÄÄ VALTAA?

Katariina Poskiparta arvelee saaneensa tasa-arvokipinän kotoaan, koti oli ”hirveän tasa-arvoinen”. Kun hän lähti opiskelemaan, maailma aukesi: kaikkialla tasa-arvo ei ollutkaan itsestään selvyyttä. Siitä seurasi suivaantuminen, järkytys ja hämmennys. Opiskeluaikanaan Poskiparta toimi ylioppilaskunnassa tiede- ja korkeakoulupoliittisena sihteerinä, ylioppilaskunnan puheenjohtajana ja myöhemmin Suomen ylioppilaskuntienliiton puheenjohtajana saadakseen korjausta joihinkin opintoasioihin. Siinä saattoi vaikuttaa myös tasa-arvoasioissa. ”Ja sillä tiellä olen”.

Ympäristöministerin poliittisena valtiosihteerinä nyt työskentelevä Katariina Poskiparta (vihr.) opiskeli Tampereen yliopistossa. Ylioppilaskunnan lisäksi hän toimi Akkaryhmässä. Se oli Tampereen opiskelijapiireissä toiminut feministinen ryhmä, joka paneutui tasa-arvokysymyksiin ja niistä tiedottamiseen. Hän arvelee, että näiden työskentelyjen kautta hänet valittiin TANE:n jäseneksi. Mutta hän oli ilmaissut kiinnostuksensa tasa-arvokysymyksiin, ”en siis joutunut tehtävään sattumalta, vaan itse haluten”, hän painottaa.

Poskiparta valittiin ensin varajäseneksi yhdeksi

kaudeksi 1992–1995, sen jälkeen hän toimi kaksi kautta, vuodet 1995–2001 varsinaisena jäsenenä. Varajäsenyyshaudellaan hän oli Tutkimusjaoston jäsen, vuodesta 1996 vuoteen 2001 hän toimi jaoston puheenjohtajana. Vuonna 1995 hän oli jäsenenä Peking-jaostossa, joka valmisteli Suomen osallistumista Pekingissä 1995 pidettyyn YK:n naisten maailmankonferenssiin.

TANE:ssa sai tietoa tutkimuksesta

”Koko ajan, jonka TANE:n toiminnassa olin mukana, olin erityisen kiinnostunut naistutkimuksesta ja kaikesta, mikä liittyy sukupuolineutraaliuteen eri näkökulmista. Muistan hyvin, että TANE:ssa keskusteltiin tutkimuksesta paljon laajemmin kuin vain esimerkiksi yhden yliopiston kannalta tai jonkin alan tai jonkun näkökulmasta. Kuuli paljon asioita, ja se oli hyvä.”

TANE:n antina Poskiparralle oli, että pääsi tutustumaan tutkijoihin eri puolilta maailmaa ja heidän tutkimuksiaan pystyi seuraamaan. Siten ne tuntuivat purettavan paremmin tajuntaan. Tutkimustieto joko vahvisti omia mielikuvia ja ajatuksia tai osoitti ne virheellisiksi.

”Opin silloin pitämään kiinni tasa-arvoon liittyvistä mielipiteistäni ja perusteluista, jotka mielipiteiteni vakuudeksi olin omaksunut. Mielipiteeni naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta perustuivat tutkittuun tietoon. Sen opin TANE:ssa.”

Myös kaikki kansainväliset kontaktit olivat hyvä asia. TANE lähetti aina ihmisiä erilaisiin YK-kokouksiin tarkkailijoiksi. ”Niissä näki, millainen kirjo maapallolla vallitsi tasa-arvoasioissa. Sai havaita miten erilaiset yhteiskunnalliset instituutiot ja uskonnot vaikuttivat siihen, miten naisten ja miesten oikeuksia ja velvollisuuksia tulkitaan ihmisoikeuksista käsin”.

Asiat elävät ajassa

Näissä kysymyksissä ei yleensä tapahdu kovin nopeasti tai jättäiskelin edistystä suuntaan tai toiseen. Kansain-

välisistä kokouksista ohjautuva kehitys on hidasta ja jäyhää. ”Ehdin olla mukana TANE:n työssä niin kauan, että ehdin havaita tämän”.

Ennen nykyistä tehtäväänsä ympäristöministerin poliittisena valtiosihteerinä Katariina Poskiparta oli valtiosihteerinä työ- ja elinkeinoministeriössä.

”Siellä kun oli tekemisissä työelämän ja tasa-arvo-kysymysten kanssa, huomasi, kuinka asiat elävät ajassa. Jotkut asiat voivat unohtua vähäksi aikaa ja nousevat taas pintaan, mutta hiukan eri mausteilla, vähän erilaisina”.

Yksi asia, joka Poskiparralle on jäänyt erityisesti mieleen TANE:n ajoilta, on päivähoito. Keskusteltiin subjektiivisesta oikeudesta päivähoitoon ja tulisiko oikeuden olla puolipäiväistä vai kokopäiväistä. Asiaa pidettiin vähän arkaluontoisenakin, tabuna. Kun se saatiin aikaan, se oli todella suuren taistelun kautta naisille tullut mahdollisuus. He saattoivat mennä töihin, jos siltä tuntui, ilman että päivähoitopaikan puute olisi ollut esteenä.

”Aluksi naisen sopimuskumppanina oli ikään kuin yhteiskunta, valtio. Sitten alettiin ajatella niin, että asia kuuluu perheelle. Myös miehen, lapsen isän tulee ottaa vastuuta asiasta. Ainakin, jos hän asuu samassa taloudesta. Lapset ovat yhtä paljon isien kuin äitien lapsia. Ja niin keskustelu ryöpsähti uudelleen. Pidettiin hyvänä niin työelämän, perheen kuin lapsenkin kannalta, että isä ja äiti molemmat hoitavat lasta.”

Tämä keskustelu on edelleen käynnissä. Vaikka parannuksia on tapahtunut, korjaamista on edelleen. Isyys- tai vanhempainvapaat eivät ole isille yhtä itsestään selviä kuin äideille vastaavat hänelle tarkoitetut vapaat.

Lapset kiinnostavat uutta isäpolvea

Poskiparta arvelee kuitenkin, että isyysvapaiden pidentymiseen ei enää ole pitkä matka. Nuoremman sukupolven parissa isät ovat siihen valmiimpia. He eivät ky-

seenalaista omien lastensa hoitamista, he ovat valmiita jakamaan vastuuta äitien kanssa.

”Tämän toteutuminen kärjistyy luonnollisesti rahaan. Kuka maksaa, kun sosiaaliturvan rahoittavat tältä osin työntekijät, työnantajat ja valtio yhdessä. Erilaisia malleja kehiteltäessä työntekijät ja työnantajat löytävät usein toisensa ainakin rahoituksen suhteen. Niiden mielestä ylimääräiset kulut pitäisi valtion maksaa. Ja se merkitsee sitä, että maksaja on veronmaksaja, me kaikki.”

Poskiparran mielestä asennetasolla ollaan jo varsin valmiita muutoksen. Vain päätöksenteossa on merkitystä sillä, mitä vanhemmat sukupolvet ajattelevat. Nuoremmat olisivat valmiita sen kaltaisiin järjestelyihin, jossa äitien ja isien vanhempainvastuuta jaetaan nykyistä enemmän.

Nuorempien sukupolvien ajattelussa on tapahtunut myös sellainen mullistava muutos, että he eivät enää pidä välttämättömänä nykyisen pituisia vanhempainvapaita. Äidit ottaisivat mieluummin osapäivätyötä siksi ajaksi, jolloin lapset ovat pieniä.

”Vanhemmista tasa-arvoihmisistä, joihin itsenikin tässä luen, tämä tuntuu suorastaan herjaukselta”, sanoo Poskiparta ja nauraa. ”Ja kuinka tämän asian, pitkän äitiys- ja vanhempainvapaan puolesta on taisteltu! Miten nuoret voivat olla tuota mieltä! Mutta sitten tajuaa, että aika muuttuu, ympäristö ja muu muuttuvat. Ehkä järjestely voisi olla järkevää myös perhedynamiikan kannalta.”

Nuoret naiset argumentoivat asiaa sillä, että he osa-aikaisesti työskentelemällä eivät putoaisi kokonaan työelämästä, kun työelämän vaatimuksetkin muuttuvat kiihtyvällä vauhdilla. Äidiksi tulleet naiset pystyisivät näin pitämään ammattitaitoaan yllä.

Mainosten naiskuva keskustelutti

Toinen ajassa liikkunut asia, jonka Poskiparta muistaa, oli keskustelu naiskuvasta ja siitä, mitkä yhteiskunnan

toiminnot ylläpitivät kuvaa, eikä vain naisista vaan myös miehistä, ja toiseudesta. Mies on se ihminen ja nainen on nainen (se toinen). Keskustelu päättyi toteamaan, että medially oli suuri merkitys siinä, millaiseksi kuva muodostuu.

”Siksi TANE:en päätettiin perustaa Median ihmiskuva -jaosto. Käytiin laajoja taustakeskusteluja siitä, miksi sellaista tarvittiin ja tulisiko jaostolla olemaan vaikuttavuutta. Pohdittiin myös sitä, minkälaista hyötyä voisi naiskuvan kannalta olla keskustelusta tiedotusvälineiden kanssa. Käytäisiin vuoropuhelua esimerkiksi siitä, pitääkö media yllä tietynlaista naiskuvaa.”

Eri yliopistoissa oli tehty aiheesta tutkimusta. Niiden pohjalta järjestettiin seminaareja, joissa tutkijat esittelivät tutkimustuloksiaan. ”Seminaareihin kutsuimme monia toimittajia, ja niin saimme keskustelun käyntiin. Vaikka toimittaja pyrkii tekemään juttunsa sukupuolineutraalisti, niin asiaan perehtynyt tutkija voi juttua analysoimalla saada esiin siitä sukupuolittuneen taustan.”

Tutkimuksessa kiinnitettiin tosi paljon huomiota valtatutkimukseen ja ehkä politiikankin tutkimukseen, jatkaa Poskiparta. Katsottiin, miten naiset ovat mukana vallankäytössä, miten he äänestävät ja mitä olisi hyvä ottaa huomioon äänestettäessä.

”Meillä oli kampanjoita, joilla pyrimme viestittämään, että jos haluatte äänestettävän naisia, niin heitä pitää asettaa ehdolle. Pitää olla tietty määrä naisia ehdolla, jotta miehiä ja naisia tulee valituksi yhtä paljon. Tämä kampanja kohdistui puolueisiin.”

Kuka käyttää valtaa?

Ylipäättään tärkeätä on, kuka käyttää valtaa yhteiskunnassa. Mikä on politiikan tai elinkeinoelämän, ay-liikkeen ja jossain määrin kirkonkin osuus vallankäytössä? Entä muiden instituutioiden, kuten urheilujärjestöjen osuus? Miten ihmiset valikoituvat erilaisiin tehtäviin? Miten ih-

miset verkostoituvat, miten tutkimus voi vaikuttaa? Ja miten näissä tasa-arvo on mukana? Tätä keskustelua käytiin Poskiparran aikana varsin paljon. Keskustelu vaikutti useiden isojen tutkimushankkeiden syntyyn eri yliopistoissa, joista Poskiparta seuraa muutamia edelleen.

”Naiset ja valta oli iso hanke, jonka perusteella tuotetaan edelleen erilaista tietoa. Vaikka itse hanke on päätynyt, siitä syntyneet haarat saattavat jatkaa pitkäänkin. Siitä syntyy graduja ja väitöskirjoja. Osin tutkimus on painottunut sen mukaan, mikä taho kulloinkin on ollut rahoittajana.”

Keskeisessä asemassa tasa-arvon toteutumisessa ovat esimerkiksi toimittajat. Mistä siis viisasten kivi heidän koulutukseensa?

”Se onkin tosi vaikea juttu. Jos asettuu jonkun yläpuolelle osoittaakseen, että hän ammatti-ihmisenä tekee työtään väärin, tai että asenne ei ainakaan ole kohdallaan, siitä ei mitään hyvää seuraa. Pitäisi vain luottaa siihen, että tutkimuksesta saatuja faktoja esittämällä ja vastaamalla kysymyksiin päästään eteenpäin. Ja kylä silloinkin oli toimittajia, jotka olivat itse havainneet epäkohtia. Heidän kauttaan asiat nousivat laajemmin esiin mediassa.”

Poskiparta ei osaa sanoa, oliko siitä yleisesti apua mediassa ja mikä tilanne mediassa tasa-arvotietoisuuden suhteen nykyään vallitsee. Vai edetäänkö sielläkin sykleissä, asiat tulevat ja menevät.

Lapset ja mainoskuvat

”Itse olen törmännyt epäkohtiin myös sen jälkeen, kun on käyty keskustelua mainoksista ja tyttökuvista mainoksissa. Minulle on tullut mieleen TANE:n ajat ja kuinka Median ihmiskuva -jaostossa puhuttiin silloinkin siitä, minkälaisina mainokset esittävät naiset ja tytöt. Se, että tästä puhutaan, on ihan terveellistä yhteiskunnallista keskustelua. Jokainen äiti ja isä tietävät, että pienet havainnoivat ympäristöään jo vaahtosammuttimen

kokoisista saakka. Kaduilla on heidän nenänsä tasolla standeja, joissa voi olla monenlaisia kuvia.”

”Joka ikinen valveutunut vanhempi kiinnittää huomiota siihen, minkälaista ihmiskuvaa ja minkälaista nais- ja mieskuvaa lapsille välitetään. Lapset imevät kaiken tiedon ympäristöstään. Lapset saattavat tehdä kysymyksiä, joita myös aikuisten olisi syytä silloin tällöin tehdä. Tämäkin asia pulpahtaa varmaan esille aika ajoin. Luulen, että tietoisuus välitettävien ihmiskuvien epäkohdista on lisääntynyt.”

Kun aika, jolloin Katariina Poskiparta oli TANE:n työssä mukana, oli ainakin tasa-arvomielessä nykyistä poliittisempaa, minkälaista olikaan poliittisten ryhmien yhteistoiminta? Kulkivatko tiedot TANE:n jäseniltä puolueisiin saakka?

”Minusta yhteistyö yli puoluerajojen oli erittäin hyvää. Toki erilaisia näkemyksiäkin oli, esimerkiksi päivähoitossa käytiin kiistaa siitä, laitetaanko rahat kotihoitontukeen vai rakennetaanko päiväkotieja. Puoluerintama oli selkeä: oikeistopuolueet kannattivat kotihoitontukea, vasemmisto oli päiväkotien kannalla. Vähitellen selkeät rintamalinjat madaltuivat, kun keskusteluun tulivat mukana erilaiset monimuotoiset tavat, joilla lasten päivähoitoa voitaisiin toteuttaa. Niitä syntyi tarpeesta, esimerkiksi epätyypillistä työaikaa tekevien ja osa-aikaisten tarpeita varten.”

Sen sijaan Poskiparta epäilee vahvasti sitä, kulkivatko tiedot TANE:n piirissä käydyistä keskusteluista ja mahdollisista päätöksistä puolueisiin. ”Vaihtelevasti kulkevat”, hän arvelee. Pitkälti asia saattoi olla kiinni puolueen ikäjakautumasta. Jos puolueen jäsenet olivat nuorehkoa joukkoa, tiedonvälitys toimi paremmin, kun tasa-arvokysymykset olivat normaali politiikan keskusteluaihe.

Muutos nuorissa?

”Nuoremmat puolueet eivät ehkä olleet samalla tavalla kaivautuneet poteroihinsa kuin ne, joilla oli pitkältä ajalta

historiallisia traditioita, joita olisi puolustettava. Tai joilla oli vankkoja sidosryhmiä taustalla, joilla oli hyvin vankat omat näkemykset. Sekä elinkeinoelämän järjestöillä että ay-liikkeellä oli molemmilla intressi vahtia sitä, miten esimerkiksi tasa-arvoinen työelämän perhevapaiden rahoitus järjestetään. Siinä puolueet olivat vähän kuin puristuksessa, että mitä ne voivat ottaa agendalleen.”

Poskiparta arvelee, että tilanne on nykyään osin muuttunut. Kehitys on johtanut siihen, että nuoret ihmiset ovat alkaneet liittyä puolueisiin välivaiheen jälkeen. Sen seurauksena voi olla, että isojenkin puolueiden agendalle tulee uusia asioita, sellaisia, jotka kiinnostavat nimenomaan nuorempia sukupolvia.

”Siihen aikaan kun olin mukana TANE:ssa, kesäti kyllä yleensä todella pitkään, ennen kuin puolueissa alettiin ajatella ihan itsestään selviäkkin juttuja. Vieläkin on niin, että jos esille nousee ihan uusi juttu, niin kyllä sitä pitää makustella aika kauan ennen kuin se on päätöksentekijöiden pöydällä.”

Poskiparta muistuttaa, että elämme nyt taas tietyllä tavalla uutta aikaa: maan hallituksessa on uusi päättäjien sukupolvi, hallitusryhmien vetäjät ovat uutta polvea kristillisdemokraatteja lukuun ottamatta. ”Päivi Räsänen on virkaiältään nuori, mutta ei kuulu samaan sukupolveen muiden kanssa”. Poskiparta toteaa, että nyt voisi olla se hetki, jolloin jotain alkaa tapahtua.

Samapalkkaisuus ei etene

”Mutta vaikka monessa muussa asiassa voi havaita yhteiskunnallista kehittymistä ja tasa-arvon huomioon-

ottamista eri tavalla tai paremmin kuin aikaisemmin, niin on pakko todeta, että samapalkkaisuusasia ei ole edennyt. Naiset saavat aivan yleisesti edelleenkin samanarvoisesta tai yhtä vaativasta työstä pienempää palkkaa kuin miehet. Tällä saralla tulee edelleen takapakkeja, kuten aikaisemminkin.”

”Ihmisten aineellinen hyvinvointi on lisääntynyt ja suomalaisten ja sitä myötä kansakunnan varallisuus on kasvanut, mikä on saattanut johtaa vaatimustenkin lisääntymiseen. Mutta vertaamalla tahansa tilastollisella menetelmällä miesten ja naisten ansiota, niin eiväthän ne ole tasa-arvoisia. Olen itse pettynyt siihen, että vaikka meillä nimitetään minkälaisia korkean tason työryhmiä, ja asian tutkimiseen ja korjaamiseen on pistetty paljon aikaa ja rahaa ja nähty asiassa paljon vaivaa, niin asia ei ole edelleenkään korjaantunut.”

Poskiparta pohtii, onko meillä sellaiset yhteiskunnan syvärakenteet, jotka vaikeuttavat asian hoitamista. Jokaisella on omat edut valvottavana. Pelätään, että jos tulee uudelleen jakoa, se on sitten joltakulta pois. Hän myöntää, että asia ei ole helposti hoidettavissa nykyisellä palkanmuodostustavalla.

”Toivoisin kuitenkin, että jos me haluamme pitää yllä hyvinvointiyhteiskuntaa, jossa verorahoilla rahoitetaan yhteisesti tarpeellisiksi katsottuja ja päätettyjä palveluja, niin siihen tarvitaan työhönsä motivoituneita ihmisiä, jotka maksavat veroja. Naisten kannalta olisi iso tekijä, että heillä olisi samantasoiset, oikeudenmukaiset palkat kuin miehillä.”

KUVA: JYRKI VESA

JOUNI MYKKÄNEN

TASA-ARVOA

KEHDOSTA

HAUTAAN

Jouni Mykkänen näkee edelleen haasteena, miten saada miehet ymmärtämään sukupuolten välisen tasa-arvon positiiviset vaikutukset, jotka näkyvät arkielämän käytännöissä, työelämässä ja myös myöhemmin eläkkeellä. Jouni Mykkänen perustaa näkemyksensä pitkäaikaiseen kokemukseen tasa-arvotyössä.

Kulttuurineuvos, VM Jouni Mykkänen toimi tasa-arvoasiain neuvottelukunnan varapuheenjohtajana kolme kautta 1995-2003 sekä Median ihmiskuva -jaoston puheenjohtajana 2001-2003. Hän teki työuransa Yleisradiossa toimittajana, johtajana ja varapääjohtajana sekä Elokuvasäätiössä toimitusjohtajana ja Kokoo-

muksessa tiedotustehtävissä. Luottamustehtäviä ovat olleet muun muassa kansanedustajuus, Espoon valtuuston, kaupunginhallituksen ja tasa-arvotoimikunnan jäsenyys sekä Kokoomuksen varapuheenjohtajuus.

”Kaikissa tehtävissäni olen toiminut aktiivisesti sukupuolten välisen tasa-arvon hyväksi”, Mykkänen sanoo. Hän kasvoi tasa-arvotyöhön lapsuutensa myötä. Hänen äitinsä jäi kaksi kertaa leskeksi pienten lasten kanssa. Jouni Mykkänen joutui jo 7-vuotiaana pikkupoikana ottamaan vastuuta nuoremmista sisaruksistaan ja toimimaan perheessä miehen korvikkeena. ”Seurasin läheltä näitä ihmiskohtaloita ja äitini selviytymistä yksinhuoltajana. Siksi koen tasa-arvoasiat hyvin tärkeiksi”.

Mykkänen arvelee, että hänen johdonmukaisuutensa tasa-arvoasioissa sekä ansiotyössä että luottamustoimissa sai aikaan sen, että häntä pyydettiin mukaan tasa-arvoasian neuvottelukuntaan. ”Ryhtyminen siihen työhön oli helppoa. Sukupuolten välinen tasa-arvo, ennen kaikkea naisten huomioon ottaminen tasa-arvotyössä ja tasa-arvon toteuttamisessa, siinä on minun taustani”.

Henki TANE:ssa, sekä neuvottelukunnassa että työvaliokunnassa oli Mykkäsen mukaan mutkaton. ”TANE:en olivat valikoituneet sellaiset ihmiset, joilla oli motivaatiota edistää tasa-arvoa. Mutta koko yhteiskunnan saaminen mukaan on vaikeampaa”.

Kiintiötä rakentamassa

Mykkäsen alkutaival TANE:ssa osui vuosiin, jolloin tehtiin muutoksia tasa-arvolain kiintiösäännöksiin. Vuonna 1995 astui voimaan uusi laki ja sen mukaan valtion komiteoissa, neuvottelukunnissa ja vastaavissa toimielimissä, samoin kuin kuntien luottamuselimissä on oltava vähintään 40 prosenttia kumpaakin sukupuolta. Vaaleilla valittavat elimet, kuten valtuustot ja eduskunta jäivät säännöksen ulkopuolelle.

”Kiintiöperiaate, sen toteuttamisen seuraaminen ja siitä vedettävät johtopäätökset sekä lain puolesta työskenteleminen olivat minusta tärkeimpiä tehtäviä TANE:ssa. Keskeisimpiä tehtäviämme oli myös vaikuttaa toimenpiteisiin, joilla pyrittiin nostamaan esiin nai-

siin kohdistuvan väkivallan ongelmia.”

Mykkäsen mukaan TANE:en oli sekä silloin että aiemmin ollut helppo saada miehiä mukaan. Hän huomauttaa kuitenkin, että puolueissa oli toki enemmän TANE:n jäsenyydestä kiinnostuneita naisia kuin miehiä. Tasa-arvolain kiintiösäännös vaikutti myös TANE:n kokoonpanoon.

”Neuvottelukuntaankin tarvittiin lain vaatimuksen mukaisesti 40 prosenttia miehiä, joten osa miehistä ’joutui’ jäseniksi. Kiintiösäännöksestä seurasi, että kun olin varapuheenjohtaja, niin olin jäsenenä myös työvaliokunnassa. Aina silloin tällöin tuli eteen tilanteita, joissa sai kokea olevansa naisjoukon ympäröimä kiintiömies. Se oli mielenkiintoista.”

Kaiut, jotka kantautuivat kunnallisesta päätöksenteosta eri puolilta maata, kiinnostivat Mykkästä. Kiintiösäännösten vaikutuksesta miehet joutuivat jäseniksi sosiaali- ja kulttuurilautakuntiin ja aihealueiden muihin elimiin, jotka olivat perinteisesti olleet naisvaltaisia. Naiset taas pääsivät jäseniksi taloudellisiin ja teknisiin lautakuntiin.

Miesten ongelmat vielä ratkaisematta

”Ongelmia oli siis ollut sekä määrällisesti että laadullisesti. Kun valtiollisen ja kunnallisen politiikan ytimeen eli verotukseen pääsevät vaikuttamaan sekä naiset että miehet samalla tavalla, niin laadullisilla seikoilla on merkitystä.”

Mykkänen on toimittaja jo toisessa polvessa, joten viestintä oli hänelle tärkeää TANE:ssa. ”Meillähän oli Tiedotusjaosto, joka pyrki saamaan aikaan kiinnostusta tasa-arvoasioihin. Toiminnan eräs tarkoitus oli saada toimittajakunta kiinnostumaan aihepiiristä”.

Miesjaosto toimi siihen aikaan hyvin aktiivisesti. Mykkänen seurasi mielenkiinnolla sen raportteja. Hän ei itse kuulunut jaostoon.

Tämän päivän miesliikkeen ongelmat ovat hyvin

pitkälle samanlaiset kuin aikaisemminkin, Mykkänen toteaa. Ongelmat koskevat nyt nuorempia miessukupuolivia. ”Olen yrittänyt esimerkiksi neljälle pojalleni painottaa sitä, että sukupuolten välinen tasa-arvo on kaikissa ihmissuhteissa, työelämässä ja muussa, merkittävä asia. Näiden arvojen saaminen läpi yhteiskunnassa on edelleen haaste. Jos ajatellaan asiaa esimerkiksi termeillä pehmis ja kovis, niin olemalla pehmis ihmissuhteissa, voi olla elämän faktoissa oikealla tavalla kovis eli pystyy hallitsemaan ne”, Mykkänen kuvailee.

Haaste on torjua henkinen ja fyysinen väkivalta. On toimittava niin, että naisten pääsy asianmukaisiin tehtäviin ei esty. Ongelmista huolimatta Mykkänen kiittelee sitä, että koko yhteiskunnan mittakaavassa on menty eteenpäin.

”Suomessa on nainen ollut tasavallan presidenttinä, on ollut kaksi naispääministeriä ja nyt on ensimmäinen nainen valtiovarainministerinä ja eduskunnan puhemiehenä on ollut nainen. Ainakin muodollisissa ja enemmän hierarkkisissa asemissa, kuten kaupunkien ja kuntien johtajina, valtuustojen puheenjohtajina ja kaupunginjohtajina on naisia. Mutta haastetta on edelleen siinä, että nähtäisiin naiset myönteisenä mahdollisuutena yhteiskunnassa eri asioita hoidettaessa. Ja myös kodeissa”, sanoo Mykkänen. Hän toivoo, että miehet olisivat valmiita automaattisesti ja myötäsyttyisesti siihen, että naiset olisivat tasa-arvoisia miesten kanssa.

Edistytty on, mutta ei riittävästi

Mykkänen nostaa esille myös tasa-arvon vaikutukset lasten kasvatukseen. Hän korostaa, että miesten ei pidä käyttää hyväkseen biologian tuomaa fyysistä voimaansa pitääkseen naisia henkisessä tai fyysisessä puristuksessa. ”Tätä on edelleen olemassa”, hän sanoo. Esimerkkinä siitä hän nostaa esiin viimeaikojen moninaiset väkivallanteot.

”Kyllähän ne teot kumpuavat ennen kaikkea miesten epävarmuuden tunteesta, itsetunnon puutteesta. Niitä korvataan sitten väkivallalla, jolla asianomainen luulee voivansa tehdä jotakin yleisten päämäärien hyväksi. Näinhän ei ole, ihminen osoittaa vain olevansa avuton tasa-arvoisessa toiminnassa.”

Mykkänen esittääkin, että omalle miehuudelle pitäisi löytää identiteettikriteeristö, joka on sopusoinnussa tasa-arvon kanssa.

Jouni Mykkänen näkee sukupuolten erilaisuuden myönteisenä. ”Ei ole tullut missään vastaan tasa-arvoa puoltavien taholta, että kahden sukupuolen pitäisi olla prikulleen samanlaisia, vaan erilaisuudessaan tasa-arvoisia. Sitä kautta tasa-arvo toteutuu parhaiten”.

Nyt käsillä olevasta ajasta voidaan Mykkäsen mukaan tehdä yksi johtopäätös: Me olemme edenneet tasa-arvokysymyksissä. Suomea voidaan pitää merkittävänä maana tasa-arvoisuuden saavuttamisessakin. Kuitenkaan väite siitä, että meillä kaikki olisi hyvin, ei Mykkäsen mukaan ole totta.

”Olemme tiettyssä vaiheessa. Siitä on vielä pitkä matka siihen, että tasa-arvo toteutuisi oikealla tavalla niin, että se olisi osa elämää kehdosta hautaan. Silloin tähän tarkastelukulmaan kuuluvat lapsuuden kokemukset päiväkerhoissa ja kouluissa, kokemukset opiskelussa ja työelämässä, ja sitten eläkeläisenä.”

Mykkänen sanoo kuuluvansa niihin, joiden mielestä on edistytty, mutta ei läheskään vielä riittävästi.

Aktiivista
tasa-arvotyötä:
TANE
2000-luvulla

MARJA ERKKILÄ

TASA-ARVOTYÖ

– HAASTEITA JA

MAHDOLLISUUKSIA

”

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta TANE nimitetään parlamentaaristen voimasuhteiden mukaisesti eli se on poliittinen vaikuttaja ja sellaisena ainutlaatuinen. Siinä ovat mukana kaikkien puolueiden edustajat. Siinä on haastetta ja potentiaalia”, sanoo Marja Erkkilä.

SAK:ssa työskennellyt apulaisjohtaja Marja Erkkilä oli TANE:n jäsenenä 2001-2011. Hän edusti sosiaalidemokraattista puoluetta. Marja Erkkilän pöydällä SAK:ssa olivat tasa-arvoasiat. Erkkilä jäi eläkkeelle 2011.

”Olen tutkinut työntekijöiden asemaa sukupuolten näkökulmasta sekä kehittänyt erilaisia koulutusohjelmia ja kirjoittanut oppaita työpaikkojen luottamushenkilöille tasa-arvon edistämiseksi työ-

paikoilla”. Nämä tehtävät veivät hänet jäseneksi tai puheenjohtajaksi lukuisiin työmarkkinajärjestöjen tasa-arvoa käsitteleviin työryhmiin ja hankkeisiin. Hän oli myös tulopoliittisissa neuvotteluissa mukana, kun tarvittiin tasa-arvon tuntemusta.

”Valmistuin tasa-arvokonsultiksi (PD) Jyväskylän yliopistosta 1997. Ja olenpa edistänyt sukupuolten tasa-arvoa kuntatasollakin, kun Keravalle perustettiin aloitteestani tasa-arvotoimikunta. Toimin sen puheenjohtajana.”

”TANE:n jäseniksi on perinteisesti valikoitunut naisasianaisia, etenkin alkuaikoina. Asiantuntijoina on ollut naisjärjestöjen toimijoita. Muut jäsenet on yleensä nimitetty kiinnostuksen perusteella, ja he ovat yleensä olleet jollain lailla tekemisissä tasa-arvokysymysten kanssa. Lisäksi neuvottelukuntaan on kuulunut kansanedustajia, joista osalla ei ole ollut aiempaa kokemusta aiheesta.”

Erkkilä pitää tärkeänä kansanedustajien mukanaoloa ja myös sitä, että nämä vihkiytyisivät aihepiiriin. Esimerkkejä on siitä, että käydään kokouksessa juomassa kahvit ja lähdetään kesken pois. Tämä ryhmä oli miespuolisia kansanedustajia, kiintiömiehiä. ”Heillä oli tärkeämpiä asioita, joihin he halusivat vaikuttaa”.

Tämä vaikutti siihen, että vakituiset paikallaolijat ja asioihin perehtyneet oli aika pieni joukko. Kun kausi vaihtui, kantajoukon taustayhteisö nimitti usein saman edustajan jatkamaan. Tähän joukkoon kuuluvat erityisesti asiantuntijat. Poikkeuksiakin oli, toteaa Erkkilä, ja mainitsee esimerkkinä pitkäaikaisista miespuolisista kansanedustajista Vasemmistoliiton Kari Uotilan, joka edelleenkin toimii Miesjaoston puheenjohtajana. ”Hän oli todella vihkiytynyt asiaan”, Erkkilä toteaa. Toisena esimerkkinä motivoituneesta edustajasta hän mainitsee sosialidemokraattisen kansanedustajan Arto Seppälän.

Poliitikot viestinviejinä?

Erkkilän aloitellessa TANE:n jäsenenä puheenjohtajana toimi sosialidemokraattien Tuula Haatainen, silloinen kansanedustaja ja ministeri, nykyään Kuntaliiton varatoimitusjohtaja.

”TANE järjestää paljon seminaareja ja jakaa erilaisia palkintoja sekä harjoittaa muutakin julkituloa, kuten tiedotustilaisuuksia. Yleensä niissä ovat läsnä puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja tai molemmat. He ovat tehtävänsä takia muita paremmin perillä asioista.”

Erkkilä painottaa sen tärkeyttä, että poliittiset vaikuttajat veisivät tasa-arvoon liittyviä asioita käsiteltäväksi omissa ryhmissään. TANE on tasa-arvoasioissa poliittisesti vaikuttava elin ja sellaisenaan ainutlaatuinen. ”Aika usein siellä on päästy yhteisymmärrykseen vaikeissakin asioissa, ainakin aikaisemmin. Eduskuntaryhmien informoiminen olisi siksi hyvin tärkeää”.

Marja Erkkilä kävi myös eduskunnan työ- ja tasa-arvovaliokunnassa kuultavana työmarkkinaosapuolen edustajana. Valiokunnassa arvioitiin tasa-arvoasioita ja annettiin lausuntoja tasa-arvolainsäädännöstä. Myös TANE:n pääsihteeri kävi samassa valiokunnassa kuultavana.

”Se oli tärkeä paikka, jossa saattoi havainnoida, miten valiokunnan jäsenet suhtautuivat tasa-arvoon. Arvioivatko he sen toteutumista läpäisyperiaatteen mukaisesti eli niin, että tasa-arvonäkökohdat tulivat huomioonotetuiksi kaikessa lainsäädännössä. Se, että näin tapahtuisi, edellyttää arvioijilta motivaatiota ja hoksautumista. Asiaa auttoi luonnollisesti, jos ihmiset olivat työskennelleet asian parissa pidempään. Asiat ovat vaikeita ja mutkikkaita. Niiden hahmottamisessa on hyötyä hiljaisesta tiedosta ja historian tuntemuksesta, jotka karttavat kokemuksen myötä.”

”Saattaa helposti käydä niin, että ministeriössä ja eduskunnassa, ehkä TANE:ssakin arvioidaan meillä Suomessa oltavan jo pitkällä tasa-arvon toteuttamises-

sa, kun asiaa arvioidaan puheissa ja papereilla. Miten tasa-arvo saataisiin toteutettua käytännössä, kas siitä on kysymys!”

Vaikea lainvalmistelu

Eduskunta, joka säättää myös tasa-arvoa koskevat lait, on tärkeä paikka vaikuttaa. Erkkilä ottaa esimerkiksi tasa-arvolain uudistuksen, joka tuli voimaan 2005.

”Kun olin mukana työmarkkinaosapuolten välisissä neuvotteluissa, olin kohtalaisen sisällä prosessissa. Asiaa käsiteltiin tietysti myös tasa-arvoasiain neuvottelukunnassa. Sen piirissä perustettiin usein pieniä ad hoc -ryhmiä, joissa kussakin paneuduttiin johonkin tiettyyn asiaan. Niin tapahtui myös tätä lakia uudistettaessa.”

Lakiin tuli uutena asiana mukaan tasa-arvosuunnitelmien pakollisuus ja sen laiminlyönnin sanktioiminen. Erityisen tärkeä asia olivat palkkakartoitukset. Ne olivat erityisen vaikeita asioita myös työmarkkinaosapuolille, sanoo Erkkilä. Piti saada yksimielisyys siitä, minkä kokoisilla työpaikoilla palkkakartoituksia tulee tehdä, kuinka niitä tehdään ja millä tarkkuudella.

”Lakiin pitäisi säätää niin, että pykälistä selviää, mitä tarkoitetaan. Lakia ei pitäisi säätää niin, että lain tarkoitus selviää perusteluista. Valitettavasti vuoden 2005 tasa-arvolaisissa taustaa ja tarkoitusta joutuu selvittämään perusteluista. Näin siksi, että pykälistä ei päästy yksimielisyyteen.”

Lainsäädäntöä ja sen valmistelua edelsi komitea, joka istui vuosikautia ja johon kaikki jäsenet jättivät eriävän mielipiteensä. Erkkilä ei ollut mukana komiteassa.

”Se, että kaikki jättävät eriävän mielipiteen, kuvaa asian vaikeutta. Ja niin asia jäi ikään kuin lepäämään, oleilemaan sosiaali- ja terveysministeriöön. Ehkäpä se vähän unohtuikin.”

Ministeri Sinikka Mönkäre ryhtyi toimeen, jotta tasa-arvolain uudistamisen valmistelu saataisiin päätökseen. ”Virkamiehille se oli aika epätoivoinen tehtävä;

he eivät oikein tienneet, miten asiassa pitäisi edetä, kun kaikki komitean jäsenet olivat jättäneet siihen eriävän mielipiteensä. Niin eivät tehneet pelkästään työmarkkinajärjestöt vaan myös viranomaiset”.

Uusi yritys

Mönkäre kutsui koolle palaverin, jossa olivat mukana keskeiset työmarkkinaosapuolet. Erkkilä edusti SAK:ta.

”Palaverissa päätettiin, että lakia ryhdytään neuvottelemaan kaksikantaisesti eli työmarkkinaosapuolten kesken, koska vaikeimmat kysymykset liittyivät työelämän kysymyksiin, palkkakartoitukseen ja luottamusmiesten mahdollisuuteen saada palkkatietoja syrjäytäpäilyissä.”

Eduskunta voi tietysti säätää millaisia lakeja hyvänsä, jatkaa Erkkilä, mutta työlainsäädännössä on Suomessa tapana noudattaa niin sanottua kolmikantaperiaatetta, eli lain sisältöä valmisteltaessa niin palkan- saajajärjestöt kuin työnantajajärjestöt ovat päässeet vaikuttamaan. Jos niiden kesken on saavutettu sopimus, niin voi olettaa, että laki toimisi käytännössä ja sen tarkoitus toteutuisi.

”Jos säädetään laki, johon jompikumpi työmarkkinaosapuoli ei ole sitoutunut, ja varsinkin jos laki on työnantajalle epämiellyttävä, voi vain arvata, onko sillä puolella kiinnostusta edistää asiaa. Työnantajat ovat tunteet yleisesti tiettyä vastahakoisuutta edistää tasa-arvosuunnitelmien ja palkkakartoitusten tekoa työpaikoilla. Kun vielä valvonnan resurssit ovat lainsäädännössä ja erityisesti tasa-arvolainsäädännössä erityisen heiveröiset, niin säädettävien lakien tulisi olla hyviä, sellaisia, joissa pykälien takana ollaan yksituumaisesti. Vasta sitten voi odottaa, että työpaikoilla alkaa tapahtua jotakin.”

Kyseisessä tasa-arvolain uudistukseen tähdänneessä työssä päädyttiin kompromissiin, joka antaa väljyyttä palkkakartoituksessa. ”Lain perusteella ei voi sanoa, kuinka sellainen tehdään”.

Lain tarkoitus aistittavissa?

Erkkilä toteaa, että lain perustelujen perusteella voi aistia tarkoitettavan sitä, että pitäisi pystyä vertaamaan saman työnantajan palveluksessa olevia. Niille, jotka tekevät samanarvoista työtä pitää maksaa samaa palkkaa, niin sanottua vaativuuspalkkaa. Pätevyys- ja suoriutumislisät ovat erikseen.

”Palkkakartoitusta tehtäessä eivät eri työehtosopimukset saisi olla rajoituksena ja estää palkkavertailun tekemistä. Ja tämä on varsinainen punainen vaate ja vaikea kohta. Se on sitä palkansaajajärjestöille, mutta erityisen vaikea asia se on työnantajille. Vähänkään suuremmalla työpaikalla on useiden eri työehtosopimusten piirissä olevia työntekijöitä.”

Suomessa on yli 200 yleissitovaa työehtosopimusta. Erkkilän mielestä olisi tarkoituksenmukaisempaa vähentää ja yhdenmukaistaa niitä, koska hierarkiat työpaikoilla ovat madaltuneet. On tullut esimerkiksi moniosuamista vaativia töitä. Helpottaisi myös työnantajien henkilöstöhallintoa, mikäli työpaikalla olisi vähemmän työehtosopimuksia ja ne olisivat samankaltaisia.

”Käytännössä työnantajaliitot ja ammattiliitot ovat rakentaneet sopimuksiinsa erilaisia palkkajärjestelmiä. Samaa työtä tekeviä voi työpaikalla kuulua eri työehtosopimusten piiriin.”

Osansa hankaluuksista tuovat edelleen vahvasti segregoituneet työmarkkinat, naisten ja miesten työt ovat edelleenkin hyvin eriytyneet toisistaan. Esimerkiksi kunnissa yli 70 prosenttia palkansaajista on naisia. Kunnan tekniset toimihenkilöt ovat lähes kaikki miehiä, ja heillä on oma työehtosopimuksensa. Siinä käytetään perusteena palkkaa arvioitaessa hiukan samanlaisia työn vaativuuden arviointijärjestelmää kuin kunnan yleisessäkin työehtosopimuksessa, mutta tutkijat ovat havainneet, että teknisten työehtosopimuksen pisteytyksellä päädytään parempaan palkkaan kuin kunnan yleisessä te-sopimuksessa.

Naisten työ, miesten työ - ikuisuuskyseminen

”Eli järjestelmä perustuu vanhoihin asenteisiin, että miesten työ on arvokkaampaa kuin naisten työ. Kunnissa haittana on myös se, että naiset tekevät usein sellaista työtä, jota ennen tehtiin kodin piirissä, eli he laittavat ruokaa, siivoavat, hoitavat sairaita ja lapsia, antavat opetusta. Ajatellaan, että kotonahan tyttö oppii näitä taitoja, eivät ne niin paljon vaadi. Mutta mies on usein tekemisissä koneiden ja laitteiden kanssa. Sitä pidetään edelleen hienona, laitteet ovat arvokkaita, niitä pitää oppia käyttämään. Laitteista ja muista vehkeistä pitää kantaa vastuuta. Ei ajatella, kuinka vastuullista naisten työt ovat, kun he ovat vastuussa ihmisistä hoiva-, hoito- ja kasvatustehtävissä. Voi kysyä, minkä hintainen on ihminen!”

Tasa-arvolaisissa päädyttiin työnantaja -käsitettä pohdittaessa siihen, että se tarkoittaa saman työantajan palveluksessa olevia. Heille pitää maksaa samasta ja samanarvoisesta työstä saman vaativuustason palkkaa. ”Kunnissa tämä on erittäin haasteellinen lähtökohta. Esimerkiksi koko Helsinki on yksi työnantaja. Kunnalla on monta kymmentä tuhatta työntekijää ja erittäin paljon hallintokuntia”.

”Pelkästään Helsingin kaupungin palkkakartoituksen tekeminen on erittäin vaikea työ. Se pitäisi tehdä niin eritellysti, että siitä selviää samanarvoista työtä tekevien palkan eri osat. Siitä pitäisi voida päätellä, onko sellaisia perusteettomia eroja, jotka johtuvat sukupuolesta.”

Aiheesta on kirjoitettu oppaita. Myös sosiaali- ja terveysministeriö kirjoitti aiheesta oppaan yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa heti, kun laki tuli voimaan. Mutta siinäkin tämä palkkakartoitus on niin vaikea kohta, että siitä tuli ympäriryöreä, toteaa Erkkilä.

”Itse olen kirjoittanut Luottamushenkilön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusoppaan, joka on ollut erittäin hyvässä käytössä ainakin SAK:laisilla työpaikoilla. Aikoinaan SAK ja sen ammattiliitot myös kurssittivat paljon siitä, kuinka tasa-arvosuunnitelmia ja palkkakartoituksia tehdään.”

Tukea myös kansainvälisistä sopimuksista

Miten sitten määritellä samanarvoinen työ?

”Samanarvoisen työn kriteerit on määritelty Kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimuksessa”, toteaa Erkkilä. ”Siinä ovat kriteereinä osaaminen, vastuu, kuormitus ja työolot. Nämä kaikki piirteet pitäisi jokaisesta työstä pystyä määrittelemään. Jollain tasolla määrittelyssä pitäisi mennä vielä alakohtiin, jotta saataisiin esiin työn erityispiirteitä. Näissä käytetään pisteytysjärjestelmiä. Nykyään ollaan kuitenkin eri mieltä siitä, ovatko ne enää riittävän moderneja vai pitäisikö mennä karkeampiin luokitteluihin.”

Kun kansainvälisissä sopimuksissa yhä useammin edellytetään, että samanarvoisesta työstä tulee maksaa samaa palkkaa, on ruvettu kehittämään niin sanottuja työn vaativuuden arviointijärjestelmiä. Tätä työtä alettiin tehdä työmarkkinajärjestöjen kesken jo 1980- ja 1990-luvuilla.

”Kehittämistyön luonne on laajentunut yleisemminkin palkkausjärjestelmien kehittämiseen. Mutta se on aiheuttanut ristiriitoja työnantajien ja palkansaajien välille, kuinka painokkaasti analyttisen työnvaativuuden arvioinnin ja sukupuolten tasa-arvon pitäisi olla.”

Kun tasa-arvolain uudistaminen edistyi siihen vaiheeseen, että eduskunta sai lakiluonnoksen ja se vietiin valiokuntakäsittelyyn, myös TANE:lta pyydettiin lausuntoa. ”Muistan olleeni tällaisessa TANE:n ad hoc -ryhmässä mukana. Kun satuin tuntemaan asian, niin puolueiden edustajat kyselivät minulta, mitä mikin kohta tarkoittaa käytännössä. Että onko asia niin, että kunnan tasa-arvosuunnitelman palkkakartoitusta täytyy tehdä siten, että insinöörin ja sairaanhoitajan palkkoja verrataan keskenään eli mennään yli työehtosopimusrajan?”

Kunnassahan on paitsi teknistä henkilöstöä ja hoitohenkilökuntaa myös muita ammattiryhmiä, joilla on keskenään muodollisesti samantasoinen koulutus.

Kunnan insinöörillä ja sairaanhoitajalla on nykyään ammattikorkeakoulutason koulutus. Se voi antaa viitteitä vaativuustasosta. Koulutus sinänsä ei ole palkkauksen kriteeri.

Häikäilemätön lobbaaminen

”Muistan, että minua tenttasivat tästä asiasta erityisesti keskustan, vihreiden ja kokoomuksen naiset edustajat. He olivat nimenomaan sitä mieltä, että palkkoja tuli verrata yli työehtosopimusrajan. Eihän ole mitään vitsiä verrata esimerkiksi kunnan pienipalkkaisten naisten palkkoja keskenään. On verrattava miesten vaativuustasoihin, koska segregatio on niin vahvaa.”

Tämä oli Erkkilästä merkittävää, koska poliitikot ymmärsivät asian ja olivat samalla kannalla kuin esimerkiksi SAK ja STTK, jotka ajoivat voimakkaasti vertailua yli työehtosopimusrajan. ”No, sitä ei saatu pykäläksi ja perusteluissa se on tulkinnanvarainen, kun työnantajapuoli, erityisesti EK, vastusti tätä jyrkästi”.

”Kaikki taustatahothan pyrkivät lain valmistelu-prosessin aikana lobbaamaan poliittisia ryhmiä. Huomasin tämän, kun minulle tuli kutsu tulla kuultavaksi tasa-arvolaista johonkin keskustan työelämäryhmään. Kysyin heiltä, oliko heillä ollut muita henkilöitä kuultavana. Joo, oli ollut, EK:n edustaja. Eli työnantajapuoli lobbasi oma-aloitteisesti eduskuntaryhmiä hyvin varhaisessa vaiheessa. Tasa-arvolaissahan oli tarkoitus puuttua palkkauksen ydinkysymyksiin. Samanarvoinen työ ja työehtosopimusrajojen ylitys samanarvoisen työn vertailussa oli työnantajalle punainen vaate. Puolueiden edustajat olivat olleet yksimielisiä ja samalla kannalla kuin palkansaajaryhmien enemmistö, kun lakia valmisteltiin TANE:ssa. Työnantajapuolen käyttäytyminen sai eduskunnassa paljon huomiota ja herätti keskustelua.”

Asiat eivät aina ole yksinkertaisia, toteaa Marja Erkkilä ikään kuin yhteenvedoksi.

KUVA: LAURA MALMIVAARA

PÄIVI ISTALA

KUN TASA-

ARVO PÄÄSI

RADIO-

AALLOILLE

Tasa-arvon parissa työskennelleet saivat havaita 1980-luvun loppupuolelta saakka työnsä alkaneen kantaa hedelmää. Ilmapiiri yhteiskunnassa muuttui myönteisemmäksi, aihepiiri ymmärrettiin tarpeelliseksi ja tärkeäksi. Siitä piti huolen osaltaan media, jossa asiaa käsiteltiin eri tavoin, eri näkökulmista.

Yksi keskeisimmistä tarkastelijoista oli Yleisradion Naisten tunti. Naisten tuntia – joka ei ollut tunti ollenkaan, tuskin puolituntinen – lähetettiin sunnuntaisin aamupäivällä. Ohjelma henkilöityi pitkälti toimittajaansa, Päivi Istalaan, joka oli kehittänyt sen ja vastasi siitä. Se oli pitkälti Istalan näköinen, aiheestaan innostunut, rohkea, kärjekäs, räväkkäkin. Mutta tasa-arvon

tietämys kasvoi ja levisi. Ohjelmalla oli useita satoja tuhansia kuulijoita.

Naisten tunti alkoi Ylen vuoden 1990 radiouudistuksen myötä. Sitä lähetettiin 12 vuoden ajan, aina vuoden 2003 alkupuolelle saakka. Melko pian se sai seurakseen Naisten illan, jota lähetettiin 6-8 kertaa vuodessa. Se oli suora lähetys, jonne kuuntelijat saattoivat soittaa. Muutamana vuonna ohjelmistossa oli myös Naisten vartti. Istalalla oli apunaan freetoimitajia ja laaja asiantuntijoiden verkosto, jonka hän itse hankki.

Istala ei kaihtanut tuoda päivänvaloon vaiettuja aiheita, kuten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja prostituutiota, joka ryöpsähti valloilleen Itä-Euroopan kommunistivallan luhistumisen jälkeen, kun ihmisiltä hävisi työ ja muut elämisen mahdollisuudet. Prostituutio ruokki myös rikollisuutta ja polki ihmisten ihmisoikeuksia. Pitkään vaiettiin myös naisten päihteiden väärinkäytöstä, mutta Istala ei pelännyt tuoda ongelmaa ja sen lieveilmiöitä päivänvaloon. Vaalien alla keskusteltiin

vaalien teemoista. Kun EU:hun liittyminen tuli ajankohdaiseksi, pohdittiin sen syitä ja seurauksia.

Legendaariseksi muodostui Naisten tunnin sika-palkinnon jakaminen. Se oli musta helmi. Sitä sai odottaa henkilö tai ryhmä, joka oli julkisesti esittänyt naisia mitätöiviä tai halventavia näkemyksiä. Eikä Istala kuvia kumartanut: Hän saattoi jakaa sika-palkintoaan niin arkkipiispalle kuin kollegoille, toimittajille.

Kun Naisten tunti lopetettiin, sitä seurasi vuosina 2003-2006 lähetetty Moninainen, joka tarkasteli tasa-arvoa entistä laajemmin. Mukaan mahtuivat syrjäytyneet, maahanmuuttajat, etniset ja muut vähemmistöt.

Vaikka Päivi Istalan ura Ylessä alkoikin jo vuonna 1967, aluksi kesätoimittajana, ei hän ollut paikalla silloin, kun tasa-arvoasiain neuvottelukunta perustettiin. Hän oli samoihin aikoihin muuttanut perheineen Ouluun. Vuosina 1975-1981 hän toimi Kemin kaupunginteatterin ohjaajana. Hän oli valmistunut ohjaajaksi Teatterikoulun korkeakouluosastolta 1971.

”Olin ikään kuin poissa täältä tapahtumien keski-

pisteestä koko 1970-luvun. Luin lehdestä, että nyt perustetaan tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa ja mietin, että mikäköhän se nyt sitten lienee...”

Millaisia olisivat naisten uutiset?

Kun Istala palasi Helsinkiin, hän jatkoi työtään Yles-sä, nyt täysiaikaisena. Pitkä pesti hänellä oli TIP:issä, Tänään iltapäivällä -ohjelmassa, jossa käsiteltiin ajankohtaisia asioita musiikin lomassa. Aiheet saivat siinä enemmän aikaa kuin olisi ollut mahdollista tavallisessa uutislähetyksessä tai ajankohtaiskatsauksessa. TIP:issä hän oli yhdeksän vuotta. Tasa-arvoasiat ja niitä sivuavat aiheet lankesivat aika usein hänelle.

”Niinä vuosina sitten viimeistään tuli tutuksi Leila Räsänen, nykyinen Mèlart. Hän antoi minusta kasvot tasa-arvoasiain neuvottelukunnalle moneksi vuodeksi. Muistan hänet myös ajalta, jolloin hän työskenteli sosi-aali- ja terveystministeriössä.”

Istala muistaa tältä ajalta yhden asian, josta hän haluaa kertoa. Hän sanoo sen muodostuneen Mèlartille keppihevoseksi. ”Sitä hän toi esiin menestyksellä. Hän kysyi, miksi käsitöiden piti koulussa olla niin sukupuolisidonnainen oppiaine. Miksi pojat osoitetaan aina veistoon ja tytöt käsien töihin, neulomiseen, ompelamiseen ja kutomiseen.”

Asian pitkäaikaisella esiin vyörytyksellä saatiin siten aikaan se, että lapsi saa valita kumman vaihtoehdon tahansa. ”Se oli minusta Leilalta oikea sankariteko!”

Vuonna 1988 Istala oli mukana Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kurssilla, jossa yritettiin selvittää, millaisia olisivat naisten uutiset. Kurssia veti lehtori Kaarina Melakoski ja aihetta oli pohtimassa parisenkymmentä naistoimittajaa eri puolilta maata.

”Aihetta me sitten peräsimme, koimme, ajattelimme ja mietimme. Olisivatko naisten toimittamat uutiset erilaisia kuin uutiset silloin olivat. Miten sukupuoli vaikuttanut uutisointiin ja uutisaiheisiin, miten uutisten teki-

jöihin. Onko eroa sillä, ovatko he miehiä vai naisia. Siitä lähti purkautumaan sellainen kehitys, jonka seurauksena sain parin vuoden päästä läpi Ylen silloisessa Radio Suomessa oman Naisten tunti -ohjelman.”

TANE tarjosi tietoa ja lähteitä

Se johti entistä tiiviimpään kanssakäymiseen TANE:n kanssa. Tuli käytyä TANE:n seminaarit, tutustuttua sen julkaisuihin ja aloitteisiin.

”Vaikka TIP:issä oli mukavaa ja kiva toimitus, jouduin havaitsemaan, että aiheet, jotka jotenkin liittyivät tai sivusivat sukupuolten välistä tasa-arvoa tai palkka-asioita tai sivusivat muuten nais-mieskysymyksiä, niin jouduin niiden käsittelemistä perustelemaan suorastaan jyräämällä ja eripurana uhalla. Vaikka hanakasti otin esiin palkkaeriarvoisuuden niin TIP:issä kuin Naisten tunnissakin, ei asia ole vielä kukaan korjaantunut, joten ei olisi kannattanut niin hanakasti torjua aihealueen käsittelyä.”

Istala kiittelee kuitenkin sen aikaisia TIP:in esimiehiään siitä, että aiheet yleensä menivät läpi, ”vaikka siinä joutui tekemään kovasti ylimääräistä työtä”.

Kun Naisten tunti alkoi, TANE:sta tuli ellei nyt ihan jokaviikkoinen niin jokakuinen yhteistyökumppani. ”Siellä työssä olevista ihmisistä tuli vuosien mittaan hyviä työtuttuja ja osasta ihan ystäviäkin”, sanoo Istala ja katsoo kirjahyllynsä, jossa hänellä on Lyyti-patsas. Patsas on nimetty Eeva-Liisa Tuomisen mukaan, joka tunnettiin lempinimellä Lyyti. Nyt jo edesmennyt Lyyti oli TANE:n pääsihteerinä Mèlartin jälkeen. Palkintoa jakaa Naisasialiitto Unioni tunnustuksena ansiokkaasta tasa-arvotyöstä. Tänä vuonna palkinnon on saanut näyttelijä Heli Sutela. Päivi Istala palkittiin 2000-luvun alussa. ”Lyytiä minä muistan suurella lämmöllä”.

Naisten tunnin aloittaessa puheenjohtajana toimi Liisa Jaakonsaari (sd). Häntä seurasi Tuula Kuittinen (kesk.) ja sitten Tuula Haatainen (sd). ”He kaikki tulivat tutuiksi näiden vuosien aikana. Puhumattakaan kaikis-

ta muista loistavista ihmisistä, joissa oli paljon tutkijoita. TANE:en perustettiin Tutkimusjaosto 1981. Jaostolla oli suuri vaikutus siihen, että yliopistoihin saatiin nais-tutkimus pääaineeksi, ja molemmilla kotimaisilla kielillä, suomeksi ja ruotsiksi”.

Osaava suomalainen nainen

Istala alkaa muistella matkansa varrelta mielenkiintoisia ja asiantuntevia ihmisiä, joihin hän on saanut tutustua ja joita hän on saanut haastatella. Jos joku tuntee puuttuvansa listalta, hän antakoon anteeksi, sillä puuttuminen menee muistamattomuuden tiliin. Onhan vuosia kertynyt kasapäin ja ihmisiä lukemattomia, edellytykset unohdukseen juuri nyt ovat siis olemassa. Ensimmäisenä muistuu mieleen Auli Hakulinen, Helsingin yliopiston suomen kielen professori, nyt jo emerita. Hän toimi Ison suomen kieliopin päätoimittajana ja tutki muun muassa keskustelupuheen ominaispiirteitä sekä kielioppia ja vuorovaikutusta. Hän toimi Ylessä asiantuntijana muun muassa Kirsti Beckerin toimittamassa ohjelmassa Mistä sanat tulevat.

Sitten olivat köyhyystutkija, nyt jo edesmennyt Matti Heikkilä ja erinomainen viestinnän tutkija Irma-Kaarina Holopainen. Arto Jokinen tekee edelleen miestutkimusta Tampereen yliopiston sukupuolentutkimuksessa. Hän on ollut tasa-arvoasiain neuvottelukunnan Tutkimusjaostossa ja toimii nyt TANE:n Miesjaoston sihteerinä. Henrika Ziliacus-Tikkanen työskentelee journalistiikan, median ja viestinnän tutkijana Helsingin yliopistoon kuuluvassa Svenska Social- och Kommunalhögskolanissa. Monissa hänen tutkimuksissaan on lähtökohtana ollut sukupuolinäkökulma. Eeva Jokinen on Itä-Suomen yliopiston professori. Hänen asiantuntija-alueitaan ovat työn tutkimus, arkielämän hallinnan tutkimus, feministinen teoria ja hoivan politiikka.

Merkittävä tuttavuus oli myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies, työoikeuden professori Pirkko K.

Koskinen, joka ei kaihtanut kantojaan, vaan ilmaisi ne niin, että ne huomattiin yhteiskunnassa. Hänet valittiin laatimaan Veikkaus Oy:lle selvitys toimitusjohtaja Matti Ahteen väitetystä alaistensa ahdistelusta 2001. ”Jonkinlaista kätöläintiä on ollut”, totesi Pirkko K. Koskinen tiedotustilaisuudessa. Selvitys johti Ahteen erottamiseen.

Tutkimus tarvitsee tilastoja

Kiiminkiläinen tietokirjailija ja kansalaisaktivisti Kaarina Kailo on viimeksi työskennellyt Oulun yliopistossa. Hänen tutkimusalueitaan ovat muun muassa Pohjois-Amerikka, naistutkimus ja kulttuurientutkimus, myytit ja teoriat, sukupuoli ja pohjoisuus. Marianne Liljeström on Turun yliopiston sukupuolentutkimuksen professori ja historian, kulttuurin ja taiteiden laitoksen varajohtaja. Professori emerita Aili Nenola on tutkinut muun muassa sukupuolittunutta väkivaltaa kulttuurin ja perinteiden näkökulmasta. Hänet tunnetaan myös Inkerin itkuvirsien tutkijana ja naisnäkökulman esiintuojana. Hän toimi Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan naistutkimuslaitoksen, Kristiina-instituutin johtajana.

Kevät Nousiainen on koulutukseltaan oikeustieteilijä. Hän toimii Turun yliopiston oikeusvertailun ja yleisen oikeustieteen professorina. Hän on muun muassa EU:n tasa-arvolainsäädännön asiantuntija ja sen asiantuntijaverkoston jäsen ja toimii monissa elimissä tasa-arvoasiantuntijana. Liisa Rantalaiho, Tampereen yliopiston professori emerita on tehnyt merkittävän työuran työelämän tutkijana ja opettajana sekä naistutkimuksen uranuurtajana. Hän on tutkinut muun muassa naisten toimistotyötä, työelämän sukupuolista käytäntöjä ja suomalaisen hyvinvointivaltion sukupuolista rakenteita.

Anna-Liisa Sysiharju, Helsingin yliopiston kasvatustieteen professori emerita, joka jäi eläkkeelle 1982,

oli ensimmäisiä, jotka tekivät tutkimusta sukupuolinäkökulmasta. Hänen kiinnostuksensa kohteena olivat kasvatus- ja koulutuskysymykset monipuolisesti.

Ja Istalan lista jatkuu. Nostetaan sieltä esille vielä yksi nimi: Hän on Tilastokeskuksen tutkijana työskennellyt Eeva-Sisko Veikkola. ”Häntä saamme kiittää siitä, että meillä on tilastot, jotka on eritelty sukupuolen perusteella. Tilastot kertovat, että sekä naiset että miehet sijoittuvat mitä moninaisimmille elämäniloille ja ammatteihin eri ikäryhmissä ja myös koulutuksensa perusteella. Näissä tiedoissa on hyvää perustetta palkka-asioiden ratkaisemiseen. Eeva-Sisko Veikkola on tehnyt loistavaa pioneerityötä”.

TANE:n työntekijöistä Istala haluaa muistaa vielä ainakin Marianne Laxénin ja Pirkko Kiviahon. Laxén oli merkittävä kontakti vielä siirryttyään Pohjoismaiden ministerineuvostoon, kuten myös häntä tehtävässä seurannut Carita Peltonen.

”Pirkko Kiviahon nosti esiin naisiin kohdistuvan väkivallan. Se oli suorastaan tabu vielä 1990-luvun alussa. Kiviahon pisti tutkijat töihin ja niin alettiin saada tietoja ja faktaa, joita minä sitten raportoin Naisten tunnilla ja Naisten illassa. Hänen panoksensa asiassa on ollut aivan käänteentekevä, muistelen häntä suurella lämmöllä.”

Vihdoinkin väkivalta nostetaan esiin

Keskustelua väkivallan ilmiöistä haluttiin edistää erilaisilla julistekampanjoilla. Raitiovaunuihin ilmestyi esimerkiksi julisteita, joissa morsian esiintyi silmä mustana. ”Se oli tavattoman tehokas juliste. Toivottiin myös, että Ylessä esitettäisiin tietoisuuksia, jotka oli tehty asian-tuntemuksella ja jotka olivat varmaan maksaneet paljon. Muistan yhdenkin, jossa ei esitetty väkivaltaa, vaan

toimittiin äänillä. Siinä kuului lasin helinää, taustalla soi musiikki, taisi olla Mendelssohnin häämarssia. Näytettiin vain avioparin kuvaa, joka repeytyi kahdeksi. Sitten nähtiin käden liikkeitä ja käsi löi, otti vauhtia ja löi taas”.

”Tämä tietoisuus oli kuitenkin liikaa Ylelle, sitä ei koskaan esitetty Ylen muilla kanavilla paitsi ruotsinkielisellä kanavalla. Sen esittikin MTV! Tämä tapahtumasarja ei minusta ollut kunniaksi Ylelle.”

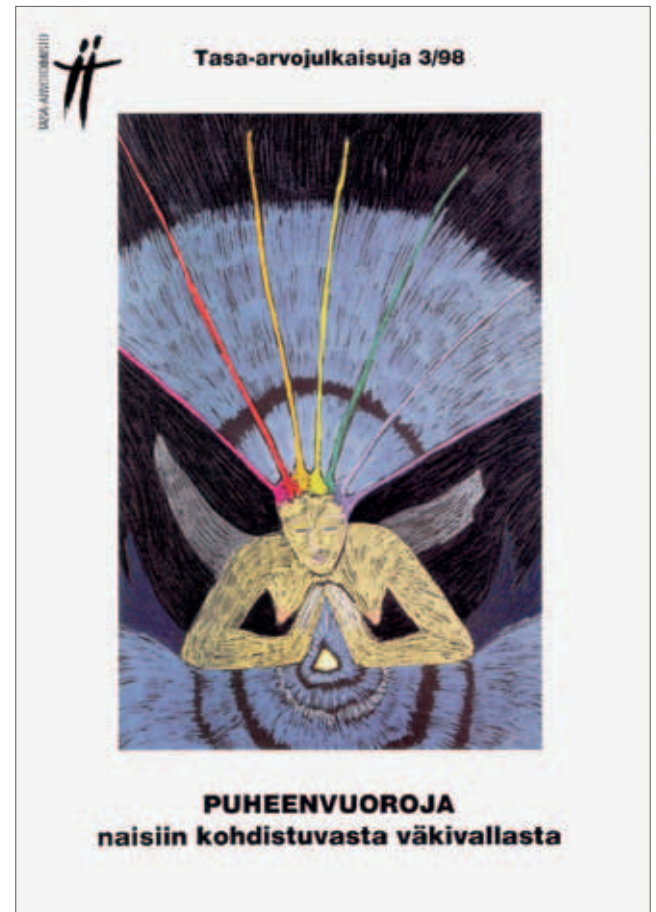
Työstään useasti palkittu Päivi Istala on ollut eläkkeellä tammikuun lopusta 2011. Tasa-arvokiinnostus ei ole häntä jättänyt.

”Paha sanoa, mutta minulla on kyllä sellainen näkemys, että tasa-arvokeskustelussa ja naisten asemaan liittyvissä kysymyksissä ja naisten ja miesten välisessä suhtautumisessa näihin kysymyksiin on taannuttu. 1990-luku oli tasa-arvossa hyvin innovatiivista aikaa. Erityisesti naistutkimus eteni hienosti. Eri yliopistoissa otettiin vakavasti naisiin kohdistuva tutkimus. Vuosikymmenten vaihteessa saatiin jopa ensimmäinen naispresidentti. 2000-luvulla tuntui aluksi, että naisille on avautumassa enemmän ovia kuin aikaisemmin. Tutkimuskin kulki samaa iloista ylämäkeä.”

”Mutta sitten tämä kehitys lopahti, alkoi läpikaupallisen ajattelun ja uusliberalistisen talouspolitiikan aika. Nämä Amerikan ismit tulivat aika nopeasti Suomeen. Kriittikittömästi nostettiin esiin vain sitä, mikä oli ikään kuin mediaseksikästä. Nuorempi sukupolviikin päätyi siihen, että tämmöiset tasa-arvokysymykset ovat tylsiä, eikä niillä kai oikeastaan ole mitään merkitystä, kun kaikki ovat ’niinku’ tasa-arvoisia ja oman onnensa seppiä.”

Tässä me nyt olemme. Mutta Istala on sitä mieltä, että tasa-arvoa tarvitaan vielä ja sille on vielä tilaa.

TANE:n julkaisujen kansia.

NYT JA TULEVAISUUDESSA

KUVA: EVA LINDROOS

Tomi Timperi on TANE:n asiantuntijajäsen vuodesta 2011 sekä Miesjaoston jäsen vuodesta 2001 alkaen. Timperi on työskennellyt Miessakit ry:ssä sen perustamisesta vuodesta 1995 ja Miessakkien toiminnanjohtajana vuodesta 2000. Timperi on toiminut Miesjärjestöjen keskusliito ry:n pääsihteerinä vuodesta 2011.

TOMI TIMPERI

MIESJÄRJESTÖJEN

KESKUSLIITTO:

HYVINVOINNIN

TASA-ARVO

TANE:N MISSIOKSI

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnalla (TANE) on tärkeä rooli yhteiskuntamme tasa-arvopolitiikan rakentajana ja tukena. Vuosien saatossa TANE:n näkemykset eri asioihin ovat näyttelleet merkittävää osaa muun muassa valtionhallinnossa aina hallitusten tasa-arvo-ohjelmia myöten. TANE:n muovaamalla politiikalla on näin ollut näkyvää vaikutusta myös kansalaisten elämään ja ajatteluun. Edellisistä johtuen onkin tärkeätä, että TANE kantaa tämän vastuunsa pysähtymällä aika ajoin tarkastelemaan toimintaansa, kuuntelemaan ulkopuolisia näkemyksiä kehittämistarpeista, ja myös hakemaan vaikutteita kentältä, tavallisten ihmisten arjesta, josta vieraantumisen on ainainen uhka politiikan teossa. Tasa-arvotyö maassamme määrittellään ensisijaisesti kohdentuvan naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon liittyväksi. Sen tulee toki kohden-

tua muihinkin kokonaisuuksiin kuitenkin tätä olen-
naista ja ymmärrettävää valtavirtaisuutta väheksymättä.

Miesjärjestöjen keskusliitto TANE:en

Ajassa elämisen ja välttämättömän uudistumistarpeen osalta TANE:n toiminnassa tehtiin merkittävä päätös tämänhetkistä TANE:a asetettaessa. Ensimmäistä kertaa mukaan kutsuttiin myös miesjärjestö, Miesjärjestöjen keskusliitto. TANE:lla on toki ollut jo pitkään miesasioita kohdennetusti pohtiva Miesjaosto, mutta organisaation asioista loppupelissä päättävä ydin, varsinainen TANE, on tähän asti toiminut ilman miesjärjestöedustusta. Ensimmäisen kerran miesjärjestöä koetettiin vakavin ponnistuksin saada mukaan osaksi TANE:a vuonna 2007 – tuolloin aika ei vielä ollut kypsä uudelle yhteistyölle. *(Vuonna 2007 ei vielä ollut miesjärjestöjen kattojärjestöä. Miesjärjestöjen keskusliitto perustettiin vuonna 2011. Toim. huom.)*

TANE:lla on ollut osassa miestoimijakentällä pitkään hieman arveluttava maine johtuen juuri siitä, ettei

miesnäkökulmaa ja mieserityistä osaamista ole koettu huomioitavan kuten nais erityisiä kysymyksiä. TANE:n toiminta on kuitenkin ollut perusteltua, sillä onhan naisten tasa-arvopoliittisen aseman parantaminen ymmärrettävästi ollut lähtökohtainen syy koko tasa-arvotyölle. TANE:n mainetta mieskentällä on muokannut myös se, että TANE:n Miesjaoston toiminnan on katsottu saaneen olemassaolon oikeutuksensa vain siksi, että myös miestoimijoiden tulee tulla mukaan naisten asemaa parantavaan tasa-arvotyöhön. On kuitenkin niin, että erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana TANE:ssa tehdystä tärkeästä, myös miesten tarpeet huomioivasta työstä on kentällä hyvin vähän tietoa, ja TANE:n toiminnalta vaaditaankin uusina asioita, joihin se on jo panostanut.

Kun keskustellaan tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen liittyvistä kysymyksistä, on lähtökohtaisesti ymmärrettävä, että ne herättävät suuria tunteita sekä politiikan rakentajissa että kentällä. Kokemus epäoikeudenmukaisesta kohtelusta aiheuttaa mo-

nesti luottamuspulaa tahoja kohtaan, jonka kokee toimineen väärin. Tässä piilee tasa-arvotyön ensimmäinen nykyhetkeä kuvaava haaste, joka näyttäytyy eräänlaisena psykologisena jännittyneisyytenä nais- ja miestoimijoiden välillä - myös TANE:ssa. Vilpitön, positiivinen tahtotila yhteistyölle on olemassa - ja se on hieno perusta tulevalle -, mutta luottamusta vielä haetaan, etenkin miestoimijoiden keskuudessa. Onneksi meillä on mahdollisuus oppia historiasta - ja TANE:n viimeaikaiset ratkaisut ovatkin tässä suhteessa oikeasuuntaisia ja tärkeitä. Nais- ja miesnäkökulmainen, tasavertainen yhteistyö on ihmisenäkökulmaista, sukupuolisensitiivistä toimintaa, jota yhteiskuntamme tarvitsee luodakseen uuden hyvinvoinnin peruskallion tuleville sukupolville.

Tasa-arvokäsitteen laajentaminen

Toinen suuri tasa-arvotyötä haastava kokonaisuus piilee siinä, että tasa-arvoa tarvitsevia vähemmistöryhmittymiä on paljon ja niitä muodostuu jatkuvasti lisää. Edellytetään, että kaikkia tulisi tasavertaisuuden nimissä kuulla kaikessa tasa-arvopoliittisessa päätöksenteossa. Vaikka TANE:n työ lähtökohtaisesti kohdentuukin virallisen tasa-arvopoliittikan mukaisesti naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon, aiheuttaa tämä kuitenkin sitä, että uudistuminen ja ennen kaikkea ajassa eläminen voi olla TANE:n työskentelyssä hidasta, joskus jopa mahdollonta. Toisaalta se tarkoittaa sitä, että erilaisten vähemmistöjen kannalta tärkeät asiat jäävät usein naisten ja miesten välisen tasa-arvotyön jalkoihin. Tällä kolikolla on lisäksi käänttöpuolensa; enemmistön hyvinvointi. Rauhanomaisen, rakentavan yhteiskuntakehityksen kannalta on tärkeitä, että sen enemmistö voi riittävän hyvin. Muutoin vähemmistöjen asiaa ei kyetä asianmukaisesti huomioimaan.

Enemmistön hyvinvointia ei kuitenkaan tule lähtökohtaisesti rakentaa vähemmistötarpeiden ehdoilla

tai keinoilla - ne eivät toimi samansisältöisinä. On esimerkiksi tärkeätä uskaltaa hyväksyä, että ihmiset ovat naisia ja miehiä, ja että heidän psyykkinen, sosiaalinen ja biologinen sielunsa rakentuu useimmiten niin kutsutun perinteisen kuvan kaltaiseksi. Siinä ei ole mitään pahaa. Jos tätä ei huomioida, tasa-arvotyö uhkaa jäädä kollektiivisesti epähaluttavaksi. Samalla on hyvä pitää mielessä, että ihmisten välillä kunkin naisen ja miehen seksuaalinen suuntautuneisuus tai sukupuoli minäkuva on kuitenkin jokaisen henkilökohtainen, arvokas, hyvä ja normaali asia (pois lukien vastentahtoinen alistaminen tai lasten hyväksikäyttö). Sukupuolisen minäkuvan moninaisuuden normaalius on tärkeä osa hyvinvointia.

Kolmas tasa-arvotyön haaste piilee siinä, mitä tasa-arvotyöllä tavoitellaan. Yleinen oikeudenmukaisuus lienee lähtökohtainen perusta, ainakin nykyään. Tämä on kuitenkin joiltain osin ristiriidassa sen kanssa, että oikeudenmukaisuus ei itseisarvona varmista hyvinvointia. Monesti se jopa saattaa vähentää hyvinvointia, koska ihminen ei ole niin mustavalkoinen olento. Esimerkiksi moni ihminen voi hyvin, vaikkei itse olekaan se, joka tuo rahaa perheeseen. Kaiken yhteiskunnallisen työn päätavoite tulisi olla hyvinvoinnin vahvistaminen ja vaaliminen. Ja meidän suomalaisten perusarvo on ollut se, että kaikilla olisi mahdollisimman tasavertaiset mahdollisuudet riittävään hyvinvointiin, eli hyvinvoinnin tasa-arvoon. Kun tasa-arvotyötä rakennetaan, monesti näyttää siltä, että tavoite on saavutettu, kun naiset ja miehet eri asioiden loppukäyttäjinä ovat määrällisesti riittävän tasan edustettuina. Monessa suhteessa tämä onkin hyvä välitavoite, mutta siihen pääsemiseksi tehtävässä työssä unohtuvat helposti inhimilliset, sukupuolierityiset piirteet, jotka ratkaisevasti vaikuttavat hyvinvointiin. Tulevaisuudessa olisikin tärkeätä tarkastella nykymittarein arvoitetun tasa-arvotyön hyvinvointivaikutuksia, ja analysoitava,

tukeeko tasa-arvopoliittinen välitavoitteisto hyvinvoinnin vahvistumista.

Hyvinvoinnin tasa-arvon kannalta on tavoiteltava sitä, että naiset ja miehet kokevat mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen riittävän tasavertaisiksi sukupuolestaan johtuen ja johtumatta. Ennen kaikkea kyse on kollektiiviasenteesta, ei tilastoista. Ilahduttavaa onkin, että erityisesti nuorempaa suomalaista sukupolvea tarkasteltaessa sukupuoli ei ole enää ratkaisevalla tavalla rajoittava, oudoksumista aiheuttava tekijä, vaikka ainokaisena astuisikin enemmistön kentälle.

Ehdotuksia TANE:n toiminnan kehittämiseksi

Jäntevoittääkseen toimintaansa TANE:n olisi hyvä valmistella jaostorakenneuudistusta, ja jaostojensa toiminnan vakaampaa ohjausta ja resursointia. Jatkossa jaostot olisivat Naisjaosto ja Miesjaosto. Kumpikin jaosto keskittyisi oman erityisalueensa pohtimiseen, mutta jaostojen välistä yhteistyötä vahvistettaisiin siten, että jaostot käsittelyttävät toisillaan yhdestä kahteen tärkeäksi katsomaansa aihealuetta per vuosi. Näin osapuolet kuulisivat ja ymmärtäisivät toisiaan paremmin, saataisiin keskitetysti koottua materiaalia TANE:n hyödynnettäväksi, ja vähennettäisiin valtaisa, toimintaterää tylsistyttävää asiaruuhkaa. Tällainen toiminta on omiaan vahvistamaan naisten ja miesten toisiaan kunnioittavaa kumppanuuskulttuuria.

Miesnäkökulmasta juuri tällä hetkellä on tärkeintä tukea kansallisen, näillä näkymin tänä syksynä asetettavan, miesten hyvinvointiin ja tasa-arvokysymyksiin liittyvää tutkimusta johtavan työryhmän työskentelyä. TANE tarvitsee itsekin tätä tietoa voidakseen tukeutua nykytilannetta kuvaavaan, asenteettomaan informaatioon, ja vähentääkseen tällä hetkellä turhan paljon voimavaroja vievää keskustelua siitä, mikä näkökulma milloinkin on oikea ja perusteltu. Tutkimuksen myötä miesten tukemiseen suunniteltujen voimavarojen kohdentaminen helpottuu ja vaikutukset syvenevät.

TANE:n olisi tärkeä hyödyntää roolinsa edelläkävijänä ja vaikuttajana myös kansalaisten keskuudessa. Tähän liittyy tasa-arvotyön haluttavuuden ja positiivisuuden vahvistaminen. Työhön liittyvät asiat ovat monesti hyvinkin vakavia, mutta niiden ajamista vahvistaa ja juurtuvaa vaikutusta tehostaa, jos kantava voima perustuu riittävästi positiivisuuteen. Tästä syystä TANE:n tulisi käynnistää laajamittainen kampanja, joka ei ensisijaisesti kohdentuisi kohderyhmän ongelmakysymyksiin, vaan kohderyhmään itseensä. Merkittävin uudistus saataisiin aikaan kampanjalla, jossa sekä naisia että miehiä keuhutettiin TANE:n toimesta hyväksi ja tukemisen arvoiseksi. Sitähän he ovat, ja sitä hyvää he haluavat myös toisilleen.

Tasa-arvotyön uusi aikakausi alkaa siitä, että naiset ja miehet tietävät TANE:n olevan heidän puolellaan.

KUVA: JYRKI VESA

KUVA: TAKUYA TALASHIMA

AIJA SALO JA JUKKA LEHTONEN

SETA RY:

KOHTI UUTTA

- SUKUPUOLEN

JA PERHEIDEN

MONINAISUUS

TANE:N AGENDALLE

Aija Salo on Seta ry:n pääsihteeri ja TANE:n asiantuntijajäsen vuodesta 2011.

Jukka Lehtonen on VTT, kasvatussosiologian dosentti, asiantuntijajäsen TANE:n Kasvatus- ja koulutustyöryhmässä, on aiemmin edustanut Setaa TANE:n Miesjaostossa.

Seta ry on valtakunnallinen ihmisoikeus- ja sosiaalialan järjestö, joka on perustettu vuonna 1974. Setan tavoitteena on, että kaikki voisivat elää yhdenvertaisina kansalaisina osana suomalaistayhteiskuntaa - riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta.

Seta on ollut syksystä 2011 mukana tasa-arvoasiain neuvottelukunnassa asiantuntijajärjestönä. Miesjaostossa Seta on ollut mukana jo pidempään. Jotkut ovat ihmetelleet, miksi Seta kutsuttiin varsinaiseen TANE:en vasta nyt. Toisille Setan mukana olo tasa-arvoasiain neuvottelukunnassa taas on uusi ajatus, joka vaatii sulattelua.

Seta on sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen ihmisoikeusjärjestö. Sen tavoitteet sopivat pääosin hyvin yhteen sukupuolten tasa-arvoon tähtäävän politiikan kanssa. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden näkökulmat kuitenkin haastavat perinteisen tasa-arvopolitiikan tekijät avaamaan silmänsä niin naisten välisille eroille ja miesten välisille eroille kuin ihmisyyden ulottumiselle naiseuden ja mieheyden tuolle puolen.

Ahdas sukupuolijärjestelmä ylläpitää epätasa-arvoa

Sukupuolten epätasa-arvoa ylläpitää sukupuolijärjestelmä, joka perustuu ihmisten oletettuun jakoon kah-

teen erilaiseen ja eriarvoiseen sukupuoleen: miehiin ja naisiin. Todellisuudessa sukupuoli on moninaisempi ilmiö. On ihmisiä, jotka kokevat olevansa naiseuden ja mieheyden välillä, molempia tai ei kumpaakaan. Toisaalta naiseus tai mieheys ei kerro mitään yksilön ominaisuuksista, mieltymyksistä, taidoista, tiedoista, tarpeista tai kehosta.

Sukupuolten tasa-arvoon tähtäävässä politiikassa sukupuolen moninaisuuden huomioon ottaminen tarkoittaa muun muassa sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden (transihmisten ja intersukupuolisten) tasa-arvoa parantavien konkreettisten toimien ajamista, ja tietenkin heidän tasa-arvo-ongelmiensa tunnistamista. Moninaisuuden ottaminen tasa-arvoajattelun lähtökohdaksi hyödyttää kuitenkin myös perinteisempää tasa-arvotyötä. Kun huomataan, että maskuliinisuus ja feminiinisyys eivät ole juridiseen eivätkä biologiseen sukupuoleen kiinnitettyjä ominaisuuksia, jäykkien sukupuoliroolien haitat myös identiteetiltään valtaväestöön kuuluville käyvät selvemmiksi.

Osaksi tasa-arvon kenttää

Sukupuolen moninaisuus on sekä kansainvälisesti että Suomessa otettu yhä useammassa poliittisessa asiakirjassa osaksi sukupuolten tasa-arvon kenttää. Euroopan neuvoston ministerikomitea on kehottanut jäsenmaitaan säätämään ja toimeenpanemaan sukupuoli-identiteettiin kohdistuvaa syrjintää torjuvaa ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksia edistävää lainsäädäntöä. Matti Vanhasen II hallituksen tasa-ar-

voselonteossa sukupuolen moninaisuus on määritelty kuuluvaksi tasa-arvopolitiikan piiriin. Vielä tällä hetkellä osa sukupuolivähemmistöistä on Suomen lainsäädännössä vailla selkeää syrjintäsuojaa, mutta eduskunta on kannanotossaan 2.3.2011 (eduskunnan kirjelmä 51/2010 vp) edellyttänyt, että tasa-arvolakiin lisätään sukupuolivähemmistöjen suojaa koskevat säännökset. Uudistuksen toteuttaminen on kirjattu Jyrki Kataisen hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan ja kansalliseen ihmisoikeustoimintaohjelmaan. Tasa-arvovaltuutettu on ottanut kaikki sukupuolivähemmistöt toimintansa piiriin ja nostanut esiin transihmisiin ja intersukupuolisiin lapsiin kohdistuvia ihmisoikeusloukkauksia. Keväällä 2012 tasa-arvovaltuutettu julkaisi laajan selvityksen transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden asemasta Suomessa.

Erot otettava huomioon

Jotta TANE:n työ edistäisi kaikkien tasa-arvoa, siinä on otettava huomioon myös muut erot sukupuolten sisällä ja välillä. Seksuaalinen suuntautuminen, perhemuoto, etnisyys, vammaisuus, taloudellinen asema ja ikä ovat keskeisiä tekijöitä, joita tasa-arvopolitiikassa on tarkasteltava. Jos perhevapaiden 6+6+6-malli toteutetaan niin, että yksinhuoltajien tai naisparien lapset saavat vanhempansa aikaa vähemmän kuin ydinperheen lapset, tasa-arvoa ei ole saavutettu. Jos seksuaaliterveyttä edistetään vain penis-emätin-penetratio huomioon ottaen, hyödyt jäävät vähäisiksi.

Vähemmistöjen näkymättömyydellä on konkreettisia, jopa kohtalokkaita vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Esimerkiksi kohdunkaulan syöpään liittyvä valistus ei tavoita lesboja, jos se suunnataan ainoastaan heteronaisille. Osa transihmisistä taas jää ilman terveytensä kannalta tarpeellista tietoa, koska valistuksessa oletetaan yleensä kullekin tietynlainen keho sukupuolesta riippuen ja oletetaan jokaisen

olevan yksiselitteisesti nainen tai mies. Seksuaaliseen ja sukupuolen perusteella tapahtuvaan häirintään liittyvä työ jää puolestaan puutteelliseksi, jos siinä ei oteta huomioon samaa sukupuolta olevien välistä häirintää, esimerkiksi homottelua ja negatiivista homoksi leimaimista miesten kesken.

Kaikkien miesten tasa-arvoa?

Viime aikoina puhe ”miesten tasa-arvosta” on yleistynyt. Jos sillä tarkoitetaan kaikkien miesten tasa-arvon edistämistä, uusi trendi sopii hyvin yhteen sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden näkökulmien kanssa. Homo-, bi-, trans- ja transvestiittimiesten ja -poikien kulttuurinen liikkumatila yhteiskunnassamme on kapea. Äänitorvia tarvitaan osoittamaan, että miehille eivät riitä perinteiset sukupuoliroolit jääkiekkoineen, armeijajuttuineen ja autoineen. Sen sijaan edunvalvontatyypistä miehet-naiset -vastakkainasettelua moninaisuusnäkökulma kavahtaa: varsinkin 50%-50 %-ajattelua, jossa tarkastellaan vain keskimääräisiä arvoja ja lukumääriä.

Ehdotuksia

Mitä konkreettisia tavoitteita TANE voisi ajaa sukupuolen moninaisuuden ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden tiimoilta osana vaikuttamistyötään? Tässä joitain ehdotuksia.

- Kattava poikkihallinnollinen toimintaohjelma sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten ihmisoikeuksien ja tasa-arvon parantamiseksi.
- Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyvän tutkimus- ja julkaisutoiminnan edistäminen.
- Tasa-arvolaisissa kielletään sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun ja kehon sukupuoliirteisiin perustuva syrjintä

ja velvoitetaan viranomaiset edistämään sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden tasa-arvoa.

- Tasa-arvolakiin otetaan säännökset siitä, mitä moniperustaisella syrjinnällä tarkoitetaan ja miten henkilön oikeusturva ja syrjintäsuoja taataan moniperustaisen syrjinnän epäilyn yhteydessä.
- Sukupuolivaikutusten arviointiin sekä tasa-arvopoliittisten toimenpiteiden arviointiin sisällytetään aina arviointi vaikutuksista sukupuolivähemmistöihin eli transihmisiin ja intersukupuolisiin henkilöihin sekä eri perhetyyppeihin.
- Tietoa sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta sisällytetään virkamiesten perehdyttämiskoulutuksiin ja relevantteihin ammatillisiin ja akateemisiin peruskoulutuksiin esimerkiksi kasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltoaloilla, oikeustieteessä, poliisissa ja puolustusvoimissa.
- Isyyslaki muutetaan vanhemmuuslaiksi ja siinä ratkaistaan juridisen vanhemmuuden määräytyminen kattavasti eri perhetilanteissa.
- Perhevapaita kehitettäessä varmistetaan, että perhemuoto ei aseta perheitä ja niissä varttuvia lapsia eriarvoiseen asemaan.
- Toteutetaan selvitys intersukupuolisten lasten hoitokäytännöistä ja annetaan selvityksen pohjalta ohjeistus. Intersukupuoliset lapset kärsivät nykyisistä hoitokäytännöistä, joissa lasten fyysistä koskemattomuutta loukataan toimenpiteillä, joille ei ole lääketieteellistä perustetta.
- Koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmiin, eri aineiden oppimateriaaleihin, opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen sekä koulujen ja oppilaitosten tasa-arvo- tai yhdenvertaisuussuunnitelmiin sisällytetään tietoa

sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta ja niihin liittyvistä normeista.

- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiantuntemusta ja sukupuolen moninaisuuden asiantuntemusta kunnissa sekä valtion alue- ja paikallishallinnossa lisätään.

Koko kirjo esiin

Jos ajetaan vain jonkun keskiarvon perusteella oletetun "tavallisen" naisen tai miehen etua, loppujen lopuksi monen ihmisen arjen tilanteet jäävät ulkopuolelle jo esimerkiksi ikä ja perhemuoto huomioiden. Voi kysyä, vähentääkö sellainen vaikuttamistyö eriarvoisuutta. Sen sijaan ihmisten elämän- ja perhetilanteiden koko kirjon tunnustava ja yhteiskunnan rakenteissa toistuvan syrjinnän tunnistava tasa-arvotyö hyödyttää parhaimmillaan meitä kaikkia.

Seta on erittäin iloinen mahdollisuudesta osallistua tasa-arvoasiain neuvottelukunnan työhön ja jo vuosi sitten alkaneen hyvän yhteistyön tiivistymisestä.

LINKKEJÄ

Tasa-arvovaltuutetun selvitys sukupuolivähemmistöjen asemasta: <http://www.tasa-arvo.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/-/view/1744642>

Seta ry: www.seta.fi

Transtukipiste: www.transtukipiste.fi

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositukset jäsenmaille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän torjumiseksi: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1606669&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun Issue paper on human rights and gender identity: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1476365>

Iso-Britannian joulukuussa 2011 hyväksymä Transgender Action Plan: <http://www.homeoffice.gov.uk/publications/equalities/lgbt-equality-publications/transgender-action-plan?view=Binary>.

HEINI RÖYSKÖ

LAHJAKKUUDELLA EI OLE SUKUPUOLTA

KUVA: SAKARI RÖYSKÖ

Heini Röyskö on kristillisdemokraattien edustaja TANE:ssa vuodesta 2011. Röyskö on Sukupuoli ja valta -jaoston, TANE:n Kasvatus- ja koulutustyöryhmän sekä Isyyslakityöryhmän jäsen. Hän on ollut kehityspoliittisen toimikunnan (KPT) varsinainen jäsen vuosina 2005-2012 ja varajäsen vuodesta 2012 lähtien. KPT on valtioneuvoston asettama neuvoo- antava elin, joka seuraa ja arvioi toimintaa ja keskeisiä päätöksiä kehitysmaiden tilanteeseen vaikuttavilla politiikkalohkoilla.

Tasa-arvoasiain neuvotte- lukunnan toiminnassa on vuosien saatossa ollut mu- kana vain kourallinen kris- tillisdemokraattisia vaikut- taja. Kun puolueen taholta syksyllä 2011 tiedusteltiin mahdollista halukkuuttani osallistua TANE:n työsken- telyyn, minun ei tarvinnut miettiä voidakseni vastata myöntävästi. Vuodet kehityspoliittisen toimikunnan työssä olivat ki- teyttäneet minulle tasa-arvotyön ja erityisesti su- kupuolten tasa-arvoon tähtäävän työn merkityk- sen yhteiskunnan kehityksen ja hyvinvointivaltion kivijalkana. Tasa-arvon hedelmät kilpistyvät mie- lestäni muun muassa suomalaisen koulutusjär- jestelmään ja naisedustukseen politiikan kaikilla tasoilla.

Kansainväliset tilastot paljastavat myös suo- malaisen yhteiskunnan tasa-arvon mustat aukot kuten perheissä ja seurustelusuhteissa harjoitet- tavan väkivallan, jonka me annamme tapahtua ja josta veronmaksajina maksamme satojen miljoonien eurojen laskun vuosittain. Pelkästään naisiin kohdistuvasta väkivallasta aiheutuvien välittömien kustannusten on sosiaali- ja terveysministeriön

vuonna 2002 julkaiseman selvityksen mukaan arvioitu olevan Suomessa noin 90 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi arvioidut välilliset kustannukset ovat 60–110 miljoonaa euroa. Mutta mikä on fyysisen ja henkisen helvetin lopullinen hinta?

Tasa-arvon toteutuminen on ensisijaisesti kiinni vallitsevan lainsäädännön tarjoamista keinoista, toimeenpanon valvonnasta ja laiminlyönneistä seuraavista sanktioista. Pelkkä lainsäädäntö ei siis koskaan riitä; virkamiehiltä, työntekijöiltä, työnantajilta ja kansalaisilta tarvitaan rohkeutta ja moraalia toimia lain hengen mukaisesti ja tarttua epäkohtiin. Laki on kuollut kirjain, jos se ei ole käytössä tai jos sen rikkomisesta ei seuraa mitään. Sana "kristillis-" edustamani puolueen nimessä viittaa tietoiseen pyrkimykseen edistää kristillisten perusarvojen toteutumista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja lainsäädännössä. Kristilliset perusarvot tasa-arvokeskustelussa merkitsevät minulle sitä, että ihmisen elämä on pyhä ja siksi ihmisen henkistä ja fyysistä koskemattomuutta tulee varjella. Nainen ja mies ovat tasa-arvoisia; vanhempia ja esimiehiä tulee lähtökohtaisesti kunnioittaa, sillä yhteiskunnan vakaus lepää kunnioitusprinsiipin varassa. Ajatus kunnioituksesta pelkästään ansaittuna omaisuutena ei ole kestävä, sillä yksikään auktoriteettiasemassa oleva ei kykene kaikilta osin miellyttämään jokaista alaistaan tai huollettavaansa.

Kristillisdemokraattisen puolueen tasa-arvotavoitteet eivät mahdu yhteen lyhyeen kirjoitukseen. Toisaalta on kuitenkin raivostuttavaa vain todeta jotakin yleistä, ja siksi seuraavassa kerronkin muutamista tasa-arvopoliittisista teemoista, joiden puolesta tulen toimimaan. Haluan työskennellä sen eteen, että lähisuhde-, perhe- ja seurusteluväkivaltaan liittyvä salliminen loppuisi ja siihen kytkeytyvät rikokset vähenisivät, isyyslaki uudistettaisiin tukemaan biologisen isän mahdollisuuksia olla isänä lapselleen ja miesten elinikä pitenisi. Pysin edistämään myös sitä, että poikien pärjääminen peruskoulussa parantuisi ja nuoret miehet eivät jäisi vaille toisen asteen tutkintoja, nuorten naisten itsemurhaluvut romahtaisivat ja heidän asemansa työmarkkinoilla paranisi. Pidän tärkeänä, että työn ja perhe-elämän yhdistämisen kustannukset jaettaisiin kaikkien työnantajien kesken, koska uusien kansalaisten syntyminen ja kasvattaminen on koko kansan asia. Kustannuksia ei saa ulkoistaa vain naisvaltaisten alojen maksettavaksi. Naisten ja miesten palkka- ja eläke-erot ovat tosiasia, jolle myös voidaan tehdä paljon. Ja olisihan se tietysti kohtuullista, että naisista olisi muuhunkin kuin kahvia keittelemään pörssi-yhtiöiden hallitusten kokouksissa tai että kansankirkon naispapit voisivat tehdä työtään ilman pelkoa joutumisesta välttelyn tai poissulkemisen kohteeksi työyhteisöissään. Näin sen on oltava, sillä lahjakkuudella ei ole sukupuolta.

KUVA: JYRKI VESA

Heikki Tamminen on 30-vuotias salolainen nuori mies, joka on toiminut Perussuomalaisissa vuodesta 2008. Tamminen toimii kansanedustaja Ville Vähämäen (ps.) avustajana, Perussuomalaisten Nuorten toiminnanjohtajana, sekä Salon paikallisosaston puheenjohtajana. Tamminen mukaan tasa-arvoasioiden käsittelyyn TANE:ssa tuo perspektiiviä hänen aikaisemmat kokemuksensa duunarin elämästä sekä viikonloppuisuus yhdelle tyttärelleen. Tamminen on TANE:n jäsen ja Miesjaoston varapuheenjohtaja vuodesta 2011.

HEIKKI TAMMINEN

TANE –

POSITIIVINEN

YLLÄTYS

M

inut valittiin vuonna 2011 Perussuomalaiset ry:n toiseksi varsinaiseksi jäseneksi tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan. Suurin motivaatio tehtävään hakeutumiseen oli isyyslain

uudistaminen, nuorten pahoinvointi ja sukupuolten välinen tasa-arvo perheissä, kun kaikki ei mene kukaan niin kuin ”Strömsössä”. Perussuomalaisilla oli tarkoitus valita edustajaksi sekä Perussuomalaiset naiset ry:n edustaja, että Perussuomalaiset nuoret ry:n edustaja. Tämä toteutui ja tehtävään valittiin minut Perussuomalaisten nuorten toiminnanjohtajan roolista, sekä Vuokko Lahti Perussuomalaisista naisista.

Kyselin taustoja TANE:n toiminnasta ja hen-

gestä. Kommenttien perusteella alkoi jännittää. Ihmiset pelkäsivät, että joudun suden suuhun siksi koska olen perussuomalainen ja asteen konservatiivisempi arvoiltani kuin useat TANE:n muut jäsenet. Näin tosiaan on, mutta huojentava kokemus oli ensimmäinen kokous Säätytalolla, jossa mukana oli myös ministeri Paavo Arhinmäki. Minut otettiin vastaan todella hyvässä hengessä, ja ennakkoluulot molemmin puolin karisivat. Kukaan meistä ei ole tuomitsemassa mielipiteiden tai näkemysten vuoksi toista. TANE on todella paikka jossa voi tuoda näkemyksensä ja huolensa esille vapaasti. Tämä on tärkeää aina kun puhutaan demokraattisesta päätöksentekokolmesta.

Sittemmin minut on valittu TANE:n työvaliokunnan, sekä miesjaoston jäseneksi. Olen saanut jopa kummastelevia kyselyitä siitä, miten olen niin innostunut tästä asiasta. Tähän on ollut helppo vastata. Olen onnekseni huomannut, että mm. minulle tärkeä isyyslainuudistus on yhteinen asia yli puoluerajojen, ja siihen todella voi vaikuttaa kun saa suunsa auki. Tahtotila on

yhteinen vanhempien keskinäisen tasa-arvon toteuttamiseksi. Olen ylpeä paikastani TANE:ssa ja luottamuksesta mikä minulle on puolueen osalta annettu.

Yksi asia mitä itse haluan entisestään parantaa, on TANE:n tunnettuus sen tehtävien ja jo saavutettujen tulosten osalta. Näistä harva politiikan ulkopuolella työskentelevä tietää. TANE onkin ottanut askeleita tässä asiassa mm. perustamalla omat Facebook-sivut, sekä luomalla näkyvää ohjelmaa TANE:n 40-vuotisjuhlan kunniaksi.

TANE on ollut, ja tulee olemaan tärkeä yhteiskunnallinen vaikuttaja. Muun muassa eri ministeriöt ja eduskunnan valiokunnat pyytävät TANE:n kantoja suuria kysymyksiä pohdittaessa: TANE:n antamalla lausunnoilla on todellista painoarvoa päätöksenteossa. Neuvottelukunnan asema on ratkaiseva naisten ja miesten tasa-arvokehitykselle Suomessa. Sen toiminta edistää hyvinvointia niin kantaväestön kuin maahanmuuttajienkin keskuudessa korostamalla aina sukupuolien tasa-arvoa – etniseen taustaan katsomatta.

PUHEENJOHTAJAT,

VARAPUHEENJOHTAJAT,

PÄÄSIHTEERIT JA

SIJAISET

TANE:n puheenjohtajat

Meeri Kalavainen 1972-1981

Eeva Kuuskoski-Vikatmaa 1981-1987

Aila Jokinen 1987-1989

Liisa Jaakonsaari 1989-1992

Tuula Kuittinen 1992-1995

Tuula Haatainen 1995-2003

Sirkka-Liisa Anttila 2003-2007

Heidi Hautala 2007-2011

Jukka Relander 2011-

TANE:n varapuheenjohtajat

Ahti Pekkala 1972-1975
Marjatta Väänänen 1975-1978
Heta Tuominen 1978-1980
Marianne Laxén 1981-1984
Liisa Jaakonsaari 1984-1989
Anneli Taina 1989-1992
Liisa Jaakonsaari 1992-1995
Jouni Mykkänen 1995-2003
Arto Seppälä 2003-2011
Tarja Filatov 2011-

TANE:n pääsihteerit ja sijaiset

Leila Räsänen
Unnukka Stenqvist
Eeva-Liisa Tuominen
Marianne Laxén
Pirkko Kiviaho
Elina Sana
Hanna Onwen
Hannele Varsa

TANE

tasa-arvoasiain
neuvottelukunta

TANE

tasa-arvoasiain
neuvottelukunta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta
Tilaukset: tane@stm.fi

www.tane.fi
www.facebook.com/tasaarvo

TANE-julkaisuja (2012) 14
ISSN 1459-0069
ISBN 978-952-00-3258-6